

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

PRÆFATIO

(127) Epistolam Pauli ad Romanos multis et variis et difficillimis quæstionibus involutam suscepimus, non ut exponamus, quod supra nos est, sed ut aliqua sanctorum Patrum, et maxime B. Augustini, sensa in eam, vel scripta ex libris eorum et opusculis hinc inde collecta in unum hoc opusculum compingentes, suppressis, quæ in ea sunt quæstionum molestiis, unam continuam, non nostram, sed ipsorum texamus explanationem: quæ tanto debet gratior esse lectoribus, quanto eam non novitatis, seu vanitatis præsumptio adinvenit, sed magnum doctorum magna commendat auctoritas; præcipue, sicut dictum est, beati Augustini, deinde vero Ambrosii, Origenis, et nonnullorum aliorum doctorum; aliquorum etiam magistrorum nostri temporis, de quibus certum habemus, non præterisse eos in aliquo termino, quos posuerunt Patres nostri. Nemo ergo furti nos arguat, ipsi nos prodimus. Secundum poeticam fabulam, aviculam nostram diversarum plumis avium, et coloribus solemniter vestivimus; quæ si venerint, et abstulerint singulæ, quæ recognoverint sua, nuda vel nulla remanebit nostra cornicula. Me autem ad hoc compulsi contemplandæ gratiæ Dei jucunditas, et gloria ejus omnibus prædicanda: quam in tota Epistola hac constantissimus propugnator ejus Apostolus apostolica auctoritate et prudentia defendit contra Judæos, sancti Patres ubique contra hæreticos; nos autem ad plenæ humilitatis affectum, et puræ devotionis effectum, nostrorum cordibus desideramus inscribi. Qui cum totos cultui se divino devoerint, scire debent quia sicut Scriptura dicit, « pietas cultus Dei est (Job xxiii); » pietas autem nulla est sine gratiarum actione; gratiarum actio nulla est sine gratiæ agnitione. Hoc enim crebro meditantes, efficiuntur, « beati pauperes spiritu (Matth. v), » quorum est regnum Dei, quorum cum Deo totus spiritus creditus est. Gratia enim priusquam essemus, cum nihil essemus, nos prædestinavit, aversos vocavit, conversos justificavit; justificatos, si ingrati non fuerimus, glorificabit. Ipsa bonum operatur in nobis, ut velimus; cooperatur cum volumus, sine qua nihil boni vel velle vel perficere valemus. Sicut enim ex nullis subsistentibus a Deo creati sumus, ut aliquid simus in ejus creaturis, sic a gratia ex nullis meritis creati sumus in operibus bonis. Et exinde si quid meremur gratia est: quod autem meremur, gratia pro gratia est. Accepit quippe gratiæ reddere fructus, gratiæ augmentatio est, sicut accepisse primum gratiam, gratia est. Gratia prævenit nos ut oremus; adjuvat cum oramus; exaudit quod oramus. Hac, Virgo ut mater Dei fieret, plena facta est (Luc. 1); hac de virgine natus plenus inventus est. Hanc Noe, Abraham, Moyses, cæterique Patres sancti, apud Deum perhibentur invenisse; hæc ipsi Paulo apostolo alia quærenti jubetur sufficere (II Cor. xii). Nam et cum speciosus forma præ filiis hominum venisti, Domine Jesu, speciali prærogativa diffusa est gratia in labiis tuis, quia hoc ipsum fuit oleum lætitiæ quonunctus apparuisti præ participibus tuis (Psalm. xxxiv) propter quod adolescentulæ dilexerunt te, currentes in odorem unguentorum tuorum (Cant. 1). Hanc enim in hoc ipsum ab ipsa præventi viderunt in facie tua telonarius publicanus, et relicto telonio abiit post te (Matth. ix); Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes et relicti retibus et patre secuti sunt te. Hæc usque hodie quiddam sonans in verbis tuis ad aures eorum quos prævenit, quod ad aures aliorum non pervenit, vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, et humilibus facit consentire, quia fratres sunt, et amputare opprobrium, quod de te suspicati sunt, humilium exhilarans corda, et facies gratificans, quia sic sunt, sicut creati sunt et sic in aliena abducti sunt. In hac gratis præstas quidquid præstas nobis, nihil quod non dederis tu accipiens a nobis: in qua etiam cum gratis a nobis vis amari, hoc nobis pro gratuito computas, quod amamus te, propter te, cum majus quid dare nobis non possis, o omnipotens, pro merito amoris tui, quam ipsum amare te. Insuper ex usuris et iniquitate flagitiorum et facinorum nostrorum redimens animas nostras, honorabile facis coram te nomen nostrum, ut filii gratiæ tuæ nominemur et simus, tanquam gratis te amantes quibus, ut dignos nos facias ipso amore tuo, primum prærogas remissionem tot ac tantorum peccatorum. Sed tua est, et a te nobis est gratia, ideo, Domine Deus noster, tibi soli sit gloria. Si quis autem gloriatur, non nisi in te gloriatur. Neque enim vel ipsa fides in nobis esse potest, si non a te sit, sine qua in homine nullum opus bonum fit, quia quidquid non est ex fide, peccatum est (Rom. xi).

(127) Expositio hæc ex scriptis Augustini et aliorum Patrum contexta.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Vers. 1. — « Paulus servus Christi Jesu. » Magnus es, Domine, et excelsus, et humilia respicis, et alta a longe cognoscis. Tu cognovisti Saulum a superbo rege et persecutore formam trahentem, tam persecutionis quam nominis; sed non a longe cognovisti eum. Tu enim humiliasti eum sicut vulneratum superbum; et in brachio virtutis tuæ, et spiritu gratiæ tu de Saulo fecisti Paulum (*Act. ix*), Benjamin adolescentulum in mentis excessu cælos penetrantem; et in paradiso Dei audientem verba arcana, quæ non licet homini loqui, lupum olim rapacem, sed ad vesperum prædam dividentem. Retulisti tamen inde nobis aliqua, quæ licuit quidem homini loqui, sed nulli ad purum licet intelligere, qui non aliquid plus homine habuerit. Hebraice dicebatur Saul, Latine Saulus, quasi Saülus; sicut Jacob Jacobus, Joseph Josephus, et his similia. Assumptus autem a te in vas electionis ad prædicandam gentibus gratiam tuam, de Saulo maluit vocari Paulus, quasi Paululus, humilis ac quietus, super quem Spiritus sanctus requiescit, ut ipso nomine superbiam eorum confunderet, qui gratiam tuam suis applicare meritis præsumebant. Hoc ad humilitatem suam. Ad gloriam vero tuam cum Paulum proconsulem Asiæ sub leve jugum tuum misisset, regni tui provincialem effectum, ipse quoque ex Saulo Paulus vocari maluit, ob insigne tam magnæ victoriæ (*Act. xiii*). Plus enim hostis vincitur in eo quem plus tenet. Plus autem hostis antiquus tenet superbos nomine nobilitatis; et de his plures nomine auctoritatis. « Servus Christi Jesu. » Servientis hujus professio et humilitatis est, et gloriæ, et auctoritatis eximiae, cum se servum ejus quasi gloriabundus profitetur, qui dicit, « magnum est tibi vocari servum meum (*Isai. xlix*), » cui sicut ipse dicit, serviebat in Evangelio Filii ejus. « Christi Jesu. » Jesus proprium nomen, Christus vero nomen sacramenti est. Id ipsum etenim est quod Messias. In nomine ergo Christi Jesu intelligitur virtus regis Salvatoris, quia non nisi a rege Salvatore salus speranda est. « Vocatus apostolus. » Vocatus per gratiam, quia nemo sumere sibi debet honorem, nisi qui vocatur a Deo tanquam Aaron. « Apostolus. » Apostolus dicitur missus, vel potius retro missus, id est missus ad eos vocandos qui hactenus retro fuerant, de quibus propheta dicit: « Pones eos dorsum (*Psal. xx*). » Retro quippe et post dorsum sunt qui sæculo huic, quod posthabendum est, dediti sunt: « Segregatus in Evangelium Dei. » Notandum quod segregatum ipso verbo designare maluit, quo segregavit eum, qui dixit: « Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos (*Act. xiii*). »

A Opus autem in quod assumptus est, Evangelium est.

Vers. 2. — « Quod ante promiserat per prophetas suos. » Incepit enim a prophetis, consummatum est per apostolos.

Vers. 3. — « In Scripturis sanctis, » hoc est ad fixam et stabilem omnium memoriam editis a Spiritu sancto habitis. « De Filio suo, » hoc est ante luciferum et omne tempus æternaliter de ipso genito. Qui unus semper existens Deus de Deo genitus, « ei, » hoc est ipso volente ac disponente, et honore ac bonitate ejus hoc exigente, temporaliter est homo factus. Factus est autem homo Dei Filius, quia qui factus est, sic a Dei Filio, qui non factus, sed natus est, in unitatem personæ est assumptus, ut idem sit Filius Dei, qui filius hominis, natus a Patre Deo secundum divinitatem, « factus ex semine David secundum carnem. » Ex semine « David. » Scilicet ad quem facta est repromissio: evidentius quam ad Abraham.

Vers. 4. — « Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute. » Præclarissimum ad homines lumen prædestinationis et gratiæ ipse Salvator apparuit, cum eadem gratia operante sit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia ab initio suo homo ille factus est Christus. Prædestinatus est ergo Jesus, et futurus secundum carnem filius David, et tamen in virtute Filius Dei. Prædestinata est autem in eo naturæ humanæ tam summa et alta subvectio, ut quo attolleretur altius non haberet; sicut pro nobis ipsa divinitas humilius non habuit, quousque se deponeret. Ex quo enim homo ille cœpit: etiam Filius Dei esse cœpit. Vel secundum græcæ translationis veritatem, non prædestinatus, sed destinatus est, qui semper Deus erat, et venit in virtute, hoc est in eo quod erat. Christus enim virtus Dei est, et Dei sapientia. Prædestinatus etiam est Christus seu destinatus in virtutem, id est sine omni obligatione peccati, quod vel origine traheret, vel voluntate perpetraret. Hæc autem ejus prædestinatio, ipsa est ipsius claritas; quam qui in mundo natus est homo, habuit apud Patrem, « priusquam mundus fieret (*Joan. xvii*). » Ubi sicut ipse prædestinatus est, ut esset caput nostrum: sic et in ipso prædestinati sumus, ut membra ejus essemus. « Secundum spiritum sanctificationis. » Prædestinatus quippe est nasci secundum spiritum sanctificationis, de cujus matre dictum est ad Joseph: « Quod enim in ea natum est; de Spiritu sancto est (*Matth. i*). » Et ad matrem ipsam: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luce. i*). » Licet enim caro de carne vere nasceretur, conceptio tamen carnis ipsius spiritualis omnino fuit, hoc agente in ea amore Dei, et Spiritu sanctificationis quod in ea

teris hominibus agere solet peccati originalis tabe omnes inficiens fomes peccati et amor carnis. Ubi tamen Christianæ pietati de Christo scandalum fidei cavendum est, ne dicat vel credat Filium esse Spiritus sancti de Spiritu sancto conceptum. Conceptit enim Maria de Spiritu sancto, non quod de substantia Spiritus sancti semen partus acceperit, sed quia per operationem Spiritus sancti divino partui natura substantiam ministravit. Nam quia in sancta ejus anima amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne ejus virtus ejusdem Spiritus mirabilia faciebat. Sequitur: « Ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri. » Potest intelligi quod ex resurrectione mortuorum, quos resuscitavit Christus, vel quos in resurrectione sua resurrectionis ejusdem habere voluit testes et consortes, manifestum fecit et evidens, esse se Filium Dei. Sed etsi rursum referatur hoc quod dicit, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri, hoc modo, ut dicatur Paulus unus ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri, scilicet pro quorum vita Jesus Christus Dominus noster mortuus est, ut eos a morte animæ suscitaret, non debet videri absurdum, quia nec in Scripturis est insolitum. Sic enim et illud est: « Daniel ex filiis captivitatis Judæ (Dan. v). » Sed cum paulo superius præmiserit, « Paulus servus Christi Jesu, » ut quid hic iterum, « Jesu Christi Domini nostri? » Usitatus invenitur modus hic locutionis in Scripturis, maxime veteribus, sicut ibi: « Et fecit Moyses, sicut præceperat Dominus Moysi (Exod. xl). » Vel quod credibile magis videtur, dulce quiddam Paulo nomen ejus sapiebat in ore, cujus ei amor ardebat in corde; et suave ei erat dicta seu scripta sua, quæ de illo erant, crebra nominis ipsius commemoratione respergere. Sed et pronomine nominis ipsius, sicut est, « in quo, per quem, in ipso, per ipsum, » tam crebro ubique et importune uti videtur, ut nonnunquam lædium legenti facere videatur, si non cogitetur scribentis affectus.

Vers. 5. — « Per quem accepimus gratiam et apostolatam. » Per quem, sicut reconciatorem pro peccatis nostris, accepimus gratiam, id est ipsorum remissionem peccatorum, per quem, sicut per sapientiam in contemptum præsentium, sapit nobis gratia futurorum. « Per quem, inquit, accepimus gratiam et apostolatam: » gratiam ad laborum patientiam, apostolatam ad prædicationis auctoritatem, gratiam in persuadendo ea quæ persuadenda sunt, apostolatam in coercendo eos qui coercendi sunt. « Ad obediendum fidei in omnibus gentibus. » Tantam etenim gratiam in hujusmodi apostoli adepti sunt, ut gentes quæ erant alienæ a testamento Dei et conversatione Israel, non solum in suscipiendo fidem prædicatoribus crederent, sed etiam novam vitæ modam et religiøsæ conversationis ordinem pro nominis Christi reverentia suscipere obedirent.

Vers. 7. — « Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei,

A vocatis sanctis. » Non primum vocatis sanctis, et postmodum quasi pro sanctitate dilectis, sed primum gratuito dilectis, et postmodum vocatis sanctis, id est vocatis ut sancti sint, ut gratia sit gratia. « Vocatis, inquit, sanctis. » Usu communis locutionis fabri discipulus quantumvis recens, jam faber dicitur, similiterque in cæteris artium disciplinis. Sic quicumque vocatus jam nomen dedit in professione sanctitatis, jure jam sanctus vocari potest. Unde et propheta confidenter: « quoniam, inquit, sanctus sum (Psal. lxxv). » Scribit autem Paulus vocatus apostolus discipulis vocatis sanctis, quoniam sicut vocatus est per gratiam Paulus, ut esset Christi Apostolus, sic quilibet eorum vocatus est per eandem gratiam, ut esset Christianus, et dilectus sanctus. B « Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. » Gratia Dei est, qua nobis peccata dimittuntur, ut reconciliemur Deo; pax, qua reconciliamur, sicut dictum est, « lex et prophetæ, » cum constet quia in lege et prophetæ contineantur. Utrumque enim et remissio et pax, ad generalem Dei gratiam spectat. Benedictio autem hæc apostolica gratiæ et pacis, in omnem Ecclesiam data intelligenda est, nec minoris æstimanda virtutis a benedictionibus illis Abraham, Isaac, et Jacob, super liberos suos, cum confidenter de semetipso idem Apostolus prædicet dicens: « An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus? » (II Cor. xiii.) Et iterum: « Puto, ait, quod et ego spiritum Dei habeam (I Cor. vii). » C Ex apostolica hæc benedictione usque hodie credendæ sunt florere Ecclesiæ. In quibus autem invenitur pax Dei; procul dubio est et gratia. Sin autem, longe sit a peccatoribus salus gratiæ, ad prædicantem vero revertitur pax sua, sicut Dominus in Evangelio dicit ad discipulos. « In quacunque, inquit, domum intraveritis, dicite: Pax huic domui. Et si fuerit in ea filius pacis, requiescet super eum pax vestra. Sin autem ad vos revertitur (Luc. x). »

Vers. 8. — « Primum quidem gratias ago Deo meo. » Optimum gratiæ prædicator a gratiâ sumpsit exordium, ut sicut primo Deus adorandus, postmodum vero orandus. Unde Psalmista: « Laudans, inquit, invocabo Dominum (Psal. xvii): » sic a prædicatore gratiæ, primo gratiæ ei agantur, a quo gratia omnis speratur et accipitur; deinde vero suo ordine gratia ipsa prædicetur. Placet enim summo et bono Deo in bonum nostrum in donis suis sensus accipientis non ingratus, et humilis ac pius intellectus divinæ bonitatis; placet ei multum de profectu fraterno ad Deum in affectu congratulantis fraternæ sacrificium charitatis. Et sicut apud eum nullum peccatum majus deputatur quam gratiæ ejus esse ingratum, sic animo fideli, et divinarum fideliter assueti gratiarum, nil dulcius, nil jucundius est in profectu sui, sive proximi, ipsarum actione gratiarum. Agimus autem gratias pro nobis, cum gratiam ipsam quam accipimus, quam gratis accipiamus a Deo fideliter cogitamus, et cogitando in amorem

largientis devotius nos et humiliter excitamus, sive A cum boni operis facultatem, quam gratis accipimus in affectu, gratanter Deo reddimus in effectu, ipsa gratia etiam hoc operante in nobis. Pro proximo vero gratias agimus, cum in eo quem in Deo diligimus, gratiam nos accipere gratulamur. Qui ergo gratias semper in his coram Domino studet apparere, et in semetipso semper potiora dona accipere meretur, et dignus est et aptus etiam pro aliis intervenire. « Primum, » ergo ait: « gratias ago Deo meo. » Magna hominis fiducia, magnus affectus pietatis suum dicere Dominum Deum omnium. Sic tamen est. Qui enim dulci et pio affectu, et secura et præfidenti charitate dicit, « Deus meus, » securus dicit quia suum sibi fecit eum cujus ipse est, et secura coram eo cui offert, deponit quicquid offert, cui tam præseenti semper sibi præsentissimus semper et ipse est. Non potest hoc dicere, cujus deus venter est, sive aliud quid, quod pro Deo amat, vel cum Deo; non autem propter Deum. Solus quippe amandus est Deus: nec aliquatenus coinquinari patitur auribus alienis amor ejus, qui solus sufficit amandi. Dominus etiam Deus omnium hominum illius proprie Deus est cui placet in semetipso, et propter semetipsum Deus, et in omnibus judiciis suis fixa in hoc statione voluntatis perseverat animus ejus. Placitum etenim animi, quieta voluntas est. Quod proprie singulariter in amando Deo intelligendum est; citra quem, et ultra quem, et extra quem, nihil quod propter eum et in ipso non ametur amandum est. Qui enim labi cura labente non vult, in stabili figat gressum necesse est. Sed et lætus homo, cujus est Dominus Deus ejus, sit vicissim homo Dei, cum, sicut Apostolus serviebat Deo in Evangelio Filii ejus in spiritu suo, sic quilibet in spiritu suo, de Spiritu sancto servit in rebus Dei. Hoc est quod in Canticis canticorum dicit Sponsa de Sponso: « Dilectus meus mihi, et ego illi; in medio uberum meorum commorabitur (Cant. 1). — « Gratias » ergo, ait, « ago Deo meo, per Jesum Christum, pro omnibus vobis. » Sic enim Apostolus summus prædicator gratiæ, ad Dominum Deum cordis sui redeundum semper esse sentiebat de omnibus, cum gratiarum actione, nec nisi per Pontificem Jesum et Mediatorem Dei et hominum; ut per quem a Deo deferuntur nobis gratiarum donationes, per ipsum ei semper referantur ipsarum gratiarum actiones. Ubi etiam observandum quia ad diversos scribens Apostolus, in aliis gratias agit pro omnibus; in aliis gratias agit, sed non pro omnibus; in aliis nec gratias agit. Ubi pro omnibus gratias agit, culpas in eis nullas vel probra exaggerat: ubi gratias agit, sed non pro omnibus, sicut ad Corinthios et Colossenses, innuit in eis aliquid esse reprehendendum: ubi vero omnino supersedet gratias agere, grave aliquid in eis esse denotat, quod gratiarum actioni judicet esse contrarium. « Quia fides vestra annuntiat in universo mundo. » Ipsa est, inquit, vestra fides, quæ omnium in universo mundo Catholica est fides, quia forma et exemplum vestræ fidei institutio

est universi mundi. Forsitan jam prævidebat Apostolus in spiritu, Romæ, ubi sedes erat terreni imperii, futuram fore primam sedem Christiani sacerdotii; unde velut a fonte derivaretur, quod in toto mundo salubriter prædicaretur et crederetur. Unde non solum gratias agit; sed et de futuro orat, sicut dicit:

VERS. 9. — « Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. » Nec malum faciebat, qui juratione bene utebatur: quæ etsi bona non est, dicente Domino, « sit sermo vester est, non non; quod autem amplius est a malo est (Matth. 5), » necessaria tamen est, ut alteri suadeatur quod utiliter suadetur, licet sit a malo ejus, cui juratur. Fit enim ab infirmitate ejus, quæ utique mala est, cui aliter persuaderi vel non potest, vel non speratur. Nullum autem majus hoc juramentum esse æstimandum est, quam ad ea quæ dicuntur, testem invocare Deum. In quo summopere cavendum est omni juranti, ne contra præceptum legis assumat aliquando in vanum nomen Dei sui (Exod. 22). « Tesis ergo, ait, mihi est Deus, cui servio in spiritu meo. » Servitus hæc libera est; quia amoris et pietatis est. Servio, inquit, in spiritu meo, quoniam volens id ago; non impulsu timoris, non spe mercedis, sed conscientia justitiæ, et amore veritatis. « In Evangelio » enim ait, « filii ejus. » Et quid poterat esse gratius, quid servo fidei assumpto in hoc vasi electionis detectabilius ac jucundius quam servire Deo in Evangelio Filii ejus? Sequitur:

VERS. 10. — « Quod sine intermissione memoriam vestri facio in orationibus meis. » Memoriam, inquit, vestri facio in orationibus meis semper et sine intermissione; hoc est, in orationibus meis, quas facio semper et sine intermissione. Certum enim est ipsum implevisse quod discipulis præcipiebat dicens: « Sine intermissione orate (1 Thess. 5). Obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. » Considerandum quod ad opus Evangelii proficiscens, opus sanctum, exspectat donec obsecrationibus imploret, non solum prosperum iter sibi fieri; sed et in voluntate Dei prosperum, quia semper iter itinerantis in voluntate Dei prosperatur. Tunc autem in voluntate Dei itineris, prosperitas est, cum similis est causa causæ quam subdit dicens.

VERS. 11 et 12. — « Desidero enim videre vos; ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis, ad confirmandos vos, id est simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam. » Primo siquidem omnium scire debemus opus esse apostolicum, fratres desiderare, sive visitare, sed non ob aliud, nisi ut aliquid gratiæ spiritualis vel eis impertiamur, vel ab eis accipiamus. Alias autem, probabile non est, circumsire fratres. Gratia autem, alia spiritualis, alia non. Verbi gratia spiritualis, virginitas; non spiritualis, nuptiæ; cum tamen

utrumque donum Dei sit. Maxime autem spiritualis gratia sunt, sive in moralibus, sive in mysticis, spiritualis intelligentiæ charismata : quæ spiritualiter spiritualibus comparanda sunt. Quos ergo apostolus ad perfectionis robur incitat, eis quæ spiritus sunt, impertiri præoptat. Quod cum sit, et ipse accipit consolationem, opus suum in discipulorum profectu firmum videns et stabile, et illi consolantur qui participes sunt apostolicæ gratiæ. Nec enim deesse potest mutua ad alterutrum fidei ædificatio, cum et discipuli vident in magistro quod imitentur, et magister ex discipulorum profectu ad majores pro evangelio labores animatur. Nec suam circa fratres sollicitudinem vult eos ignorare, ut in cordibus eorum rebus docendis locum præparet cognita benevolentia doctoris.

Vers. 13. — « Et prohibitus sum usque adhuc. » A quo prohibitus? Si dicimus a Deo, non est certe indignum Deo, disponere actus servorum suorum, qui novit super quam civitatem pluere debeat pluvia verbi Dei, et super quam non. Unde est et in Actibus apostolorum. « Voluimus ire in Bithyniam; sed prohibuit nos Spiritus Jesu (Act. xvi). » Si autem, sicut alibi dicit manifestius, prohibutum eum dicimus a Satana (1 Thess. ii), patitur et hoc nonnunquam Deus, ad probationem perseverantiæ servorum suorum. Verum tamen sciendum est quia intentionem sanctam et quod in proposito cordis sanctum molitur consilium nullo modo scire, sive interurbare potest Satanas; nisi signis illud exterioribus aliquibus deprehendat. Quod vero per exteriorum actionem impedire potest, si tamen permiserit Deus. « Ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut et in cæteris gentibus. » Ubique Apostolus talenta Domini dispensabat, undique ei lucra contrahebat. Ubique seminabat, undique metebat. Ut aliquem, inquit, fructum habeam in vobis. Non enim prætereundum est quod bonorum aliquem fructum singulariter sæpius pronuntiare videtur; opera vero carnis, quæ exprobrat, pluraliter. Hinc enim alibi dicit: « Fructus enim spiritus est, caritas, gaudium, pax, etc. (Gal. v). » De fructibus vero carnis, « manifesta, » inquit, « sunt; quæ sunt fornicatio, immunditia, etc. (Ibid.). » Hoc ideo, quoniam sicut etiam gentium philosophis placet, virtutes omnes una virtus sunt: quarum aliquam qui perfecte habet, omnes habet; vitia vero etiam compugnantia sibi adinvicem sunt. Sequitur:

Vers. 14. — « Græcis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. » Nescit cogi caritas, nescit coarctari. Omnibus se debet, omnibus exhibet. Non refugit Græcam sapientiam; non barbarorum insipientiam. Neminem æstimat deserendum. Dum alijs tanquam sapientibus sapientiam loquitur, alijs tanquam insipientibus nihil se scire protestatur, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (1 Cor. ii): alios ex lege docet et prophetis, alios vero signis suadet et virtutibus. Hinc est quod ad Timotheum agrolantem non virtute curationis, sed consilio uti-

tur medicinæ (1 Tim. v); Trophimum etiam reliquit infirmum Mileti (2 Tim. iv): patrem vero Publii dysenteria et febribus laborantem solo verbo et oratione curavit (Act. xxviii): et lapsus de cœnaculo Eutychium vitæ et sanitati restituit (Act. xx). Signa quippe non fidelibus, sed infidelibus, non sapientibus, sed insipientibus debentur. Gratissime vero subdit.

Vers. 15. — « Ita, quod in me promptum est et vobis qui Romæ estis evangelizare. » Hoc est, vobis, qui Romæ estis, debitor sum evangelizare, quod in me promptum est, sive quod, id est quantum in me est. Ac si dicat: Vos qui Romæ estis, de insipientibus non estis. Promptum enim erat sapienti sapientibus loqui, cum et de insipientibus hoc sentiendum sit quod alibi dicit: « Si enim, » inquit, « invitus hoc egero, dispensatio mihi credita est; et vae mihi, si non evangelizavero (1 Cor. ix). » Omnibus enim sapientibus et insipientibus loqui, necesse est evangelizanti: sed illis evangelizare promptus est, de quibus scriptum est. Beatus qui loquitur in aure audientis. Jam ergo, ut breviter quæ dicta sunt recapitulentur, postquam Apostolus non in humanæ sapientiæ doctis et persuasibilibus verbis, sed in simplicitate, sicut ex deo susceptum ad Romanos Evangelii negotium satis commendavit, ex persona evangelizantis, ex auctoritate mittentis, ex causa ipsa, postquam quasi ingrediens per Epistolam urbem Romam in abundantia benedictionis Christi, sicut ipse Dominus instituit, in pace eam salutavit, et piæ sollicitudinis affectu et orationum officio auditorum sibi benevolentiam præparavit, ipsum eis Evangelium prædicare aggreditur, vidensque quasi ad adjuviorum suum tam ex Judæis quam ex gentibus Romanis mundanam confluere sapientiam, et requievisse super eos pacem suam, in qua eos salutaverat, exorsus est dicens:

Vers. 16. — « Non enim erubesco Evangelium Dei. » Prima siquidem fronte objiciendum sibi sciebat improprium crucifixi, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi vero nec confusio potuerat esse in conscientia jam sanata, nec verecundia in fronte tam libera. « Virtus enim Dei est, » inquit, « in salutem omni credenti. » Unde et ad Corinthios dicit: « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam (1 Cor. i). » Non ergo erubescibat, quasi improprium crucis Christi non sustinens; non quasi aliter docens, et aliter vivens, aut quasi in vigute miraculorum deficiens: « Virtus » autem « Dei est, » inquit, « in salutem omni credenti », ut intelligatur virtus etiam esse Dei in perditionem non credendi. Est enim virtus Dei etiam in perditionem. De qua scriptum est: « Disperde illos in virtute tua (Psal. lviij). » Nam et propter has virtutum differentias, dextra et sinistra in Deo nominantur. « Judæo, primum et Græco. » Primum Judæo, deinde Græco, hoc

est gentili, « quia salus ex Judæis est (*Joan. iv.*) » A Græci etiam primum omne hominum genus duabus appellationibus censuerunt, omnem hominem dicentes esse Græcum vel barbarum; barbarus esset, quicumque Græcus non esset. Sed multo veriore distinctione utitur Paulus, Judæos primum ponens, deinde Græcos, et postmodum barbaros. Cum enim Græci ideo se cæteris præferrent, quia legibus utebantur, merito ab Apostolo ipsis etiam Græcis Judæi prælati sunt, qui ante omnes leges a Deo perceperunt. Nunc de ea primum virtute, quæ in salutem est, exsequitur, dicens :

Vers. 17. — « Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est : Justus enim ex fide vivit. » Justitia hæc quæ credentes justificat, fides est; quæ in Veteri Testamento velata, in Evangelio est revelata. Quæ ideo justitia dicitur, quia quos continet, justos efficit. Ideo autem Dei, quia et ipsa fides ex gratia est. Proficit vero vel tendit fides hæc, justitia hæc, ex fide annuntiantiam in fidem obedientium, ex fide Veteris Testamenti in fidem Novi, ex fide in qua ministratur Deo in fidem qua fruatur Deo, ex fide hic imaginis in fidem presentissimæ illic veritatis, ex fide verborum, quibus hic credimus in fidem rei, quam in æternum obtinebimus. Revelatur autem in Evangelio justitia Dei, quia non jam barbarus, non Scythæ, nec omnino aliquis excluditur a regno Dei (128); sed omnibus æque patet porta gratiæ. « Sicut scriptum est, » ait, « Justus ex fide vivit. » Bene hoc in propheta Habacuc scriptum est : « Justus ex fide vivit (*Habac. ii.*) » : quia credendo intelligere nos facit fides ipsa, quia non ex nobis, sed ex Deo nobis est, non solum quod bene credimus, sed etiam quod bene vivimus. Neque enim ipsum recte vivere nobis ex nobis est, nisi credentes adjuvet et orantes, qui et ipsam fidem dedit, qua nos ab ipso adjuvandos esse credamus. Erubescat hic hæretica superbia, quæ boni sibi operis primas partes vindicat, dum bonæ sibi voluntatis initium homo usurpat, quasi a seipso sibi sit.

Vers. 18. — « Revelatur enim ira Dei de cælo. » Commendata in revelatione Evangelii pietate fidei, qua justificati Deo grati esse debemus; commendata etiam virtute Dei in salutem omni credenti, ex hoc articulo ad contrarium conversus, hoc est ad virtutem ejus in condemnationem non credentium, videtur dicere. Non solum in Evangelio revelatur credentium justitia et glorificatio, sed et non credentium injustitia et ira, quæ est justa in eos damnatio. Ira enim in homine motus animi ad vindictam; in Deo vero justa vindictæ executio est. « Quis » autem « novit præ timore » Dei « iram » ejus « dinumerare? » (*Psal. lxxxix.*) Ira siquidem Dei, vana est et seductoria felicitas impiorum, tribulationis corporalis afflictio, interior obcæcatio mentis, in pec-

cato aculeus conscientiæ, et censura ultionis æternæ, et interdum in eis qui abutuntur, sicut philosophi gentium et sapientes hujus mundi, ipsa illuminatio mentis. De quibus subdit : « Super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent. » Hujusmodi enim hominibus multo melius erat, veritatem Dei ignorasse quam in injustitia eam detinuisse. « Super omnem » autem, ait, « impietatem et injustitiam, » scilicet tam Judæi quam Græci, legem habentis et non habentis. Qui enim peccat in cultum Dei, impius est, quia sicut in Job legitur, « pietas cultus Dei est (*Job xxviii.*) » Ex impietate vero injustitia procedit, cum defertur creaturæ, quod debetur Deo. Ipsi etiam sunt injusti qui peccant in fidem, quæ justus vivit. Quos etiam vigilanter Apostolus homines appellat; sicut aliis quibusdam, alibi quasi approbando loquitur, dicens : « Nonne homines estis (*I Cor. iii.*) » Sed unde notitia veritatis eis, quibus Deus legem non dedit?

Vers. 19. — « Quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. » Non solum illis, sed et in illis manifestum est, hoc est per naturalem intelligentiam quæ in illis est, manifestum est illis. Hoc est quod sequitur : « Deus enim illis manifestavit. » Quomodo vero manifestavit?

Vers. 20. — « Invisibilia enim Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque virtus ejus et divinitas. » Quare manifestavit? « Ut sint inexcusabiles, » Unde ergo culpabiles?

Vers. 21-22. — « Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. » Sed quid? « Evanuerunt in cogitationibus suis. » Nec impune : « Obscuratum enim est insipiens cor eorum, » et superbia perdiderunt quod curiositate perceperunt. Hæc vero cordis obcæcatio vel obscuritas et peccatum est, et pœna peccati præcedentis, et causa subsequentis. Cujus? Superbiæ. Superbi enim facti sunt, « dicentes se esse sapientes. » Familiare quippe solet esse superbis, proximos esse stultitiæ. Licet enim non omnis stultus superbus sit, omnis superbus stultus esse convincitur. Superbia vero rursus et pœna est præcedentis peccati, et causa subsequentis. Cujus? Stultitiæ. « Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. » Et stultitia pœna est præcedentis peccati et causa subsequentis. Cujus? Idololatriæ. Unde sequitur :

Vers. 23. — « Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, » primum « hominis, » deinde « volucrum, » postea « quadrupedum, » novissime etiam « serpentium. » Rursum idololatria facta est causa sequentis immunditiæ.

Vers. 24. — « Propter quod, » sicut sequitur et

(128) Hæc verba et quæ subjungit, asserens omnibus patere januam gratiæ, quibus similia alibi sæpe habet, ut et sanctus Bernardus, serm. 4 in Purificat., et alii, ostendunt satis Deum gratiam

omnibus dare, secundum horum Patrum mentem. Hoc ideo notavi quia infra opinionem contrariam unius avi illius auctoris horum obpositione refellere decrevi.

dicit, « tradidit eos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam. » Sicut ergo in Evangelio profectus justitiæ Dei multiplici gratia revelatur ex fide in fidem, sic impietatis et injustitiæ defectus in damnationem et mortem. « Tradidit autem, » ait, « eos Deus in desideria cordis eorum. » Quomodo tradidit? « Dimisit eos, » sicut Psalmus dicit, « secundum desideria cordis eorum, » ut irent « in adinventio-nibus suis (Psal. lxxx). » Tradere quippe dimittere est, hoc est cæcos non illuminare, errantes non corripere, infirmos non adjuvare. « Tradidit eos in desideria cordis eorum. » Hoc Apostolus, hoc Psalmista. Cor eorum erat cor sibi derelictum, per se obcæcatum, a gratia non illuminatum, in quo ad ultimum dicit insipiens: « Non est Deus (Psal. xii). » Adinventiones autem eorum factæ sunt secundum desideria cordis eorum, quæ nollent vincere, sed adimplere. Ideo traditi dicti sunt in desideria cordis eorum. Quæ autem fuerunt desideria cordis eorum? Immunditia affectu excedendi humanum modum, actu humanum usum, in tantum ut corpora sua ipsa inconvenientia, naturali repugnantia, contumeliis naturæ afficerent in semetipsis, et quadam vi applicarent, ut vitio facerent aptiora. Sed quia hæc ad declarandam rei seriem per transcursum dicta sunt, paululum ad superiora redeundum est. « Revelatur, » inquit (Vers. 48), « ira Dei super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. » Agit hic de philosophis hujus mundi, magnis siquidem viris, magui studii, præclari ingenii; qui potuerunt æstimare creaturam, et de creatura Creatorem, digni utique laude, si non eos juste percuteret sermo ille propheticus. « Accinxisti te, et non cognovisti me (Isai. xlv). » Potuerunt etenim videre Deum esse quandam vitam æternam, immutabilem, intelligibilem, intelligentem, sapientem, et sapientes facientem, veritatem fixam, stantem, indeclinabilem, ubi quod factum est vita est, ubi omnes rationes rerum et creaturarum sunt æternaliter dispositarum, vel euntium temporaliter. Viderunt enim isti philosophi, quos cæteris non immerito fama prætulit, nullum corpus esse Deum, et ideo cuncta corpora transcenderunt, quærentes Deum. Viderunt quidquid mutabile est non esse summum Deum, et ideo animam omnem omnesque mutabiles spiritus transcenderunt, quærentes summum Deum. Deinde viderunt omnem speciem in re quacunque mutabili, qua est quidquid illud est, quomocunque, et quavisque natura est, non esse posse, nisi ab illo qui vere est, quia incommutabiliter est, ac per hoc sive universi mundi corpus a cælo usque ad terram, et quæcunque in eis corpora sunt, sive omnem vitam, non nisi ab illo esse posse, qui simpliciter est, cui id quod est esse, hoc est illi vivere, hoc est illi intelligere, hoc beatum esse. Et propter hanc incommutabilitatem et simplicitatem, intellexerunt eum et omnia hæc mutabilia fecisse, et ipsum a

nullo fieri potuisse. Consideraverunt enim quomodo est, vel corpus esse, vel vitam, meliusque aliquid vitam esse quam corpus, speciem corporis esse sensibilem, intelligibilem vitæ. Proinde intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ visu, tactu, seu quolibet corporis sensu sentiri; intelligibilia, quæ conspectu mentis intelligi queunt. Nulla enim est pulchritudo corporalis, sive in statu corporis, sicut est figura, sive in motu, sicut est cantilena; de qua non animus judicet: quod profecto non posset, nisi melior illo esset. Animus autem species est sine tumore molis, sine strepitu vocis, sine spatio loci vel temporis. Sed et ipse quoque nisi mutabilis esset, non alius alio melius, nec ipse modo melius, modo minus, de specie sensibili judicaret. Unde ingeniosi et docti homines facile collegere non esse in eis rebus primam speciem, ubi mutabilitas esse convincitur. Cum igitur in eorum conspectu et corpus et animus magis minusque speciosa essent, si autem omni specie carere possent, omnino nulla essent, viderunt esse aliquid, ubi esset species prima et incommutabilis, et ideo his nec comparabilis, atque aliud esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factum non esset, et ex quo cuncta quæ facta sunt, essent. Haec quod nolunt est Deus, manifestavit eis ipse; cum ab eis « invisibilia ejus per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus ejus, » quæ regit et continet omnia, « et Divinitas, » quæ implet omnia. Hæc de Deo philosophi gentium et sapientes hujus sæculi viderunt, sed de longinquo viderunt. Quæsierunt viam, sed eam perdidit, quia humiles esse noluerunt. Quæsierunt Deum superba curiositate, quem quærere debuerunt humiliter pietate, inveniendum arbitantes in regione rationalis, et recessu occultioris scientiæ, qui non invenitur nisi in regno charitatis et lucidissima sede sapientiæ: sapientiæ autem, non in loquacitate ventosa, sed in charitate perfecta, « de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta (1 Tim. 1). » Quamvis fuerunt inter eos qui vitam ipsam, ratione duce, aliquatenus invenerunt, sed præsumentes de semetipsis, in ea defecerunt. Unde egregius eorum Plato: « Fugiendum, » inquit, « est ad clarissimam patriam, » ubi Deus Pater est, et lucida veritas. » Quæ est hæc classis? Quæ fuga? Similitudo. In tantum enim a Deo longe efflicimur, in quantum dissimiles. In quantum ei similes efflicimur, in tantum propinquamus. Super hos igitur revelatur ira Dei, quia sicut in Sapientia legitur, non debet ignosci, quia si tantum potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum (Sap. xiii), quomodo non facilius hujus Dominum ad glorificandum invenerunt? « Revelatur ergo ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam eorum, » cum in prædicatione Evangelii annuntiatur eis iudex venturus de cælo, iudex impiorum atque injustorum, qui, sicut propheta dicit, gloriam Dei converterunt in idolum (Jer. 1), similitudinem adorantes hominum, et volucrum, et quadrupedum, et serpen-

tiam, Qui hæc saltem viventia melius adorarent, nisi dicentes se esse sapientes, nimium stulti facti fuissent. « Qui veritatem Dei in injustitia detinent. » Veritas Dei apud homines, vera et naturalis Divinitatis cognitio est, scilicet vere Deum esse, et curare res humanas, regere ac disponere quæcumque creavit, ipsum qui creavit, quod nulli homini dubium esse potest, penes quem ratio humana est, maximeque illis hominibus, quorum professio erat philosophia, quæ rerum humanarum ac divinarum scientia est. Veritatem autem hanc detinent in injustitia quicumque eam detinent in idololatria. Idololatria quippe injustitia est, quæ justitiæ fidei omnino contraria est. Homines ergo idola colentes veritatem Dei in injustitia detinent, quasi reluctantem et invitam; ipsa humana natura, in humanæ rationis conscientia reclamante ac contradicente, ac redargente religionis falsitatem; « etenim quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit (Vers. 19). » Quod notum est Dei, quod de Deo humana potest ratio attingere per naturam, non ad quod pervenire charitati datur per gratiam, Deus illis manifestavit, rationem sublimioris intelligentiæ capacem donando eis ex natura, intelligentiam vero ipsam ex gratia. Etenim per creaturæ visibiles visibilia manifestavit eis invisibilia sua; per visibilem creaturam invisibilem Creatoris potentiam, per visibilem ordinem rerum invisibilem sapientiam, per visibilia beneficia gratiæ bonitatem sive charitatem invisibilem, sive, quod Apostolus dicit, sempiternam virtutem ac divinitatem. Sempiterna autem Dei virtus et sapientia, ipse est, de quo ipse Apostolus alibi dicit: « Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Judæis atque Græcis, Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (1 Cor. 1). » Divinitas vero est Spiritus sanctus, divinitas Patris et Filii; qui sicut intelligitur charitas eorum, et bonitas eorum, sic etiam divinitas est communis amborum, et est commune prorsus amborum, quidquid commune est eorum. Hæc est quod sequitur.

VERS. 20 et 21. — « Invisibilia enim ejus a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus ac divinitas, ita ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt incogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. » Est quippe Deus substantia invisibilis, sive essentia intelligibilis, lux illuminans et perfundens conversos, feriens et confundens aversos, splendor præsto ei qui se querit, calor a quo nemo se abscondit, species omnem animam ratione utentem rapiens ad contemplandum amorem veritatis, socordem et vanum redarguens conscientia vanitatis. Cujus cum legibus æternis et immobilibus motus instabilis rerum mutabilium perturbatus esse non sinitur, frenisque circumeventum sæculorum semper ad similitudinem stabilitatis revocatur,

indicat se a stato immobilis et immutabilis æternitatis, quantum ad conditionem creaturæ, trahere naturale genus originis. Ubi quæ conditione tantum naturæ aguntur, sicut quælibet insensibilia sive irrationalia, in ordine suo disponuntur potentia, sapientia et bonitate Conditoris, rationalis autem homo dimittitur arbitrio propriæ voluntatis et judicio acceptæ rationis, ut si præveniente gratia voluerit, quo rationis virtute perducitur, ibi inhæreat amoris affectu, et profectu pietatis conformetur, et pulchritudine justitiæ, et beatitudinis perennitate, ipsius plenitudine justitiæ ad plenitudinem perennis beatitudinis suæ, gratus existens gratuito illuminatori, et adjutori suo Deo, et glorificans eum in semetipso. Et ipsi sunt qui cum cognoverint Deum, gratias agunt ei, et glorificant eum. Quod quia non fecerunt sapientes hujus sæculi, de quibus ait Apostolus, « sed evanuerunt in cogitationibus suis, dicentes se a se sapientes esse, » a gratia deserti, et a facie cognitionis Dei projecti sunt, et « obscuratum est insipiens cor eorum: » et, sicut jam dictum est, perdidit id ipsum quod curiositate didicerant. In tantum quippe stulti facti sunt, et insipientes, ut dicerent in corde suo, in corde fatuæ et penitus a gratia derelicto. « Non est Deus (Psal. xi); » et, sicut jam supra dictum est, mutarent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum et serpentium. « Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. » Augustinus in libro De gratia et libero arbitrio (cap. 21). « In quo manifestum est operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bonum pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum; judicio suo utique aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem justo, eos deserendo. » Queritur autem, ei qui traditur, quamvis pro peccatis suis tradatur in concupiscentias, utrum juste sit imputandum esse eum in concupiscentiis, sicut ei qui pro criminibus suis carceri deputatur, apte nullus imputare debeat, quod licet juste, invitus tamen sit in tenebris. Sed sicut idem dicit Apostolus, homo spiritus, et anima, et corpus esse dicitur. Inter spiritum vero et carnem familiaris illa rixa nimis omnibus nota est. Quem non trahit gratia carni sociatur et efficitur una caro, et dicitur de homine illo: « Non permanebit spiritus meus in eo, » quia caro est (Gen. vi). » Quem vero trahit gratia, sociatur spiritui, et unus cum eo spiritus efficitur, et dicitur ei: « Vos autem non estis in carne; sed in spiritu (Rom. viii). » Trahi ego vel non trahi, hoc est tradi vel non tradi. Cur autem trahitur ille, ille non trahitur, hæc occulta Filii sunt, noli velle querere, si non vis errare. Si non traheris, ora ut traharis, et si jam fideliter oras, jam traheris, nec traderis. In illis qui trahuntur, nec traduntur, sola gratia Dei est, in eis vero qui traduntur, nec trahuntur, irreprehensibilis ejus justitia est. Quibus vero iraditur qui traditur? Immundis dæmonibus immunda,

desideria suggerentibus, ut in eorum impletione et A implentium perditione, sicut in materia sui operis gloriantur. Manifestum enim est, hujusmodi homines ipso Dei judicio Satanæ penitus contraditos in interitum carnis ac spiritus; nisi celeri misericordia Dei præveniantur. Unde et antiqui canones computandos censent hujusmodi inter energumenos, et sic pro eis sicut pro dæmoniis orandum. Totus iste locus vitiorum sordibus scatens, et immunditiæ *καταρπατος* præferens, negligendus potius videtur quam legendus. Quod tamen Apostolum scribere prudentissime nec puduit nec piguit, ut superbos humiliaret, et commoneret eos quos exitus habeat contemptus Dei. Ad quoniam etiam finem cultores suos perducit avaritia; quæ servit potius creaturæ quam Creatori, dum plus diligit nummum B quam Deum. Hi ergo quali judicio usi sunt circa divinitatis venerationem, fœdas ei præferentes animalium imagines, tali etiam vice erga semetipsos utuntur, viventes irrationabilium more bestiarum; et abjecta Dei imagine, eorum imagines adorantes. Et hæc est merces, quam ut oportuit, justo judicio Dei in semetipsis receperunt. Quare?

VERS. 25. — « Quia commutaverunt veritatem » creaturæ « Dei in mendaciam, » Deum appellantes opus manuum suarum. « Et sicut probabiliter monstraverunt Deum non habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, » ut qui sensum adjece- rant Dei, in suo sensu probarentur reprobi. Ipsi enim credendi sunt Deum habere in notitia, ubique scientes ejus esse præsentiam, qui coram eo vel C notunt, vel non audent peccare. Unde Propheta ponitens deplorat dicens : « Coram te peccavi (Psal. 1). »

VERS. 29. — « Repletos omni iniquitate, » id est omnibus his iniquitatis partibus. « Malitia. » Malitia fons est et sentina, et quasi matrix quædam malorum omnium. Scriptum est : « Sapientia odit malitiam. » Sapientia quippe contraria est malitiæ, quia sicut bonum huic, sic malum illi sapit in cogitatione. « Nequitia. » Nequam est qui tantum facere nequit, quantum malitia cordis ejus suggerit. « Invidia, » odium est felicitatis alienæ, cum nocere non possit. Prætereunda sunt, quæ sunt manifesta, nisi quod hoc prætereundum non est, quod susurrone D conjunxit et detractores, quos pariter pronuntiavit Deo esse odibiles. Ad ultimum vero insipientes posuit et incompósitos, quia hæc omnia quæ cœperint, ad quamdam cordis perducent insipientiam, et fatuam incompositionem morum, in tantum ut in quemdam naturæ stuporem incidentes, nullam ad proximum ullum habeant affectionem, vel ad quamlibet habiti cujuslibet fœderis fidem, nullam in necessitate alicujus misericordiam. Quod quam sit legi naturæ contrarium, ipsius etiam naturæ evidens documentum est. Tres enim in corpore inve- niuntur affectiones, sanitas, stupor, immortalitas. Sanitas ægritudinem non habet; cum tamen mol- tiatur, dolet. Stupor non dolet, amisit sensum do-

loris, tanto pejor, quanto insensibilior. Rursum immortalitas absumpta omni corruptione non dolet. Nullus ergo dolor in corpore immortalis, nullus in stupido; et tamen vicinior est immortalitati sanitas dolentis quam stupor non sentientis. Sic non sine affectu existens anima sapientis, dicit de sensu san- titatis : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. 11) etc. » Ex fonte ergo superbiæ, in quo dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, omnis malorum horum quæ di- numerata sunt, pestifer fluvius emanavit, cujus formidolosus avertendus est excursus et cavendus. Per hunc enim omnes reprobi suaviter in infernum na- vigantes, tres voluptatum suarum portus attentant, et in singulis singulas patiuntur traditiones. Ver- bum autem hic traditionis, quantum ad Deum qui tradit, sententia est juste judicantis; quantum ad eum qui traditur, deceptio est peccati fallentis. Primo ergo superbiam amplectentes et idololatriam, traduntur in desideria cordis in immunditiam, se- cundo quasi sapientiores et proficientes in pejus, nec tantum idolis, quantum rerum naturæ sacrificandum esse judicantes, traditi passionibus igno- minia gravioribus accumuluntur flagitiis; tertio abjecta jam Dei notitia traditi in reprobum sensum, in puteum omnis nequitia, et desperati interitus demerguntur, et judicio mortis æternæ os suum puteus urget super eos; judicante Apostolo et di- cente :

VERS. 32. — « Quia qui talia agunt digni sunt morte. » Agunt, inquit, non egerunt. Nam qui egerunt, et jam non agunt, sed penitentiam agunt, vita digni sunt. Et notandum primo et secundo loco superbiam plecti talibus pœnis, ut siquid saperent, jam eis ulterius superbiendum non esset. In tertio vero jam plenarie totam induunt insipientiam, ut tanto plus superbiere libeat, quanto minor sit superbiendi materia. Sorores quippe sunt individua stultitia et superbia, nisi quod tanto tolerabilior est stultitia, quanto nonnunquam sine superbia invenitur; superbia vero nunquam est sine stultitia. « Cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quia qui talia agunt, digni sunt morte. » Oculus quippe sibi erant, ideo cognoscebant; lumen vero esse sibi ipsi non poterant : ideo non intelli- gebant. Habebant quippe a Deo rationem naturæ, quam sibi proterve arrogantes, non curabant quæ- rere auxilium gratiæ : ideo intelligere non potuerunt quod plurimum eis expediret intelligere. (« Non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt faciuntibus. » Consentire est cum peccante, quan- tum ad peccati affectum, idem sentire. Vel con- sentire est fovere errorem et tacere, cum possit arguere

CAPUT H.

VERS. 1. — « Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas. » Doctor egregius et miræ in Evangelio prudentiæ, qui omnibus omnia fieri noverat, gentium Apostolus, ministerium suum sem-

per sollicitus et edificare et honorificare, postquam satis partem gentium secundum priorem statum depresso et humiliavit, quia sic expediebat, jam ne cornua adderet insultationi Judæorum, flagellum correptionis in eos convertit, ut quos pares censura disciplinæ faceret, par etiam consolatio in pace Christi dulcius uniret. Et cum eadem quæ gentibus, quantum ad idololatriæ et immunditiæ sordes gravissime eis imputare posset, quippe quibus libri prophetarum pleni sunt, prudenter tamen parcit, ne cum ventum fuerit ad legis quæstiones, quas molestissimas eis futuras non dubitabat, patientia lassescens caderet sub pondere, si nimis onerata esset. Quin etiam de specie conversa ad genus, publicam hic facit esse omnium eorum correptionem corripientis modestia, ut et alii in correctione eorum proficerent, et ipsi, ut dictum est, in patientia non deficerent. Quia ergo, inquit, omnes, et qui faciunt, et qui consentiunt, digni sunt morte, « inexcusabilis es, o homo. » Inexcusabilis est, quem non latet veritas, et perseverat in eo iniquitas. « O homo. » Homo qui in honore positus legem Dei habes, et secundum legem Dei judicas, et cum eo homo omnis peccator, vel ex reatu originis, vel ex additamento propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui non novit, quia et ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubio peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, poena peccati. Propterea, o homo, qui ex lege judicas, inexcusabilis es, sed et tu omnis homo, qui nec legem nosti, nec judicas, nihilominus inexcusabilis es. Non enim admittit excusationem, qui scit se hominem rectum fecisse, et insuper obedientiæ dedisse præceptum: testimonium conscientiæ in lege naturæ. In neutro ergo justa est excusatio; sed in utrumque justa damnatio. Si enim inexcusabiles illi, qui invisibilia Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt intelligere non potuerunt, quanto magis qui ex lege ejus instructi, confidunt se esse duces cæcorum, et lumen eorum qui in tenebris sunt? Ad eos quippe hic sermo dirigitur: « O homo, » non spiritus, humana quippe superbia excusare te niteris, humana sapiens, et secundum hominem judicans. « In quo enim judicas alterum, te ipsum damnas. Eadem enim agis quæ judicas. » Homnibus in hominibus judicantibus. D

Vers. 2. — « Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. » Cum aliquando quædam, quæ mala videntur, bono animo fiunt, et bona malo; alia vero sint, in quibus sive in bono sive in malo operantis animus concordat: ejus solius est in veritate judicium, qui corda novit dijudicare,

Vers. 3. — « Existimas autem noc, o homo, qui judicas eos qui talia agunt et facis ea, quia tu effugies judicium Dei? Fugiant qui oderunt eum a facie ejus (Psal. LXXII). » Qui enim Deum diligunt

A judicium ejus non fugiunt, sed appetunt, quia in eis justificandos se esse confidunt. Porro qui fugiunt, effugere non possunt. Sequitur:

Vers. 4. — « An divitiarum bonitatis ejus et patientiæ et longanimitatis contemnis? Jam contemptorem reddidit sollicitum: ideo causam patientiæ subnectit dicens: « Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? » Bonitas Dei inestimabiles divitiæ sunt, quia sicut solem suum oriri facit, sic etiam cætera bona sua diffundere non cessat super bonos et malos. Patientia vero Dei est in eos qui contemnunt, longanimitas in eos qui infirmitate potius quam proposito delinquant. Perseverantibus quippe peccatoribus in nequitia, perseverat Deus in patientia, per pauca in hoc sæculo B puniens, ne divina providentia non esse credatur, multa extremo exæmini reservans, ut futurum judicium commendetur. Animus vero male sibi conscius jam totus datus in poenam, cum nullam sibi poenam videtur pati, credit quia non judicet Deus. Ipse est sensus reprobus, ipsa est cæcitas et obduratio cordis; ipsæ sunt interiores tenebræ, quibus ab interiori luce Dei peccator secludatur; non autem penitus quando in hac vita est. Sunt enim tenebræ exteriores, quæ magis ad diem judicii pertinere intelliguntur, ut penitus extra Deum sit qui corrigi non vult, dum tempus habet. Penitus autem esse extra Deum, quid est, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem Deus habitat lucem inaccessibilem, quo ingrediuntur quibus dicitur: « Intra in gaudium Domini tui (Math. xxv). Ignoras, inquit, quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? » Hoc, quando tempus est misericordiae. Vis audire tempus judicii?

Vers. 5. — « Secundum duritiam tuam et cor impoentens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei. » Duo sunt genera pertinaciter peccantium; alterum misericordiam Dei sibi promittentium; alterum ob scelorum suorum enormitatem desperantium. Propter illos, qui ex spe misericordiae dilationibus illuduntur, extremum diem fecit Deus incertum; propter eos, qui desperando periclitantur, indulgentiæ portum. Et sive hic, sive ille, nisi cito se corrigat, in die iræ iram sibi thesaurizat. Thesaurus est, ubi diversarum opum divitiarum quasi minutatim reconduntur, ut quasi simul in unum ubi cumulum inveniantur. Tres ergo thesauri inveniuntur in Scripturis, thesaurus in terra, thesaurus in cælo, et hic qui thesaurus iræ appellatur. Qui corde impoententi in thesauro iræ actus suos recondit, durus dicitur; qui thesaurizat in terra, stultus nominatur. « Stulte, » inquit, « hac nocte animam tuam repetunt a te (Luc xi). » Sapiens autem et in Deum dives, quæcunque agit, digna facit regno cælorum. Thesaurizat ergo carnalis in terra, animalis in ira, spiritualis in cælo. Dies iræ dies judicii, ubi unicuique fideliter proferetur, quis, quid, vel ubi thesaurizaverit. Ubi iudex non tam adnotabit facultatem,

quam coronabit voluntatem. Voluisti, nec forsitan potuisti, sic te adnotabit, quasi feceris quod voluisti; et de te quoque dicitur, « unicuique secundum opera ejus. » Quanta vero hic diversitas meritorum tanta ibi erit vel gloriæ vel suppliciorum. Ubi tamen absit, ut impediatur justum a vita æterna quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita vix, aut nunquam transigitur, sicut nec proderunt impio quædam bona opera, sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur. Sed miseri homines cum audiunt hic ignem æternum, promittunt sibi ibi purgatorium. Multi, inquit, salvantur ibi, sic quasi per ignem. O spem desperatorum! Primo sciendum est quia nihil in hac vita illo igne durius cogitari potest. Tamen, testante Apostolo, utique per ignem ibi salvabitur qui super fundamentum Christum, non « aurum, argentum, lapides pretiosos, » sed « ligna, fenum, stipulam » ædificat (I Cor. iii), non tamen respuit ne recipiat, nec receptum respuit fundamentum, idque omnibus carnalibus quis, quibus capitur vel succumbit, delectationibus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit, ut aut illa deserantur, aut Christus. Ubi si non anteponitur Christus, non illi est fundamentum. Omnibus quippe structuræ posterioribus partibus, anteponitur fundamentum. Nec etiam quemquam ibi Christi vel boni quæcunque ignorantia sic aliquem excusat, ut sempiterno igne non ardeat, nisi quod si ideo non credit, quia non audivit, forsitan minus ardebit. Hæc interim dicta sint pro die iræ, « in qua reddet Deus unicuique secundum opera ejus: his qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quærentibus, vitam æternam (Vers. 6 et 7). » Hoc est quod dicit, et hic ordo sensus subsequentis. Quærentibus, inquit, gloriam, et honorem et incorruptionem, pro boni operis patientia, vita æterna dabitur a Deo, non solum Judæis, quibus credita videntur eloquia Dei, sed etiam Græcis; quia justum est judicium Dei: non tantum Deus Judæorum est, sed et gentium. His vero qui per contentionem mentis et animi pravitatem veritati non credunt, sed iniquitatem sequuntur, reddetur ira et indignatio, tribulatio et angustia, non solum gentili, sed et Judæo, quia non est personarum acceptio apud Deum. Hæc quidem, quantum ad sermonum ordinem spectant; sed nunc quæ

A ad interiorum sensum pertineat requiramus. « His, » inquit, « qui secundum patientiam boni operis, » id est qui fructum afferunt in patientia; « gloriam et honorem. » Gloria hæc, incorruptionis et immortalitatis erit in resurrectione, tam in corpore quam in anima beata felicitas. Honor autem ipse erit, quem habuit homo, priusquam compararetur jumentis insipientibus, et similis eis efficeretur, cum scilicet delicijs paradisi Dei affluens, visione Dei et colloquutione assidue fruebatur. Reddentur autem hæc in vita æterna, quærentibus vitam æternam; de qua ipsa vita dicit: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvii). » Deum ergo propter Deum quærentibus ipse erit vita æterna, ipse honor, ipse gloria; ipse erit omnia in omnibus. (Vers. 8). « His autem qui ex contentione, et non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio (Rom. ii), etc. » Intellige prudens lector, quæ apponuntur tibi, et vide quod bene operantibus reddere dicitur Deus gloriam et honorem, et vitam æternam; reprobos autem ira expectat et indignatio, angustia et tribulatio; quæ tamen a Deo non reddenda dicuntur. Nam quæ bona sunt a Deo accipimus; mala vero ipsi nobis consciscimus. « His, » inquit, « qui sunt ex contentione. » Contentio est, quæ hereses facit, et schismata et scandala suscitiat: ex quo fit ut non obediatur veritati, credatur autem iniquitati. His ergo ira, et indignatio, angustia et tribulatio. Ira est ex peccati conscientia incensus animæ cruciatus. Indignatio vero, ipsius iræ, et quasi vulneris, tumor quidam intelligitur, et per singula quæque commotio, ut si verbi gratia vulnus aliquod pessimum iram ponamus, cujus tumor et distentio indignatio vulneris appelletur. Tribulatio vero est, non quæ latitudinem faciat, de qua dicitur: « In tribulatione dilatasti mihi (Psal. iv), » sed eam potius faciat angustiam, quæ dilatationi illi contraria est; id est, in bene agendo ex gratia Dei exhilaratæ voluntati. « Judæo primum, » qui scivit voluntatem Domini, et non fecit digna; et ideo vapulabit multis (Luc. xii). « Deinde Græco, » qui quia non cognovit, forsitan vapulabit paucis (ibid.). Interest enim cognovisse Deum, et non cognovisse voluntatem ejus. Potuit quippe gentilis cognoscere Deum a creatura mundi: voluntas autem Dei cognoscitur a lege et prophetis.

LIBER SECUNDUS.

SEQUITUR CAPUT II.

Vers. 11, 12. — « Non enim est personarum acceptio apud Deum. » Omnis anima rationalis, etiam cupiditate cæcata, tamen cum cogitat et ratiocinatur, quidquid in ipsa ratiocinatione ei verum elucet, non ei tribuendum est, sed ipsi lumini veritatis, quo vel tenuiter illustrata, verum aliquid, sentit ratiocinan-

do. Nulla est enim anima quamvis perversa, quæ tamen ratiocinari possit, in cujus conscientia non loquatur Deus. Manus enim formatoris nostri in ipsis cordibus nostris scripsit: « Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (Tob. iv) »; et: « Quodcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis similiter (Matth. vii). » Hoc etiam antequam daretur lex,

nullus ignorare permissus est, ut esset unde judicarentur, etiam qui legem scriptam non accepissent, Sed ne sibi aliquid homines deesse quererentur scriptum est, et oppositum oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur. Sed legem scriptam soli acceperunt Judæi; legem vero naturalem, tam gentiles quam Judæi. Opera vero legis scriptæ bipertita sunt; et partim in sacramentis, partim in moribus accipiuntur. Ad sacramenta pertinet circumcisio, Sabbatum, et alia hujusmodi. Ad mores vero: « Non occides, Non mœchaberis, » et his similia. In observationibus, si non intelliguntur et observantur, sola servitus est. Si intelliguntur et observantur, prosunt, sed in suo tempore, sicut a Moyse et prophetis observata sunt, cum adhuc talis servitus utilis esset, ut sub tutore et timore custodirentur. Nihil autem tam pie terret animam quam sacramentum non intellectum. Intellectum vero, gaudium parit; et celebratur libere, si opus est congruum tempori. Sin autem, cum suavitate spirituali legitur tantum et tractatur. Omne autem sacramentum cum intelligitur, aut refertur ad contemplationem veritatis, aut ad bonos mores. Contemplatio veritatis in solius Dei dilectione fundatur; boni vero mores in dilectione Dei et proximi; in quibus « tota lex pendet et prophætæ (Matth. xxii). » Quantum spectat ad mores, lex scripta et lex naturalis pene eadem est, æque communis tam Judæis quam gentibus, nisi quod alter scriptam eam habet in tabulis et in ratione, alter in sola ratione. Vis quippe illa naturalis inest utrisque, qua rationale animal legitimum aliquid et sentit et facit. Ideo sicut hic dicitur, « non est personarum acceptio; » sed « qui peccavit in lege (vers. 12), » id est in observatione legis scriptæ positus, secundum legem judicabitur, quæ peccata prohibet, et suam singulis peccatis pœnam inscribit: « qui vero sine lege » scripta « peccavit, » judicabitur « sine lege, » id est, non per legem quam non accepit: sufficiente ei ad judicium ea, quam accepit.

VERS. 13. — « Non enim auditores legis, sed factores » sive scriptæ, sive naturalis, « justificabuntur apud Deum. » Quod dicit factorem legis tantum justificari apud Deum: sanum intellectum desiderat, videlicet ne contrarium videatur ad id quod alibi dicitur. « Si ex operibus, jam non ex gratia (Rom. xi), » et: « gratia non est gratia (ibid.). » Absit enim, ut quasi facienti legem ex operibus ipsius legis accedat justitia, sed ad hoc ut faciat legem, in eo ipso quod eam facit, justificatur a gratia; non prius factor legis, ut quasi pro facta lege justus fiat: sed sicut creatur homo, ut sit homo, sic faciens legem justificatur, ut sit justus; vel esse appareat quod in faciendo est, id est justus. Sciendum autem quia de Judæis hic loquitur conversis ad Dominum, legem spiritualiter implentibus. Gentilis etiam conversus naturaliter quæ legis sunt facit, et faciens justificatur: quia legem naturalem cordi ejus naturaliter inscriptam a Deo, sed deletam ex vitio, instaurat

A in eo spiritus gratiæ. Cui converso ad Dominum, hoc est legem Dei habere scriptam, non in tabulis sed in corde, intimo cordis affectu justitiam legis amplecti; ubi fides per dilectionem operatur. Unde et sequitur:

VERS. 14-16. — « Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt; ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium aut etiam defendentium, in die cum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum. » Cogitationum, inquit, accusantium. Græcam consuetudinem sequi videtur B Latinus interpres, qui cum casum ablativum non habeant, genitivum utuntur pro ablativo. Cogitationum autem dixit, quia ex cogitatione opera dijudicantur, et innocens quis vel reus dijudicatur. Cogitationum vero dixit, non earum quæ tunc erunt, sed quæ modo sunt, quia et facta nostra omnia; et cogitata, licet pereant a memoria, non pereunt a conscientia: quæ coram iudice Deo omnia proferuntur in lucem. Tremendum sane judicium, ubi extrinsecus nihil adducitur, sed de conscientia totum producit, et accusator, et testis, et iudex, et causa.

VERS. 17. — « Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege. » Ingrederis hic Apostolus validam et necessariam disputationem de lege, non tantum adversus Judæos, sed et contra inimicos gratiæ, et eos quos paulo supra ex contentione denotavit. In qua plurimum adjuvabit lectoris studium, si quatuor differentias vel legis, vel profectus in lege, memoriæ commendatas habuerit. Cum enim in altissimis ignorantie tenebris nulla resistente ratione secundum carnem vivitur, hæc sunt prima hominis. Deinde cum per legem cognitio fuerit facta peccati, si nondum divinus adjuvat spiritus, secundum legem volens vivere, vincitur, et sciens peccat, id agente scientia peccati, ut peccatum operetur in homine omnem concupiscentiam, et cumulo prævaricationis adjecto impleatur quod scriptum est: « Lex subintravit, ut abundaret delictum (Rom. v). » Hæc sunt secunda hominis: Si autem respexerit Deus, ut ad implenda quæ mandat ipse adjuvare credatur, et homo cœperit Dei spiritu, cum concupiscitur adversus carnem, fortiore robore charitatis, ut quamvis adhuc sit quod homini repugnet ex homine, nondum tota infirmitate sanata, ex fide tamen justus vivat, justeque vivat, in quantum non cedit male concupiscentiæ, vincente delectatione justitiæ: hæc sunt tertia bonæ spei hominis. In quibus si pia perseverantia quisquam proficiat, postrema pax restat; quæ post hanc vitam in requie spiritus, deinde in resurrectione etiam carnis implebitur. Harum quatuor differentiarum prima et ante legem, secunda sub lege: tertia sub gratia, quarta in pace plena atque perfecta. Gratia tamen nec ante defuit, quibus eam

oportuit impertiri, quamvis pro temporis dispensatione velata et occulta. Secundum has quatuor differentias, per totum corpus hujus epistolæ agitur, modo de homine Dei singulariter, modo de populo Dei generaliter. « Si, » inquit, « tu Judæus cognominaris. » Peritus aninarum medicus, de duobus ægrotis alterum, id est genus suum, periculosius videns ægrotare, infirmatur cum infirmis, gentiles durius rodarguens, nec parcens; eadem vero in Judæis crimina denotans, et leniter perstringens, ut per gentium obedientiam istos provocet ad patientiam, donec more medicorum causam morbi mitiget, id est superbiam, ut, sicut medici solent dicere, causa mitigata, securius curam adhibeat circa causativum. Unde et ad solatium infirmitatis nequaquam singulariter adhuc eos coarguit, sed pariter cum aliis. Nunc vero post communem admonitionem, jam liberiores sibi accessum ad ægrum suum aucupans, validis rationum vinculis primum aggreditur ligare phreneticum, ut quia gentes facile sequaces habebat, etiam Judæorum duritiam gratiæ captaret. Uterque enim secundum prædictas differentias sub lege, seu scripta, seu naturali, repertus est.

Vers. 17-20. — « Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt; eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. » Sciendum est omnia, quæ hic quasi in laudem falsi Judæi proferuntur, per ironiam prolata. Quidquid enim hic dicit, quasi emplastrum est; quo tumorem superbiæ facit, ut comprimatur vanitas, et deumeat inanitas. Quid enim tam inane quam jactare quod non habet, quod non facit prædicare? Languabat quippe populus ille circa secunda populi Dei, id est circa legem, de qua accepta superbiebat, nec tamen eam implebat vel carnaliter; et quasi præsumens de se, ad gratiam tardius accedebat. Si enim vere requiesceret in lege, et gloriaretur in Deo; non faceret, quod non faciendum prædicaret. « Si, » inquit, « tu Judæus cognominaris, » quod non es, vera quippe Judæa Ecclesia est, cujus confessionis decorem Dominus Deus induit, et cognomen ducere videris a Patribus, a quibus degeneras, qui circumcisionem carnis habebant ob signaculum fidei, circumcisionem vero cordis ob ipsam fidem. Reges etiam soliti eratis habere de tribu Juda, propter quod etiam omnes Judæi appellabamini. Sed cum Christum regem de tribu Juda negastis; et regnum et nomen pariter perdidistis. « Requiescis » vero « in lege, » condemnans et irridens varios errores gentilium: vel requiescens in carnali legis intellectu, nil amplius judicas querendum. « Et gloriaris in Deo; » quasi peculiaris Dei populus, et quia quasi notus in Judæa tantum Deus. « Et nosti voluntatem ejus, quia non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis (Psal. cxlvii). » — « Et probans » de utili-

bus « utiliora, » instructus per legem, « confidis » præsumendo, « teipsum » sine duce Spiritu sancto, « esse ducem cæcorum, » ut utrique cadatis in fossam: « lumen eorum qui in tenebris sunt, » quasi per te illuminandorum, « eruditorem » gentium, quasi in lege « insipientium, » magistrum infantium, ut quasi fari discant de lege nœnias fabularum vestrarum, « habentem formam scientiæ et veritatis in lege, » id est formatam et veram legis scientiam, cui supra adficere quidquam audeat nemo.

Vers. 21. — « Qui ergo alium doces, teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris. » Fures quippe Judæi inter se rerum suarum; et quod pejus est, furari volebant de lege sanum intellectum: de Ecclesia gratiam, de mundo Christi adventum. Sic etiam carnaliter, plus autem spiritaliter mœchabantur, post concupiscentias suas eundo. Sequebantur etiam idola gentium, plus autem idola cordium suorum; in utroque sacrilegi, non sacra collocantes in sacro. Inhonorabant etiam Deum legis per prævaricationem ipsius legis, in qua sibi æstimabant gloriandum. Inhonorabant vero, quia nomen ejus inter gentes blasphemari faciebant. Nomen Christi Christianus: quod cum blasphematur, in auctorem nominis blasphemia revertitur. Hoc autem de Ezechiele propheta assumptum est. Qui enim hic arguuntur Judæi, jam Christiani nominis erant participes, sed quia de priori statu suo stulte gloriabantur, gentibus se præferbant; de ipso priori statu prudenter ab Apostolo humiliantur. Propter quod etiam unde se magis conspicabiles arbitrabantur, et gloriosos, id inutile, jam comprobatur esse, et supervacuum, legem scilicet et circumcisionem: quæ potius ad confusionem eis erant, quam ad gloriam. De lege jam dixit, de circumcisione vero:

Vers. 25. — « Circumcisio, » inquit, « prodest, si legem observes; » legem utique circumcisionis. Circumcisio enim est mala a se amputare; lex circumcisionis bonis operibus insistere, ut fiat quod scriptum est: « Declina a malo, et fac bonum (Psal. xxxvi). » Circumcisio etiam vera est, circumcisio cordis, id est pura ab omni concupiscentia voluntas: quod non sit littera docente et minante sed spiritu adjuvante et sanante. « Circumcisio ergo prodest, si legem observes. Si autem prævaricatores legis, » ut carnalem potius observes circumcisionem, « circumcisio tua præputium facta est, » id est ad infidelitatem deputabitur. Sequitur:

Vers. 26 et 27. — « Si ergo præputium justitiæ legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur: et judicabit quod ex natura est præputium legem consummans, te qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? » Si præputium, inquit, id est qui ex præputio venerunt. Hos enim justitiæ legis custodientes componit et comparat Judæis, qui per litteram et circumcisionem carnis legem prævaricantur. Non autem, ait, ipsam legem, id est legem operum custodiant, vel

sacramentorum, sed justitias legis; id est moralem A
ejus disciplinam, quam custodiendo præputium in-
tantum præfertur circumcissioni prævaricanti legem,
ut judicet eam. Et bene addidit, « legem consum-
mans. » Ille enim qui secundum litteram vivit, le-
gem observat, qui secundum spiritum, consummat;
perfectio vero in eo est qui dicit: « Non veni legem
solvere, sed adimplere (*Matth. v*). Ideo non qui in
manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto est
in carne circumcisio; sed qui in abscondito Judæus
est, et circumcisio cordis in spiritu non littera
cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est. » Ob-
servandus est cautius sensus apostolicæ disputa-
tionis ne, dum ex varietate personarum modo hos,
modo illos alloqui videtur, quasi via perdita ordo
sensus in directum procedentis turbetur; et ad eum
finem pervenire non possit legentis intellectus, quo
eum ducit disputantis intentio. Qui finis, ut breviter
dicatur, gratia est, vel gratiæ commendatio. Ut
ergo paulo superius recurramus, Paulus utrosque
et Judæos et gentiles paterno fovens affectu, Judæos
amplectens et in carne et in spiritu, gentes vero ob
Evangelii gratiam et ministerii sui honorificentiam,
his qui erant ex contentione, sive his, sive illis, iram
et quæ sunt iræ interminatus; bene operantibus
vero, sive his, sive illis, repromisit quæ gloriæ sunt
et honoris: deinde vero, modo hos, modo illos,
alternatim deprimens vel sublevans, vel cœquans,
sic omnia temperare nititur et dirigere, ut neutro
majorem gloriam faciat vel invidiam. Mox enim de
gentibus subnectens. « Quicumque, inquit, sine lege
peccaverunt, sine lege peribunt. » Statimque de
circumcisione. « Et quicumque, inquit, in lege pec-
caverunt, per legem judicabuntur. » Rursumque gentes
sublevans dicit. « Cum enim gentes, quæ legem
non habent, etc. » Iterumque ad Judæos sermonem
convertens. « Si, inquit, tu Judæus cognominaris; »
et ea quæ sequuntur. Et ne nimius videretur in
inreptione Judæorum, subjungit dicens: « Circum-
cisio prodest, si legem observes. » Sed mox
in partem gentium limites gloriandi præstigans cir-
cumcisioni. « Si autem, inquit, prævaricator es
legis; circumcisio tua præputium facta est. » Et
paululum gentes sublevans. « Si, inquit, præputium
justitias legis custodiat, etc. » Et validius adhuc
animos eorum erigens; « judicabit, ait, quod ex
natura est præputium, legem consummans, te, qui
per litteram et circumcisionem prævaricator legis es. »
Quia vero certum erat in lege et prophetis multas esse
promissiones, quæ ad circumcisionem spectare vide-
bantur, ut etiam ad ipsas sperandas viam gentibus
aperire, **VERS. 28, 29.** — « Non, inquit, qui in ma-
nifesto Judæus est, neque quæ in manifesto in carne
est circumcisio; sed qui in abscondito est Judæus,
etc. » Deinde sequitur quod modo habemus in manibus.

CAPUT III.

VERS. 1. — « Quid ergo amplius est Judæo? » Sed
procedamus viam nobis sternendo, ut post levius
incedamus usque ad conclusionem gratiæ. « Mul-

lum, inquit, per omnem modum. » Judæo enim
præparationes multæ fuerunt, et instructiones ad
fidem Christi; gentili nihil horum fuit, præter so-
lam naturalem intelligentiam. « Præcellimus ergo
eos? Nequaquam, » quia fidei major præparatio, si
non credis, non tibi est, nisi major damnatio. Si
vero tu credis, et ille credit, tua fides fidem eorum
nequaquam merito antecedit. Quantum vero ad
merita, certis causarum rationibus monstratum est
omnes sub peccato fuisse ante gratiam. Peccati
vero per legem cognitio tantum sit, non remissio
« Nunc autem, id est tempore gratiæ, manifestata
est justitia (*vers. 21.*) » non legis, non meritorum,
sed Dei in sanguinem Christi. Hæc est gratia. Unde
et post paululum quasi concludendo infert. « Ar-
bitramur hominem per fidem justificari sine operi-
bus legis (*Vers. 25.*) » Adhuc paululum ad supe-
riora redeamus. « Non est, inquit, personarum ac-
ceptio apud Deum (*supra cap. 11, vers 11.*) » Quid
ergo acceptum est apud Deum? Patientia boni ope-
ris. Hæc autem unde est? Aut ex gratia, aut ex
lege. Si ex lege, non ergo præter legem. Sed inve-
nitur præter legem, quia gentes quæ legem non
habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, id est
fructum afferunt in patientia. Deinde sequitur: « Si
tu Judæus cognominaris (*cap. 11, v. 17.*), etc. » Ac
si dicat: O tu qui Judæus cognominaris, justificatio
legis unde est: ex lege, an aliunde? Ex lege non
est, quia tu qui in lege gloriaris, per prævarica-
tionem legis Deum inhonoras. Aliunde ergo. Ex
spiritu scilicet, in quo justificatur verus et occultus
Judæus, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo
est. « Quid ergo, » inquit, « amplius Judæo, aut quæ
utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum, »
quia ad justificationem fidei sive spiritualiter, sive
carnaliter plures acceperunt præparationes. Gentes
vero plus acceperunt fidei, dicente Domino: « Non
inveni tantam fidem in Israel (*Matth. viii.*) » Cur Ju-
dæi minus fidei? Hoc altitudo sapientiæ Dei est. Si
ergo opus bonum ex gratia, si justificatio ex spi-
ritu, utriusque et Judæo et gentili facultas ad hæc
patet et accessus. Sed cum ad hoc Judæus ante gra-
tiam plures accepit præparationes, quæ etiam ei
fuerunt temporales consolationes plus accepit per
omnem modum. Tempore autem gratiæ Judæus
gentilem non præcellit, quia quantum de præsentem
gentilis plus fidei accepit, quantum de præteritis
utrumque æque sub peccato gratia invenit. Utriusque
ergo æque necessaria est gratia. Ut vero jam ad se-
riem lectionis redeamus:

VERS. 2, 3. — « Primum, inquit, quia credita sunt
illis eloquia Dei, » in lege scilicet et prophetis, ad
formam sacramentorum, ad eruditionem morum,
ad præparationes ob suscipiendum Christi adventum.
In quibus fuerunt quidem pauci qui crediderunt;
sed multitudo quæ non credidit, fidem Dei non
evacuabit, id est gentem illam a fide Christi ne-
quaquam penitus alienavit. In quam cum promissa-
siones Dei bonæ sint, falli non possunt, quia:

VERS. 4. — « Deus est verax, omnis autem homo mendax : » in quo etiam homo ille mendax, quicumque vel non credit, vel non dicit sine poenitentia esse dona et vocationes Dei. « Quid enim, inquit, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid, inquit, infidelitas eorum fidem Dei evacuabit? » Fides hic accipienda est, vel quam habet Deus ad eos quibus credit eloquia sua; vel quam habent ad Deum, qui meruerunt, ut credantur eis eloquia Dei. « Absit! » Absit, inquit, ut bonum universitatis destruat malum quantacunque singularitatis! absit, ut veritas promittentis Dei in irritum eat pro peccato hominis increduli! quia « omnis homo mendax, Deus autem verax, sicut scriptum est : Ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris (Psal. 1). » Omnis homo mendax; sed non tamen mendaces illi ad quos sermo Dei factus est, quos non homines, sed deos esse Scriptura pronuntiat; et Dominus in Evangelio confirmat. Deus autem verax, qui justificatur in sermonibus suis. Horum autem verborum sensus de psalmo, a superioribus expectendus est. « Tibi, inquit, soli peccavi (Psal. 1), » quia rex sum, et nullius hominis subditus iudicio. Tibi soli peccavi quia coram te peccare non timui, qui ubique præsens es. Miserere mei secundum magnam misericordiam tuam, in hoc scilicet ut justificeris, id est justus appareas in sermonibus tuis, quibus promisisti domum mihi ædificandam, et semen meum post me futurum, cujus regnum stabilendum sit in æternum. In quibus justus et verax apparebis cum eos mihi adimplebis, iudicans me secundum veritatem misericordiam, quam dilexisti, et reddens mihi spiritum prophetiam, in quo incerta et occulta sapientiam tuam manifestasti mihi, vincens iudicia hominum temere et secundum faciem iudicantium, et te indulgentem et me poenitentem, et promissionum tuarum bona mihi adjudicantium. Et tota sensus hujus prolixitate Apostolus usurpans, quod spectat ad comprobandam Dei veritatem; « ut justificeris, inquit, in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. » In quo notanda introducti exempli similitudo, quia sicut David post peccatum, sic omni Judæorum genti post passionem Domini omnem indulgentiam et promissionum gratiam abjudicabant temeraria iudicia hominum. Quæ injuste iudicata misericordia vicit, dum de injusta morte sua in magna misericordia etiam interfectoribus suis iustitiam ad vitam efficit. Audita ergo quasi in Deum falsitatis blasphemia Apostolus, et in genus suum calumnia generalis perditionis, quasi impatienter exclamans. « Absit, » inquit « est autem omnis homo mendax, Deus autem verax! » Et ex occasione hujus blasphemiam, quasi collecto spiritu in blasphemos, sic, inquit, ex hac ipsa sententia dicunt:

VERS. 5. — « Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus Deus qui infert iram? Quod ut sub voce blasphemiam se dicere demonstrat; « absit, inquit!

A secundum hominem hæc dico. » Vere secundum hominem sed nec quæ sunt hominis sententia sapientem. Quod enim iustitia Dei ex nostra iniquitate commendatur, nequaquam hæc sit peccatorum nostrorum beneficio, sed ipsa rationis consequentia, ut contraria ex contrariis approbentur. Cum omni enim consequentia digne meritoque inimica est et adversatrix iustitiæ, sicut lux tenebris, et vita morti et justum est Deum, in quo est summa iustitia, inferre iram hominibus, in quibus est iniustitia. Et idcirco fortasse Apostolus, non homines injustos ait commendare iustitiam Dei, sed iniustitiam nostram, ut ostenderet non Deum hominibus, sed iustitiam iniustitiæ esse contrariam (vers. 6). « Alioqui quomodo, » inquit, « iudicabit Deus hunc mundum? »

B Qui enim mundum iuste iudicaturus est, iniustus esse non potest. Aliud hoc est iustitiæ Dei argumentum. Deinde calumniam exaggerat, ut repellat. Dicit enim :

VERS. 7. — « Si, inquit, veritas Dei in meo mendacis abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tanquam peccator iudicor? » Sed hoc, ait Apostolus, nos non dicimus. Sed neque illud quod inde consequi arbitrantur.

VERS. 8. — « Et aiunt nos dicere; Faciamus mala, ut veniant bona, » cum potius prædicemus fieri bona, ne veniant mala. Hæc autem dicunt scienter peccantes et ideo damnatio eorum iusta est.

VERS. 9-11. — « Quid ergo? Præcellimus eos? Nequaquam. » Repulsa calumnia ad seriem causæ revertitur. Quid, inquit, tænemus amplius? Cum utranque partem sub peccato esse constet ante gratiam, gratia autem veniens, quantum in ipsa est, utrumque coarquet, jam nulla in alterutrum contentio vel elationis causa relinquitur. « Causati enim sumus Judæos et Græcos sub peccato esse. » Quod etiam more suo Scripturis confirmat, ut et in hoc det exemplum Ecclesiæ Doctoribus, ut de Scripturarum testimoniis astruant quæ dicunt, et muniant. « Non est justus quisquam, non est intelligens, non est requirens Deum. » Non est justus, quia non est intelligens; non est intelligens, quia non est requirens Deum. Si enim requireret, intelligeret, si intelligeret, amando quem intelligeret, utique justus esset.

VERS. 12. — « Omnes declinaverunt. » Merito, ait quidam sapiens, aves capiuntur. Quibus cælum permissum est, quid quærunt in terram, ad laqueos? Nos quoque, cælo relicto, ad quos natura etiam secundum ipsam corporis staturam erexit, terrenis ovis incubamus, inutiles, mali provocatione exempli alter alterum corrumpentes. « Non est qui faciat bonum. » Aliud est bonum facere, aliud bene facere. Bene facere est per eventum, vel quasi in transitu; bonum facere est studio et affectu: sicut contrario de malo, ut puta de superbia, aliud superbire, aliud facere superbiam. Quidam enim in seipsis patiuntur, quidam faciunt et ædificant superbiam. De quibus Propheta dicit: « Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam »

(*Psal. c.*) — Non est usque ad unum. » Numera A unum et unum, perfecte bonum non invenies unum, donec pervenias ad summe bonum, qui dicit: « Nemo lonus, nisi solus Deus (*Luc. xviii.*) »

VERS. 13. — « Sepulcrum patens est guttur eorum, » scilicet dum loquuntur. Quia enim secundum prophetam mortui sunt a corde; per immunda exhalant verba fetores putentis iytus cadaveris. « Venenum aspidum sub labiis eorum, » qui nequiter loquuntur, nequius silent, cum insanabilis nequitia requirit quod vult, et tabescit in cordibus eorum.

VERS. 14. — « Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, » quia pleno ore maledicunt ubi audent; pleno corde amarificantur ubi non audent.

VERS. 15. — « Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. » Veloces ad omne peccatum in executione operis; quia nullo tenentur vel reguntur judicio rationis.

VERS. 16. — « Contritio et infelicitas in viis eorum, » quia laboris et afflictionis corporalis dura necessitas, et conscientiae cruciantis infelicitas in omnibus actibus eorum.

VERS. 17, 18. — « Et viam pacis non cognoverunt; » quia « timor Dei non est ante oculos eorum, » qui principium est sapientiae, et eundi ad pacem illam, de qua dicitur, « pax multa diligentibus legem tuam (*Psal. cxviii.*) » Hæc quæ hic in unum Apostolus mala congescit, videtur pro Judæis maxime intulisse; cum in principio psalmi de gentibus dictum esse videatur: « Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus (*Psal. xiii.*) » Sed confringenda maxime erat superbia Judæorum, commemorando eis transgressiones legis, de qua gloriabantur; qui etiam de patre Abraham cæterisque patribus gloriantes, quasi naturaliter se jactabant habere justitiam. Unde et subdit:

VERS. 19. — « Scimus quoniam quæcunque lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur; ut omne os obstruatur, » et non aperiaturs nisi in laude Dei; gentibus ad humilitatem promptissimis ex conscientia præteriti erroris, Judæis vero ex prævaricatione legis, ut dictum est, humiliatis, de qua se jactare videbantur. Quibus legis quanto propior acceptio et major cognitio, tanto minor excusatio, tanto manifestior prævaricatio, et certior damnatio; quia D etiamsi fiant opera legis.

VERS. 20. — « Ex operibus legis non justificabitur omnis, » carnaliter eam observans, coram Deo, qui cordis et intimæ voluntatis aspector est, ubi videt, quia qui legem timet, mallet aliud facere, si liceret. « Ut subditus fiat omnis mundus Deo, » intelligens quid cui debeat; quid a quo accipiat. A lege quippe habet peccati cognitionem, a gratia vero justitiæ manifestationem, pariterque ipsam justificationem. « Per legem enim cognitio peccati; » non quod peccatum non sciretur, sed quod impune fieri putabatur, sed si gratia non adjuvet, ut cognitum peccatum vincatur, lex iram potius operatur.

VERS. 21. — « Nunc autem, » id est sub gratia,

« justitia Dei manifestata est: » quæ quamvis justificet sine adjutorio legis, « testificata tamen est a lege et prophetis; » ut cum lex annuntiaret, fides impleret, fieret perfectio. Nam neque fides testimonio legis carere debuit; nec justitia legis nisi in fide adimpleri potuit. Sic ergo sine lege justitia Dei manifestata est; testificata a lege et prophetis. Observatum est hic ab his qui Græcæ linguæ vel scripturæ habuere notitiam, apud Græcos, ob multarum legum differentiam, legem Moysi in scripturis eorum proprii cujusdam articuli appositione denotari. Cum autem bis in hoc versu positum sit nomen legis, in primo loco, non in secundo appositum dicunt articulum illum; per quod datur intelligi, legem esse Moysi, a qua justitia Dei testificatur; a nulla vero lege, quæ vel in paradiso data, vel naturaliter indita, vel scripto, promulgata fuerit, adjuvatur. Notandum etiam quod peccatum dicit cognosci, justitiam vero manifestari, quia omne quod manifestatur, lux est; peccatum vero cognoscitur potius quam manifestatur, quia de parte tenebrarum est. Quæ autem est hæc justitia? « Justitia inquit, Dei, » cum fides impetrat quod lex imperat; justitia Dei non hominum, non operum, non propriæ voluntatis. Non quod sine voluntate nostra fiat; sed quia voluntas nostra infirma per legem ostensa, per gratiam quæ est ex fide sanata legem implevit. Nam et in hoc lege utilis invenitur; quia cum sanare non potest, sanandos mittit ad gratiam libera testificatione, et experientia infirmitatis suæ; mittitur autem, ad gratiam et vivificantem spiritum; ubi et peccata omnia delentur, et bene agendi charitas inspiratur. Hæc est justitia Dei per fidem Jesu Christi pertransiens in omnes, et super omnes qui credunt in eum: in omnes quantum ad universitatem credentium: super omnes, in quantum omnia merit supergreditur suscipientium. Non enim est distinctio, vel Judæi, vel just, ut minus indigeat; vel gentilis, sive peccatoris pœnitentis, ut minus accipiat.

VERS. 23. — « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. » Non enim eget Deus, ut glorificetur ab aliquo; omnes vero omnino egent, ut glorificetur Deus in eis. Cujus gloria est, justificari gratis per gratiam ipsius. Cujus vero est gratia, ipsius est et gloria.

VERS. 24, 25. — « Per redemptionem, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. » Redimendi quippe erant qui seipsos vendiderant. Vendit se homo in consensu peccati, quod est mors animæ, cum accipiens peccati ipsius delectationem, dat quodammodo spem vitæ suæ et vitæ æternæ. Venit homo, qui solus justus natus est; et qui delectationem peccati non suscepit, peccati pœnam non reuuit; et hanc justitiam dedit homini vendito, et non habenti in substantia naturæ suæ unde se redimeret; ut de pœna ejus solveret chirographum debiti sui. Et hæc est justitia Dei, ut per fidem inhærentes ei qui pro nobis mortuus est, ex ipso habeamus quod non possumus ex nobis. Quod quia gratis nobis collatum est, gratia est. Quam, ut omnia gratis responderent,

ante sæcula prædestinavit; in hoc vero tempore palam posuit et propitiatorem in sanguine ipsius, cum in conspectu gentium revelavit justitiam suam; qua et justus appareret peccata non relinquendo impunita; et injustum juste justificaret, ea remittens, spontanea propitiatoris sanguinis effusione expiata. Cui cum per fidem peccator adhæret, in ejus justitia in gloriam justificantis justificatus evaderet, sanguine, ut dictum est, propitiatoris expiante, charitate sanante, justitia justificante. Ad ostensionem ergo justitiæ suæ peccantes diu sustinuit, vel sustentavit, tempore vero gratiæ injustis justitiam ipse præparavit et fecit. Sicque justitiam suam ostendit quantum ad præterita, peccatores misericorditer sustentando; quantum vero ad tempus præsens, gratiæ largiendo indulgentiam, et gratis justificando. Hoc semel fecit omnibus; hoc assidue facit singulariter singulis. Sustinet et sustentat peccantem, inspirat et præparat conversionem, infert etiam nonnunquam necessitatem, sanat voluntatem, adjuvat infirmitatem; et cum totum fecerit, ei cui sit, totum facti meritum ascribit. Hæc est gratia, hæc est Dei justitia; de qua Propheta dicit: « In tua justitia libera me (*Psal.* xxx). » Universa massa pœnas debebat; et si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non injuste procul dubio redderetur. Quis igitur usque adeo dementissime insaniat; ut non agat ineffabiles gratias misericordiæ quos voluit liberantis, qui recte nullo modo posset culpæ justitiam universos omnino damnantis? Quod cum justissime sit conclusum; evidentissime est exclusum, ut nemo in se, nemo in lege, nemo nisi in Domino gloriatur.

Vras. 27. — « Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non sed per legem fidei. » Sive gloriationem dixerit laudabilem, quæ in Domino est; eamque exclusam, id est non ut abscederet, pulsam, sed ut emineret, expressam; unde et exclusores dicuntur quidam artifices argentarii. Unde est et illud in psalmo: « Ut excludantur qui probati sunt argento (*Psal.* lxxvii), id est immineant qui probati sunt eloquio Domini; sive gloriationem vitiosam de superbia venientem commemorare voluerit, eorum scilicet, qui cum sibi juste videntur vivere, ita gloriantur, quasi non acceperint; eam non per legem factorum, sed per legem fidei dicit exclusam, id est ejectam, et abjectam. Per legem enim fidei quisque cognoscit ex gratia Dei se habere, si bene vivit; et ut perficiatur in dilectione justitiæ, non se aliunde consecutum. Quæ cognitio piæ facit, quia pietas est vera sapientia. Pietatem dico, quam Græci *θεοφιλία* vocant. Ipsa quippe commendata est in libro Job, cum dicitur: « Ecce pietas est sapientia (*Job* xxviii). » *θεοφιλία* enim Dei cultus est. Qui in hoc maxime constitutus est, ut anima ei non sit ingrata. Superba enim et quasi non vulgaris, sicut de eloquentia, vel de divitiis, est ista gloriatio; de his scilicet quæ proprie propria sunt bona bonorum, id est de justi-

tia; cum eam sibi arrogare præsumit, vel pro operibus legis Judæus, vel pro meritis operum quibus homo superbus. Quæ cum nulli constet nisi ex fide, cavendum tamen est ne quasi merces pro merito fidei credatur aut dicatur ab his, qui quasi sapienter de justitia insulantur. Nam cum fides impetrat justificationem, sicut unicuique partitur Deus mensuram fidei, non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani; sed per hoc ipsum gratia meretur augeri, ut etiam mereatur perfici. Nam de ipsa fide: « Quid habes, quod non accepisti? » (*I Cor.* iv.) » Unde et alibi ipse Apostolus: « Misericordiam, inquit, consecutus sum, ut sim fidelis (*I Tim.* i). » Non ait, quia sum fidelis, sed « ut sim fidelis. » Fides quippe non est res meritorum, vel proprii arbitrii. Gratuitum Dei donum est; et inde bona omnia incipiunt. Opera quippe bona sunt ab homine; fides vero sit in homine, sine qua bona opera a nullo sunt homine. « Omne enim quod non est ex fide, peccatum est (*Rom.* xiv). » Nec ipsius orationis meritum se extollat; etiamsi non nisi Deum, vel quæ Dei sunt, postulat. Cum adjutorium datur oranti, fides orat quæ data est non oranti; quæ si non data esset, orare non posset. In omnibus his, o Judæe, o superbe, « exclusa est gloriatio tua. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. » Sciendum est in quo differant lex factorum et lex fidei, cum æque utraque dicat: « Non concupisces, » in qua prohibitionem omnia continentur peccata, quæ per concupiscentiam sunt; et sua utraque habeat sacramenta operum, licet dissimilia. Scilicet in lege factorum est Dei jubeatis justitia; in lege vero fidei, subvenientis misericordia. Quod enim lex factorum minando imperat, hoc lex fidei credendo impetrat. Lege factorum dicit Deus, fac quod jubeo; lege fidei dicitur Deo, da quod jubeo. Ideo enim jubet lex, ut admoveat quid faciat fides, id est ut cui jubetur, si adhuc non potest, sciat quid petat; si autem continuo potest, et obediens facit, sciat quo donante possit. Ipsa est illa sapientia, quæ pietas vocatur, qua colitur Pater luminum, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum (*Jac.* i). Colitur autem sacrificio laudis, et actionibus gratiarum, ut cultor ejus non in seipso, sed in illo gloriatur; et bonus fidei filius noverit a quo speret, quod nondum habet; et a quo habeat, quod jam habet. Lex vero factorum, est lex sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum; sed per cuius bonum peccatum operatur mortem, prohibens et faciens omnem concupiscentiam; imperans et non adjuvans, puniens nec liberans. Habet autem lex fidei instituta quædam in sacramentis Ecclesiæ, legis factorum sacramentis actu faciliora, utilitate meliora, virtute majora, numero pauciora; tanquam justitia fidei revelata, et in libertatem vitæ filii Dei, et iugo servitutis ablato, quod duro et carni dedito populo congruebat. Quæ tamen et ipsa suo tempore cessabunt; quia sicut illis prius, sic et istis finem imponet secundus Christi adventus,

scilicet cum regnum manifestæ veritatis illuxerit. A struitur per fidem, sed statuitur, quia fides impetrat gratiam, qua lex impleatur.

Sequitur :

VERS. 28. — « Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. » Quid ergo? Fides per dilectionem non operatur? Utique. Sed cum essent aliqui ex Judæis, qui de operibus legis gloriabantur, quæ non per dilectionem, sed ex timore facerent, et justos se vellent videri, et præponendos gentibus, quasi qui opus legis non fecerint; exclamavit Apostolus securus, quia potest homo justificari sine operibus legis per fidem; ut illi magis non fuerint justus, qui quod faciebant, timore faciebant, quam quorum fides per dilectionem operetur in corde, etiamsi foras non exeat in opere. Absit autem ut sic treditur Apostolus dixisse, posse hominem justificari sine operibus, ut credens quis si tempus habuerit operandi, non ad eum pertineat bene operari! Sed hoc potius, ut nemo arbitretur meritis priorum operum se venisse ad justificationem, quæ ex fide est. Dicit ergo, posse hominem justificari sine operibus, sed præcedentibus; justificari autem per fidem et gratiam, quæ vacare in eo non potest, si tempus habuerit operandi. Sin autem, justitia fidei manet cum eo. Contra, illam sterilem fidem, cum tempus habeat operandi, ita nihil prodesse asseverat, ut dicat: « Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. » Fidelis enim charitas sæpè operatur, in qua sine dubio bene vivitur; qui plenitudo legis est charitas. Sed esto, ait Judæi, non nisi per fidem justificari hominem, sed solum Judæum; quia cujus fuit lex, ipsius est et fides. Ad hæc Paulus :

VERS. 29. — « An, inquit, Judæorum Deus tantum, » qui legem factorum acceperunt? « Nonne et gentium, » quibus tradita est lex fidei tantum? « Imò et gentium, quia qui utrumque creavit, utrumque quæ salvabit. »

VERS. 30. — « Quoniam quidem unus Deus est, qui justificat circumcisionem ex fide, et præputium per fidem. » Quod dicit ex fide, et per fidem, non sensus, sed verborum tantum videtur esse varietas, cum alibi præputium dicat justificari ex fide, et circumcisionem per fidem. Quod tamen nonnulli litteræ inhærentes, sic arbitrantur esse intelligendum, ut in eo quod dicit circumcisionem justificari ex fide, fidei principium circumcisioni attribuant; præputium vero quasi secundo loco justificari per fidem, velint astruere. Quod utrum satis litteræ conveniat, lectoris arbitrio relinquamus. Hoc interim stet, sine legis operibus hominem justificari per fidem.

VERS. 31. — « Legem ergo destruimus per fidem? Absit! sed legem statuimus: » Per legem quippe cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam sanatio animæ a vitio peccati, per animæ sanationem libertas arbitrii, per libertatem arbitrii justitiæ dilectio, per justitiæ dilectionem legis impletio. Ac per hoc lex non de-

CAPUT IV.

VERS. 1. — « Quid ergo dicemus invenisse Abraham secundum carnem? » Apostolus commendans justitiam quæ ex fide est, adversus eos qui gloriantur de justitia, quæ est ex operibus, adducit Abraham in exemplum; quem Deo placuisse dubium non est. Hæc autem sententia Scripturæ ad hoc vult intentionem nostram dirigere. Credimus nos, et Apostolos dicit quia Abraham ad Deum habet gloriam.

VERS. 2. — At « si ex operibus justificatus est; habet gloriam, sed non ad Deum. » Ad Deum autem habet gloriam. Non ergo ex operibus justificatus est. Unde ergo? Sequitur :

VERS. 3. — « Quid enim Scriptura dicit? » Id est, unde dicit Scriptura justificatum Abraham? In eo quod sequitur: « Credit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. » Ergo ex fide justificatus est Abraham.

VERS. 4. — « Ei vero qui operatur, » id est de operibus præsumit, et eorum merito datam sibi jactat gratiam Dei, merces est, quia non reputatur ei secundum gratiam, sed secundum meritum. Sed vae quantæcumque justitiæ hominis, si remota misericordia judicetur.

VERS. 5. — « Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam. » Ipsum autem credere, opus est gratiæ. Hoc enim Christus operatur in nobis: non utique sine nobis. « Opera » enim, inquit, « quæ ego facio, et ipse faciet (Joan. xiv), » quia facio ut faciat, ut justus ex impio fiat. Deinde vero fidelis charitas operatur, et tunc procul dubio bene vivitur. Refert autem quomodo quis credat Deo, ut credat in Deum. Credit Deo, qui credit loquenti vel promittenti; vel credit Deo, qui credit ei sæpsum. Unde de quodam populo dicit Propheta: « Non est creditus cum Deo spiritus ejus (Psal. lxxvii). » Credere vero in Deum est credendo et amando ire in Deum, et membrum effici corporis ejus, vel in obedientiam beneplaciti ejus semetipsum offerre, quidquid est ipse, sicut fecit Abraham, cui, quia perfecte credidit, ideo reputata est fides ejus ad justitiam. Credit quippe Deo promittenti sibi semen, credit in Deum, cum egrediens de terra et de cognatione sua, obediit ire in terram quam nesciebat (Gen. xii); vel cum offerebat filium, in quo susceperat repromissiones (Gen. xxii); vel cum exsultavit ut videret diem Domini, et vidit, et gavisus est (Joan. viii). »

VERS. 5. — « Secundum propositum gratiæ ejus. » Sic enim Deus decrevit et disposuit, ut cessante lege fides justificet.

VERS. 6. — « Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto, » id est gratis facto acceptabili, « fert justitiam sine operibus. » — « Beati, quorum remissæ sunt iniquitates (Psal. xxxi). » Cum enim in omnibus peccata inveniantur, restat,

ut non sint beati, nisi quorum remissa sunt iniquitates. Et hæc est gratia, ubi nihil est meritum tuorum; gratis datur tibi remissio peccatorum tuorum. Ideo non dixit, quibus non sunt; sed quibus remissa sunt iniquitates; vel tecta sunt peccata; vel non imputatur peccatum, cum sit. Non autem tecta sunt peccata, ut sint ei vivan, sed ne videantur, ne advertantur, ne animadvertantur. Sed inspicienda est ordinis ipsius differentia, qua dixit primum remissas iniquitates, deinde tecta peccata; postmodum vero non imputandum peccatum. Insuper enim est conversionis mala relinquere, quod malorum præteritorum meretur remissionem; deinde singula mala singulis vel amplioribus bonis obtegere; ubi vero ad perfectionem res venerit, gratia Dei et studio bonæ conversationis per virtutis affectum ipsum peccati affectum a cordis intimo radicibus extirpare. Jam enim peccatum coram Deo nec imputatur factum quod ab anima justificatione Dei innovata sic fuerit amputatum. Iniquitas vero, quæ Græce ἀνομία dicitur, et peccatum in hoc videntur habere differentiam, quod iniquitas est, quod contra legem fit; peccatum vero, vel quod contra naturam committitur, vel contra redarguentem conscientiam. In his ergo quæ dicta sunt, inventum est, patrem nostrum Abraham ex fide, non ex operibus invenisse justitiam; ex justitia vero beatitudinem, nisi quod in eo adhuc hæsitare videtur intellectus, quod dicitur (vers. 4): « Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum; credenti autem in eum qui justificat impii, reputatur fides ejus ad justitiam. » Videtur enim ostendere, quasi in fide quidem gratia sit justificantis; in opere vero sonare videtur justitia retribuentis. Sed qui bene consideraverit verborum eminentiam, quod dicit, operanti imputari mercedem secundum debitum, mirum, si persuadere sibi poterit quod possit ullum opus esse, quod ex debito remunerationem Dei deposcat (129), cum, si quid boni possumus, agimus, cogitamus, donum Dei sit: nihilque ei possit offerri, quod ipsius Patris luminum donum datumve fuerit. Vide ergo ne non sinistri potius operis intelligendum sit debitum. Debita etenim peccati in divinis voluminibus sæpe invenies sicut illud: « Dimitte nobis debita nostra (Matth. vi). » et de servo rationem reddente: « Redde quod debes (Matth. xviii). » Vide ergo ne forte et in hoc loco mercedem operis quæ secundum debitum redditur, ad hunc sensum Apostolus traxerit, de his qui ita operantur, sicut Cain operatus est terram, vel ad quos dicitur: « Discedite a me, operarii iniquitatis (Luc. xiii). » Cum ergo constet quod beatitudo ex gratia sit per fidem:

Vers. 9. — « Beatitudo hæc in circumcissione tantum manet, an etiam in præputio? » Jam enim dixerat superius quod credidit Abraham Deo, et

reputatum est ei ad justitiam, et hujuscemodi fides quid haberet beatitudinis ostenderat. Nunc vero proponit interrogationem, ex cujus responsione doceat, et ex ipsa temporum ratione, quod contra Judæos pro gratia victoriosissimum est, beatitudinem, scilicet justificationis non in circumcissione, sed adhuc in præputio posito Abraham per fidem collatam, dicente Scriptura. « Creditur Abraham Deo; et reputatum est ei ad justitiam (Gen. xv). » Quod si Abraham cum adhuc esset in præputio, ex fide justificatus est, potest et omnis qui credit Deo, justificari per fidem, etiamsi sit in præputio: pertinetque et ad eum de psalmo prædicta beatitudo; cum etiam ipsi reputetur fides ad justitiam. Potius enim de non justis, quam de justis dicitur, quoniam fides eis reputatur ad justitiam; eis scilicet, qui antequam haberent hanc fidem, justitiam non habebant. Unde dicit:

Vers. 10. — « Quomodo reputata est? In circumcissione, an in præputio? » Et ipse sibi respondet quia « non in circumcissione, sed in præputio. » Si enim per id temporis in circumcissione inventus fuisset, videtur utique a fide et gratia exclusum esse præputium. Nunc vero ostenditur quod in præputio adhuc posito reputata est: fides ejus ad justitiam, et ideo pronuntiat, quia cum Abraham in præputio positus per fidem justificatus sit; sine dubio princeps et pater merito dicitur omnium credentium per præputium, id est cum adhuc sint in præputio. Quod vero post fidei professionem, quæ in præputio facta est, accepit circumcissionem, consequenter exponit causam acceptæ circumcissionis.

Vers. 11, 12. — « Ut esset, » inquit, « signaculum ejus fidei, quam habuit in præputio » positus, ut per hanc pater fieret etiam eorum qui in circumcissione nascuntur; si tamen pertineant ad illam fidem, quæ Abraham in præputio justificavit. Efficitur ergo utriusque generis pater, his qui sunt in præputio per fidem; his vero qui sunt ex circumcissione, et per fidem et per carnem. Exinde enim incipit posteritas Abraham duplici sacramento. Fides enim Abraham, ipsum est semen Abraham. Qui pertinent ad credulitatis similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum repromissionem. Jam priusquam hinc transeat, subtilius indagandum est, quomodo reputata est fides Abraham ad justitiam, et utrum quicumque Deo credit, statim etiam justus sit, et reputetur ei fides ejus ad justitiam, cum justitia non unius sed omnium virtutum videatur plenitudinem complecti. Injustus enim quisque in eo esse convincitur, in quo de justitia aliquid ei deesse comprobatur. Sed antiquorum philosophorum de virtutibus est sententia: omnes habere, qui aliquam habuerit. Sed et Christianæ religionis de eis virtutibus, quæ propria Christianæ pietatis sunt, eadem sententia est. Quicumque enim credit, quantum credit, tantum

(129) Negat opere bona ex debito deponere remunerationem; sed hoc intelligendum est, reclusa promissione et pacto divino: qua de re theologi.

sperat, tantum amat, tantum operatur. Qui sperat, A tantum sperat quantum credit, quantum amat, quantum operatur. Sic et qui amat; sic etiam qui operatur. Et hæc est plena et perfecta, et conquadrata sibi Dei justitia. Unde cum Abraham tentaretur perfectio, perfectum fidei opus ei injunctum est, ut per affectum patris fides probaretur credentis, et perfectus inventus est. Perfectionem vero operis ejus non intelligit, qui magnitudinem tentationis non advertit. Filium quem offerre jubebatur, in senectute de sterili uxore genuerat; unicus erat ei, in quo et repromissiones acceperat, alterum sperare non poterat. « Tolle, » inquit Dominus, « filium tuum quem diligis Isaac, et offer mihi illum in holocaustum (Gen. xxii). » Quid pater Abraham? Non flevit, non hæsitavit, non excusavit, sed palam ostendit quem plus amaret, Deum aut filium; et cum perfecte credidit, et perfecte amavit, perfectum etiam opus aggressus est: ideoque et filium meruit recipere, et fides ei ad justitiam reputata est. Audierat verba exquisita ad dirumpenda et discernenda paterna viscera, sed lorica fidei indutus, securus tentationem percurrit, et paterni affectus dulcedinem non turbavit, sed adauxit. Merito ergo, ut sæpe dicatur, fides ei reputata est ad justitiam. Sed et quicumque fidem Abraham habuerit, risumque cordis sui, id est carnis voluptates et animæ voluntates in ara sanctæ professionis Deo obtulerit, audiet a Domino; per memetipsum juravi, quia fecisti rem hanc et non pepercisti animæ tuæ propter me, benedicens benedicam tibi, et reputabitur et ipsi fides ejus ad justitiam. Coguntur ergo Judæi fateri Abraham justificatum per fidem; nos quoque cogimur intelligere omnes antiquos, qui justificati sunt, ex hac ipsa fide justificatos. Quod enim credimus nos ex parte præteritum, ex parte futurum, hoc totum illi credebant futurum, revelante sibi Spiritu sancto, ut salvi fierent. Sciendum autem de circumcissione Abraham, et baptismo nostro, quorum unumquodque in tempore suo signaculum fidei fuit, signans scilicet cordis circumcissionem, vel conscientiæ munditiam, quoniam circumciscus gignit præputiatum, sicut baptizatus non baptizatum, transfundens uterque vitium originis, quo ipse jam caruit. Sicut ergo tunc circumcidendus, sic omnis qui salvari vult, modo est baptizandus. Transibit autem unumquodque hoc sacramentum; quod autem signant signa hæc vel signacula, manebit in æternum. Utrumque enim posuit, et signum et signaculum, et nonnullam videntur habere differentiam. Signum est quod, visum vel cogitatum, in mentem venire facit rem, cujus est signum. Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus signum fuit Domini Jesu Christi, futuri in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xii). Carnalis quoque circumcissio signum est circumcissionis spiritualis. Signaculum vero est, cum alicui rei servandæ pro tempore custodia imponitur, quod nemo alius, nisi qui impressit debeat resignare. Hæc est justitia

PATROL. CLXXX.

fidei, per quam indicatur Abraham pater futurus multarum gentium: quod tunc credimus resignandum, cum ingressa gentium plenitudine, et omni qui tunc erit Israel salvato, in unum apparebit sancta Abraham posteritas. Potest etiam intelligi quod mysteria, quæ in lege et prophetis vel patriarchis adumbrabantur, hujusmodi erant, quæ et signis indicanda essent et signaculis obseranda. In his ergo, quæ signis indicanda erant his qui credebant et gentibus, signum accepisse dicitur pater Abraham; in eis vero, quæ his qui ex circumcissione crediderant, obseranda erant et obtegenda, signaculum dicitur accepisse: quod tunc resignabitur, cum, sicut dictum est, plenitudine ingressa, omnis Israel salvabitur (Rom. xi). Pater est ergo Abraham et circumcissionis et præputii; et in præputio non in circumcissione reputata est ei fides ad justitiam, et signum accepit circumcissionis signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio; id est quam habuit priusquam circumcideretur, « ut sit pater omnium credentium per præputium, » id est in præputio, et sicut reputata est illi fides, sic « reputetur et illis ad justitiam, et sit pater circumcissionis, non his tantum qui sunt ex circumcissione, sed et his qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri » Abraham. « Non enim per legem promissio: » quod si esset, ad eos tantum esset, qui legi deserviunt.

VERS. 13. — « Nunc autem non per legem promissio Abraham, aut semini ejus, ut hæres esset mundi; » ut in toto ei mundo dilataretur hæreditas, ut in semine ejus benedicerentur omnes gentes. Non per legem, sed per justitiam fidei, quia legis observatio vix pœnam effugit; fidei vero meritum spem promissionis expectat. Et præceptum servis ponitur; fides vero ab amicis exigitur.

VERS. 14, 15-21. — « Si enim qui ex lege, hi tantum hæredes sunt, exinanita est fides » Abraham, qua justificari meruit, et nullius meriti effecta, « abolita est promissio, » ut jam nulli sint hæredes. Si enim ita esset, oportuerat primum Abraham legem implere: cui implendæ frustra insisteret, quia « lex iram » potius « operatur. » Ubi vero ira est; hæreditas non est. Ira autem in lege est; nam prævaricatio. « Ubi vero non est lex, nec prævaricatio. » Prævaricatio autem duplex peccatum est. Quod sine lege simpliciter est peccatum; in lege et peccatum et mandati prævaricatio est. Ubi enim prævaricatio est contemnentis, quid restat nisi ira jubentis? Non ergo ex lege hæreditas, quia lex iram operatur. Ideo ex repromissione, quia Deus quod promisit, ipse facit. Qui enim præcepta legis implere se putat per arbitrium propriæ voluntatis sine spiritu gratiæ, suam justitiam vult constituere, non justitiam Dei sumere. Non hoc promisit Deus Abraham. Non enim de nostræ voluntatis potestate, sed de gratiæ prædestinationis suæ promisit quod promisit Deus Abraham. Promisit enim quod ipse facturus fuerat, non quod homines, quia, etiam cum ipsi homines factant

bona quæ pertinent ad colendum Deum, ipse facit ut illi faciant quæ præcepit; non illi faciunt ut ipse faciat quod promisit. Alioquin ut Dei promissa impleantur, non in Dei, sed in hominis potestate est; et quod a Domino promissum est, ab homine redditur Abrahamæ. Non autem sic creditur Abraham; sed creditur dans gloriam Deo, quoniam quæ promisit potens est et facere. » Facere, inquit, non prædicere, vel præscire. Sua ergo et non aliena facta promisit, cum in fide gentium promisit filios Abrahamæ: quod esse non possunt, si non habeant fidem. Ergo donat et ipsam fidem. Sed cum dicitur, inquit, « qui crediderit salvus erit (*Marc. xvi*); » unum horum exigitur, alterum offertur. Quod exigitur ab homine, in hominis potestate est; quod offertur, potestatis Dei est. Et cur utrumque non erit potestatis Dei, et quod jubet et quod offert? Imo rogetur quod jubet, quem rogant discipuli credentes, ut eis augetur fides (*Luc. xvii*).

« *VERS. 16.* — Ex fide ergo » omnia « ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei tantum qui ex lege est, id est qui ex Veteri Testamento venit ad Novum; » sed et ei, qui ex fide est Abrahamæ, » id est imitator fidei Abrahamæ, nil arrogans sibi de promissa lege, sed simplex ejus filius est, qui, quantum ad fidem, « Pater est omnium nostrum, » tam Judæorum quam gentilium.

VERS. 17. — « Sicut scriptum est, quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti: qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. » Vocat, quia ipse fecit quæ futura sunt. Et naturam et gratiam in nobis ipse prædestinavit; et facit Deus, et quod homines sumus, et quod fideles sumus, ipsamque facit justitiam, si justus sumus. Et quoscunque ad hoc elegit, habet apud se, non in natura sua, sed in præscientia sua. Et hoc est quod dicit « ante Deum. » Ante Deum quippe jam factum est, quod in ejus dispositione futurum est. « Et vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. » Non vocat ut sint; sed vocat tanquam ea quæ sunt. Nondum erant qui promitterentur, ne quisquam de meritis gloriaretur. Et quibus promissum est, et ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat: *Gratia Dei sum id quod sum* (*I Cor. xv*). Hæc est gratia, quam sicut thesaurum magnum Noe, Moyses, caterique sancti dicuntur invenisse, dicente Scriptura. « Invenit gratiam in conspectu Dei (*Gen. vi*). » Sed adhuc notandum quod dicit: « Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio; » quasi ostendere volens quia si ex lege promissio esset, firma non esset. Utique, quia quæ ex lege sunt, in tabulis scribuntur, vel chartulis; quæ vero sunt gratiæ, digito Dei, id est Spiritu sancto mentibus nostris inscribuntur. Fidelis quippe anima fidem a Deo datam ipsi resignans, fideliter eam offert sancto Spiritui, tanquam ceras præparatas, ut quod ei placuerit inscribat; et quod ab ipso inscriptum fuerit per amorem Spiritus, interior affectus in æternum inviolabiliter teneat. Et hæc est fides,

A quæ reputatur ad justitiam; quæ capax gratiæ efficitur. Hoc autem contingit semini Abrahamæ: non ei tantum qui ex lege est, id est ex observatione legis venit ad gratiam, sed et ei qui ex fide, id est ex sola imitatione fidei reputatur filius Abrahamæ, in eo in quo positus est Pater omnium credentium, tam ex gentibus quam ex Judæis. « Qui vivificat mortuos, » vel mortuos in anima morte peccati; vel qui colebant idola, secundum prophetam simulacris suis similes effecti. « Et qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. » Qui cum eo participium non habet, qui dicit: « Ego sum qui sum (*Exod. iii*). » necesse dicendus est.

VERS. 18, 19. — « Qui contra spem in spem credidit. » Contra spem ipse sibi erat, cui spem generandi tam sua senectus quam conjugis et senectus et sterilitas denegabat. Contra quæ omnia credidit in spem, quia credidit Deo, qui dabat spem, cui facile esse sciebat implere quod promittebat. Bene autem dicit, credidit in spem, quia ex fide profectus in spem. Profectus enim fidei spes est, perfectio autem charitas. « Non infirmatus est fide, » cum multa essent, ut dictum est, quæ ipsam ei fidem infirmare posse videbantur. Credendo autem « dedit gloriam Deo, plenissime sciens » quia nec falleret in promittendo, nec deficeret in implendo qui promiserat. « Nec consideravit corpus suum mortuum, cum fere centum annorum esset, et mortuam vulvam Saræ. » Non enim jam semen Abraham continentiarum agebat dissolutio, non sanctam ejus conjugem lasciviam muliebri, in quibus jam plus ex religione quam ex natura vigeat membrorum mortificatio. Sed ubi audierunt tantam sobolis et posteritatis spem, ut gloriam ejus cælo et sideribus Deus promitteret exæquandam, non jam aspexerunt ad propria bona, et continentiarum gratiam, sed omnia arbitrati sunt detrimenta, ut Christum ex semine suo lucrifacerent. Sic enim dictum est ei: « Sic erit sementium, sicut stellæ cæli et sicut arena maris. » Ubi per stellas spirituales filii Abrahamæ intelligendi sunt, luce virtutum conspicui; per arenam vero maris carnalis et infructuosæ generationis infinita multitudo.

VERS. 20, 25. — « In repromissione etiam Dei non hæsitavit ut diffideret, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo. Ideo reputatum est ei ad justitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam, sed et propter nos, quibus reputabitur, credentibus in eum, qui suscitavit Dominum nostrum Jesum Christum a mortuis; qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. » Inquirendum sollicitè est quid est quod Apostolus in hoc loco Deum nominans cui credimus et cui Abraham credidit, non dixit, credentibus in Deum excelsum, vel in Deum qui fecit cælum et terram; sed tantum, qui suscitavit Dominum Jesum a mortuis. Nimirum quia multum magnificentius est in laudem Dei Dominum Jesum Christum suscitare a mortuis quam

creare cœlum et terram. Illud enim fuit facere quæ non erant; hoc autem est reparare quæ perierant. Illud fuit nova instituere; istud fuit perditâ restituere. Cujus rei mysterium jam in fide Abrahæ præcesserat, cum jussus filium immolare, credidit, sicut dicit Scriptura, *quia et a mortuis potens est suscitare Deus* (Hebr. xi). Propter hoc gaudens unicum offerebat, quia in eo non interitam posteritatis, sed reparationem mundi et innovationem totius creaturæ cogitabat, quæ per resurrectionem Domini futura erat. Hoc ergo modo competenter videbitur habita comparatio fidei Abrahæ, et eorum qui credunt in Deum, qui suscitavit Dominum Jesum Christum;

A quia quod ille credidit futurum, nos credimus factum. « Qui traditus est propter peccata nostra, et surrexit propter justificationem nostram. » Mors Christi et significat, et exigit mortificationem veteris hominis nostri, et resurrectionem ad justitiam. Propter quod implacabiliter exosum habere debet homo peccatum suum, propter quod scit traditum esse Dominum suum. Nemo ergo eodem quam habet in eum, arbitretur sibi reputandam ad justitiam, nisi deposite veteri homine cum actibus suis, et novo induto, conformem et participem se fecerit mortis ejus et resurrectionis. Alioqui nulla conventio iniustitiæ ad justitiam.

LIBER TERTIUS

Jam postquam supra scriptos differentiarum status circa ea quæ prima vel secunda sunt hominis Dei vel populi Dei, duos utcumque libellos digessimus, ad ea quæ tertia ejus sunt ingredientes, gratiam Dei lumenque ejus mirificum salutamus, et adoramus in ipso lumine, unde nobis oriri incipit, non quod omnino quasi per ordinem lectionis differentiarum harum fiat processus; sed sic designantur in ordine scribentis diversis modis et locis, sicut diversis temporibus fieri solent in corde hominis proficientis. Ibi enim invenit quisque differentiarum harum status, secundum interioris status sui defectus vel successus; cum aliquando homo tentandus et ostendendus ipse sibi, sibi a Deo relinquitur; sicque totus invenitur exlex et excors, ut nesciat, sicut dicitur, discernere inter dextram et sinistram suam: quæ sunt prima hominis. Aliquando cæco datur oculus, ut videat quæ videnda sunt: sed non prodest, non delectat miserum videre, cum, quod proprium est naturalis visus, nihil eorum quæ videt menti renuntiat sensus suus: quæ sunt secunda hominis. Aliquando oculis rationis infundit se quædam visus non tam natura quam gratia, ut non tam videns rem sibi visam, quam visa res attrahat sibi et conformet et coaptet videntem. Quod cum sit absque contradictione, pignus est vel arrha vicinæ sanitatis; cum vero sit, sed sine contradictionis lucta non sit, commotio est nondum consumptæ infirmitatis. Hæc sunt tertia hominis Dei: Populus vero Dei in naturali lege primum relictus est sibi, ut intelligeret quid per se ipse sibi esset; deinde aliquibus eorum addita est etiam lex scripta, ne quid esset unde se apud Deum homo excusaret; postremo vero omnibus missa gratia, ut intelligeret homo quid ipse sibi, quid ipse Deo, quid sibi Deus esset; et laudaret Deum, seipsum vero accusaret. Ad hoc videtur pervenisse apostolicæ disputationis sensus, tam de homine Dei quam de populo Dei, et ex hoc jam regnum

B gratiæ disputando ingreditur, licet sæpius adhuc ad commendationem gratiæ legentis oculis referat et depingat statum illum hominis vel hominum, qui ante legem et sub lege sunt, vel fuerunt. « Justificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum. » Hactenus de ratione fidei, quæ ad justitiam reputata est, et de circumcisionis et præputii diversitate disputatum sit. Nunc jam qualiter, qui ex fide et non ex operibus justificati sunt, ab Apostolo informantur ad gratiam, videamus. Cum manifeste, inquit, jam pateat quia nec lex Moysi gentili, nec Judæo præjudicet lex fidei, omnes, tam ex Judæis quam ex gentibus, pacem habeamus ad Deum. Primo ergo quicumque intelligit et gaudet se justificatum per fidem, caveat ne gratiæ ingratus sit, id est ne habeat superbam fidem, et dicat sibi: Si ex fide, quomodo gratis? Scilicet quasi ipse det fidem, et accipiat justificationem. Non hoc dicat homo fidelis, quia dicitur ei: « Quid habes quod non accepisti? (I Cor. iv). »

CAPUT V.

Vers. 1. — « Justificati per fidem. » Justi, quia justi facti. A quo justi facti? Ab ipso qui fidem dedit, quæ nos justos fecit. « Pacem habeamus ad Deum. » In mundo, inquit Dominus, « pressuram habebitis; in me autem pacem habete (Joan. xvi). » Sicut enim in mari fluctus, sic in mundo deesse non possunt, vel in nobis quicumque motus. Sunt autem qui pacem quæ est ad Deum negligunt, ut pacem habeant cum sæculo, cum omnis pax postponenda sit, ut pacem habeamus cum Deo. « Veritatem, » ait propheta, « et pacem diligite (Zach. viii). » Primum veritatem deinde pacem, id est pacem secundum veritatem. Pax ista veritatis *patiens est, benigna est. Non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quæ suæ sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati* (I Cor,

xiii). » Hæc est pax ad Deum. Pacis vero hujus premium est pax in Deo; id est bene velle omnia, et quæ vult, habere omnia, quæ est vera: beatitudinis definitio: cujus primitias accipiunt filii Dei in hoc sæculo, plenitudinem in futuro. Et hæc sunt quarta hominis vel populi Dei. Hæc autem pax ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum, qui est pax nostra, qui facit utraque unum, sive utrumque parietem circumcisionis et præputii, sive terrestria et cœlestia, sive hominem et Deum.

VERS. 2, 3. — « Per quem et accessum habemus per fidem, » quia ei inhæremus, « in gratiam istam in qua stamus et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei (Ephes. ii). » Viam quippe accessus hujus ad Deum doctrina Christi demonstravit, exemplum ejus fecit, passio munivit, trahit gratia, veritas suscipit, et hæc omnia per fidem. Stamus autem in gratia, cum pro ea constanter laboramus; stamus in ea, cum, quod credimus, speramus et amamus. « In spe gloriæ filiorum Dei » O stare, quam dulce est in te laborare! Tu vero « sta hic mecum (Deut. v), » dixit Dominus ad Moysen, et docebo te. Populus vero ludebat, et caput vituli adorabat. Et David: « Mane, inquit, astabo tibi et videbo (Psal. v). » Qui astat, et videt et videri amat. Unde et ante facies regum dicuntur stare, qui fideliter probantur ministrare. Sta et obsequere mihi, dicit tibi regulus aliquis hujus mundi, et adopto te in filium et in gloria regni mei. Quæ probra, quas laborum molestias, quas temporis dilationes non sustinebis? Sta mecum, dicit tibi Deus, et adopto te in filium; omnia mea tua sunt; tu eris regnum meum, et ego bonum tuum. Habes obsidem, pro te, cum adhuc impius esses, morientem Filium meum; justificatus autem pignus tenes Spiritum meum. Da, Domine, da, o Pater luminum, quod jubes; da quod promittis, scilicet servis tuis spem gloriæ filiorum tuorum, « non solum autem, sed et gloriarī in tribulationibus » pro te; expriment illæ in nobis patientiæ affectum usque ad probationis effectum et sanctæ spei profectum.

VERS. 5. — « Spes autem non confundit, » quia et ubi est fidelis ad te spes, statim est et res, « quia charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum » quem tu das nobis. Qui veniens in nos donante te, docet nos omnem veritatem, insinuans nobis in te, o Pater, summæ divinitatis auctorem; in te, o Fili, æternam æternæ consubstantialitatis nativitatem; in te, o sancte Spiritus, Patris Filique sanctam communitatem, in tribus sanctæ consubstantialitatis unam et simplicem æqualitatem. Et quæ est hæc gloria, Domine, filiorum tuorum; quæ peregrinationis eorum spes; quod exsilii, quantumvis protracti, solatium, cum, quod commune vobis est, sancte Pater, sancte Fili, per hoc nos vultis habere communionem inter nos et vobiscum, cum per illud donum nos colligitis in unum, quod ambo habetis unum? In hoc enim divinitati reconciliamur, in hoc in abscondito faciei tuæ abscondimur, in hoc in delectationibus quæ

A sunt in dextera tua usque in finem jucundamur. Nam quid nobis prodesset quidquid homines essemus, nisi diligendo etiam in te, o Deus, proficeremus? Nempe sicut veritate discimus, ita charitate diligimus, ut et plenius discendo cognoscamus, et beati cognito dulcius perfruamur. Ipsa est oratio tua, Domine, quam habuisti pro nobis ad Patrem: « Volo ut, sicut ego et tu unum sumus, ita et ipsi in nobis unum sint (Joan. xvii). » Vis enim hoc, et vehementer vis ut per Spiritum tuum, amorem tuum, ames nos in te, et ames te de nobis et in nobis. Non enim est nobis a nobis tam pretiosa hæc substantia qua te diligimus; sed a Spiritu sancto tuo quem das nobis. Da ergo eum nobis, et in nobis habitans, o Deus, ama te de nobis, movendo nos et B accendendo ad amorem tuum, illuminando et excitando. Et quia in peccatis nostris alienabamur a possessione verorum bonorum, charitas tua coepriat multitudinem peccatorum nostrorum. Cum hoc agis, o suavis et dulcis, filii tui de servis effecti, dulce et suave habent meditari vel loqui de te, et in loquendo vel meditando efficitur cor eorum ardens in te; multo autem verius cum sensu illuminati amoris te videntes alloquuntur te; abundantissime vero cum tu loqui dignaris ad cor amantis te. Dicis enim ei, quasi oleum camino addens, ut qui amat, plus amet; qui ardet, plus ardeat; dicis autem ei intus in conscientia, ex illuminatione sancti Spiritus tui, intelligenti sicut in Job dicit, venam susurrii tui (Job iv): « Ut quid enim Christus cum essemus infirmi, secundum tempus pro impiis mortuus est? » C Ut quid, Domine?

VERS. 7-10. — « Vix enim pro justo quia moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori? » Commendat autem Deus charitatem suam in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est, multo magis justificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essetis, reconciliati estis Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi eritis in vita ipsius. Quid? Nullusne alius a peccato mihi exitus, nisi per mortem Christi Filii tui? Nullus. Nam magno odio opponendus erat magnus amor, amor Filii odio inimici: amor tui, usque ad contemptum sui, peccato amoris tui, quo te ipsum amabas usque ad contemptum Dei. Et his rebus et sacramentis rerum, mysteriis et mysteriorum affectibus purgandus erat amor quo ad Deum reditur, Deoque inhæretur. Sine quo omnino mundato et puro nec ad Deum reditur, nec Deo adhæretur. Mundatus autem et videus et fruens, quid dicit? « Non solum autem, sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, » non jam in sacramentis, sed in ipsa re omnium sacramentorum, non in mysteriis, sed in ipsa luce manifestæ veritatis, quia, etsi novit Jesum secundum carnem, sed nunc jam non novit. Per carnem tamen transit in Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum; per quem nunc interim accipimus reconciliationem, ibi cum eo ha-

bituri beatitudinis unitatem. Hoc in corde et conscientia filii gratiæ assidue commemorat Deus, commendans charitatem suam in nobis. Salvis enim cæteris salutis et fidei nostræ sacramentis, propter hoc et natus et passus est, et fecit quiddid fecit in terris factus homo Deus, ut in provocationem nostræ in se charitatis, charitatem suam commendaret in nobis; fortius enim amor amore trahitur. Ipse vero nullum volebat amari ab eis quos salvandos susceperat, quos nisi amantes se salvare non poterat, quorum mensura salutis in mensura est amoris. Ideo pro impiis, pro infirmis, pro peccatoribus mortuus est. Hæc enim tria prudenter posuit Apostolus, per hæc omnia peccantium genera designans, impios appellans in cultu Dei, infirmos infirmitate vel ignorantia delinquentes, peccatores quos non excusat infirmitas sive ignorantia, sed agit in peccatum libens malitia. « Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? » Secundum tempus, inquit, vel secundum tempus trium dierum, quibus requievit in monumento, vel secundum hoc quod ex tempore habuit, id est secundum carnem. « Quia, inquit, commendat charitatem suam in nobis, » etc. Pone enim melicium ægrum suscepisse curandum, quem nisi morte vicini Filii curare non possit. Nunquid non odibilis potius medico, et detestandus æger ille? « Proprio vero Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii). » Ipse quoque Filius « dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis (Ephes. iii). » Ubi quanto amarior in salvando fuit mortis necessitas, tanto dulcior in salvato per vitam resurgentis in resurrectione ipsius effulsit jucunditas. Considerandum autem quomodo reddat singula singulis. Peccatores justificantur, inimici reconciliantur, reconciliantur per mortem, per vitam salvantur. Ita vero Dei qui omnia cum tranquillitate judicat, non aliud est quam justa vindicta. Nec inimici eramus Deo, nisi quemadmodum justitiæ inimici sunt peccata, quibus remissis tales inimicitia finiuntur. Si autem justa vindicta Dei iræ nomen accepit, reconciliatio Dei quæ rectius intelligitur, quam cum talis ira finitur? Sic neque etiam affectu movetur, cum amat nos, qui semper idem ipse est; sed amor ejus ad nos est bonitas; amor noster ad ipsum Spiritus sanctus, quem dat nobis, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris. Commendavit ergo charitatem suam in nobis, prius amando. Amati quippe sumus prius, ut digni fieremus qui amaremur et amaremur amplius. Non coepit nos diligere, ex quo per mortem Filii ejus reconciliati sumus; sed ante mundi constitutionem dilexit nos, ut cum ejus Unigenito etiam nos filii ejus essemus. Sic, sic ostendendum nobis erat quantum nos amaret, ne desperaremur, et quales, ne superbiremus. Præcedens autem sententia ubi dicit: « Cum adhuc infirmi essemus juxta tempus, Christus pro impiis mortuus est, » cohæret duabus sequentibus, quarum in una nos dicit peccatores, in

A alia inimicos Dei; tanquam singulis reddens singulas, peccatores ad infirmos, inimicos Dei referens ad impios. « Propterea sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. » Prolixius hic Apostolus de duobus hominibus disputat, uno eoque primo Adam, per cujus peccatum et mortem tanquam hæreditariis malis posteris ejus obligati sumus; altero autem secundo Adam, qui non homo tantum, sed etiam Deus est, quo pro nobis solvente quod non debebat, a debitis et paternis et propriis liberati sumus. Proinde quoniam propter unum illum tenebat diabolus omnes, per ejus vitiatam carnem concupiscentialiter generatos, justum est ut propter hunc unum dimittat omnes per ipsius immaculatam gratiam spiritualiter regeneratos. Porro in loco isto diversi diversa sentiunt, quia videtur inesse quædam obscuritas, sed non tam sensus quam litteræ, quæ forsitan ex incuria processit interpretis, de qua sine omni sensu dispendio facilis iste videtur exitus. Accepimus reconciliationem per unum Dominum Jesum Christum, sicut peccatum intravit in mundum per hominem unum: quod propterea videtur conveniens ut sicut illud per unum, sic et istud fiat per unum. Unde et in consequentibus duos istos in multis parificat et coæquat, quasi per contrarium, licet alter præcellat, sed sunt qui versum illum longe inferius positum: « Igitur sicut per unius delictum, » etc. (vers. 18), ad istum velint respondere, ut omnia quæ intersunt, quasi ad supplementum sensus interposita sint; sed, dum vitant obscuritatem perplexitatis interpositarum rationum, majorem sensus incurrunt involuionem. Sunt etiam qui dicant, posteaquam edocuit differentiam fidei et legis, et aperuit arcana secreti mysterii, quod cum inimici essemus. Deo per mortem Filii ejus reconciliati sumus, nunc causas inimicitiarum et reconciliationis consequenter exponit. Propter quod et alterius secreti rationem intulit dicens

VERS. 12. — « Propterea sicut per unum hominem, » etc. Ubi autem dicit: Sicut per unum hominem peccatum introivit in hunc mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes pertransiit, restabat ut diceret: Sic per unum hominem justitia intravit in hunc mundum, et per justitiam vita, et sic in omnes homines pertransiit, in quo omnes vivificati sunt. Sed non hoc Paulo contigit ex defectu eloquii, sed aliquid in hoc prospexit utilitatis. Prudens enim dispensator verbi, cum venit ad ea loca quæ de bonitate Dei eximium aliquid videntur proferre, aut obscurius et brevius ea solet proferre, aut silentio omnino subtegere propter tepidiores, ne ex remissione spei faciat segiores. Unde et hic cum dixisset: « Sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, » et siluit quæ inferenda erant, prudentibus palam reliquit subintelligenda, et imprudentibus prudenter subticuit, simul et illud ostendens quod etiam si per unum hominem justitia et vita in omnes

homines pertransiuit, tamen non hoc otiosis statim accidere, sed his qui multo labore et sudore potuerint quæ occulta sunt querere, pulsare quæ clausa, quæ abscondita sunt desiderare. « Per unum hominem. » Aliud est imitari Adam in peccato, aliud nasci de Adam originaliter cum peccato. Nam Adam etiam præter imitationis exemplum parificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Econtra quisquis adhæret Domino, unus spiritus est, etiam præter imitationis exemplum, per occultam communicationem et inspirationem gratiæ spiritualis. « Per unum hominem. » Non per serpentem decipientem, non per mulierem seductam in præuersionem, de qua etiam legitur, quia a muliere initium peccati est (*Eccl. xxv*), sed per unum hominem, quia per semen generationis quod a viro accipiens concepit femina. A viro enim initium generationis est. Quo more nasci noluit qui, natus ex femina, sine peccato solus in mundo apparuit. Animaduersum est autem ab eis qui ne nam quidem syllabam in litteris Pauli a mysteriis vacare definiunt, quod peccatum quidem non dixit in omnes homines, sed in mundum introisse, mortem vero non in mundum, sed in omnes homines et non introisse, sed pertransisse. Possunt per mundum hic terreni quique, et in terrena conversatione permanentes designari; homines vero dici possunt, qui jam se incipiunt cognoscere, quia ad imaginem Dei facti sunt. In illos ergo qui mundus appellantur, id est terrenos introisse peccatum dicit, et nusquam ejus exitum ponit; in eos vero, quos homines vult intelligi, dicit pertransisse peccatum, id est fuisse quidem, sed per poenitentiam conversionem depulsum esse et pertransisse, nec ultra in eis stetit. « Et per peccatum mors. » Opus castum in conjugio non habet culpam, sed origo peccati trahit secum debitam poenam. Non enim maritus, quia maritus est, ideo mortalis non est, aut aliunde nisi a peccato mortalis est. Erat enim et Dominus mortalis, sed non de peccato. Sed suscepit poenam nostram, ut solveret poenam nostram. Solus quippe infans innoens esse potuit, qui de peccato Adæ, id est de concupiscentia natus non fuit. Concupiscentia enim in Adam post peccatum inobedientiæ, et peccatum et poenam peccati statim apparuit, dum primorum hominum illorum oculi in mutuam concupiscentiam aperti sunt, per quam in omnes, et peccatum originale, et ipsa, quæ lex peccati in membris nostris dicitur, pertransit. « Et peccatum mors. » Illa sine dubio mors, de qua propheta dicit quia « anima quæ peccaverit, ipsa morietur (*Ezech. xviii*). » Cujus mortis umbram hanc corporalem mortem merito quis dixerit, quia quocumque illa incesserit, hanc necesse est sequi, velut umbram corpus. Solus Saluator sine peccato apparuit, quem etiam ideo mors subsecuta est, quia pro peccatis nostris peccatum ipse factus est; et sponte mortem suscepit, qui dixit: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam (*Joan. x*). Gratia autem Dei per baptismum ejus, qui venit in

A similitudinem carnis peccati, id agitur ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa et innata repente absumatur, et non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adiuuante Domino superet, si non in vacuum gratiam ejus suscepit, si reprobus esse noluerit. Non itaque hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi Creatoris, ut lex peccati quæ, in membris repugnans legi mentis, prorsus penitus extinguatur, et non sit, sed ut quidquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cum eidem concupiscentiæ subjecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit, habeatur; ipsa vero, soluto reatus vinculo, quo per illum diabolus animam retinebat, et interclusione destructa, qua hominem a suo Creatore separabat, manebat in certamine, quo corpus nostrum castigamus, et seruituti subicimus. Temporalis autem mors, etiam in iis qui Christi morte redimuntur, relinquatur interim ad exercitationem fidei et agonem præsentis luctaminis, in quo et martyres eertaverunt: absumetur vero et ipsa in renovatione corporis, quam resurrectio pollicetur. Utrumque autem, et mors et peccatum, in homines pertransit. Nam si peccatum non pertransisset, non omnis homo cum lege peccati quæ in membris est nasceretur. Si mors non pertransisset, non omnes homines morte corporis morerentur. « In quo omnes peccaverunt. » Vel in eo peccato, de quo dicit, peccatum introiit in hunc mundum, in quo omnes peccaverunt; vel in quo, id est in homine illo. Ideo etiam et in ipso omnes moriuntur, quia cum crimine justum erat transire in eos et supplicium. Si ergo Levi, qui generatione quarta post Abraham nascitur, in lumbis Abraham fuisse perhibetur (*Hebr. vii*), multo magis omnes homines erant in lumbis Adæ, cum peccaret; et in ipso peccaverunt, et cum ipso a paradiso expulsi sunt, et per ipsum mors in omnes pertransiit, qui in lumbis ejus habebantur.

« Vers. 13. — Usque ad legem peccatum erat in mundo. » Quod per primum hominem intravit in mundum, non solum originale peccatum, sed et quodcumque aliud contrariè potuit ex vitio corruptæ originis, usque ad legem fuit in mundo, hoc est quia neque lex potuit auferre peccatum, quæ subintravit, ut magis abundaret; sive lex naturalis, in qua quisque ratione utens incipit peccato originali addere et propria, sive ipsa, quæ scripta per Moysen populo data est. « Sed non imputabatur, quia lex non erat, » qua arguente monstraretur, cum a domino Deo non tanquam non esset haberetur. Sic autem dictum est usque ad legem, ut etiam legem sententia ista concluderet, ut non sit lex extra permutationem peccati, quod fuisse dictum est usque ad ipsam; lex autem usque ad Joannem (*Luc. xvi*); et peccatum usque ad adventum Christi, a quo sola liberat gratia Salvatoris. « Sed non imputabatur, » sicut dictum est, « cum lex non esset. » Qui

rationi hinc acquiescunt, silent hic et quiescunt. Sunt autem qui quærendum hic arbitrantur de qua lege hic agitur. Sine lege enim naturali natura hominis rationem habentis nunquam fuit : quæ etiam ante legem scriptam peccata originalis concupiscentiæ non solum advertit, sed etiam districtissime nonnunquam animadvertit. Unde Cain in semetipsum : « Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear (Gen. iv). » Et Noë in filium : « Maledictus, » inquit, « Chanaan puero (Gen. v). » A maledictione ergo terræ in opere primi hominis sicut peccatum semper in mundo fuit, sic lex imputans nunquam defuit. Peccatum etiam originale nec omnibus patuit, nec omnes latuit, quia nec latuit Job, nec Abraham et domum ejus : propter quod etiam circumcisionem accepit, hoc in fide seminis ejus qui est Christus, operante in eis circumcisione quod in nobis operatur baptismus. Unde et David ingemiscens dixit : « Ecce in iniquitatibus conceptus sum; et in peccatis concepit me mater mea (Psal. l). Non defuerunt, qui præcipitandæ cursum sententiæ tenendum hic esse arbitrantes, totam lectionis hujus sensum perscrutandum putarent, ut sensum in his Apostoli non tam ex suo sensu, quam ex verbis ipsius colligerent. Et post aliquanta invenientes eum dixisse, « sine lege enim peccatum mortuum erat; ego autem vivebam sine lege aliquando, » invenerunt eum hoc dicere de lege naturali, ut sit sensus, usque ad legem naturalem, quæ certo ætatis tempore rationis capax esse incipit, quando justi injustique incipit habere discrimen : peccatum in me mortuum intrinsicè erat, cum non esset lex quæ vetaret non faciendam, vel ratio quæ faciendam monstraret. Quod aliter de Apostolo secundum illos, nulla ratione potest intelligi, cum hoc se dixisse de seipso non videatur ambiguum. Secundum hunc sensum non usquequaque absurdum videtur, si et hic dicatur quia usque ad legis naturalis intelligentiam peccatum ex corruptione veniens originis erat in mundo, ut subintelligatur, sed mortuum, quia non imputabatur, excusante naturali infirmitate vel ignorantia. Quod vero dicit in mundo, et non hominibus, dicunt hujus assertores sententiæ homines appellandos eos qui jam rationis capaces, et naturalem legem habent; illam vero ætatem quæ nondum ad capacitatem naturalis legis accessit, non tam homines, quam mundum appellandam : pro eo quod pars quædam mundi videntur, sed nondum sicut homines, qui induere mereantur Creatoris imaginem. Sed quia etiam hæc de lege sententiæ legi Moyse ab aliis potius applicanda videtur, quid magis eligendum sit, lectoris relinquatur arbitrio. Utrique autem satis convenit, quod sequitur.

Vers. 14. — « Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, » id est a primo homine usque ad ipsam legem, quæ divinitus promulgata est, quia nec ipsa potuit regnum mortis auferre. Regnum enim mortis vult intelligi, quando ita dominatur

A in hominibus reatus peccati, ut eos ad vitam æternam, quæ vera vita est, venire non sinat, sed ad secundam etiam, quæ pœnaliter æterna est, mortem trahat. Hoc regnum mortis sola in quolibet homine gratia destruit Salvatoris. Quæ operata est etiam in antiquis sanctis quicumque, antequam in carne Christus veniret, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis litteram quæ jubere tantum, non adjuvare poterat, pertinebant. Hoc namque occultabatur in Veteri Testamento, pro temporum dispensatione justissima quod nunc revelatur in Novo. Ergo in omnibus regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, qui Christi gratia non adjuti sunt, ut eis regnum mortis destrueretur. In quos autem regnaverit, vide. « Et in eos, inquit, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ. » Iste enim melior intellectus horum verborum, ut cum dixisset, regnavit mors et in eos qui non peccaverunt, quasi nos moveret quare in eos regnaverit qui non peccaverunt, adderet, in similitudinem prævaricationis Adæ, id est quia inerat in horum membris similitudo prævaricationis Adæ. Potest et sic intelligi, « regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, et in eos qui non in similitudinem prævaricationis Adæ peccaverunt : » quia in seipsis, cum jam nati essent, nec ratione adhuc uterentur, quæ ille utebatur, quando peccavit; nec præceptum accepissent, quod ille transgressus est sed solo originali vitio tenerentur obstricti, per quod eos regnum mortis traheret ad condemnationem, quod regnum mortis in eis tantum non est, qui Christi gratia renati ad ejus pertinent regnum, quoniam mors temporalis, quamvis et ipsa de originali peccato propagata sit, corpus in eis interimit, animam vero ad pœnas non trahit : ubi voluit regnum mortis intelligi, ut anima renovata per gratiam jam non moriatur in gehenna, id est a vita Dei non alienetur, non separetur. Quod vero adjunxit de Adam, « qui est forma futuri, » neque hoc uno modo intelligitur. Aut enim forma Christi e contrario est, ut quemadmodum in illo omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificantur, et quomodo per ipsius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, sic per Christi obedientiam justi constituentur multi, aut formam futuri eum dixit, quod ipse inflixerit formam mortis posteris suis. Ille tamen est melior intellectus, ut e contrario forma esse credatur, quam multum commendat Apostolus. Denique ne omnino ex æquo in hac forma eadem contraria pensarentur, adjunxit et dixit.

Vers. 15. — « Sed non sicut delictum ita et donatio. Si enim multi ob unius delictum mortui sunt, multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in multos abundavit. » Non magis multos, id est multo plures homines neque enim plures justificantur, quam condemnantur, sed multo magis abundavit. Adam quippe ex uno suo delicto reos genuit; Christus autem etiam quæ homines delicta propriæ voluntatis ad originale in quo

nati sunt, addiderunt, gratia sua solvit atque dele-
vit. Quod evidentius in consequentibus dicit. Verum
illud diligentius intuere quod ait, ob unius delictum
multos mortuos. Cur enim ob illius unius, et non
potius ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda
est imitatio, non propagatio? Sed attende quod se-
quitur.

VERS. 16. — « Et non sicut per unum peccatum, ita
et donum. Nam iudicium quidem ex uno in condem-
nationem; gratia autem ex multis delictis in justi-
ficationem. « Ex uno, » inquit, » in condemnationem. »
uno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cum ad-
jungit: « Gratia autem ex multis delictis in justifica-
tionem. » Cur ergo iudicium ex uno in condemna-
tionem; gratia vero ex multis delictis in justifica-
tionem? Nonne et si nullum est originale delictum,
non solum ad justificationem gratia, sed etiam ju-
diciam ad condemnationem ex multis delictis homi-
nes ducit? Neque enim gratia multa delicta donat; et
non etiam iudicium multa delicta condemnat. Imo
vero nos Apostolum intelligamus, et videamus ideo
dictum iudicium ex uno delicto in condemnationem,
quia sufficeret ad condemnationem, etiamsi non
esset in hominibus nisi originale peccatum. Quam-
vis enim condemnatio gravior sit, eorum qui origi-
nali delicto etiam propria conjunxerunt: et tanto
singulis gravior, quanto gravior quis peccavit, ta-
men etiam illud solum quod originaliter tractum
est, non tantum a regno Dei separat, quo parvulos
sive accepta Christi gratia defunctos intrare non
posse ipsi etiam hæretici consentunt; verum et a
salute ac vita æterna facit alienos: quæ nulla esse
alia potest, præter regnum Dei, quo sola Christi
societas introducit. Ac per hoc ab Adam, in quo
omnes peccavimus, non omnia nostra peccata, sed
tantum originale traduximus; a Christo vero, in
quo omnes justificamur, non illius tantum originalis,
sed etiam cæterorum, quæ ipsi addimus, peccato-
rum remissionem consequimur.

« Ideo non sicut per unum peccatum, ita et donum.
Nam iudicium quidem ex uno delicto, » si non
remittebatur, id est originali « in condemnationem
« jam potest ducere; » gratia vero ex multis remissis,
hoc est, non solum originali, verum etiam omni-
bus cæteris, ad justificationem perducit.

VERS. 17. — « Si enim ob unius delictum mors
regnabit per unum, multo magis qui abundantiam
gratiæ et justitiæ accipiunt in vita regnabunt per
unum Jesum Christum. » Cur ob unius delictum
mors regnavit per unum; nisi quia mortis vinculo
tenebantur in illo uno, in quo omnes peccaverunt,
etiamsi non adderent propria peccata? Alioquin non
ob unius delictum mors per unum regnavit, sed ob
delicta multorum per unumquemque peccantem.
Quid autem « abundantiam gratiæ et justitiæ acci-
piunt, » nisi quod non eis tantum peccatum in quo
omnes peccaverunt, dimittitur; sed etiam in eis quæ

A addiderunt, gratia remissionis datur, eisque omni-
bus tanta justitia donatur, ut cum Adam consense-
rit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam
cogenti? Et quid est, multo magis in vita regna-
bunt, cum mortis regem multo plures in æternam
pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in utro-
que dici qui transeunt ab Adam, id est a morte ad
vitam, quia in vita æterna sine fine regnabunt, magis
quam in eis mors temporaliter et cum sine regnavit?

VERS. 18. — « Itaque sicut per unius delictum in
omnes homines ad condemnationem, ita per unius
justificationem in omnes homines ad justificationem
vitæ. » Hoc unius delictum, si imitationem attenda-
mus, non erit nisi diaboli (130). Sed quia manifestum
est de Adam, non de diabolo dici restat intelligen-
da, non imitatio, sed propagatio peccati. Nam
et quod ait de Christo, « per unius justifica-
tionem, » magis hoc expressit quam si per unius
justitiam diceret. Eam quippe justificationem dicit,
qua Christus justificat impium, quam non imitan-
dam proposuit, sed solus hoc potest. Nam potuit
Apostolus recte dicere: « Imitatores mei estote, sicut
et ego Christi; » nunquam autem diceret: Justifica-
mini a me, sicut et ego sum justificatus a Christo,
quomodo possunt esse, et sum, et fuerunt multi
justi homines, et imitandi; justus autem et justifi-
cans nemo, nisi Christus. Unde dicitur: « Credenti
in eum qui justificat impium, deputatur fides ejus
(Rom. xiv). » Quisquis ergo ausus fuerit dicere,
Justifico te, consequens est ut dicat etiam: Crede
in me: quod nemo sanctorum recte dicere potuit,
nisi Sanctus sanctorum, qui dixit: « Credite in
Deum, et in me credite, » ut quia ipse justificat
impium, deputetur fides ejus ad justitiam. Nam si
sola imitatio fecit peccatores per Adam, cur non
etiam per Christum sola imitatio justos facit? Porro
si propterea Christus unus, est, in quo omnes justi-
ficentur, quia non solum ejus imitatio justos facit,
sed per spiritum regenerans gratia, propterea et
Adam unus est, in quo omnes peccaverunt, quia
non sola ejus imitatio peccatores facit, sed per car-
nem generans pœna. Ob hoc etiam dictum est,
« omnes et omnes: » neque enim qui generantur
D per Adam iidem ipsi omnes per Christum regene-
rantur; sed hoc recte dictum est, quia sicut nul-
lius carnalis generatio nisi per Adam, sic spiritualis
nullius, nisi per Christum. Nam si aliqui possent
carne generari, non per Adam; et aliqui generari
spiritu, non per Christum; non liquide omnes,
sive hic, sive ibi, dicerentur. Eisdem autem omnes
postea multos dicit. Possunt quippe in aliqua re
omnes esse, qui pauci sunt. Sed multos habet ge-
neratio carnalis, multos et spiritualis, quamvis non
tam multos hæc spiritualis, quam illa carnalis. Ve-
rum tamen quemadmodum illa omnes habet homi-
nes, sic ista omnes justos homines, quia sicut nemo

(130) « Non agitur hic de peccato imitationis, sed originis. »

præter illam homo, sic nemo præter istam iustus homo, et in utraque multi.

Vers. 19, 20. — « Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius hominis iusti constituentur multi. Lex autem subintravit, ut abundaret delictum. » Jam non pertinet hoc ad illud delictum quod trahitur ex Adam (131), de quo superius dicebat « mors regnavit per unum. » Legem quippe, sive naturalem intelligamus, quæ in eorum apparet ætatibus, qui jam ratione uti possunt, sive conscriptam, quæ data est per Moysen; nec ipsa potuit vivificare, et liberare a lege peccati et mortis, quæ tracta est ab Adam; sed magis addidit prævaricationis augmentum. « Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. » Prævaricata ergo lege, quæ in paradiso data est, nascitur homo ex Adam cum lege peccati et mortis, de qua dicitur: « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, » etc. Quæ tamen nisi mala postea consuetudine roboretur, facilius vincitur, non tamen sine gratia Dei. Lege autem alia prævaricata, quæ est in usu rationis animæ rationalis, in ætate hominis jam ratione utentis, prævaricatores fiunt omnes peccatores terræ. Prævaricata ergo lege etiam illa quæ data est per Moysen, multo amplius abundat delictum. « Lex ergo subintravit, ut abundaret delictum, » sive cum homines negligunt quod Deus jubet, sive cum de viribus suis præsumentes adiutorium gratiæ non implorant, et addunt infirmitati superbiam. Cum autem vocatione divina intelligunt cui sit ingemiscendum, et invocant eum in quem credunt, recte dicentes: « Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psal. L); » et: « Ego dixi: Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. XL); » Cum ergo se homo ad illum extenderit, et sic ingemuerit, fiet quod subditur: « Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia, » et dimittuntur peccata multa, quoniam dilexit multum, et diffunditur in cordibus ejus charitas Dei, unde fiat legis plenitudo, non per vires arbitrii quod est in nobis, sed per Spiritum sanctum qui datur nobis, « ut quemadmodum regnavit peccatum in mortem, sic et gratia regnet per justitiam in vitam æternam; per Jesum Christum Dominum nostrum. » Modo autem cum dixisset, ut quemadmodum regnavit peccatum in mortem, non ait, per unum hominem, aut primum hominem, aut per Adam, quia jam dixerat, « Lex subintravit, ut abundaret delictum; » quæ abundantia non pertinet ad primi hominis propaginem, sed ad conversationis humanæ prævaricationem: quæ uni illi delicto, quo solo obstricti tenentur infantes, jam in majoribus ætatibus ex abundantia iniquitatis adjecta est. Sed quoniam hoc totum etiam, quod non pertinet ad unius illius delicti ori-

ginem, tamen idonea est solvere gratia Salvatoris, ideo cum dixisset, sic et gratia regnet per justitiam in vitam æternam, addidit, per Jesum Christum Dominum nostrum: Deinde opponens sibi ipse quæstionem:

CAPUT VI.

Vers. 1. — « Quid ergo dicemus, » inquit. « Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit! Vidit enim a perversis perverse posse accipi quod dixerat, ubi autem abundavit delictum superabundavit gratia, tanquam dixerit propter abundantiam gratiæ prodesse peccatum. Hoc diluens respondit, absit! atque subiecit:

Vers. 2. — « Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? » Hoc est, cum id præstiterit gratia, ut moremur peccato, quid aliud facimus, si vivimus in eo, nisi ut gratiæ simus ingrati? Neque enim qui laudat beneficium medicinæ morbos docet ac vulnera, a quibus illa hominem sanat. Sed quanto majoribus medicina laudibus prædicatur, tanto magis vituperantur et horrentur vulnera et morbi, a quibus liberat quæ ita laudatur. Sic laus et prædicatio gratiæ vituperatio et damnatio est delictorum. Demonstranda enim fuerat homini fœditas languoris ejus, cui contra iniquitatem suam nec præceptum sanctum et bonum profuit, quo magis aucta est iniquitas, quam minuta; quandoquidem lex subintravit, ut abundaret delictum, ut eo modo convictus atque confusus videret non tantum doctorem sibi esse necessarium, verum etiam adiutorem Deum, a quo ejus itinera dirigantur, ne dominetur eis omnis iniquitas; et confugiendo ad opem divinæ misericordiæ sanetur; atque ita ubi abundavit delictum, superabundet gratia; non peccantis merito, sed subvenientis auxilio. Consequenter eandem medicinam in passione et resurrectione Christi mystice demonstratam ostendit Apostolus, dicens:

Vers. 3, 4. — « An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem, ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris; ita et nos in novitate vitæ ambulemus. » Nempe satis elucet mysterio Dominicæ mortis et resurrectionis figuratum vitæ nostræ veteris occasum, et extortum novæ, demonstratamque iniquitatis abolitionem, renovationemque justitiæ. Unde igitur hoc tantum beneficium hominum, nisi per fidem Jesu Christi? Hæc cogitatio sancta servat filios hominum in protectione alarum Dei sperantes, ut inebrientur ab ubertate domus, et torrentem voluptatis potent, quoniam apud ipsum est fons vitæ, et in lumine ejus videbimus lumen (132). Semel enim immolatus est Christus in seipso, et tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur. Nec utique mentitur, qui inter-

(131) De delicto actuali hic agitur.

(132) S. August. ad Bonif. epist. 98, tom. XXXIII Patrologiæ.

rogatus eum responderit immolari. Si enim sacramenta quamdam similitudinem rerum earum quarum sacramenta sunt, non haberent, sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerumque jam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo, secundum quemdam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, et sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita et sacramentum fidei fides est. Nihil est autem aliud credere, quam fidem habere. Ac per hoc cum respondetur parvulus credere, qui fidei nondum habet affectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, et convertere se ad Deum, propter conversionis sacramentum, quia et ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti, sicut de ipso baptismo Apostolus :

Vers. 4. — « Consepulti, » inquit, « sumus cum Christo per baptismum in mortem. » Non ait, « sepulturam significavimus, sed prorsus ait, « Consepulti sumus. » Sacramentum ergo tantæ rei, non nisi ejusdem rei vocabulo nuncupavit. Itaque parvulum, etsi nondum fides illa quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei sacramentum percipiendo. Cum autem sapere homo cœperit, non illud sacramentum repetet, sed intelliget, ejusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quandiu non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates, et tantum valebit, ut si ante majoris usum ætatis ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum, commendante Ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit et fieri non posse arbitrat, profecto infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum; longeque melior est illo parvulus, qui, etiamsi fidem nondum habet in cogitatione, non tamen obicem contrariæ cogitationis opponit. « Peccatum ergo Domino non inerat, et tamen quodammodo peccato mortuus est, dum moritur carni in qua erat similitudo peccati; ut cum secundum velustatem peccati nunquam ipse vixisset, nostram ex morte veteri, qua in peccato mortui fueramus reviviscentem vitam nova sua resurrectione signaret. Ipsum est, quod in nobis celebratur magnum baptismatis sacramentum : ut quicumque ad istam pertinent gratiam moriantur peccato, sicut ipse mortuus dicitur peccato, quia mortuus est carni, hoc est peccati similitudini, et vivant a lavacro renascendo, sicut ipse a sepulcro resurgendo, quamlibet ætatem corporis gerant. A parvulo enim recens nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus est prohibendus a baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo; sed parvuli tantum originali, majores autem his omnibus moriuntur peccatis, quæcumque male vivendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt. Sic itaque locum istum clausit, ut corpit;

A mortem quippe Christi insinuavit sic, ut etiam ipsum mortuum diceret esse peccato. Cui peccato, nisi carni, in qua erat non peccatum, sed similitudo peccati, et ideo nomine est appellata peccati? Baptizatis itaque in mortem Christi, in qua non solum majores, verum etiam et parvuli baptizantur, ait :

Vers. 11. — « Sic et vos, » id est quemadmodum Christus, « sic et vos existimate vos mortuos esse peccato; vivere autem Deo, in Christo Jesu. » Quid quid igitur gestum est in cruce Christi, in sepultura, in resurrectione tertia die, in ascensione iu cœlum, et sessione ad dexteram Patris, ita gestum est, ut his rebus non mystice tantum dictis, sed etiam gestis, configuraretur vita Christiana, quæ hic geritur. Nam propter ejus crucem dictum est : « Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionibus et concupiscentiis (Gal. v). » Propter resurrectionem : « Ut quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. » Propter ascensionem in cœlum, sedemque ad dexteram Patris : « Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » Interioris enim hominis nostri sacramento data est vox illa, pertinens ad mortem animæ nostræ significandam; non solum in psalmo, verum etiam in cruce. « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? » (Psal. xxi.) Cui voci congruit Apostolus dicens :

Vers. 6. — « Scientes quia vetus homo noster crucifixus est, ut evacuetur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. » Crucifixione quippe interioris hominis penitentia dolores intelliguntur, et continentia quidam salubris cruciatus, per quam mortem mors impietatis perimitur, in qua nos non reliquit Deus. Et ideo per talem crucem evacuetur corpus peccati, ut jam non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato : quia et interior homo si utique renovatur de die in diem, profecto vetus est, antequam renovetur. Intus namque agitur, quod item Apostolus dicit : « Exuite vos veterem hominem cum actibus suis (Col. iii). » Quod ita consequenter exponit. « Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem. » Ubi autem deponitur mendacium, nisi intus, ut habitet in monte sancto Dei, qui loquitur veritatem in corde suo? Jam ergo forma Adæ præteriti et futuri descripta, forma non omnino uniformi, simili quidem per genus, per speciem vero contraria : per genus namque similis est in eo, quod sicut ab uno Adam in plures diffunditur, ita et ab uno Christo in plures homines infunditur; species vero contraria, quod ex Adam prævaricatione peccatores constituti sunt multi; ex Christi vero obedientia justi constituti sunt multi : sic forma, ut dictum est, primi Adæ et secundi, et a similibus et a dissimilibus comparata

sibi, quia diffusius lectionis hujus seriem prosecuti sumus, jam et ordo et sensus verborum contrahendus videtur, et subtilius discutendus. Comparat enim mortem, quæ per Adam, vitæ, quæ per Christum est, et dicit, « non sicut delictum, ita et donum. » Et item post hæc, ait, legem subintroisse, ut abundaret peccatum; abundante vero peccato superabundasse gratiam. Et in his solvit quod videbatur esse contrarium, et dicit (*vers. 2*): « Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo? » Et volens rebus ipsis ostendere, quid est mortuum esse peccato, dicit (*vers. 3*): « An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, » etc. Per quæ docet quia, si quis prius mortuus est peccatis, hic necessario in baptismo consepultus est Christo. Si vero non ante quis moritur peccato, non poterit sepeliri cum Christo. Nemo enim vivus aliquando sepelitur. Quod si non consepelitur Christo, non legitime baptizatur. Deinde sequitur (*vers. 1*). « Quid ergo? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? » Primum vide quam librato sermone usus sit; ait enim: Permanebimus in peccato? Permanere est a cæpto non desinere. Quod utique qui de peccato facit, certum est quod necdum initium conversionis accepit. Et cum pœnitentia peccati proprium opus sit gratiæ, ubi invenit impœnitentiæ obstinationem, non ibi abundat nisi in judicium et condemnationem. « Si enim (*vers. 2*) mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? » Intuere diligentius mystici ordinis consequentiam. Mori prius oportet peccato, ut possis sepeliri cum Christo. Mortuo enim sepultura debetur. Sepultus vero peccato, nequaquam ulterius vivere debet in eo. Quin etiam in sepulcro novo sepultus, et sindone munda obvolutus Dominus noster Jesus Christus, in consepulto suo designat novitatem vitæ et munditiam conscientiæ. « An ignoratis (*vers. 3*) quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? » Hoc enim etiam significat vas baptismi, nullis aliis usibus deputatum; et alba vestis. Scire etiam debemus quia nullum baptizatum rationis capacem ignorare licet fidem et mysterium baptismi sui. Unde non sine quodam animi motu dicere videtur: « An ignoratis, » etc. Quicumque ergo in Christo Jesu baptizatur, in morte ejus baptizatur, commortuus ei abrenunciatione peccati, consepultus professione propositi sancti. Quod autem hic in Christo tantum baptizati dicimur, cum dixerit ipse qui baptizat: « Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*), » non hic discutienda erat baptismi ratio, sed mortis Christi, ad cujus similitudinem nos suaderet mori peccato, et consepeliri Christo. Nec videbatur congruum, ut ubi de memoria mortis agebatur, Pater nominaretur, aut Spiritus sanctus. Agiturque hic more suo Apostolus, ut cum ex Scripturis aliquid assumit, ea tantum assumat, quæ præsentis causæ requirit assertio. « Ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam

Patris (*vers. 4*); ita et nos in novitate vitæ ambulemus. » Surrexit Christus, et Pater glorificatus est, cui si nos conresurgentes in novitate vitæ ambulemus, videbunt homines opera nostra bona, et glorificabunt Patrem nostrum qui in cœlis est. Ambulandum autem nobis est, nec desistendum, ut ultima dies nos proficientes inveniat.

Vers. 5. — « Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. » Omnia hæc ad illam respiciunt quæstionem, ne videatur locum peccandi dedisse, in eo quod dixit. « Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (*supra cap. v, vers. 20*). » Ideo in Christi morte nos dicit baptizatos, et commortuos, et consepultos, et complantatos, addens insuper spem simul resurrectionis. Mors enim Christi in Ecclesia lignum vitæ est plantatum in medio paradisi. Cui complantatur, qui ei commoritur, ut mortificando membra sua quæ sunt super terram, mittat, sicut dicit Propheta, radices deorsum, ut faciat fructum sursum (*Isa. xxxvii*), fructum resfloreantis carnis, et innovationis spiritus, in resurrectionis gloria, et germine, et fecunditate sanctarum virtutum.

Vers. 6. — « Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. » Hoc enim est commori et consepeliri, et conresurgere, si vetus homo noster, id est vita prior quam duximus in peccatis, finem et interitum accipiat in fide crucis Christi, et membra nostra quæ serviebant peccato destruantur, ut ulterius non serviant nisi Deo. Sic enim radici ligni vitæ radix nostra complantatur, id est amor Christi amor noster conformatur, ut de succo radicis ejus producat ramos justitiæ et fructus vitæ. « Ut destruat corpus peccati. » Corpus hoc peccati, aut universitas peccati est, cujus membra sunt fornicatio, immunditia, avaritia, etc. Vel ipsum corpus nostrum veneno antiqui serpentis ab ipsa sui origine infectum. Quod tunc destruitur, cum moritur homo peccato, et incipit vivere Deo; non jam suus, non peccati, sed ejus qui magno eum pretio redemit ad serviendum sibi. Qui enim mortuus est peccato, justificatus est, dum non servit peccato, sed Domino Deo suo, cui servire justum est. Quo fructu, qua mercede, quo præmio?

Vers. 8. — « Si autem mortui sumus cum Christo, credimus qui a simul etiam vivemus cum eo. » Qua vita, temporali, an æterna?

Vers. 9. — « Scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur. » Si enim ei ultra esset moriendum, nobis quoque ei iterum esset commoriendum. Quod vero interposuit, « credimus quia simul vivemus cum eo, » ostendit quia licet certitudo resurrectionis sequatur, non tamen eam nisi fide mediante sumus adepturi. Quicumque autem commoritur Christo, si resurrectionis exspectat gloriam, trium se dierum sciat debere sepulturam, credulitatem cordis, et confessionem oris in salutem, deinde mortificatio-

nem membrorum, postmodum vero novæ vitæ resurrectionem: vel renuntiare sæculo, renuntiare vitiis, deinde in luce sapientiæ perfectionem.

VERS. 9, 10. — « Scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. » Qui pro nobis assumens similitudinem carnis peccati, peccatum factus est, peccato et legi carnis quod suum erat reddendo, semel mortuus est, quod autem vivit, Dei est, quia incorruptibilitati Dei conforme est.

VERS. 11. — « Ita et vos existimate vos quidem mortuos esse peccato; viventes autem Deo. Græcus habet λογίζεσθε, id est non existimate, sed cogitate quod sensui et fidei certitudini magis congruere videtur. Semper quippe cogitare, et præ oculis habere debemus, quid in baptismo juravimus et statuimus, mortem scilicet peccato, vitam autem Deo. Nam et quod addidit: « In Christo Jesu Domino nostro, » reddendi voti modus est. Unum enim est, ac si dicat: Viventes Deo in sapientia, in pace, in justitia, in sanctificatione; quæ omnia Christus est. In his ergo vivere, hoc est vivere in Christo Jesu Domino nostro.

VERS. 12. — « Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. » Si enim regnat peccatum, rex est. Utique rex est peccatum, et suum habet exercitum sibi militantem, et parentem suis legibus, quæ carni inscriptæ sunt et membris corporis, in quo jus regni obtinuit. Exercitus enim ejus est, quæ Apostolus opera carnis commemorat, « fornicatio, immunditia, » etc. (Gal. v.) Quæ quia de regno peccati sunt, qui ea operantur, « regnum Dei non consequentur (Ibid.). » Nam et hæreses in exercitu illo annumerantur, de inflato sensu carnis venientes. Regnum autem hoc prudentia carnis est, quam idem Apostolus mortem pronuntiat et inimicam Deo. Semper autem pessimus hic exercitus in procinctu est, castra virtutum impugnans, quandiu caro concupiscit adversus spiritum. Nisi vero potestatem peccati in corpore nostro non esse, potestatis nostræ esset, præceptum Apostolus non dedisset dicens: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. » Sed qui præceptum dedit, non sine consilio nos reliquit, dicens alibi: « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram (Colos. iii); » et: « Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes. (II Cor. iv). » Odit enim peccatum, crucis Christi memoriam, et imitationis ejus affectum refugit. Vexillo crucis apparente, totus ille malitiæ spiritualis exercitus continuo disparet; peccatum non subsistit. Nec impossibile est quod præcepit Apostolus. Non enim ait, non sit; sed, non regnet in corpore vestro peccatum. Inest peccatum dum delectaris, regnat cum consentis. Non delectari aliquando, omnino impossibile est. Nunquam vero consentire, adjuvante gratia impossibile non est. Ex quadam parte hæres Deo, ex quadam sæculo. Pars tua, caro tua concupiscentiæ suæ languore rebellat adversum te. Lanquor iste

A tyrannus est. Mens colærens Deo non deficiat, non se dimittat. Magnum adjutorium habet, vincet, si in pugnando perseveret. Sæpe colibita concupiscentia deficiet, et non esse incipiet. « In corpore, inquit, mortali. » Non sine causa addidit mortali, sed vel ut suggerat corpus esse mortale, id est habile mortificationi, vel mortale, ut meminerit quod scriptum est: « In omnibus memorare novissima tua, et nunquam peccabis (Eccli. vii). » Regni vero peccati sedes est corpus; lex regnilex membrorum ejus; exercitus, supra scriptus, potestas, concupiscentia; regnum, desideriorum obedientia: firmamentum regni, quod sequitur: « Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. » Quod facere, hoc est pro regno peccati pugnare. Et iniquissimum est, membra a Deo creata et dicata Deo arma exhibere peccato.

VERS. 13. — « Sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo. » Intuere per singula sapientiam Pauli. Ubi dicit arma non esse præbenda peccato vel iniquitati non nos, sed membra nostra ponit. Ubi vero suadet, ut nos Deo exhibeamus, non tam membra nostra quam nos ipsos exhiberi vult Deo, hoc est animam vel propositum cordis: ut cum primum nosmetipsos exhibuerimus, et erimus adhærentes Deo, tunc demum etiam membra nostra efficiamus arma justitiæ. Rursus si peccati concupiscentiam mortificemus in corpore nostro mortali, efficiemur tanquam ex mortuis viventes, mortui peccato, et viventes Deo; et membra nostra arma justitiæ militantiæ ei, cui ea deservire justissimum est. Bene autem metaphoram superius propositam exequitur ut in regno peccati membra nostra arma nominaret iniquitatis, rursusque arma justitiæ nominaret in regno Dei. Sequitur:

VERS. 14. — « Peccatum enim vobis non dominabitur. » Etiam hic intuere miram Apostoli cautellam. Cum de nobis dicit, « peccatum, inquit, vobis non dominabitur, cum de Salvatore loquitur, dicit, mors ei non dominabitur. » Mortis enim in eo fuit locus, peccati nullus. Nobis vero dici non debuit, mors vobis non dominabitur, quam cavere non possumus, sed peccatum vobis non dominabitur, quod sine dubio vitare possumus. « Non enim estis sub lege, sed sub gratia. » Lex data est, ut gratia quæreretur. Gratia data est, ut lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis. Quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit. Sub lege positus, non sub gratia, dominabatur peccatum; a quo non sit homo liber per legem, sed per gratiam. Non quia lex mala est; sed quia eos qui sub ipsa sunt, reos facit, jubendo, non adjuvando. Gratia quippe adjuvat, ut sit quisque legis factor, sine qua sub lege quis positus, legis tantum erit auditor.

VERS. 15. — « Quid ergo? Peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? » Idem videtur esse sensus, qui supra expositus est, ubi dicit: « Quid

ergo? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Hoc solum est quod videtur habere differentiam, quod ibi quasi his qui nondum discesserunt a peccato dici videtur, ne permaneant in eo; hic vero tanquam ab his qui jam discesserint a peccato, fieri videtur interrogatio. Et ibi, ut quasi gratia quæ nondum erat, abundaret; hic autem tanquam præsentem jam gratia dicit, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia.

VERS. 16. — « Absit! An nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obedistis, sive peccati ad mortem, sive obedi-tionis ad justitiam? » videtur forte minus integra locutio, sive peccati sive obedi-tionis ad justitiam, cum potius dicendum videretur, sive peccati sive justitiæ per obedientiam. Sed cum sensus evidens sit, verbis inhærere supervacuum est. Hoc ergo est quod docet, quod unusquisque ad quam partem inclinaverit obedientiam suam, sive justitiæ, sive peccati, ei se servum addicit. Cavenda quippe spontanea in peccato ruina, vel salus temerarius, quod semel patratum majorem facit voluptatem; voluptas requirit iterationem; iteratio facit voluntariam consuetudinem; consuetudo servitutis necessitatem. Nostri ergo juris est, si volumus jugum servitutis suscipere; non autem susceptum cum volumus, abjicere

VERS. 17. — « Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati; obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi estis. » Perfectis hic loquitur pro quibus etiam in capite hujus epistolæ gratias egit Deo suo, quia fides eorum nuntiabatur in universo mundo. Agit autem gratias, non quia servi fuerunt peccati, sed quia servi facti justitiæ, consuetudinis necessitatem, et indignam peccati abje-cerunt servitutem, quia insolitum et difficile est mutare affectum, et sicut sæcularis sapientia dicit, membra cohærentia absque sanguinis damno separari, impos-sibile est. « Obedistis autem in eam formam in quam traditi estis. » Ecce mutatus affectus: et pro quo vere debetur gratiarum actio. Videtur hic aliquibus Apostolum non sentire unum esse, doctrinam, et formam doctrinæ sed minus aliquid significare formam doctrinæ quam ipsam doctrinam, ut forma doctrinæ sit quod hic videmus per speculum et in ænigmate; doctrina vero, videre facie ad faciem. Vel forma doctrinæ est consummata et bene formata doctrina justitiæ. Alii aliter; proponunt enim tres formas in doctrina fidei; rationalem, spiritualem, intellectualem. Rationalis est in sacramentis et moribus, apta illis hominibus, quibus Dominus dicit in parabolis annuntiandum regnum Dei. Spirituality est in lectionis studio et meditationis, et majorum doctrina, conveniens eis quibus Dominus dicit: « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei (Luc. viii). Intellectualis est in amoris illuminati affectu, quæ propria est mundorum cordium, quæ Deum videre videntur. Rationalis exigit voluntariam obedientiam, et activam perfectionem, spiritualis sobrium sen-

sum, et humilem contemplationem: intellectualis pacificam et familiarem experientiam. De sursum enim veniens hic intellectus non formatur a ratione, sed ipse sibi conformat rationem, non ut eum capiat, sed ut illuminata ab eo, aliquando in eum consentiat. De prima ergo doctrinæ forma dicit hic Ap-
stolus, in quam illi traditi sunt qui obedienter semet-ipsos in eam tradiderunt.

VERS. 18. — « Liberati autem a peccato, servi facti estis justitiæ. » Sive enim in peccato sive in justitia, ubi fuerit addita voluntas; ibi servitutis necessitas. Sequitur:

VERS. 19. — « Humanum dico propter infirmitatem vestram. » Prudens verbi dispensator in prima eos forma doctrinæ videns profecisse, humana sicut hominibus censet esse committenda, cum divina mallet, si supra hominem aliquantulum eos profecisse adverteret. « Humanum, » inquit, quod potestis portare, « dico. » Quando exhibuistis membra vestra iniquitati ad flagitia perpetranda, timor vos ducebat ad peccatum, an suavitas peccati? Respondebatis, suavitas. Ad peccatum ergo suavitas ducit; ad justitiam vero timor impingit? Hoc inhumanum est. Potius humanum est, ut sicut hoc, sic et illud. Sicut in vobis fuit hactenus libido voluptasque peccati; sic amodo delectatio sit, charitasque justitiæ. Et hæc quidem nondum videtur perfecta, sed quodammodo adulta justitia. Plus quippe servitutis debetur justitiæ quam peccato solent homines exhibere. Nam pœna corporis etsi non a voluntate, tamen revocat ab opere peccati; justitia vero sic amanda est, ut ab ejus operibus etiam pœna corporis cohibere non debeat. Sicut ergo ille est iniquissimus, quem nec pœnæ corporales deterrent ab immundis operibus sordidæ voluptatis; ita ille justissimus, qui nec pœnarum corporalium terrore revocatur a sanctis operibus luminosæ charitatis. Sed humanum tibi dico, o homo: Ama justitiam, sicut amasti iniquitatem. In iniquitate secutus es voluptatem; pro justitia tolera persecutionem. Ventum est ad aspera, horrenda, truculenta, minantia; calca, frange et transi. O amare, o ire, o sibi perire, o ad Deum pervenire. « Qui amat animam suam perdet eam; et qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam inveniet eam (Joan. xii; Matth. x). » Sic amandus est amator justitiæ: sic amandus est amator invisibilis pulchritudinis.

VERS. 20. — « Cum enim, inquit, servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. » Qualis, quæso, potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim servit, qui sui domini voluntatem libenter facit, ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati servus est. Unde ad juste faciendum liber non erit: nisi a peccato liberatus, esse justitiæ cœperit servus. Ipsa vero est vera libertas, habere recte facti lætitiæ: simul et pia servitus, amplecti præcepti obedientiam. Sed ad bene faciendum ista libertas unde erit homini

addito et vendito, nisi redimatum, cujus illa vox est: « Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. viii). » Liberi enim a justitia non sunt, nisi arbitrio libertatis; liberi autem a peccato non sunt, nisi gratia Salvatoris. Propter quod admirabilis doctor etiam verba ipsa discrevit.

VERS. 20, 21. — « Cum enim, » inquit, « servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum tunc habuistis in his, in quibus nunc erubescitis. » Est enim quædam confusio temporalis utilis, perturbatio animi respicientis peccata sua respiciendo horrentis; horrendo; erubescens; erubescendo corrigentis. Qui hanc confusionem non habebit, æternam habebit. Unde et sequitur:

VERS. 21, 22. — « Nam finis illorum mors est. Nunc ergo liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem; finem vero vitam æternam. » Hic attende verborum discretionem. Liberos dixit justitiæ, non liberatos, ne sibi hoc tribuerent; sed vigilantissime maluit dicere liberatos, referens hoc ad illam Domini sententiam. « Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis. » Sed hæc voluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid velle, nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle. Liberos autem dicimus ad faciendam operam pietatis, eos quibus dicit Apostolus. « Nunc autem

A liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem; finem vero vitam æternam. » Hunc in sanctificationem fructum, qui fructus procul dubio charitas est, atque opera ejus, nullo modo habere possemus a nobis: sed habemus per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. De ipso quippe fructu loquebatur magister Deus; quando palmitibus in se manentibus dicebat. « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv). Unde et ipsam vitam æternam, quæ certe merces est bonorum operum, gratiam Dei appellat Apostolus, subjiciens ac dicens:

VERS. 23. — « Stipendia peccati mors; gratia autem Dei vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro. » Stipendium pro opere militiæ redditur, non donatur. Bene ergo hic stipendium dicitur, quasi militiæ diabolicæ ubi mors æterna tanquam debitum redditur. Ubi cum posset dicere, et recte dicere, stipendium autem justitiæ vita æterna, maluit dicere, « gratia autem Dei, vita æterna, » ut hinc intelligeremus non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam perducere sed pro sua gratia. Nam vita quidem æterna stipendium justitiæ est, sed tibi, o homo, gratia est, sicut etiam ipsa justitia gratia est. Unde ne et hæc præter Mediatorem aliqua alia via quaereretur, adjecit: « In Christo Jesu Domino nostro. »

LIBER QUARTUS.

Latius jam in superioribus de justitiis legis et fidei disputans Apostolus pro Judæis et gentibus, tandem justificatos ex fide pacem utrosque ad Deum habere docuit; deinde ex collatione veteris Adæ et novi, supereminentiam eis gratiæ, in qua eos reconciliaverat, ostendens, in ea positos, ad eam quam dicunt impeccantiam, et ad fidei opera plurimum ex suscepti baptismi mysterio animavit; et ad transeundum a servitute litteræ ad libertatem spiritus, qua sunt tertia hominis vel populi Dei. Nunc jam imitans eum cui serviebat in Evangelio filii ejus, cujus misericordia plena est terra, et tamen sigillatim fingit corda singulorum, et intelligit omnia opera eorum; formam moralis doctrinæ evidentius assumit, imperitus noster sermone, etsi non scientia, in qua singulorum conscientias conveniat; et quid in eis lex quælibet, quid gratia operetur, quid fides, quid litera, quid ea quæ dicitur arbitrii libertas, rationaliter ostendat, sed et contentionem legis mentis et legis membrorum describit, nullamque de corpore mortis liberationem, nisi a gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum. Primum ergo ex legis similitudine legi finem imponit; ut omnes eo obstruatur, ut destructa de lege Judæorum gloria, tam in Judæis quam in gentibus, par deinceps causa currat, et similis doctrinæ gratia. Dicit ergo:

CAPUT VII.

VERS. 1-3. — « An ignoratis, fratres, scientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera; si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro. » Quod diverse a diversis intelligitur. Alii mulierem sub viro hominem interpretantur sub lege, quia sicut mulier si vivente viro alteri adhæserit, adultera judicabitur, mortuo vero viro soluta est a lege viri, et cui vult nubere habet potestatem; sic vivente, id est statum suum lege habente, homo legi subditus fas non habet legis jugo collum subducere; si autem decidendo a statu suo lex mortua fuerit, liberum habet alii se legi adaptare. Hoc de lege Moysi et populo circumcisionis facillimum intellectum est, et nihil omnino habens quæstionis. Propheta enim apparente, de quo dixit Moyses: « Prophetam vobis suscitabit Deus de fratribus vestris; ipsum audietis tanquam me (Deut. xviii); » antiquata lex et senescens venit ad interitum et cantari cœpit canticum novum, et prædicari mandatum novum, et nova fieri omnia. Statimque electio ex Judæis Ecclesia facta est, Sponsa nova Agni sinè macula et

ruga et novo Sponso adhæsit, relicto mortuo viro priore, sine ulla nota adulterii. Sed ut et Judæos et gentes complectatur hæc similitudo, subtilius alii eam discutientes, adverterunt tria in hac similitudine; tria in re similitudinis, quæ per similitudinem quæritur; quæ ad explanandam ipsam similitudinem non inconvenienter aptantur. Tria enim sunt in similitudine, mulier, vir, et lex; cum mulier viro subjugatur per vinculum legis. Sic se habet similitudo. In re similitudinis similiter tria sunt, homo, peccatum, et lex, quia tandiu sub lege est homo, quandiu vivit peccato, quemadmodum mulier tandiu est sub lege viri, quandiu vivit vir. Cum autem in hac similitudine tria quædam inveniamus, mulierem, virum, et legem; in re vero similitudinis tria, animam, peccatum, et legem peccati, hoc solum hic diversum est, quod in similitudine vir moritur, ut mulier solvatur a lege viri; porro in re similitudinis ipsa anima moritur peccato, ut nubat Christo. Cum autem moritur peccato, moritur etiam legi peccati. Peccatum autem hic intelligendum est quod accessit per legem, quod peccatum supra modum dicit esse, quoniam cum jam appareat esse peccatum, etiam adjecta prævaricatione cumulatur. « Ubi enim non est lex; nec pravariatio. » Et hic est qui dicitur supra modum peccator, aut peccatum per mandatum. Istæ erant passiones, non passiones tunc, sed delectationes, quæ per legem auctæ operabantur in membris, ut fructum ferrent morti, sub quibus tanquam sub viro dominante tenebatur anima, antequam veniret gratia per fidem. His autem passionibus moritur, qui jam servit mente legi Dei, quamvis ipsæ passiones nondum mortuæ sint, quandiu carne servitur legi peccati. Restat enim adhuc aliquid ei qui est sub gratia, quod eum non vincat, sed erudiat, non captivum ducat, sed exerceat, donec mortificetur totum quod consuetudine prava roboratum est. Vera Sponsa Christi intelligit quid distet inter litteram ac spiritum, quæ duo dicuntur alio modo lex et gratia: et non jam in vetustate litteræ, sed in novitate spiritus Deo serviens, non est sub lege, sed sub gratia. Ita littera cum spiritu, et lex cum gratia, jam non eo modo littera et lex appellatur, sicut per seipsam, cum occidit abundante delicto. Ita enim lex et virtus peccati dicta est, cum auget ejus noxiam delectationem per severam prohibitionem, nec tamen etiam sic mala est, sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mortem. Ita multa quibusdam sunt noxia; quamvis non sint mala. Hæc igitur sponsa Christi jam mortua legi, id est peccato, quod legis prohibitionem sit abundantius, cum lex sine gratia jubet, non juvat. Tali ergo lege mortua, ut ait alterius qui ex mortuis resurrexit, discernit ista sine legis injuria, ne sacrilegium committat in ejus auctorem. Eadem quippe lex quæ « per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. 1), » cum accessit litteræ spiritus, ut inciperet impleri justitia legis, quæ non impleta, reos

A etiam prævaricatione faciebat. Neque enim alia lex est sancta et bona et justa; et alia per quam peccatum mortem operatur, cui mori nos oportet, ut simus alterius qui ex mortuis resurrexit, sed eadem ipsa est. Unde et sequitur:

VERS. 4. — « Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, id est umbræ per rem, litteræ per spiritum, legi per gratiam, ut jam non sitis uxor vel sponsa ejus qui mortuus est, sed ejus qui ex mortuis resurrexit, ut jam non fructificetis in operibus mortuis mortuo; sed in fructibus vitæ Deo. Nam et lex tale quid adumbrabat, præcipiens ut mulier primo viro mortuo, de quo semen non suscepit transeat, in torum ejus, qui frater fuerit defuncti, et suscitet semen fratri suo, quod ille suscitare non potuit. Frater enim videtur litteræ fecundior spiritualis intellectus. Sequitur:

VERS. 5. — « Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. » Cum essemus in carne, id est in concupiscentiis carnis verseremur, et ibi totam spem nostram poneremus, passiones peccatorum quæ per legem erant auctæ, non sublata, lex enim præsumens de se peccatorem fecit prævaricatorem, quia Deum non habuit adiutorem, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Vicit enim te, o homo, concupiscentia tua, quia in malo loco, hoc est in carne te invenit. Migra de carne, in carne vivens noli esse, in carne in spiritu esto. Quid est in spiritu esto? In Deo spem pone. Nam si spem posueris in eo spiritu, quo homo est, iterum spiritus tuus in terram relabitur, quia non eum dedisti illi, a quo suspendatur, qui non se continet nisi contineatur. Noli spem ponere in te, sed in eo qui fecit te. Ipse vita tua est, vitæ tuæ fructificas quidquid illi fructificas. Sequitur:

VERS. 6. — « Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vestitate litteræ. » Lex mortis est littera occidens, a qua liberantur, qui peccato moriuntur. Lex littera tantum est legentibus, quod Testamenti Veteris est; non per charitatem implentibus, quod Testamenti Novi est. Nec est adiutrix legentium, sed testis peccantium, a cuius damnatione liberantur qui per spiritum innovantur, quia littera occidit, spiritus autem vivificat. In vetustate litteræ per timorem servitur, in novitate spiritus per amorem, ubi servi filii efficiuntur. Ut autem tales servi jam servi non simus, qui filii sumus gratiæ, Dominum hoc facere scimus. Quod servus ille nescit, qui nescit quid faciat dominus ejus, qui in seipso, non in Domino gloriatur.

VERS. 7. — « Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit! Sed peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. » Si lex non est peccatum, sed insinuatric tantum peccati, nihilominus in his verbis reprehenditur. Animam quippe humanam quasi de ignorantia securam, ipsa demonstratione

peccati ficit ream. Itaque peccatum, inquit, non cognovi, nisi per legem. Non dixit, non feci, nisi per legem, sed non cognovi, nisi per legem. Sed data est lex utilis, in eo quod peccatum demonstraret, quia cum peccatum vinci non posset, sine gratia Dei, peccatorem ipsa reatus sollicitudo ad percipiendam gratiam converteret. Non ergo per legem culpa est insita, sed cogita, nec eam lex tulit, sed tamen a quo tolleretur ostendit. Consequens autem erat, ut quoniam nondum accepta gratiam concupiscentiæ resisti non poterat, augetur etiam, quia majores habet vires concupiscentia, crimine prævaricationis adjuncto, cum etiam contra legem facit, quam si nulla lege prohiberetur. Ideo concupiscentiam, quiddam quo cuncta complexus est, elegit Apostolus, tanquam hæc esset vox legis ab omni peccato prohibentis, « Non concupisces. » Quod quicumque implet mandatum nullum omnino facit peccatum. Neque enim ullum peccatum, nisi concupiscendo committitur. Accidit tamen homini aliquando peccatum: quod quasi nec facit, nec committit, quia in peccato nil concupiscitur, sed per impotentiam, vel ignorantiam indicitur. Ubi tamen si peccatum non esset, propheta non oraret. « Ignorantias meas ne memineris (Psal. xxiv). » Bona ergo lex quæ præcipit, « Non concupisces; » sed ubi Spiritus non adjuvat, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est diffundens charitatem in cordibus nostris, profecto lex quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum. Nescio enim quomodo quod concupiscitur dulcius sit cum vetatur; et hoc est quod in posterioribus dicit, quia fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit. Unde et sequitur:

VERS. 8. — « Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. » Erat enim et ante peccatum concupiscentia, sed non omnis erat. Fluvius per legem frenatus est, non siccat. Quæ te ducebat obicibus nullis, obruit te, obicibus ruptis. Minor erat, quando tuam movebat libidinem; omnis est, quando transcendit legem. Vis nosse quam magnus sit? Attende quid rupit. Præceptum Dei dicentis, « Non concupisces (Exod. xx). » Sine lege enim peccatum mortuum erat, id est latebat, non apparebat, omnino tanquam sepultum erat in quibusdam ignorantia suæ tenebris. « Ego autem vivebam sine lege aliquando, » id est nulla ex peccato morte terrebar, quia non apparebat, cum lex non esset. Vivebam, id est vivere mihi videbar. « Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. » Eminuit, apparuit; non tamen vixit, sed revixit. Vixerat enim aliquando in paradiso, quando contra datum præceptum, satis apparebat admissum. Cum autem a nascentibus trahitur, tanquam mortuum sit, latet, donec repugnans justitiæ malum ejus prohibitionem sentiat. Cum enim aliud jubetur atque probatur, aliud delectat atque dominatur; peccatum quodammodo in notitia nati hominis revixit, quod in notitia primi

facti hominis aliquando vixerat. Revixit, hoc est sentiri cœpit: cœpit rebellare, cœpit apparere.

VERS. 10. — « Ego autem mortuus sum, » id est prævaricator factus sum, vel quia mortuum me cognovi, vel quia reatus prævaricationis certum mortis supplicium comminabatur: quæ ignorabam, cum concupiscentias meas sequerer sine cognitione, quia sine cohibitione.

VERS. 10. — « Et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam, » si obediretur, « esse ad mortem, » dum fit contra mandatum; et non solum peccatum fit sicut prius, sed etiam a sciente et prævaricante peccatur. Bene autem mandatum est ad vitam, non concupiscere. Sola enim vera vita est non concupiscere. O vita dulcis et dulcior quam voluptas concupiscentiæ. Felix anima, quæ hujusmodi delectationibus oblectatur, ubi turpitudine nulla inquinetur, et veritatis serenitate purgetur, scilicet quando delectat lex Dei, et sic delectat, ut omnes lascivæ delectationes vincantur. Hoc autem non fit statim cum venit homo ad gratiam, sed concupiscentia tanto fit in proficiente lentior, quanto justitiæ fit proficiendo propinquior.

VERS. 11. — « Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me; et per illud occidit. » Peccatum non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desiderio dulcius factum est, et ideo fefellit me. Fallax enim dulcedo est, quam plures, atque majores pœnarum amaritudines sequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum spiritualibus quod vetatur suavius admittitur, fallit peccatum falsa dulcedine, quia vero accedit etiam reatus prævaricationis, occidit:

VERS. 12. — « Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum. » Jubenda enim lex jubet, et prohibenda prohibet. Et in male utente vitium est, non in mandato, quod bonum est, quia lex bona est, si quis ea legitime utatur. Male autem utitur lege, qui non se subdit Deo pia humilitate, ut per gratiam lex possit impleri. Paulo ante (vers. 7) Apostolus legem defenderat a crimine; nunc vero debito eam præconio attollit. Ibi enim, « Lex, » inquit, « peccatum est? Absit! » Uno ibi verbo defenditur veritas, quia magna est defendentis auctoritas. Hic vero, « lex, » inquit, « sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. » Recipe ergo mandatum, scito esse arma tua, non quibus te occidat, sed quibus a te occidatur inimicus, si humilis fueris, sicut parvus David. Si autem magnus Goliath et superbus fueris, armis tuis occideris. Goliath in scuto et lancea, Pharao in curribus et in equis, tu autem in nomine Domini. Lex ergo sive obsit inanibus gratia, sive prosit plenis gratia, semper bona est, sicut sol semper est bonus, sive dolentibus oculis noceat, sive sanos demulceat. Proinde quod est sanitas oculis ad videndum solem, hoc est gratia mentibus ad implendum legem. Et sicut oculi sani non solis delectatione moriuntur, sed illuminantur, qui vero sani non sunt, ictibus asperis ra-

diorum reverberati in densiores tenebras pelluntur : sic anima quæ per claritatem spiritus salva facta est, non justitiæ mortua dicitur, sed illa quæ reatui et prævaricationi subjacet, quam lex per litteram faciebat, quandiu gratia defuit.

Vers. 15. — « Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit? Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem. » Mors non est lex, sed peccatum est mors. Jamdudum autem dixerat (*vers. 8*), « sine lege peccatum mortuum est, » ubi dixeramus, quia mortuum dixit, absconditum, est; latet, non apparet. Modo videte, quam vere ita dictum sit: « Peccatum, » inquit, « ut appareat peccatum. » Non dixit, ut sit, quia erat, et quando non apparebat peccatum. Quid est, ut appareat peccatum? Quia « concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. » Non ait, concupiscentiam non habebam; sed, concupiscentiam nesciebam. Sic etiam hic non ait, ut sit peccatum, sed « ut appareat peccatum; per bonum mihi operatum est mortem. » Quam mortem? « Ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. » Quare supra modum? Quia jam et prævaricatio. Ubi enim lex non est, nec prævaricatio. « Et inventum est mihi mandatum quod erat ad vitam (*vers. 10*): » quid enim tam pertinens ad vitam, quam non concupisces? « hoc esse in mortem. » Peccatum enim occasione accepta per mandatum fefellit me, et per illud occidit. Concupiscentiam terruit, non exstinxit: fecit timorem pœnæ; non amorem justitiæ. Quid ergo? Quid dubitamus ad hoc datam esse legem, ut inveniret se homo? Quando enim Deus non prohibebat a malo, latebat se homo. Vires suas languidas non invenit, nisi quando legem prohibitionis accepit.

Vers. 14. — « Scimus, » inquit, « quia lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor ignoro. Non enim quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio. » Satis ostenditur in his verbis non posse impleri legem, nisi in spiritualibus: qui non fiunt, nisi per gratiam Dei. Spirituali enim legi quanto fit quisque similior, id est, quanto magis in spiritualem surgit affectum, tanto magis eam implet: quia tanto magis ea delectatur gratia donante peccata, et infundente spiritum charitatis, quo non sit molesta, imo suavis et jucunda justitia. Omni autem circumstantia lectionis hujus diligenter inspecto, recte quidem intelligitur Apostolus, hæc et ea quæ sequuntur, dixisse et in sua propria persona, et in persona aliorum sub gratia fideliter constitutorum: sed nondum in pacem illam assumptorum a qua absorbebitur mors in victoria, de qua dicit Apostolus. « Si spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis, habitat in vobis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis (*infra cap. viii, vers. 11*). » Tunc enim vivificatis mortalibus corporibus nostris, non solum ad peccandum consensio nulla erit, sed

A nec ipsa cui consentiatur, carnis concupiscentia remanebit: quam spiritui resistentem non habere in carne mortali ille tantum homo potuit, qui solus non per ipsam ad homines venit. Erat enim corpus spirituale, et quisquis ibi erit, ex toto se id est, ex utraque parte qua constat, spiritualis homo erit: quando spirituale etiam corpus erit. Neque enim absurdum est, ut sit in illa vita etiam caro spiritualis: si potuit esse in hac vita in his qui adhuc carnalia sapiunt, ipse etiam spiritus carnalis. Hæc sunt quarta hominis Dei quæ hic sanctificatione Spiritus inchoantur, et in illa beata æternæ beatitudinis parte perficiuntur. Sic ergo dicit hic Apostolus, et quilibet cum eo spiritualis; « Ego autem carnalis sum; » quasi nondum spirituale corpus habebat: sicut posset dicere, mortalis sum, qui utique adhuc in mortali corpore degebat. Sic et de aliis quæ hic dicuntur, intelligendum est: quæ cum in persona, ut dictum est, spiritualium dicantur, spiritualibus videntur non convenire; quæ in locis suis melius disserentur. « Scimus, » inquit, « quia lex spiritualis est. » Utique lex spiritualis est: quia sicut jam diximus, « lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est; » cum accessit litteræ spiritus, mandato charitas; servo peccati libertas vera, liberto justitiæ servit libera, quia voluntaria. « Lex ergo spiritualis est: ego autem, » ait Apostolus, « carnalis sum. » In carne adhuc sum: quotidie moriens carnem exuo: sed nondum, ut non concupiscam, perfecte obtinui. Quod perfecte obtinebo, cum totus de carne exiero; cum spiritus spirituale corpus induero: et jam nulla parte mei ero carnalis; sed ex utraque mei parte spiritualis ero. « Venundatus sub peccato. » Quis te, o Paule, vendidit? O homo, inquit, homo sum. Homo seipsum vendidit, ut sub peccato servus sit, ille ipsum vendidit, qui consensit seductori. Vendere me potui; redimere non possum. Vendidi me, cum dedi peccato consensionem, et accepi mortem. Sed iterum do fidem, et accipio justitiam ab eo qui dedit et fidem, fidem sanguinis sui, quem diabolus injuste fudit: in quo me justificavit, qui solus justus non justificatus est: quia solus justus natus est: propter hoc ait, (*infra cap. vita, vers. 23*) « qui primitias Spiritus habemus, et ipsi in nobis ipsis ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. » Scio me pretio magno redemptum, sed corpus meum nondum a corruptione sua est exemptum; et ideo corruptibile adhuc et mortale, spem redemptionis suæ nondum est adeptum. Unde et nos omnes, qui qualescunque primitias Spiritus accepimus, in nobis ipsis quotidie ingemiscimus; scientes nos redemptos, sed a servili carnis conditione nondum exemptos. Propter quod ad Redemptorem nostrum anxie quotidie precibus clamamus: « Redime me, Domine et miserere mei (*Psal. xxv*). » Redimis enim nos, Domine, cum impleas in nobis opus redemptionis tuæ. Dederas enim homini dilectionem

et gaudere de te, quæ dedit miser, ut haberet ea de se, et morti traditus et corruptioni neutrum obtinuit, nec de te, nec de se. Tu vero dedisti te in servitutem, ut redimeres ei libertatem. Dedisti te in contumeliam, ut redimeres ei gloriam. Omnium bonorum horum pretium sanguis tuus est. Ipse est fons David patens in ablutionem menstruatæ. Patientiam habe in nobis, Domine Jesu, quos tantum facere dignatus es, ut nos redempturus, non nisi te ipsum velles esse pretium nostrum, nos vero vili addictos rursum nos ipsos distraximus pro delectationibus sordidis, vere vilissimum carnis mancipium; deinde vero sordium ipsarum fetores afferimus tibi ablucendos in fonte sanguinis tui pretiosi. Qui tamen lavans omnia non inquinatur, imo quanto plura abluit, tanto efficitur salubrior, dum plus diligit, cui plus dimittitur. Parce, Domine, et utinam homines sibi parcant, ne nimis sordida huc deferant, id est, ne sordidi nimis huc veniant. Sufficiens tamen est pretium tuum omnes redimere, sufficiens fons tuus omnia ablucere. Nam et reis sanguinis tui pretii sui in gratiam tuam peccantibus, et revertentibus, et plorantibus coram te, benignissime indulgere nosti, reddens tamen gratiæ reum legi puniendum, ut sicut solet oculum pro oculo, dentem pro dente, sic ab eo exigit sanguinem pro sanguine, ut delectationes pravas peccati sanguine poenitentiae sudore exsudent, sanguineis cordis lacrymis explorent. Quas tamen cum non habeat, nisi gratia tua ministrante: accepto a te pretio suo, gratiæ tuæ se redimit miser homo venundatus sub peccato. Redditusque gratiæ statim pugnam invenit patiturque, quod pugnam intrantibus periculosum esse solet, tenebras ignorantiae.

VERS. 15. — « Quod enim, inquit, operer, non intelligo. Non enim quod volo hoc ago; sed quod odi, illud facio. » Non quod non intelligeret peccatum, cum apparet peccatum per mandatum; sed ignoro, id est nescio, non approbo; sicut dicitur, « non novi vos (Matth. vii). » Vel bonum puto quod ago, ad explendam libidinis satietatem; vel malum esse non dubito, et tamen ago per cæcæ libidinem; vel volentis et nolentis in meipso non satis adverto contrarietatem. Absit autem ut intelligatur id his verbis de Apostolo, quod, quasi voluerit esse castus, et fuerit incestuosus; misericors, et fuerit crudelis; pius, et fuerit impius; cum dicit, « non quod volo ago. » Sed volo, inquit, non concupiscere, et concupisco; lex enim dixit, « Non concupisces. » Homo legem audivit, vitium agnovit, bellum indixit, captivitatem invenit. Non omnes homines præter Apostolum; sed Apostolus cum omnibus, quia homo. Constituit enim tibi ante oculos pugnam suam, ut tu timeres tuam. Si enim hoc non dixisset beatus Apostolus; quando videres commoveri concupiscentiam in membris tuis, cui tamen tu non consentire; forsitan desperares de te et diceres: Si ad Deum pertinere, non sic moverer. Vide Apostolum pugnare, et noli desperare. « Non inquit, quod volo,

ago, » quia nolo concupiscere, et concupisco. Hæc enim est pestis illa generalis ab Adam, et inevitabile contagium. Fecit enim in paradiso contra interdictum factum puniendum, et invenit in se ipso motum pudendum, quia aperti sunt oculi eorum ad aliquid quod nunquam senserant, quod nunquam in motu corporis sui expaverant. Aperti sunt oculi eorum, non ad videndum, sed ad intuendum: unde et curaverunt tegendum. Inde trahitur originale peccatum; quod nemo effugit; inde caro concupiscit adversus spiritum, quod nemo non sentit. Hoc est peccatum, quasi naturaliter habitans in corpore omnis hominis de ipso peccato nati, peccatum quod facit omne peccatum. Odit ergo concupiscentiam ratio, non vult eam filius gratiæ; delectatur concupiscere caro, vult etiam implere quod delectat filius Adæ. Non ergo agit Apostolus quod vult, id est non concupiscere, quia agit in eo homo, quod odit Apostolus, id est concupiscere

VERS. 16. — « Si autem quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est. » Non esset legi prævaricatio mala, nisi ipsa lex esset bona. Si enim non bona esset, non esset malum prævaricari malum. Quia vero malum est eam prævaricari: ergo bona est. Quid tam bonum, quam: « Non concupisces? » Dicit ergo Apostolus. Non implet legem infirmitas mea: sed laudat legem voluntas mea. Nolo enim quod ago, et in eo quod nolo, legi consentio: et si contra legem sum, in eo quod ago. Voluntas enim mea est, quæ et legis, non concupiscere; quod cum non agam, approbem tamen, et in me et in lege, si agere possem: consentio legi quia bona est.

VERS. 17, 18. — « Nunc autem jam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum. » Ubi in te? Sequitur: « Scio enim, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum. » Hoc est semen Adæ in corpore nostro, cui contrarium est semen illud Dei in spiritu nostro, de quo dicit Joannes in epistola sua, quia, « si quis ex Deo natus est non peccat, sed semen ejus quod in ipso est, conservat eum (I Joan. iii). » In corpore enim habitat peccatum, sed non ei consentiendo vivit ex fide, qui invocat Deum, pugnans contra peccatum. Nam ut non sit, adest velle, sed jacet, id est impotens est sine auxilio gratiæ, cum et ipsum velle sit opus gratiæ. Idcirco addit. « Perficere autem bonum non invenio. » In eo enim quod non consentit, bonum facit; in eo quod odit concupiscentiam suam bonum facit; perficere tamen bonum non invenit. Quod tunc inveniet, quando concupiscentia quæ nunc habitat in membris nostris, nulla erit. Nunc autem vitium carnis in re bona non est bonum; quod cum esse destiterit, caro erit, sed jam vitiosa vel vitiosa non erit. Quam tamen ad nostram pertinere naturam, idem doctor ostendit dicens: « Scio, quia non habitat in me; » quod ut exponeret, addidit. « Hoc est in carne mea, bonum. » Se itaque dicit carnem suam: non ergo ipsa est inimica. Nam et quando ejus vitio resistitur, ipsa amatur; quia ipsa

curatur. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit (*Ephes. v.*). « Nam velle adjacet mihi : perficere autem bonum non invenio. » Utrique velle adjacet, et a carne, et a mente ; sed neutrum perficere invenit, quandiu voluntatem mentis ad consensum mali trahere non potest carnis concupiscentia, nec potest efficere voluntas mentis, ut omnino concupiscentia non sit. Unde sequitur :

Vers. 19. — « Non enim quod volo bonum, hoc facio ; sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio, non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. » Quia enim cum bene volo, quod vult lex et ego volo : invenio igitur mihi bene volenti facere legem esse bonam, quia præcipiendo mittit me ad bonum, sed perficere non invenio, quia velle mihi adjacet, prope mihi est, in corpore meo habitat peccatum, domesticus inimicus. Omnis qui proficit recta intentione, proficiens recedit ab omni peccato, et tanto sit inde longinquior, quanto justitiæ et perfectioni sit propinquior, quia et ipsa concupiscentia quæ est peccatum habitans in carne nostra, etsi manet adhuc in membris mortalibus, minui tamen non desinit in proficientibus. Aliud est enim recedere ab omni peccato, quod nunc in opere est, aliud recessisse, quod in illa perfectione est. Reatus quippe originalis concupiscentiæ in baptismo dimittitur, sed usque ad futuram vitam infirmitas permanset, ibi vero bene pugnantes pax perpetua manet, cui donec sanetur, omnis qui bene proficit, studiosissime reluctatur. Hoc est enim peccatum latens, et malum adjacens, de quo supra dictum est : « Non enim ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum, » et rursus hic, quoniam mihi malum adjacet, quasi calcaneo insidians coluber. Hoc sicut dicit « non ego, operor illud, sed quod in me habitat peccatum, » tunc in nobis operatur, et nos non operamur, quando nequaquam ei voluntas nostra consentit : et tenet etiam membra, ne obediant desideriis ejus. Quid enim operatur peccatum in nolentibus nobis, nisi illicita desideria ? Quibus si voluntatis non tribuitur assensus : moveatur quidem, sed nullus ei relaxatur effectus. Operatur igitur peccatum desideria, quibus si obedimus, et nos operamur, si autem non obedimus, non nos operamur illud, sed quod habitat in nobis peccatum. Si autem nulla desideria illicita haberemus, nec nos, nec peccatum aliquid mali operaretur in nobis. Motum vero illiciti desiderii, cui non obediendo non id nos operamur, ideo et nos agere dicimur, quoniam non est naturæ vigor alienæ, sed languor nostræ. A quo languore salvi erimus, cum et anima et corpore immortales facti fuerimus. Cujus, ut jam dictum est, reatus in baptismo dimissus est, cum omnibus quæ obediendo illi fecimus, nec ulterius nobis obsesset, si nullis ejus desiderii obedientiam ulterius præberemus.

Vers. 21. — « Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, » hoc est bonum aliquod invento esse cægem. Sed cum facere volo bonum, pugnam in me-

metipso invenio, quoniam malum adjacet, mihi ubi addit.

Vers. 22. — « Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in legem peccati, quæ est in membris meis. » Nunquid enim quia deleta est in baptismo tota iniquitas, nulla remansit infirmitas ? Si nulla remansisset, sine peccato hic viveremus. Sed ex qua parte liberati sumus, liberi sumus et Deo servimus, ex qua parte adhuc servi sumus, servimus legi peccati. « Condelector, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem. » Ecce unde liberi, inde delectamur lege Dei. Libertas enim delectat. Nam quandiu timore facis quod justum est, non te Deus delectat. Quandiu te non delectat, adhuc servus facis ; delectet et liber es. Noli timere pœnam, sed ama justitiam. Nondum potes amare justitiam ? vel time pœnam, ut pervenias ad amandam justitiam. Ergo ille jam ex parte superiore liberum se sentiebat, unde dicebat : « Condelector legi Dei secundum interiorem hominem. » Delectat me lex, delectat quod jubet ipsa lex, delectat ipsa justitia. « Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ : et captivantem me in legem peccati, quæ est in membris meis. » Hæc est quæ remansit infirmitas. Ex hac parte sentit captivitatem, ubi non est impleta justitia. Nam ubi condelectatur legi Dei, non captivus, sed legis amicus est, et ideo liber, quia amicus, quid ergo ex eo quod restat ? « Si vos Filius liberaverit ; tunc vere liberi eritis (*Joan. viii.*). » Hæc autem lex est repugnans legi mentis, quam primi homines in membris conceptæ mortis habere inierunt, postquam præceptum transgressi sunt, quem usque, nunc in filiis Adam nuptiæ ordinant, continentia cohibet et refrenat, ut quemadmodum de peccato factum est supplicium, sic de supplicio fiat meritum. Hæc lex est, quæ captivum me ducit : captivum, sed ex parte ; captivum, sed ex carne. Nam mens repugnat, et condelectatur legi Dei, nec consentit peccato utillanti, suggerenti, blandienti. quoniam habet alias interius delectationes suas delectationibus carnis nulla ex parte conferendas. Est ergo in me quiddam mortuum. Mens non consentit, sed mors contendit. Sed sicut quod vivit in me est, sic est in me etiam quod mortuum est.

Vers. 24. — « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus ? » Quid est quod postulat ? Si resolutionem corporis, non longe est. Propter hoc tam profundus gemitus Apostoli ? Absit ! De corpore enim mortis hujus non omnis liberatur, qui fuit hanc vitam, sed qui dignus est accipere illam vitam. Non postulat liberari de substantia corporis, quæ bona est, sed de vitiis carnalibus, unde non liberatur homo etiam moriens, nisi per gratiam Salvatoris. Nam a corpore mors separat, sed contracta ex illo vitia coheret, quibus justa pœna debetur, quam etiam in inferno dives ille invenit. Non enim petit tantum, ut per indulgentiam, sit de præteritis

impunitus, sed ut etiam de cætero sit ad non peccandum fortis et validus. Condelectatur enim legi Dei, sed videt aliam legem in membris suis. Videt esse, non recolat fuisse, præsentibus urgetur, non præterita reminiscitur, nec tantum videt repugnantem, sed etiam captivantem se in legem peccati, quæ est, non quæ fuit, in membris ejus. Potuisset etiam dicere de corpore mortali. Quid sibi vult corpus mortis hujus? Primorum enim hominum corpora ante peccatum licet animalia, nondum spiritualia, non tamen talia erant, quæ necesse esset mori: quod ea die factum est qua lignum contra vetitum tetigerunt. Ita illis homines animalia quidem corpora gerentes, sed non moritura nisi peccassent, acceptura autem angelicam formam cælestemque qualitatem: mox ut præceptum transgressi sunt, eorum membris velut aliqua ægritudo lethalis mors ipsa concepta est, mutavitque illam qualitatem, qua corpori sic dominabantur, ut non dicerent, video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, quia etsi nondum spirituale sed animale corpus, nondum tamen erat mortis hujus, de qua et cum qua nati sumus. Quid enim non dicam nati, sed omnino concepti, nisi ægritudinem quamdam inchoavimus, qua post morbos et multas mortes corporis, captivitates animæ et afflictiones, insuper novissime necessario morituri sumus? Neque enim tam necesse est, eum ipso morbo mori, qui hydropticus, vel syntecticus, vel elephantiosus factus fuerit, quam eum qui hoc corpus mortis habere cœperit, in quo omnes homines natura sunt filii iræ, quia hoc non fecit, nisi pœna peccati. Concupiscentia etiam cum qua nati sumus, finire non potest quandiu vivimus. Quotidie minui potest, finire non potest: propter quod corpus nostrum corpus mortis appellatur.

Vers. 24, 25. — « Quis ergo liberabit me de corpore mortis hujus? Gratia Dei. » Gratia, quia gratis data, gratia, quia prævenit omnia bona merita nostra. Liberabit autem nos de corpore mortis, cum corruptibile hoc induet incorruptionem. Per quem? « Per Dominum nostrum Jesum Christum. » — « Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (I Cor. xv). » Nec tamen usquequaque Paulo non ignoscendum, qui securus de reposita sibi corona justitiæ dicebat: « Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem (II Tim. i). » Difficile est laborantem finem laboris non requirere. Et bonum quidem ei erat permanere adhuc in carne propter fratres, sed esse cum Christo multo melius. O Domine, cujus gratia nos liberat, propheta qui dicit: « Tu es spes mea, non sine causa dicit, quia tu es etiam patientia sua (Psal. lxx). » Nos autem et corpus mortis, et captivitas animæ in legem peccati, et mundus in maligno positus, et omnia vitæ hujus mala urgent ad te summum bonum; ubi nullum malum. Tu quoque temetipsum promittis nobis; sed quando te habituri sumus, non indicas nobis. Creas malum, quod

A nos hinc urgeat; spem prolongas, ut miseris torqueat. Et in his omnibus si dicimus: « Infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » Ego, dicit nobis gratia tua. Si querimus quando, arguimur de impatientia; si amplius aliquid præsumimus, obruimur de judiciorum tuorum ignorantia. Ideo gratiæ tuæ terminos inhabitantes turbantur a signis tuis, multumque eos delectat exitus matutini hujus et vespere, ubi de eo quod de gratia tua futuri sunt, nequaquam ulterius timeant defectum, ultra quod ulterius non desiderant profectum, tenentes illud perfectum, quo tu eris eis omnia in omnibus. Domine, dabis pacem eis; interim patientiam da eis. « Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. » Ordo sensus præcedentis hic est. Quia gratia liberat, igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati. Quod si mente servio legi Dei, et si carne etiam servio nolens legi peccati, jam tamen in Christo sum. Si in Christo sum, nulla mihi damnatio, quia « nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu. » Nam quidquid damnationis est effugimus, qui ad Christum confugimus quia liberatorem invenimus.

CAPUT VIII.

Vers. 1-3. — « Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. » — « Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis. » In lege vero spiritus impletur justitia, quæ in lege litteræ impleri non poterit, quia « in quo lex infirmabatur, misit Deus Filium suum. » Igitur, inquit, ego ipse mente servio legi Dei. Hactenus homo Dei non discernens seipsum, non intelligens quod operatur, incipit discernere seipsum, et intelligere quis in eo operatur. Igitur, inquit, non alius in carne, alius in mente; sed ego in carne, ego in mente; non dux contractiæ naturæ, sed in utroque unus homo, sicut unus Deus, a quo factus est homo; ipse ego mente servio legi Dei, non consentiendo; carne autem legi peccati, concupiscendo: tamen hic delector, et ibi non vincor. Indicitur enim tibi hic nova vita, o vetus homo. Novitatis gaudio suspenderis sed vetustatis onere prægravaris. Incipit tibi bellum esse adversum te; si ex qua parte displices tibi jungeris Deo, ex qua parte jam Deo jungeris, idoneus eris ad vincendum te, quia ille tecum est qui vincit omnia. Sed lædet nos quotidiani certaminis, nollemus semper vincere; vellemus aliquando pacem invenire. Quantum enim est in votis nostris, in voluntate nostra, in oratione nostra, qua dicimus: « Ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo (Matt. vi); » hoc utique cupimus, ut nec ipsa mala desideria existant de carne nostra; sed quandiu hic vivimus, efficere non valemus. Meruit hoc humana natura in semetipsa: de peccato languor est; sanatur, et non est. Discordia ista pro pace laborat. Agit caro desideria sua, ago et tu tua. Non opprimuntur, non exstinguuntur a te

desideria carnis; non exstinguat tua, ne in certamine succumbas. Mente non consentiente malis concupiscentiis, servi legi Dei; carne autem concupiscente, sed te non serviente, servi legi peccati. Quoad sic es, in Christo Jesu es; et nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu; qui, etsi sunt in carne, carne serviendo legi peccati, tamen secundum carnem non ambulat, in mente serviendo legi Dei. « Nunc, et id est in hoc statu, » nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu. Vel nunc, id est in tempore certaminis, quoad adhuc pugnamus, tamen periculum damnationis jam evasimus: veniet pax, quando nec ipsa concupiscentia erit, contra quam pugnamus. « Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis. » Tres hic leges proposuisse videtur Apostolus, quarum discretio legentibus necessaria est. Lex spiritus vitæ prima, lex peccati et mortis secunda, lex cui impossibile erat justificare, tertia. Lex spiritus vitæ ipsa est lex fidei, lex misericordiæ, de qua dicitur: « De lege tua miserere mei (Psal. cxiii). » Ipsa enim est, quæ tribuit remissionem peccatorum, gratia Dei potens ad adoptandum. Lex secunda concupiscentia est. Quæ recte omnino lex dicitur, quia legitime factum est ut homini, qui noluit obedire Domino Deo suo, non obediat sua caro. Ipsa est lex peccati, et lex mortis. Peccatum enim mors est, de quo dicitur: « Qua die manducaveritis, morte moriemini (Gen. xx). » Tertia lex litteræ est, impotens implere quod lex spiritus vitæ implevit, liberare scilicet a lege peccati et mortis. Ipsa est lex factorum, quæ minari novit, non subvenire; jubere, non juvare. Altera enim lex ostendit, altera tollit peccatum. Tollere peccatum impossibile erat legi litteræ, in quo infirmabatur per carnem. Rebellante enim carne et vincente audiebat homo legem, et plus incitabatur ad concupiscentiam suam. Quod ergo per eam non potuit, per legem gratiæ impletum est.

VERS. 3, 4. — « Cum Deus Filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. » Aperi, Domine, Scripturas, quæ de te sunt, non nisi te querentibus in eis; et hanc maxime, quam per Apostolum tuum dictasti nobis, quæ propria est digiti tui, et stylus spiritus tui, et in ea hujus maxime sacramenti signaculum resolve nobis, quod qui resolveret, nemo dignus inventus est in celo, neque in terra, neque sub terra, præter te, qui habes clavem David (Apoc. v). Aperi ergo nobis quid illud est, « quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: » quod exhiberi non potuit seculo, nisi Unigenitus tuus veniret, et appareret in mundo in similitudinem carnis peccati. Quid, nisi quod sequitur, destructio vel damnatio peccati, et impleta in nobis legis justificatio? Unde etiam dicit ad Hebræos: « Si enim sanguis hircorum aut vitulorum, aut cinis vi-

lute aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? (Hebr. ix). Quod enim hic peccati damnatio, hoc ibi dicitur mortuorum operum facta emundatio, et servitus mundæ ad Deum conscientia perfectæ justitiæ impletio est. Nam in lege litteræ homo peccabat, et hircus luebat; in quo non spiritus, sed caro mundari vel sanctificari videbatur, in eo quod ad ejus emundationem lex propter infirmitatis suæ conscientiam nil amplius a forensi illo emundationis ritu exigebat. Usque ad carnem enim tantum lex posse videbatur, ad conscientiam vero emundandam ingredi infirmabatur per carnem. Hoc post peccatum non facientem lapidandum vel exterminandum minabatur de populo suo, de conscientia nihil agens quomodo emundaretur a Domino Deo suo; quod non sit, nisi in consummatione justitiæ legis. Querendum ergo est quæ sit ipsa legis justitia. Scilicet ipsa est, quæ ideo justitia legis dicitur; quia ad hoc data est, ut lex impleatur. Quæ, nisi satisfactio de præterito, cautio de futuro? Sed nulla poterat esse satisfactio a natura vitiosa de peccato concreto naturæ; nec cautio de futuro ab eo qui exors esset gratiæ. Ecco infirmitas legis per carnem. Venit ergo Unigenitus a Patre plenus gratiæ et veritatis (Joan. i); plenus intantum gratiæ, ut non solum in ipso abundaret, sed etiam ab ipso in nos exundaret, quia de plenitudine ejus omnes accepimus, et gratiam pro gratia. Primum enim nobis prærogat fidem, deinde quasi pro merito fidei spem; spes autem non confundit, quia mox etiam charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum (Rom. v); qui quando datur nobis, necesse est ut tantum speremus quantum credimus; tantum amemus quantum speramus et credimus: et hæc est legis et justificationis impletio. Venienti enim, in mundum Unigenito Dei occurrit princeps hujus mundi, a quo pro justitia se permisit occidi, cum non haberet in eo quidquam. Ipse vero innocens mortis suæ justitiam dans peccatori poenitenti, fidem suam et charitatem posuit ei in corde, confessionem ad salutem in ore, corpus, et sanguinem in manu: sicque reum et redemptum suum Deo Patri representans, de peccato præsumptoris damnato et destructo peccato poenitentis, placitum et acceptum eum reddidit in sacrificium justitiæ suæ. Hæc est redemptio, quam misisti, Domine, populo tuo; hæc est justitia tua, de qua a finibus terræ quotidie ad te clamat pauper tuus: « in tua justitia libera me (Psal. lxx). » Hoc est opus tuum, de quo postulat Propheta dicens: « Domine, opus tuum verum fiat (Habac. iii). » Verum quippe nobis sit opus tuum, cum sacrificamus tibi hoc sacrificium tuum; cum certo fidei sacramento et pio cordis affectu recolentibus nobis quid pro nobis fecisti, fides quasi ore suscipit, spes ruminat, charitas

excoquit in salutem et vitam beatum et beatificum gratiæ tur cibum. Ibi enim te exhibes animæ desideranti, acceptans amplexum amoris sui, et osculans eam oscule oris tui, ubi sicut in osculo amoris solet, ipsa tibi effundit spiritum suum, et tu ei infundis tuum, ut efficiamini unum corpus et unus spiritus, cum hoc modo sumit corpus et sanguinem tuum. Ibi conscientia non solum ab operibus mortuis emundatur, sed et ad serviendum Deo viventi repleta fructibus vitæ et spiritus confortatur, cum plena in ea adimpletur legis justitia; ut sicut te nobis exhibuisti quodammodo usque ad contemptum tui, sic Filij tui voveant tibi semetipsos usque ad contemptum sui. Misit autem Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, in carne vera, sed non in carne peccati. Primus homo nullius parentis præcedente peccato creatus est, non in carne peccati; nos illius præcedente peccato nati sumus in carne peccati. Christus, ut de peccato damnaret peccatum, talis apparuit, id est in similitudine carnis peccati. Similitudo autem carnis peccati fuit in eo, quia mors non est nisi de peccato, et utique corpus illud mortale fuit. Nam nisi mortale esset, non moreretur. Sic ergo dicitur mors peccatum, quia peccato facta est, quomodo dicitur lingua Græca, vel lingua Latina, non ipsum carnis membrum, sed quod sit per membrum carnis. Sic ergo peccatum mors Domini, quod factum est de peccato, quia inde carnem assumpsit de massa ipsa quæ mortem meruerat ex peccato. Et enim Maria ex eadem mortua propter peccatum, et caro Domini ex Maria

mortua propter delenda peccata. Maria virgo sine virili amplexu, sine concupiscentiæ æstu, quoniam ne pateretur hunc æstum, ideo ei dictum est: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. 1). » Virgo ergo Maria non concubuit et concepit, sed credidit et concepit: natæque est Dominus mortalis mortalibus. Quare mortalis? Quia in similitudine carnis peccati, non in carne peccati. Quid habet caro peccati? Mortem et peccatum. Quid habuit similitudo carnis peccati? Mortem sine peccato. Si enim haberet peccatum, caro esset peccati. Si mortem non haberet, non esset similitudo carnis peccati. Talis venit Salvator. Mortalis autem mortuus est, sed mortem occidit, et de peccato damnavit peccatum. De peccato ergo præsumptoris, ut dictum est, damnavit peccatum penitentis peccatoris, et de morte carnis suæ mortem animæ occidit in nobis. Sed et hostia pro peccato peccatum in lege dicebatur. Ideo factus ipse hostia pro peccato, damnavit et destruxit omne peccatum in nobis. Hæc est justitia legis, non impleta per legem, sed per eum, qui venit legem non solvere, sed adimplere, Jesum Christum Dominum nostrum. Sic ergo « justificatio legis » impleta est in nobis; « qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. » Secundum carnem non ambulare est, operante gratia, concupiscentiis non obedire. Restat enim post acceptam gratiam cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas, sed manet infirmitas.

LIBER QUINTUS.

SEQUITUR CAPUT VIII.

VERS. 5-7. — « Qui enim secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt. Qui vero secundum spiritum, quæ sunt spiritus sentiunt. » Sapientia odit malitiam. Quid est sapientia, nisi sapor boni? Quid malitia, nisi sapor mali? Quibus ergo sapit et dulce est in corde, sive bonum, sive malum, ipsi sunt qui sapiunt vel sentiunt quæ sunt spiritus, vel quæ sunt carnis: ipsi sunt et qui ambulant vel secundum spiritum, vel secundum carnem. Sequitur: « Nam prudentia carnis mors est. » Bene post saponem ponitur prudentia, quia sicut gustus est discernere cibos, quidquid sapiat, sic prudentiæ est perpendere quid expediat. In quo si quis hoc tantum querit quod sapit carni, prudentia carnis est: quæ mors animæ est. Sicut enim anima vita est corporis, sic vita animæ Deus est, et quidquid infra Deum appetit, mors illi est. Prudentia vero spiritus est querere vitam suam, quæ Deus est; et pacem quæ est in Deo; quæ pax ei esse non potest, qui sapit

quæ carnis sunt; quia sicut dictum est sapientia odit malitiam: « et sapientia carnis inimica est Deo, Legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest. » Quid est: neque enim potest? Non homo non caro, non spiritus, non ulla natura, non potest, sed prudentia carnis non potest. Vitium non potest, sed natura, quomodo si diceret: Claudicatio rectæ ambulationi non est subjecta, nec enim potest. Pes potest, sed claudicatio non potest. Tolle claudicationem, et videbis rectam ambulationem. Quandiu claudicatio est, non potest, sic quandiu prudentia carnis est, non potest. Non sit prudentia carnis, et homo potest. Quod vero ait, « prudentia carnis inimica est Deo, non sic accipiendum, quasi inimica ista possit lædere Deum. Resistendo inimica est, non nocendo. Illi autem nocet, in quo est prudentia carnis, quia vitium est, et naturæ nocet, cui inest. Sic neque legi Dei subjecta esse potest, in quantum vitium est, tamen legis Dei ordinationem non effugit, in quantum naturæ inest; quæ in crea-

tura sua bene novit ordinare, etiam quæ extra ejus ordinem sunt mala. Ordinatur enim non vitium, sed raturam vitiatam. Unde et sequitur :

Vers. 8.— « Qui enim in carne sunt, Deo placere non possunt. » Qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in eis habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemque vitam constituunt, (ipsi enim in carne sunt) Deo placere non possunt. Non enim intelligendum est, qui sunt in carne, quasi qui in ista carne vivunt, in qua multi viventes Deo placere meruerunt, qui in carne non fuerunt quavis in carne vixerint. Portabant carnem, non portabantur a carne. Unde et subditur : « Vos autem in carne non estis. » Populo Dei dicit, Ecclesie Dei dicit, Romanis scripsit ; sed universæ Ecclesie dixit. Triticum dixit, non paleam ; massam latentem, non stipulam apparentem. Unusquisque in corde suo cogitavit si ad eum pertineat.

Vers. 9.— « Vos autem in carne non estis, sed in spiritu ; si tamen spiritus Dei habitat in vobis, » si secundum interiorem hominem condelectamini legi Dei. Hoc enim est, « si spiritus Dei habitat in vobis. » Nam si de vestro spiritu presumitis, adhuc in carne estis. Sic enim non estis in carne, si in spiritu Dei sitis. Nam si recedit spiritus Dei, pondere suo spiritus hominis revolvitur in carnem ; redit ad facta carnalia, redit ad concupiscentias carnales, et sunt hominis illius novissima pejora prioribus. Sic ego habete liberum arbitrium, ut imploretis auxilium. « Non estis in carne. » Et hoc ex viribus vestris ? Absit ! Unde ergo ? « Si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus. » Non ergo se jactet, non se extendat, non sibi arroget virtutem propriam egena et vitiosa natura, quia si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Ipse est spiritus Dei, qui spiritus Christi ; ipse Patris, qui Filii. Sed ecce adjuvante ipsius misericordia spiritum Christi habemus, et ipsa delectatione justitiæ, et integra fide et catholica, spiritum Dei nobis inesse cognoscimus. Sed quid de carne illa mortali ? Quid de lege repugnante legi mentis ? Quid de illo gemitu, miser ego homo ? Audi.

Vers. 10, 11.— « Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum : spiritus autem vita est propter justitiam. » Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, sed propter peccatum. Vigilantissime non ait, mortale est, sed mortuum. Namque antequam immutaretur in illam corruptionem, quæ in sanctorum incorruptione promittitur, poterat esse mortale, quamvis non moriturum, sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse ægrotabile, quamvis non ægrotaturum. Cujus enim caro ægrotare non potest, etiamsi aliquo casu, priusquam ægrotet, occumbat ? Sic et illud corpus jam erat mortale : quam mortalitatem fuerat assumptura mutatio in æternam incorruptionem si in homine justitia, id est obedientia permaneret.

A Sed ipsum mortale non est factum mortuum, nisi propter peccatum. Quæ vero in illa resurrectione futura est mutatio, non solum nullam mortem, quæ facta est propter peccatum, sed nec mortalitatem habitura est, quam corpus animale habuit ante peccatum. Non ait, vivificabit et mortua corpora vestra, cum supra dixisset mortuum ; sed « vivificabit, inquit, mortalia corpora vestra, » ut scilicet jam non solum non sint mortua, sed nec mortalia, cum animale resurget in spirituale, et mortale hoc induet immortalitatem, et absorbebitur mortale hoc a vita. Cum enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem corpus esse propter peccatum, quia in eo nondum per resurrectionem renovato peccati meritum manet, hoc est necessitas mortis ; spiritum autem vitam esse propter justitiam, quia licet adhuc corpore mortis hujus oneremur, jam secundum interiorem hominem cæpta renovatione in fidei justitiam respiramus, tamen ne humana ignorantia de resurrectione corporis nil speraret : etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsentis sæculo dixerat mortuum, in futuro propter justitiæ meritum dicit vivificandum, nec sic, ut tantum ex mortuo vivum fiat, sed etiam ex mortali immortale permaneat. Apostolicæ lumen scientiæ attende. Quidquid hic dicit, ideo dicit, ne putarent homines, nullum vel parvum se habere beneficium de gratia Christi, quia necessario morituri sunt corpore. Attendere quippe debent, corpus quidem adhuc peccati meritum gerere, quod conditione mortis contractum est ; sed jam cœpisse vivere propter justitiam fidei, quod et ipsum in homine fuerat quadam morte infidelitatis extinctum. Non igitur, inquit, parum muneris putetis esse collatum per id quod Christus in vobis est, quod in corpore propter peccatum mortuo jam propter justitiam spiritus vester vivit ; nec ideo de vita quoque ipsius corporis desperetis. « Si enim spiritus ejus qui suscitavit Jesum a mortuis habitat in vobis, vivificabit et mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum ejus in vobis. » Dicendum etiam quomodo fiat, ut vita in se mortem mortificando convertat.

Vers. 12, 13.— Ergo, inquit, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. » Quod quid est aliud quam si secundum mortem vixeritis, totum morietur ; si autem secundum vitam vivendo mortem vivificaveritis, totum vivet ? Ergo, fratres, accepto auxilio, porrecto nobis desuper auxilio brachio Domini accepto Spiritu sancto, « debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus, » ut habeamus dilectionem, et ex illa habere possimus bonam operationem. Fides enim non potest operari, nisi per dilectionem. « Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. » Hoc jam supra dixit, prudentia carnis mors est : non quia caro malum est, sed quia vivere secundum carnem malum est. « Si

autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. » Hoc est opus nostrum in hac vita, actiones carnis spiritu mortificare, quotidie assigere, minuere, frenare, interimere. Actiones carnis concupiscentiæ carnis sunt : quibus non consentire magna laus est ; quas non habere, perfectio est. Ad quod ne quis de spiritus sui virtute præsumeret, subjunxit :

VERS. 14.— « Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. » Plus est agi quam regi. Qui enim regitur aliquid agit : et ideo regitur, ut recte agat. Qui autem agitur agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia Salvatoris, ut non dubitet Apostolus dicere. « Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. » Aguntur quippe filii Dei, ut quod agendum est agant ; et cum egerint, illi a quo aguntur, gratias agant, quia sicut agendum est illud agant, id est cum delectatione et dilectione justitiæ, et suavitatem quam dedit Dominus, ut terra ejus daret fructum suum, ab eo se accepisse gaudeant. Nomen enim adjutoris præscribit agenti, quia et ipse aliquid agit. Filii ergo Dei sunt, quicumque aguntur spiritu, non littera, non lege præcipiente, minante, promittente, sed spiritu excitante, illuminante, adjuvante.

VERS. 15.— « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, » sicut in monte Sina, « sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, » ut miro et vero tamen modo servi, non servi esse possimus, servi scilicet timore casto, ad quem pertinet servus intrans in gaudium Domini sui, non autem servi timore foras mittendo, ad quem pertinet servus non manens in domo in æternum. Filii quippe serviunt, et liberi sunt : propter quod etiam liberorum nomine censentur. Idem autem spiritu servitutis, qui libertatis, sed et ille in tabulis lapideis, id est duris cordibus in timorem, hic autem in tabulis cordis in charitatem. Servitus vero in timore quid est ? Nemo invitus bene facit, etiamsi bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis. Mandatum enim Dei si fit timore pœnæ, non amore justitiæ, serviliter fit ; et ideo nec fit. « Sed accepistis spiritum adoptionis. » Solet gaudere pater ad unicum filium, tanquam qui solus totum possessurus sit, nec habeat cum quo dividat hereditatem. Non sic Deus Pater. Habuit unicum, sed noluit habere unum, quem in mundum misit, ut fratres haberet adoptatos. Venit unigenitus, suscepit in seipso peccata quibus implicabamur, ne per ea gratia adoptionis impediretur. « In quo clamamus, abba, Pater. » Harum duarum vocum, altera ex lege est, altera ex præputio. Qui autem clamant, aliquid petunt. Quid petunt, nisi quod esuriunt, id est justitiam ? Dedit enim servis suis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1), unicus Dei, eosque adinvenit petere, querere, et pulsare, ut accipiant, inveniant, et aperiantur eis. In eo autem clamamus, id est ipso diffundente charitatem in oordibus nostris, sine qua frustra clamant, quicumque clamant.

VERS. 16.— Ipse enim spiritus testimonium red. lit

spiritui nostro quod sumus filii Dei. » Nulla anima tam perversa est, in cujus corde non loquatur Deus : quæ tamen utcumque ratiocinari potest. Interroga ergo viscera tua, si plena sunt charitate, interroga animam tuam, utrum timore agatur, an amore. Ipse qui diffundit charitatem in corde tuo, testimonium perhibet spiritui tuo quid in eo agatur ; ipse etiam Spiritus de seipso testificatur. Quomodo ? Vis audire quomodo ? Audi ipsum, quo donante si habes, accipis spiritum ipsum. « Si quis, inquit, diligit me ; mandata mea servabit (Joan. XIV). » Si dilectio et delectatio justitiæ te agit ad observationem mandatorum Dei, hoc est testimonium habitantis in te spiritus Dei. Si sic es, liber es, filius es, tua sunt omnia quæ Patris sunt. Inspirat tibi amorem Patris Spiritus adoptionis, in quo in tantum clamans, in quantum amas, quia ipse amor est et clamor, in quo clamans, « Abba Pater. » Si Patrem invocas filii affectu, ipse auctor gratiæ Spiritus sanctus, ipsum sibi insinuans spiritum tuum, filium te esse Dei contestatur ipso effectu.

VERS. 17.— « Quod si filii, et hæredes. Hæredes quidem Dei ; cohæredes autem Christi. » Mortuo in cruce Domino Jesu Christo, nos hæredes ejus facti sumus, qui sumus filii ejus, ipso dicente : « Non possunt jejunare filii sponsi, quandiu cum illis est sponsus (Luc. 7). » Hæredes ergo dicimur, quia reliquit nobis pacis ecclesiasticæ possessionem per fidem temporalis dispensationis, quam in hac vita possidemus, ipso dicente : « Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. XIV). » Cohæredes autem ejus efficiemur, cum in fine sæculi absorbebitur mors in victoria. Tunc enim « similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (Joan. III). » Quam hereditatem non patris ejus morte adipiscimur, qui mori non potest, cum ipse sit hereditas nostra, dicente Scriptura : « Dominus pars hereditatis meæ (Psal. XV) ; » sed quoniam cum vocati sumus adhuc parvuli, et ad contemplanda spiritualia minus idonei, usque ad humillimas nostras cogitationes se divina misericordia porrexit, ut quomodocumque cernere niteremur, quod non evidenter atque perspicue cernebamur, idipsam moretetur, quod in ænigmate cernebamur, cum facie ad faciem cerne cœperimus. Convenienter ergo dicitur moriturum esse quod auferitur. « Cum enim venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. XIII). » Ita nobis quodammodo moritur Pater in ænigmate : et idem ipse fit hereditas, cum facie ad faciem possidetur. Non quia ipse moritur, sed imperfecta in eum nostra visio perfecta visione perimitur. Et tamen nisi illa prior nos nutrirer, ad aliam plenissimam et evidentissimam non efficeremur idonei. Quod si etiam de domino nostro Jesu Christo intellectus admittat, non enim cohæredes ejus esse possumus, nisi et ipse hæres sit, in corpore suo intelligatur hæres, id est in Ecclesia. Cujus cohæredes sumus, quamvis ex nobis constet, quemadmodum filii ejus matris dicimur, quamvis ex nobis constet,

Simpliciter autem potest intelligi, hæredes nos esse Dei, in quantum gloriæ ejus constituimur firmissimi possessores, cohæredes Christi, in quantum glorificatus homo Christus, gloriæ suæ nos dignatur habere conformes et participes. Totus enim Christus accepturus est hæreditatem. Hæreditas ab inhærendo dicta est. Nos enim qui membra corporis ejus sumus, hæreditatem talem sperare debemus, in qua adepturi sumus bonum quod non transibit, et evasuri malum quod finem non habebit. « Si tamen compatimur, ut et congloriamur. » Nam cum sanguine proprio et passione mortis hæreditatem sibi Christus paraverit, necesse est ut, qui volunt esse consortes hæreditatis, sint et passionis; ipse vero in eo in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis qui tentantur auxiliari: cujus passionis sola memoria confirmare nos poterit ad omnia pro ipso toleranda. Illæ enim insultationes et flagella, illa ignominiosa vestis, et cæsa et consputa facies, et spinea corona; et ut multa prætereamus, crux ejus et mors cogitata, quid in nobis non efficient? Quid denique, commissorum magnitudo præmiorum? Unde et sequitur:

Vers. 18. — « Existimo enim, quod non sunt condignæ, » non sunt comparabiles « passionibus hujus temporis; » istæ enim cum sine, dona promissa sine fine, istæ æstimationem habent, illa non habet: « ad futuram gloriam, ad magnam multitudinem dulcedinis Dei, quam abscondit nunc timentibus se, perficiet autem sperantibus in se; et sic revelabit nobis, ut impleatur in nobis. In hac quidem vita secundam multitudinem dolorum, est æstimatio consolationum; ibi vero æstimatio nulla est. Quæ est enim gloria quam exspectamus, nisi videre Deum, et sanctis ejus angelis sociari? »

Vers. 19. — « Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat. » Quod in nobis dolet, quod facta carnis mortificamus, cum esurimus ac sitimus per abstinentiam, dum frenamus delectationem concupiscentiæ per charitatem, dum injuriarum lacerationes, contumeliarum aculeos per patientiam sustinemus, dum, neglectis atque rejectis voluptatibus nostris, pro fructu matris Ecclesiæ laboramus: quidquid in nobis in hac atque in hujusmodi attritione dolet, creatura est. Dolet enim corpus et anima, quæ utique creatura est; et exspectat revelationem filiorum Dei, id est exspectat, quomodo appareat quod vocatum est in ea gloria ad quam vocatum est. Quia enim Filius Dei unigenitus non potest appellari creatura, quandoquidem per ipsum facta sunt omnia quæcumque Deus fecit; distincte etiam nos vocamus creatura ante illam evidentiam gloriæ, et distincte vocamur filii Dei, quamvis hoc per adoptionem mercamur. Nam ille unigenitus natura Filius. Ergo « expectatio creaturæ, » id est expectatio nostra, « revelationem filiorum Dei exspectat; » id est quando appareat quod promissum est; quando re ipsa manifestum sit quod nunc spe sumus. « Filii enim

Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (Joan. iii). » Ipsa est revelatio filiorum Dei, quam nunc exspectat expectatio creaturæ; non quod creatura revelationem expectet alterius naturæ, quæ non sit creatura, sed ipsa, qualis nunc est, exspectat, quando sit; qualis futura est. Tancquam si diceretur; operante pictore, subjectis sibi coloribus et ad opus ejus paratis, expectatio colorum manifestationem imaginis exspectat, non quia tunc alii erunt, aut non colores erunt, sed tantum quod aliam dignitatem habebunt.

Vers. 20. — « Vanitati enim creatura, » inquit, « subjecta est. » Hoc est illud. « Vanitas vanitatum, et omnia vanitas (Eccl. i). » Quæ abundantia est homini in omni labore suo, quem ipse laborat sub sole; cui dictum est. In labore manducabis panem? « Vanitati ergo creatura subjecta est, non sponte. » Bene additum est, « non sponte. » Homo quippe sponte peccavit; sed non sponte damnatus est. Peccatum itaque fuit spontaneum contra præceptum facere veritatis; peccati autem pœna subijci fallaciæ. Non enim sponte creatura vanitati subjecta est: « sed propter eum, qui subjecit eam in spe; » id est propter ejus justitiam atque clementiam, qui neque impunitum peccatum reliquit, neque insanabilem voluit esse peccantem. Altiori vero sensu intelligere possumus, quia et ipsa creatura, id est ipse homo, cum jam signaculo imaginis propter peccatum amisso, remansit tantummodo creatura, et ipsa utique creatura, id est et ipsa quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, sed tantum vocatur creatura, liberabitur a servitute interitus. Quod itaque ait, et ipsa liberabitur, facit intelligi, et ipsa quemadmodum nos: id est et de ipsis non est desperandum, qui nondum vocantur filii Dei, quia nondum crediderunt, sed tantum sunt creatura, quia et ipsi credituri sunt, et liberabuntur a servitute interitus, quemadmodum nos qui jam filii Dei sumus, quamvis nondum apparuit quod erimus.

Vers. 21. — « Liberabitur ergo a servitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei, » id est erunt et ipsi ex servis liberi, et ex mortuis gloriosi in vita perfecta, quam habebunt filii Dei. Potest adhuc et aliud accipi in nomine creaturæ. Omnis enim creatura in homine numeratur: non quia in eo sunt omnes angeli et supereminentes virtutes ac potestates; aut cœlum et terra et mare, et omnia quæ in eis sunt, sed quia omnis creatura partim spiritalis est, partim animalis, partim corporalis. Quod ut ab inferioribus consideremus, corporalis creatura per loca tenditur, animalis autem vivificat corporalem: spiritalis animalem regit; et tunc bene regit, cum ipsa regendum subijcit Deo. Cum autem transgreditur præcepta ejus, laboribus et ærumnis per eadem ipsa quæ regere poterat, implicatur. Ita omni creatura in homine est, quia ea

intelligit spiritu, et sentit anima, et localiter corpore movetur. « Omnis itaque creatura » in homine « congemiscit et dolet. » Non enim tota, sed omnis dixit; tanquam si quis dicat, quoniam solem homines vident qui sunt incolomes, sed non toti vident. Ita in homine omnis creatura est, quia intelligit, et vivit, et corpus habet; sed non tota creatura in ipso est, quia sunt præter ipsum et angeli qui intelligant et vivant; sunt et corpora quæ vivant et sint; et corpora quæ tantummodo sint, cum ipsum vivere magis sit quam non vivere, et ipsum intelligere magis quam sine intellectu vivere. « Et pariturit. » Unde dicitur « mulier cum parit tristitiam habet; cum autem pepererit, jam non meminit pressuræ, propter gaudium (Joan. xvi). » Cum ergo miser homo congemiscit et dolet, omnis creatura congemiscit et dolet usque adhuc. « Usque adhuc » autem recte dixit; quia etiamsi sunt aliqui jam in sinu Abrahamæ, et latro ille cum Domino in paradiso constitutus illo die quo credidit dolere destiterit, et tamen usque adhuc omnis creatura congemiscit et dolet; quia in his qui nondum liberati sunt, omnis est; propter spiritum, et animam et corpus.

Vers. 23. — « Non solum autem » inquit, omnis creatura congemiscit et dolet, « sed nos ipsi, » id est non solum in homine corpus et anima et spiritus simul dolent ex difficultatibus corporis, sed et nos ipsi, exceptis corporibus in nobis ipsis congemiscimus. Et bene dixit, « primitias spiritus habentes; » id est quorum jam spiritus tanquam sacrificium oblatus sunt Deo, et divino charitatis igne comprehensi. Hæ sunt primitiæ hominis; quia veritas primum spiritum obtinet, ut per hunc cætera comprehendantur. Jam ergo habet primitias oblatus Deo qui dicit, « mente servio legi Dei, carne autem legi peccati » (Supra, cap. vii, vers. 25); et qui dicit de Deo: « Cui servio in spiritu meo » (Supra, cap. i, vers. 9); et de quo dicitur: « Spiritus quidem promptus, caro autem infirma (Matth. xxvi). » Sed quia adhuc dicit (Supra, vers. 14), « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus, » et adhuc talibus dicitur (Supra, cap. viii, vers. 14), « vivificabit et mortalia corpora vestra, propter spiritum manentem in vobis, » nondum est holocaustum. Erit autem cum absorbebitur mors in victoriam, cum ei dicitur: « Ubi est mors contentio tua? Ubi est mors aculeus tuus? » (I Cor. xv.) « Nunc autem, » inquit, non solum omnis creatura, id est anima cum corpore, « sed etiam nos ipsi primitias habentes Spiritus, » id est nos animæ, quæ jam primitias mentes nostras obtulimus Deo, in nobis ipsis congemiscimus, id est præter corpus; « adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri » (Supra, vers. 13): id est ut et ipsum corpus accipiens beneficium adoptionis filiorum Dei, totos nos liberatos, transactis omnibus molestiis ex omni parte Dei filios manifestet.

Vers. 24, 25. — « Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Nam quod

videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus. » Quid expectat per patientiam? Salutem, id est redemptionem corporis sui. Gaudet se redemptum, sed nondum re. Spe securus est, sed gemit in spe, ut perveniat ad rem. Salutem ergo corporis expectabat, quia non erat illa salus quam habebat: quam esuries vel sitis interficit, si non eis subventum fuerit. Jam quidem redempti sumus, sed spe salvi facti sumus; quia quod speramus, jam quidem expectamus, sed nondum tenemus. Jam caro nostra non spe, sed re salva facta est in capite nostro; quod, in nobis nondum factum gemimus; quod tanquam pronisum speramus, cum differtur, per patientiam expectamus. Ideo excusabilis est gemitus iste, quem fides excusat, spes facit, et charitas confortat. Quanto enim quisque sanctior, et desiderii sancti plenior, tanto super hoc ejus est in oratione fletus uberior. Faciunt hoc primitiæ spiritus et divini adoptionis expectatio. Nam quod in hanc venimus miseriam, pœna peccati est, et productior est pœna quam culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa pariter finiretur et pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debite miseræ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna; etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non tenet culpa. Flenda quidem, sed non reprehendenda conditio. « Spe tamen salvi facti sumus; » quia adoptio quidem plena filiorum in redemptionem flet etiam corporis nostri; jam tamen primitias spiritus habemus; unde jam filii Dei reipsa facti sumus. In cæteris vero spe sicut salvi, sicut innovati, sic etiam filii Dei: re autem ipsa quia nondum salvi, ideo plene nondum innovati, nondum etiam filii Dei, sed filii sæculi. Jam ergo et similes Deo esse cœpimus, primitias Spiritus habentes, et adhuc sumus dissimiles per reliquias vetustatis. Transibit totus peccator in adoptionem; ut si quæras locum ejus, non invenias. Interim quod non videmus, speramus. Lucerna nostra spes nostra est; quandiu non videmus et speramus, nox est, sed lucerna lucet: si nec videmus nec speramus, et nox est, et lucerna non lucet. Et talibus tenebris quid infelicis? Sed verbum Dei quod quotidie nobis loquitur, jugis est infusio olei, ne lucerna exstinguatur.

Vers. 26. — « Similiter autem et Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus. » Oratio quidquid impetrat vel impetrare nititur, evidenter ostendit donum Dei esse: quod si haberetur in potestate, utique non posceretur. Verumtamen ne saltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, sed jam non gratia esset, quia debita redderetur; etiam ipsa oratio inter dona gratiæ reperitur, dicente Apostolo quia « quid oremus, nescimus, » nisi a Spiritu adjuvemur. « Interpellat autem Spiritus pro nobis et gemit, » quia interpellandi et gemendi nobis inspirat affectum. Sed adiutorium

ejus sic expressum est; ut ipse facere dicatur quod A
facit ut nos faciamus. Sicut enim sine spiritu fidei
non creditur, sicut sine spiritu spei non speratur,
sine spiritu amoris non amatur, sic nec sine spiritu
orationis, sicut oportet, oratur. Omnia enim « hæc
operatur unus atque idem spiritus (I Cor. xii); »
qui nondum inhabitans adjuvat ut sint fideles:
jam per fidem inhabitans adjuvat ut fideles. Ipse
ergo Spiritus interpellans pro nobis, ipsa est cha-
ritas, quam inspirat nobis. Contra quam aures
claudere non novit, qui illam dedit. Securus esto,
charitas roget, ibi sunt aures Dei. « Quid, » inquit,
« oremus sicut oportet, nescimus. » Quid, nisi ut
beati simus? Beatitudo vero cum a diversis diverse
diffiniatur; ipsa nostra sit beatitudo, de qua dicitur,
« Beatus populus, cujus Dominus Deus ejus B
(Psal. cxliii). » Hoc ergo securi petamus, ut in ipso
populo simus; atque ad eum contemplandum, et
cum eo sine fine vivendum, pervenire possimus. In
tribulationibus vero nostris, quæ possunt et pro-
desse et nocere, quia contra sensum nostræ infir-
mitatis molesta sunt, oramus Deum ut a nobis tol-
lantur, sed hoc devotionis debemus Domino Deo
nostro, ut si ea a nobis non abstulit, non ideo nos
ab eo negligi æstimemus; sed potius pro malorum
piæ patientia bona speremus ampliora. Pro aliis
vero cum oramus, quia eos sicut nos diligimus,
sicut pro nobis, sic pro eis rogamus, et sciente Do-
mino Deo quid faciendum sit, dat nobis patienter
et libenter sequi in eo quod facere ipse voluerit. C
Sed et in omnibus quæ oramus, firmissime credere
debemus, si quid aliter acciderit quam nos oramus,
hoc potius accidere debuisse, quod Deus voluit,
quam quod nos volumus. Sic ergo « postulat pro
sanctis, » id est postulare eos docet Spiritus san-
ctus. Sunt autem et aliæ species spirituales fami-
liarium orationum, quibus Deo fruuntur, de quibus
ipse dicit, « pueri mei mecum sunt in cubili (Luc ii); »
nobis incogniti, qui foris in sensibus carnis ver-
samur. Sæpe enim fidelis et devota anima, dum in
oratione sua dirigere conatur in eum mentis in-
tuitum, cui offerre desiderat in Spiritu sancto pri-
mitias Spiritus et orationis suæ sacrificium, ad con-
templandum invisibilem, et videndum tremente
pupilla oculi interioris intendens, ipsa difficultate D
fatigata ad se redit, sibi que de seipsa gradus ascen-
sionis facit, ut primum semetipsam, si valet, con-
sideret, et tunc illam naturam quæ supra ipsam
est, in quantum prævalet, investiget. Sed mens
nostra, si in carnalibus imaginibus fuerit sparsa,
nequaquam vel se, vel animæ naturam considerare
sufficit; quia per quot cogitationes ducitur, quasi
per tot obstacula cæcatur. Primus ergo gradus est,
ut se ad se colligat; secundus, ut videat qualis
est collecta; tertius, ut super semetipsam sur-
gat, ac se in contemplatione auctoris invisibilis
subjiciat. Sed se ad se nullomodo colligit, nisi
prius didicerit terrenarum atque cælestium
imaginum phantasmata ab oculis mentis com-

perescere; quidquid de visu, quidquid de au-
ditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu et
gustu corporeo, cogitationi ejus occurrerit, re-
spuere atque calcare, quatenus se talem quærat in-
tus qualis sine illis est. Nam hæc quando cogitat,
quasi quasdam umbras corporum introrsus versat.
Abjicienda ergo sunt omnia manu discretionis ab
oculis mentis, quatenus talem se anima consideret,
qualis sub Deo, super corpus creata est. Postquam
vero jam non ad seipsam anima turbata, sed ad
seipsam collecta et sublevata modulum suum intel-
ligit, et quia omnia corporalia transcendat. cognos-
cit, atque ab intellectu suo ad auctoris intellectum
tendit, tanto differentius in ea operari incipit in-
tellectus Dei ab intellectu suo, quanto a natura ani-
mæ differt natura luminis incircumscripti. Quod
enim intelligit anima, capit; illo autem intellectu
modo quodam inusitato non capit, sed capitur,
sique ei quiddam sensibile, quod solus amor illu-
minatus sentire permittitur, suavitas quædam, non
quam amor meruit, sed quæ gustata, amorem facit,
quiddam quod non scitur et sentitur, quædam spe-
randarum rerum substantia solidissima, argumen-
tum certissimum non apparentium (Hebr. xi), fidei
Christianæ testimonium Domini fidele, sapientiam
præstans parvulis (Psal. xviii). Parvulus enim et
quietus, super quem spiritus Dei requiescit, hoc
sentit, hoc ei sapit, in tantum ut quæ sunt carnis,
quæ sunt mundi, vel creaturæ alicujus, omnia ei
desipiant, ut libeat immori, dum liceat immorari.
Orat quod nescit, quia quod sentit nescit. Spiritus
enim est, qui pro eo desiderat et postulat, et quam-
vis nescientem interim, sentientem tamen facit, et
postulantem, et desiderantem idipsum, quod senti-
endo nescit.

VERS. 27.—« Qui autem scrutatur corda, scit quid
desiderat Spiritus, » id est quid desiderari facit,
impleturus ei, cum complendum erit quod promisit,
dicens; « tunc scietis quia ego sum (Joan. viii). »
Unam ergo petens a Domino, unam requirens, quæ-
rens vultum ejus, vultum ejus requirens, quidquid
cogitationi occurrit, abjicit, respuit, improbat; non
hoc esse quod quærit, novit, quamvis illud quale
sit, nondum noverit. Estque in eo quædam docta
ignorantia, docta a Spiritu Dei, qui adjuvat infirmi-
tatem nostram, exercendo humilians, et humiliando
formans et conformans hominem vultui quem requi-
rit, donec renovatus ad imaginem ejus qui creavit
eum, per unitatem similitudinis incipiat esse filius,
qui semper sit cum patre, cujus sint omnia quæ pa-
tris sunt, cui euntibus aliis et redeuntibus, dicatur:
« Tu vero sta hic mecum (Deut. v). » Interim qui
quærit quærat, ambulet in lumine vultus Dei, et de
vultu Dei judicium ejus prodeat, ut interim impleat
ei quod sequitur:

VERS. 28.—« Scimus quoniam diligentibus Deum
omnia cooperantur in bonum, his qui secundum pro-
positum vocati sunt. » Apostolus enim cum dixisset,
« Scimus quoniam diligentibus Deum omnia coopo-

rantur in bonum, » sciens nonnullos diligere Deum A et in eo bono non usque in finem permanere, mox, addidit, « his qui secundum propositum vocati sunt. » Hi enim in eo quod diligunt Deum permanent usque in finem. Etsi ad tempus inde declinant, revertuntur, ut usque in finem perducant quod in bono esse cœperunt. Ostendens autem quid sit secundum propositum vocari, mox addidit :

VERS. 29, 30.—« Quoniam quos ante præscivit et prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii ejus, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, quos autem prædestinavit, illos et vocavit, » scilicet secundum propositum : « quos autem vocavit, ipsos et justificavit : quos autem justificavit, ipsos et glorificavit. » Illa omnia jam facta sunt, « præscivit, prædestinavit, vocavit, justificavit, » quoniam et omnes B jam præsciti ac prædestinati sunt, et multi jam vocati atque justificati. Quod autem posuit in fine, illos et glorificavit, siquidem illa gloria est hic intelligenda, de qua idem dicit : « Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria, » nondum factum est, quamvis et illa duo, id est, « vocavit, et justificavit, » non in omnibus facta sunt, de quibus dicta sunt: Adhuc enim usque in finem sæculi multi vocandi et justificandi sunt (Col. III). Et tamen verba præteriti temporis posuit de rebus etiam futuris, tanquam jam fecerit Deus, quæ jam ut fierent, ex æternitate disposuit. Ideo dicit et propheta Isaias : « Qui fecit quæ futura sunt (Isa. xli, xliv). » Quicumque ergo in Dei providentissima dispositione præsciti, prædestinati, C vocati, justificati, glorificati sunt, non dico etiam nondum renati, sed etiam nondum nati; jam filii Dei sunt, et omnino perire non possunt. Talibus enim diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, usque adeo prorsus omnia, ut etiamsi qui eorum deviant et exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt atque doctiores. Discunt enim ipsa vita justa cum timore se exsultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua, « non movebor in æternum, » sed exsultare Deo cum timore, ne pereant de via justa, in qua jam ambulare cœperunt, dum sibi hoc ipsum assignant quod in ea sunt. His verbis D usus est Apostolus, ubi ait : « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini (Philipp. II), » et ostendens quare cum timore et tremore. « Deus est » enim, inquit, « qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate (ibid.). » Quamvis enim et ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus ejus usus gloriosissimos martyres fecit, et ideo non solum ipsa, sed omnia sæculi hujus inala labores doloresque hominum, quanquam de peccatorum, et maxime de peccati originalis meritis veniant, unde facta est et ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen et remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, et unde exerceretur fidelium vir-

tus, ut novus homo per Testamentum Novum inter mala hujus sæculi novo sæculo prepararetur, miseriam quam meruit vita ista damnata sapienter tolerans, et quia finietur prudenter gratulans, beatitudinem vero vitæ futuræ fideliter et patienter expectans. Quod autem cooperari nobis dicitur Deus, intelligendum est quia sine Deo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nil valemus. De operante illo ut velimus, dictum est. « Deus est qui operatur in nobis velle, » de cooperante vero, « Scimus quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. » Omnia autem quomodo? Quin etiam quæ putantur adversa. Inimici enim Ecclesiæ, etiamsi accipiant potestatem corporaliter eam alligendi, exercent ejus patientiam, si tantum male sentiendo adversantur, exercent ejus sapientiam, ut inimici diligantur, exercent ejus benevolentiam. « Nam quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturus. Unde dictum est, « fecit quæ futura sunt. » Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut sunt quæcunque peccata sunt, quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt ut pœna sint etiam peccatorum. Unde dictum est : « Tradidit illos in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, » non ibi peccatum Dei est, sed judicium. Quocirca prædestinatio Dei, quæ in bono est, ut dixi, præparatio; gratia vero est ipsius prædestinationis effectus. Hæc est prædestinatio sanctorum, nihil aliud : præscientia scilicet et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Cæteri autem ubi, nisi in massa perditionis justo divino judicio relinquuntur? Quod ergo ait, prædestinatos conformes fieri imaginis Filii Dei, potest secundum interiorem hominem intelligi. Unde nobis alio loco dicit : « Nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate mentis vestræ (Rom. XII). » Ubi ergo reformamur, ne conformemur huic sæculo, ibi conformamur Dei Filio. Potest et sic accipi : Ut quemadmodum nobis ille mortalitate, Ita nos illi efficiamur immortalitate conformes : quod quidem et ad ipsam resurrectionem pertinet. « Quos » ante, inquit, « præscivit, et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, » primogenitus utique a mortuis secundum eundem Apostolum, quia morte seminata est caro ejus in contumelia, sed resurrexit in gloria. « Quos autem prædestinavit, hos et vocavit : et quos vocavit, hos et justificavit. » Ista sanctificatio conceditur justis; sed ut justificentur, præcedit vocatio, quæ non est meritum, sed gratiæ Dei. « Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. » Quos enim vocavit, « hos et justificavit : quos autem justificavit, hos et glorificavit. » Quia ergo vocatio non meritum nostrorum,

sed benevolentiae Dei est, testis est qui dicit: « Domine, ut acuto bonae voluntatis tuae coronasti nos (Psal. v). » Bona etenim voluntas Dei praecedit bonam voluntatem nostram, ut peccatores vocet in poenitentiam: et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus, contra quem dicitur.

VERS. 35, 31 et 32. — « Quis accusabit adversus electos Dei? Et si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui unigenito Filio suo non pepercit; sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si enim cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis reconciliati, salvi erimus ab ira per ipsum. » Hoc est invictissimum scutum, quo repellitur inimicus, desperationem salutis suggerens in multitudine tribulationum et tentationum. Sic enim ad aeternam beatamque tendimus vitam, primum nostra peccata damnando, deinde bene vivendo, ut post vitam, condemnatam malam et gestam bonam, mereamur aeternam. Secundum propositum enim occultissimae justitiae bonitatisque suae Deus quos praedestinavit, illos et vocavit, ipsos et justificavit: quos autem justificavit, ipsos et glorificavit. Praedestinatio nostra non in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum in ejus praescientia: tria vero reliqua in nobis fiunt, vocatio, justificatio, glorificatio. Vocamur praedestinatione poenitentiae, sic enim cepit Dominus evangelizare. « Agite poenitentiam; appropinquabit enim regnum caelorum (Matth. iii). » Justificamur innovatione misericordiae, et timore judicii. Hinc est, quod dicitur: « Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua judica me (Psal. lxxviii). » Non enim timet judicari, qui impetraverit ante salvari. Vocati renuntiamus diabolo per poenitentiam, justificati sanamur per misericordiam, ne judicium timeamus, glorificati transimus in vitam aeternam. Ad hoc pertinere arbitror quod Dominus ait: « Ecce ejicio daemona hodie et cras, et tertia die consummor (Luc. xiii). » Quod etiam in triduo suae passionis et evigilationis ostendit. Crucifixus est enim, et sepultus et resurrexit. In cruce de principibus et potestatibus triumphavit, in sepulcro requievit, in resurrectione exaltavit. Sic et poenitentia cruciat, justitia tranquillat, vita aeterna glorificat. « Quid ergo dicemus ad haec? Si Deus pro nobis, quis contra nos? » Ac si diceret: Deus pro nobis, ut praedestinatet nos; Deus pro nobis, ut vocaret nos; Deus pro nobis, ut justificaret nos; Deus pro nobis, ut glorificaret nos. Si ergo Deus pro nobis, quis contra nos? Praedestinavit nos antequam essemus, vocavit, cum aversi essemus, justificavit, cum peccatores essemus, glorificavit, cum mortales essemus. A Deo ergo praedestinati, vocati, justificati qui vult adversari bellum paret adversus Omnipotentem. Unde probas quod Deus pro te? Optime, inquit, quia « etiam Filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. » Non ergo terreat eum fremitus mundi, pro quo traditus est Artífex mundi. « Quomodo, inquit, non cum illo omnia nobis donavit? » Quae omnia? Sciatur, cum

A haec promissio implebitur, cuius moriente Christo pro nobis tale jam pignus accepimus. Vis tamen scire quae omnia? Erit spiritus hominis nullum omnino habens vitium, nec sub quo jaceat, nec cui cadat, nec contra quod vel laudabiliter dimicet, patissimum virtute perfectus, rerum ibi omnium spatiosa certaue notitia sine errore aliquo vel labore, ubi de ipso fonte sapientiae potabitur summa felicitate sine difficultate. Erit corpus quod omnino spiritui sit subditum, et eo sufficienter vivificatum, quo nullis alimoniis indigebit. Non enim animale erit, sed spirituale, habens quidem sine corruptione carnis, carnis substantiam. Ibi sic habebuntur omnia, ut sint et singula omnium et singulorum omnia. Sicut enim cupiditas nil sine angustia, sic charitas nil tenet cum angustia. Nostra ergo erunt omnia, quia nostra erunt ad vivendum superiora, ad convivendum aequalia, ad dominandum inferiora.

VERS. 35, 34. — « Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet? » Et caetera. Quae observantur de ambiguis distinctionibus, eadem observanda sunt et in ambiguis pronuntiationibus. Nam et ipse, nisi lectoris nimia vitentur incuria, aut regulis fidei corriguntur, aut praecedentis vel consequentis connexionem sermonis. Aut si neutrum eorum adhibetur ad correctionem, nihilominus dubiae remanebunt, ut quolibet modo lector pronuntiaverit, non sit in culpa. Nisi enim fides revocet, qua credimus Deum non acusatuum adversus electos suos, nec Christum condemnatum electos suos, potest illud sic pronuntiarum. Quis accusabit adversus electos Dei, et hanc interrogationem quasi responsio consequatur, « Deus qui justificat. » Et item interroganti: « Quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est. » Quod credere quia dementissimum est, ita pronuntia-bitur ut praecedat percunctatio, sequatur interrogatio. Inter percunctationem autem et interrogationem, hoc veteres interesse dixerant, quod ad percunctationem multa responderi possunt, ad interrogationem vero aut non, aut etiam. Pronuntia-bitur ergo ita ut post percunctationem qua dicimus, Quis accusabit adversus electos Dei, illud quod sequitur sono interrogantis enuntietur, « Deus qui justificat, » ut tacite respondeatur: « Non. » Et item percunctemur: « Quis est qui condemnet: » rursusque interrogemus, « Christus qui mortuus est, magis autem qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui et interpellat pro nobis, » ut ubique respondeatur, « Non. » Quod autem dicitur Christus sedere in dextera Dei, per humanam similitudinem Dei potentia demonstratur; non quod solum ponatur, et Deus Pater in eo sedeat, secumque Filium habeat residentem, sed quod nos aliter judicantem et regnantem, nisi per nostra verba, nequimus intelligere. Interpellat autem pro nobis, apparendo Deo Patri in homine, quem assumpsit pro nobis. Sequitur in exultatione spiritus hilaris quaedam magni amoris confessio, quam exprimit com-

memoratorum beneficiorum magnitudo. « Quis, A inquit, nos separabit a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro? » In Filio quippe amatur Pater, in cuius opere charitas ejus commendatur. Unde et alibi « filius charitatis » ejus appellatur (Col. 1). Qui ergo habet sensum amoris, intelligat verba amanti. Quis, inquit, cujus potentia, cujus scientia, et astutia, nos prædestinatos vocatos, justificatos, glorificatos, separabit consilio, separabit exemplo, a charitate Dei, a fide amati, ab amore crediti? « Quæ est in Christo Jesu Domino nostro, » a quo regi amamus, salvari gaudemus, cui in spiritu nostro servimus. Non inventus est, quis : quæritur, quid.

VERS. 35-36. — « Tribulatio, an angustia » in anima; fames an nuditas » in corpore; « periculum; » mortis, B an occidens « gladius? Sicut scriptum est : Quia propter te mortificamur tota die : æstimati sumus ut oves occisionis. » Non semel occidimur et morimur; sed tota die; id est, absque intermissione afflictionibus et tormentis mortificamur, parati dare pro lege non nostra tantum, sed et nos ipsos, sicut ovis occisionis, cujus non lac vel lana, sed vita requiritur. Quid autem mirum, si patitur martyr pro Deo suo quod patitur avarus pro auro suo? Exhibet enim se avarus maris periculo, et dicit auro suo: Propter te mortificor tota die. Exhibet se martyr tormentis et gladio, et dicit Deo suo: Propter te mortificor tota die. Vox similis, sed causa dissimilis. Iste Christo, ille auro. Respondeat martyri suo C Christus: Si moreris propter me, invenies me. Respondeat auri avaro: Si moreris pro me, et te perdis, et me. « Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. » Cur non, quem dileximus nos? Quia sicut nullus eligit nisi electus, sic nullus diligit nisi dilectus. Amor noster mentis humanæ affectus est; amor Dei gratiæ affectus est. Afficimur nos, cum Deum amamus; non autem afficitur Deus, cum ab eo amatur; sed amor ejus Spiritus sanctus est, quem cum dignatur dare nobis, per ipsum diffundit charitatem in cordibus nostris, qua illum amamus. Amat ergo nos, cum dono amoris sui ditat nos; amamus eum, cum toto pondere animæ ferimur in eum: hoc est quod soli Deo debemus. Quod cum a Deo avertere et ad se D convertere nititur caro, et concupiscentia vitæ hujus, patitur ærvus Dei, quæ supra scripta sunt, tentationes humanas; cum vero in eo amorem Dei impugnat malitia spiritualis nequitia, patitur quæ sequuntur, tentationes humanas. Sequitur enim.

VERS. 38, 39. — « Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura aliqua, poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. » Nemo ergo nos separet a Deo, minando mortem, quia idipsum quod diligimus Deum, mori non potest, nisi dum non diligit Deum, cui mors ipsa est

non diligere Deum; quod nihil est aliud, quam aliquid ei in diligendo et sequendo præponere. Nemo inde nos separet pollicendo vitam quia nemo a fonte separatur pollicendo aquam. Non separet angelus, quia cum inhæremus Deo, non est angelus mente nostra potentior. Non separet virtus, quia si virtus hic dicta est, quæ aliquam potestatem in mundo tenet, toto mundo omnino superior est mens inhærens Deo. Si vero illa virtus dicta est, quæ ipsius animi nostri rectissima affectio est, si in aliquo est, favet, ut conjungat nos Deo; si in nobis est ipsa, conjungit. Non separent instantes molestiæ, quia hoc leviores eas sentimus, quo ei a quo nos separare nituntur, arctius inhæremus. Non separet promissio futurorum, quia et quidquid boni futurum est, promittit Deus; et nihil est ipso Deo melius, qui jam profecto sibi inhærentibus præsens est. « Neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum. » Sunt et in philosophis hujus mundi fortiter disputantes, alta sapientes, profunda rimantes, simpliciores quosque sæpe attentantes separare a charitate Dei, quæ est in Christo Domino nostro.

CAPUT IX.

VERS. 1-5. — « Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ; quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa; quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia, Deus benedictus in sæcula. » Vide magnam bene affectæ mentis dulcedinem, præ gaudii magnitudine quasi usque ad caelos ascendentem in exultatione spiritus pro gentium profectu et repente quasi ad abyssos descendentem a dolore cordis, pro gentis suæ miserabili defectu. Unde illis quasi in cælo cum Deo relictis, videtur in terram redire, mori pro fratribus suis. Et sicut de Moyse legitur, quia videbatur ejus facies cornuta, cum exiret a facie Domini, nec poterant claritatem vultus sustinere carnales populi (Exod. xxxiv): sic et ipse quasi charitate insanians, et totus Spiritu sancto debriatus, nescit habere sobrietatis verba, sed loquitur sicut in mentis excessu, dicens velle se anathema esse a Christo pro Christo, id est, pro fratribus, ut essent in Christo. Optabat anathema esse a beatitudine Christi, amplectendo justitiam Christi; justius arbitrans apud Deum esse, optare salutem gentis unius, quam suæ unius animæ. Sed cum seipsam excedentis charitatis hic esset mirabilis affectus, longe aliter in judicio justitiæ Dei ejus formabatur effectus, quia cùm in gloriam Dei et salutem fratrum, non charitatis, sed salutis suæ offerret defectum apud justum judicem et charitatis summum adeptus est profectum, quia et donata est Paulo salutis electionis de gente illa, nec defraudatus est præmio universalis eorum salutis, qui pro om-

nium eorum salute, tam constanti charitate semet-
ipsum obtulit. Habet enim charitas affectus, habet
et effectus; et licet non ita hominibus videatur,
omnes ejus affectus suos veniunt effectus apud
eum, qui multo verius discernit affectum mentis,
quam homines effectum operis. Verba ergo hæc
Apostoli affectus sunt, quia non optat a Christo ana-
thema esse prævaricatione, sed amoris devotione.
Languor est animæ amantis, nec valentis implere quod
vult. Unde illa in Canticis dicit: « Amore languo
(Cant. v). » — « Veritatem, » inquit, « dico in Christo,
testimonium perhibente mihi conscientia mea in
Spiritu sancto. » Beata anima, cujus veritas fun-
datur in Christo, conscientia solidatur in Spiritu
sancto, cui in conscientia ardet veritas charitatis;
in confessione vero sic elucet charitas veritatis.

VERS. 2. — « Tristitia magna, et dolor continuus. »
Ubi illa magna, illeque continuus, qui esse potest
locus lætitiæ? « Cordi meo. » Sicut enim cui servit,
servit in Spiritu sancto, sic cui dolet, dolet in corde
suo.

VERS. 3. — « Pro fratribus meis, qui sunt cog-
nati mei secundum carnem. » Nomina hæc sunt
necessitudinis; primum enim quod animale est;
deinde quod spirituale. Sequitur enim.

VERS. 4, 5. — « Qui sunt Israelitæ, » facti ad
videndum Deum; « quorum est adoptio, » quia ad
ipsos proprie missus est Filius Dei; « et gloria, »
quia credita sunt eis eloquia Dei; « et testamentum, »
quia et Vetus eis est datum, et Novum in Vetere
præfiguratum; « et legislatio, » quam ipsi specia-
liter accipere meruerunt; « et obsequium, » quorum
saluti lex et prophetæ specialiter obsequuntur; « et
promissiones » de Christo; « quorum patres, ex
quibus Christus » natus est. Hæc enim est præcipua
causa tristitiæ et doloris patres tanti fuisse apud
Christum, ut nasci de eis eligeret; filios tales esse,
quibus relictis, ad gentes transiret.

VERS. 6. — « Non autem quod exciderit verbum
Dei. » — « Tribulationem, inquit Propheta, et dolorem
inveni (Psal. cxiv). » Prudentis est et dolorem in-
venire, ubi opus est; et dolori ponere modum, cum
tempus est. Sufficit ergo Apostolo dolorem cordis
asperuisse de reprobatione gentis suæ; statimque
ipse sibi consolationem inveniens, « Non, » inquit,
quod exciderit verbum Dei, » id est promissio, quæ
eis facta est, non evanuit. Qui enim verus fuerit
Israel, ipse Dei promissa consequetur. Qui autem
per fidem non videt Deum, qui dixit: « Qui me
videt, videt et Patrem (Joan. xiv), » Israel non
potest dici. Ideo dicit:

VERS. 6, 7. — « Non omnes qui ex Israel sunt, hi
sunt Israelitæ. Neque qui semen sunt Abraham, omnes
filii. Sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in
semine, » hoc est, qui filii sunt fidei illius, per
quam meruit Abraham repromissionem accipere fu-
turæ hæreditatis. Quod videlicet jam tunc designa-
batur in Abraham, cum ei multos filios habenti,
quos Apostolus filios carnis appellat, in solo Isaac,

qui erat repromissionis filius, seminis ejus posteri-
tas poneretur, dicente Domino:

VERS. 8, 9. — « In Isaac vocabitur tibi semen.
Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc
tempus veniam; et erit Saræ filius (Gen. xxi). » Non
ergo, inquit, per ordinem nativitatis carnalis Isaac
nascitur; quippe cum jam Abraham emortui esset
corporis, et emortua vulva Saræ, sed per virtutem
promittentis. Merito ergo non carnis, sed Dei
filius dicitur qui ex adventu et sermone Dei nasci-
tur.

VERS. 10, 11. — « Non solum autem illa. » Hæc,
inquit, ratio non solum de Isaac, sed et de Jacob re-
cipienda est. Nam et Rebecca non secundum ordi-
nem carnalis nativitatis protulit partum. Cum enim
B ex uno concubitu Isaac geminos concepisset post
longum tædium diutinæ sterilitatis, nondum partu
edito, neque ullis puerorum actibus bonis malisque
inter homines habitis, erga Jacob divina habetur
electio, et dicitur « quia Major serviet minori (Gen.
xxv); et: Jacob dilexi, Esau autem odio habui
(Malac. i). » Cum autem hæc ita dicta sint, doce-
mur, inquit, quod secundum electionem propositum
Dei maneat: nec ex operibus, sed ex vocantis sit
gratia, quod dicitur, major serviet minori; et Jacob
dilexi, Esau autem odio habui, docemur quia non
qui filii carnis, sed qui filii sunt, ipsi deputentur in
semine; cum ibi Isaac ex multis, ex duobus minor
eligitur, ut adoptetur in filium Dei, et sic verum
sit, quod promissiones Dei non in filiis carnis, sed
C in filiis Dei constant, et non ex operibus, sed ex vo-
cantis gratia secundum electionem propositum Dei
maneat, non in filiis carnis, sed in filiis Dei. Unde
et in hanc sententiam testimonium prophetæ as-
sumpsit, longe posterioris, « Jacob dilexi, Esau
autem odio habui, » ut intelligeretur hoc apertum
postea per prophetam, quod antequam illi nasce-
rentur, erat in prædestinatione Dei. Quid enim dilige-
bat in Jacob, antequam fecisset aliquid boni;
nisi gratuitum misericordiæ suæ donum? Et quid
oderat in Esau, antequam natus fecisset aliquid mali,
nisi originale peccatum? Nam nec in illo diligeret
justitiam, quam nullam ille fecerat, neque in isto
odisset naturam, quam bonam ipse fecerat. Cum
enim rem stupendam proposuisset, quomodo de
nondum natis, nec aliquid agentibus boni vel mali,
recte dici potuerit, quod unum Deus dilexerit, al-
terum odio habnerit, ipse sibi objecta questione
motum exprimens auditoris, ait:

VERS. 14. — « Quid ergo dicemus? Nunquid
iniquitas apud Deum? Absit! » Hic erat locus, ut
diceretur; Futura eorum opera prævidebat Deus,
quando minori majorem servitutum prædicebat. Non
autem hoc Apostolus dicit; sed potius, ne quisquam
de suorum operum meritis audeat gloriari, ad Dei
gratiam et gloriam commendandam voluit valere
quod dicit. Cum enim dixisset, « absit, » ut sit ini-
quitas apud Deum, tanquam ei diceremus: Unde
hoc ostendis, cum asseras non ex operibus, sed ex

vocante esse dictum, major serviet minori, ait :

VERS. 15, 16. — « Moyses enim dicit (*Exod. xxxiii*): Miserebor cujus miserebor; et misericordiam præstabo; cujus misertus ero. Igitur non volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei. » Ubi nunc merita; ubi nunc opera, vel præterita, vel futura, tanquam viribus arbitrii adimpleta, sive adimplenda? Apertam Apostolus præposuit de gratiæ, hoc est veræ gratiæ commendatione sententiam. De ipsa enim gratia satis agebat Apostolus, et ideo promissionis filios commemorabat. Quod enim promittit Deus, non facit nisi Deus. Commendans ergo filios promissionis, hoc primum ostendit significatum per Isaac filium Abrahæ. Evidentius quippe apparet opus Dei in eo quem non genuit usitatus ordo naturæ de sterilibus visceribus et senectute confectis, ut in filiis Dei, qui futuri prænuntiabantur quod filii Dei essent, non humani operis, sed divini esse monstraretur, atque ut in vasis aptis in interitum, qui damnatæ massæ debitus est, agnoscant vasa ex eadem massa in honorem facta, quid eis misericordia divina largita sit.

VERS. 17. — « Dicit enim, inquit, Scriptura Pharaoni (*Exod. ix*): Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et annuntietur nomen meum in universa terra. » Nullum enim Deus angelorum vel hominum crearet, quem malum futurum esse præsciret, nisi pariter nosset quibus eos honorum utilitatibus commodaret, atque ita ordinem sæculorum quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret. Utenim annuntietur nomen Dei in universa terra, vasis utique misericordiæ proderat. Ad eorum ergo utilitatem

A Pharaos servatus est, sicut rei exitus docuit. Denique ad utrumque concludit: « Et cui vult misereatur, et quem vult indurat. » Hoc facit apud quem non est iniquitas. Misereatur utique gratuito dono; obdurat autem justissimo merito. Sed dicat adhuc superba et infidelis elatio, vel puniti damnabilis excusatio:

VERS. 19. — « Quid adhuc quæritur? Nam voluntati ejus quis resistit? » Dicit hoc, et audiat quod convenit homini. « O homo, tu qui es, » ut « respondeas Deo? » Audiat hoc, et non contemnat. Quod si contempserit, etiam in hoc ut contemneret, se sciat obduratum; si autem non contempserit, etiam ut non contemneret, se credat, adjectum, sed debito obduratum, gratis adjunctum. Quomam se isti excusabunt modo? Nempe illo, quem breviter tanquam ex eorum voce sibi objecit Apostolus, ut dicant: « Quid adhuc quæritur? Voluntati enim ejus quis resistit? » Et si illos non pudet hæc excusatione non nobis, sed Apostolo contradicere; cur nos pigeat quod dicit Apostolus hoc idem atque identidem dicere?

VERS. 20, 21. — « O homo, tu quis es, » ut « respondeas Deo? Nunquid dicit signum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem sigulus lutæ ex eadem massa, » utique merito recte que damnata, « facere aliud vas in honorem » indebitum, propter misericordiæ gratiam, « aliud in contumeliam, » debitum propter iræ justitiam? Quantum ad justitiam spectat et gratiam, potest recte dici et de reo qui liberatur et de reo qui damnatur: « Tolle quod tuum est, et vade (*Math. xx*). Et huic volo quod debetur donare. An non mihi licet facere quod volo? »

LIBER SEXTUS.

SEQUITUR CAPUT IX.

VERS. 22-24. — Quod « si volens Deus ostendere iram suam, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ; quæ præparavit in gloriam, quos et vocavit, non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, » subauditur, « tu quis es, qui respondeas Deo, » ut recurrente sententia ad verba superiora iste sit sensus: Si volens Deus ostendere iram, sustinuit vasa iræ, tu quis es, qui respondeas Deo? Non autem solum volens ostendere potentiam suam, sed etiam quod sequitur, ut notas faciat divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quid enim prodest, vasis aptis in interitum, quod ea patienter Deus sustinet, ut ordinate disperdat, utaturque eis ad instrumentum salutis eorum quorum miseretur? Sed illis utique prodest ad quorum salutem sic illis utitur. Ecce et ratio red-

data est homini quanta debuit homini: ac si diceret: Tu quis es, qui respondeas Deo? si volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, quod et malis bene optimus possit uti, malis duntaxat non conditione divina, sed vitiosa voluntatis iniquitate natura, quæ a Deo conditore condita est bona, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, non quod illi essent necessaria, sive angelica, sive humana peccata, cui nec justitia cujusquam est necessaria; sed ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, ne se in bonis operibus tanquam de propriis extollerent viribus, sed humiliter intelligerent, nisi illis Dei gratia non debita, sed gratuita subveniret, id fuisse reddendum meritis suis quod aliis in eadem massa redditum cernerent: cæteri autem homines ad istam societatem non pertinentes, quorum tamen et animam et corpus Dei bonitas operata est, et quicquid habet ipsa natura præter vitium, quod

eidem inflixit superbientis voluntatis audacia, propter hoc a Deo præsciente creati sunt, ut in his ostenderet liberum desertoris arbitrium sine gratia quid valeret; et in eorum justis et debitis pœnis, vasa misericordiæ, quæ non suorum operum meritis, sed gratuita Dei gratia sunt ab illa concretione discreti, quid sibi collatum esset addicerent, ut omne os obstruatur, et qui gloriatur in Domino gloriatur. Cur etiam aliquos voluit Creator ad damnationem pertinere, non ad gratiam, beatus Apostolus tanto succinctorum brevitate, quanto majore auctoritate commemorat. Deum enim dicit, volentem ostendere iram et demonstrare potentiam suam, sustinuisse in multa patientia vasa iræ apta in perditionem, et ut notas faceret divitias gloriæ suæ, in vasa misericordiæ; quem superius dixerat tanquam figuram huius ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. Merito autem videretur injustum quod sunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa universa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiant inde nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam. Quod autem fiant renascendo vasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram, non utique animi perturbationem, sicut est, quæ circa homines nuncupatur, sed justam fixamque vindictam, quod de stirpe inobedienciæ ducitur propago peccati atque supplicii. Et homo natus ex muliere, sicut scriptum est in libro Job, brevis est vitæ, et plenus iracundiæ (Job xiv). Ejus enim rei vas est, qua plenus est. Unde iræ vasa dicuntur. Ostendit et potentiam suam, qua bene utitur etiam malis, multa illis naturalia et temporalia bona largiens, eorumque malitiam ad exercendos et comparatione eorum admonendos bonos accommodans, ut in eis discant gratias agere Deo, quod ab eis non suis meritis, quæ in eadem massa paria fuerunt, sed illius miseratione discreti sunt. Quod maxime apparet in parvulis, de quibus, cum per Christi gratiam renascuntur, et istam vitam in illa tenera ætate finientes, in æternam transeunt et beatam, dici non potest quod libero discernant arbitrio ab aliis infantibus, qui sine hac gratia in ipsius massæ damnatione moriuntur. Si autem hi soli crearentur ex Adam, qui essent per gratiam recreandi, et præter illos, qui in Dei filios adoptantur, nulli alii homines nascerentur, lateret beneficium quod donaretur indignis, quia nullis ex eadem stirpe venientibus damnabili debitam supplicium redderetur. Cum vero sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, non solum ostendit iram et demonstravit potentiam suam, reddendo vindictam et bene utendo malis, sed etiam notas fecit divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Ita enim quid sibi præstetur, discit gratia justificatus, dum non suo merito, sed gloria largissimæ Dei misericordiæ discernitur a damnato, cum quo eadem justitia fuerat et ipse damnandus. Tam multos autem creandos nasci voluit, quos ad suam gratiam non pertinere præscivit, ut mul-

PATROL. CLXXX.

titudine incomparabili plures sint, quam quos in sui regni gloriam filios promissionis prædestinare dignatus est, ut etiam ipsa rectorum multitudo ostenderetur, quam nullius momenti sit apud Deum justum quantalibet numerositas justissime damnatorum, atque ut hinc quoque intelligant qui ex ipsa damnatione redimuntur hoc fuisse debitum massæ illi universæ, quod tam magnæ parti ejus redditum cernerent; non solum in eis quo originali peccato multa addunt malæ voluntatis arbitrio; verumetiam in tam multis parvulis, qui tantummodo vinculo peccati originalis obstricti sine gratia Mediatoris ex hac luce rapiuntur. Tota quippe massa ista justæ damnationis reciperet debitum, nisi ex ea faceret non solum justus, sed etiam misericors figulus aliqua vasa in honorem, secundum gratiam, non secundum debitum, dum et parvulis subvenit, quorum nulla merita dici possunt; et majores prævenit, ut aliqua merita habere possint. Relictis ergo se comparet collectus, et repulsis electus; comparent se vasis iræ vasa misericordiæ; et videant ex eadem massa alia vasa facta esse in honorem, alia in contumeliam; et discat liberatus de non liberato quid etiam sibi conveniret, nisi gratia subveniret. Nisi enim debitor suspendatur, minus agi gratias cui debitum relaxatur. Profunda quæstio in profundum nos abduxit, non tamen usque ad fuxdum sui nos perduxit, quia licet arguatur homo respondens Deo, vel lutum figulo, non tamen prohibet Apostolus sanctus a quærendo, eos de quibus alibi dicit: « Spiritualis omnia dijulicat (I Cor. ii). » Et illud maxime: « Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis (ibid.). » Prohibet autem ab hujusmodi luteos et terrenos, qui nondum intrinsecus regenerati aut nutriti, imaginem illius portant, qui primus factus est de terra terrenus, et quia ei a quo factus est, noluit obtemperare, in id relapsus est, unde est factus, meruitque audire: « Terra es et in terram ibis (Gen. iii). » Et merito prohibentur tales. Nam si posset loqui pecus, et diceret Deo: Quare hunc hominem fecisti, me autem pecudem? non juste succenseret et diceret: O pecus, tu quis es qui respondeas Deo? Præparavit ergo Deus vasa misericordiæ, et vocavit tam ex Judæis, quam ex gentibus, quia una est ex Adam massa peccatorum et impiorum, in qua et Judæi et gentes remota gratia ad unam pertinent conspersionem:

Vers. 25.— « Sicut Osee dicit (Osee ii): Vocabo non plebem meam, plebem meam; et, non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit: In loco ubi dictum est eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi. » Hoc testamentum propheticum de vocatione gentium, qui populus prius non pertinebat ad Deum, apostoli intellexerunt, et quia ipse quoque populus gentium spiritualiter in filiis Abraham, ac per hoc recte dicitur et Israel, recolentes etiam lapidem angularem, et duos parietes, alterum ex Judæis, alterum ex gentibus, in illo con-

venientes. Videturque redire Apostolus ad doloris A sui solatium, quia sicut tam in Judæis quam in gentibus una est massa perditorum, sic ex utroque populo una fiat Ecclesia electorum. Unde ad gentes pertinet exemplum quod præmisit de Osee; ad Judæos vero, quod de Isaiâ subnectit. Gentes enim fuerunt plebs non Dei, et plebs Dei factæ sunt: misericordiam non consecutæ et misericordiam consecutæ sunt.

VERS. 26. — « Sed erit, » inquit, « in loco. » Quis iste locus est? Nunquid Judæa? Nunquid Roma? Absit! Judæa dignior, Roma sublimior locus est, ubi Deum loqui decet, vel possibile est. Locus enim hic mens hominis est, sensus rationis; principale cordis. Ibi agente Deo peccatori populo damnabilis dicit conscientia: « Non plebs mea vos, » quibus vero charitas diffunditur in cordibus suis, per Spi- B ritum sanctum qui datus est eis, testimonium perhibet ipse Spiritus, « quod sunt filii Dei. » Isaias autem clamat, id est manifeste annuntiat et prædicat quod facit pro Israel, et dicit:

VERS. 27. — « Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquæ salvæ sient. » Providens enim propheta de futuris videbat quod plurimi ex Israel arenæ maris comparandi, ob justitiæ sterilitatem, et duritiam cordis et multitudinem inordinatam et confusam, futuri erant vasa iræ apta in interitum, non credentes vitæ suæ, sed Dominum majestatis crucifigentes; reliquæ vero, stellis cœli comparandi, cœlestis gloriæ participes futuri essent. Utrumque enim Abrabæ pronuntiatum est: « Sic, » inquit, « erit semen tuum (Gen. XII), » sicut arena maris, et sicut stellæ cœli:

VERS. 28. — « Verbum enim consummans, et abbrevians in æquitate, quia verbum brevium faciet Dominus super terram. » Verbum consummans est, et abbrevians in æquitate, de quo dicit Dominus in Evangelio: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et proximum tuum sicut teipsum: in his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ (Matth. XXI); » vel compendium fidei, qua salvi fiunt credentes, omissis innumerabilibus observationibus, quibus illa multitudo servilliter premebatur. Quod autem reliquiarum salus gratiæ deputanda sit, subsequenti testimonio edocet, dicens, ex persona eorum qui gratiæ crediderunt:

VERS. 29. — « Nisi Dominus sabaotb reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus; et sicut Gomorrhæ, similes fuissetis (Isa. I). » Ipsi enim tanquam semen multiplicati sunt, aspersi super terram. Vel semen intelligitur granum illud frumenti, quod per passionem mortis cecidit in terram, et mortificatum fecit fructum plurimum. Facti autem, inquit, fuissetis sicut Sodoma (cujus populus incestus in hospites perire meruit), dum in fratrem nostrum Dominum majestatis sacrilegi, evadere non potuissemus periculum perditionis, nisi in benedictione seminis sancti in terram missi. Deinde ostendens gentes ex fide apprehendisse justitiam, subiungit dicens:

VERS. 30-33. — « Quid ergo dicemus? Quod gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam; justitiam autem quæ ex fide est; Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis et petram scandali; et omnis qui credit in eum non confundetur. » Fides Christi est credere in eum qui justificat impium, credere in Mediatorem, sine quo nullus reconciliatur Deo, credere in eum qui dicit: « Sine me nihil potestis facere (Joan. xv). » Sed hanc fidem non apprehendit qui, ignorans Dei justitiam, id est quam dat Deus, qui justificat impium et suam volens statuere, tanquam suæ voluntatis viribus factam, cui Deus secundum merita retribuatur gratiam, non vult ut gratia Dei præcedat, quæ eum faciat habere, quam se ipse sibi credit facere justitiam. Unde et sectari hujusmodi homines dicuntur justitiam, quam quasi fugientem viribus suis apprehendere se arbitrantur. Hoc autem proprium Judæorum est, sectantium legem justitiæ quasi per opera justificantem. Gentes vero non sectantur justitiam, sed apprehendunt eam, proximam sibi eam invenientes, prærogante eam sibi gratia fidei, naturali lege eam invenientes insitam cordi suo. « Gentes vero, quæ non sectabantur justitiam, » quæ propria legis est, quæ fit de timore pœnæ, non de amore justitiæ, quam homo facit non Deus, « apprehenderunt justitiam » Dei, justitiam fidei; « Israel vero sectando legem » litteræ, quam sibi putabat vel præsumebat esse « justitiæ, in legem spiritus non pervenit, » quæ vere est lex justitiæ. « Quia » ergo « non ex fide, sed quasi ex operibus, » quasi ipsi sua justitia, offenderunt in lapidem offensionis, in quem qui crediderit, non habebit suam justitiam, quæ ex lege est, quamvis bona sit lex, sed implebit ipsam legem, non sua justitia, sed data a Deo; ita enim non confundetur. Charitas enim legis plenitudo est. Et unde ista charitas diffusa in cordibus nostris? Non utique a nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sciendum autem quod in Isaiâ propheta hoc testimonium ita scriptum est: « Ecce ego pono in Sion fundamentum lapidem pretiosum, electum, D angularem: et qui crediderit in eum non confundetur (Isa. XXVII). » Apostolus autem lapidem offensionis et petram scandali, de alio loco ipsius propheta huic testimonio inseruit, in quo ita scriptum est: « Et non tanquam lapidi offensionis occurretis ei; neque ut lapidi ruinæ (Isa. VIII). » Ex utroque ergo loco excerpens quod assertioni suæ commodum videbatur, in unum sibi coaptavit. Cur autem via et veritas et vita Christus Dominus lapis hic offensionis, et petra scandali nominetur, nulli debet esse offensio vel scandalum. Quia enim hi qui erant in Sion vias non bonas incedentes iter perditionis concito pede currebant, malis suis invicem faventes, quia, sicut dicit propheta, « claudatur peccator in desiderii animæ suæ, et iniquus benedicitur (Psal.

ix); et veniens Dominus arguere cœpit vias eorum pravas dicens: « Væ vobis Pharisei (Matth. xxiii), » et his similia, et factus est eis lapis offensionis et petra scandali, dum sua eis mala non tacens, vias perditionis eorum redarguendo cœpit impedire. Non solum autem, sed et omnibus malis lapis offensionis est Christus. Quidquid enim dicit Christus, amarum est illis; sed quicumque crediderit in illum, non confundetur; confundetur autem qui in se gloriatur, quia non sine peccatis invenietur; nec ad diem, nec ad horam, sed in æternum confundetur. Quicumque ergo non vis offendere, tolle te, impedis te, tolle justitiam tuam, apprehende eam quæ ex Deo est. Quamvis Christianus vocaris, si gratiam ejus denegas, in eum offendis. Minus autem est offendere in Christum pendentem quam in eum in cœlo sedentem. Justitia sit; sed ex gratia sit. A Deo tibi sit; tua non sit. « Sacerdotes tui, » inquit, « induantur justitiam (Psal. cxxxi). » Vestis accipitur, non cum capillis nascitur. Hanc tibi prædicat Apostolus, hanc tibi dat Deus. Geme, plora, crede, ut impetres.

CAPUT X.

VERS. 1. — « Fratres, voluntas quidem cordis mei, et obsecratio ad Deum sit pro illis in salutem. » Voluntas ut ad vera credenda moveatur, non sibi sufficit, nisi a gratia Dei adjuvetur. Propterea Apostolus, licet instanter eis Evangelium prædicaret, non ei sufficit, nisi etiam pro eis oraret, ut crederent. Non enim aliter consequerentur salutem. Orat ergo pro nolentibus credere, ut Deus operetur in eis et velle.

VERS. 2. — « Testimonium enim perhibeo illis, quoniam æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. » Novi, inquit, scio, apud illos fui, talis et ipse fui. Quid autem sit zelus, sive æmulationis, non secundum scientiam, exponens subdit:

VERS. 3. — « Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subiecti. » De Judæis enim hæc dicit, qui de se præsumentes, gratiam repellebant, et propterea in Christum non credebant. Suam vero justitiam dicit eos velle constituere, quæ justitia est ex lege, non quia lex ab ipsis est constituta, sed in lege quæ ex Deo est, suam justitiam constituerant, quando eandem legem suis se viribus implere posse credebant, ignorantes Dei justitiam, non qua Deus justus est, sed quæ homini est ex Deo. Hæc autem est tota scientia magna hominis, scire quia per seipsum nihil est, et quoniam quiddam est, ex Deo est, et per Deum est.

VERS. 4. — « Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti. » Discernitur quippe ab operibus fides, sicut alibi dicitur (supra cap. iii, vers. 28), justificari posse hominem per fidem sine operibus legis. Et sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, et non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo sint bona. « Finis enim legis Christus. » Ideo Dominus in Evangelio noluit discernere ab opere fidem; sed ipsam fidem dixit esse opus; ipsa est

A enim fides quæ per dilectionem operatur. Nec dixit, hoc est opus vestrum, sed, « hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem ille misit (Joan. vi). » Fides ergo hominis, Christi est, quia ab ipso est; et opus omne fidei ad ipsum referendum est, quia ab ipso est, quia finis legis et omnis justitiæ ipse est. Omnis enim perfectio in ipso est, ultra quem non est quo se spes charitatis et fidei extendat.

VERS. 5. — « Moyses enim scripsit, quoniam justitiam quæ ex lege est qui fecerit homo vivet in ea. » Non ait, qui fecerit eam, vivet in illa, ut intelligas legem hoc loco pro ipsis operibus positam, quæ operantes vivebant in illis, alioquin pasceret in cruce carnos. Qui ergo, inquit, fecerit eam, non lapidabitur, non occidetur; præmium ei erit non mori.

B VERS. 6, 7. — « Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cœlum, id est Christum deducere? aut quis descendet in abyssum, hoc est Christum a mortuis revocare? » Justitia quæ ex lege factorum est, ipsa sunt facta, præmium ejus vel merces, non mori, non puniri. De justitia vero quæ ex fide est, longe aliter est. Ipsa enim tantum veram cordis exigit fidem et liberam oris confessionem, non ratione humana exquisitam, sed simplici et voluntario mentis assensu susceptam. Fides enim est in his quæ in religione credenda sunt, voluntarius mentis assensus, in qua qui fidelem et sobrium habet sensum, nullius sapientiæ sensibus divinæ, nullis humanæ scientiæ rationibus, quæ in Christo humana sunt, scrutatur, utique de cœlo illo, quæ divinitatis sunt Christi, sibi expostulet deduci ad intelligendum; vel de abyso illa, Christum sibi revocari de communi sorte morientium, sed simpliciter credens quod credendum indicit divina auctoritas, et libere confitens quod confitendum suggerit veritas; credendi humilitate proficit ad intellectum susceptæ fidei et ad opera quæ per dilectionem fiunt. Sic enim in Deuteronomio scriptum est, unde exemplum hoc assumptum est: « Mandatum hoc, quod ego tibi præcipio hodie, non est superexaltatum a te, neque longe a te. Non est in cœlo, ut dicas: Quis ascendet nobis in cœlum, et accipiet illud nobis, ut audientes faciamus illud; neque trans mare, ut dicas: Quis transibit, et accipiet illud nobis (Deut. xxx). »

C VERS. 8, 9. — « Sed prope est verbum in ore tuo et in corde tuo. Hoc est enim verbum quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, et in corde tuo credideris quod Deus suscitavit illum a mortuis, salvus eris. » Licet enim in re inusitata, et miraculi insoliti, quedam apparere videatur difficultas credendi, fideliter tamen contenti Dominum esse Jesum, et credenti non eum esse de communi sorte morientium, Deus qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, per amorem spiritus, fidei illustrat affectum, et suggerit intellectum, ut et dulce ei efficiatur in corde quod credit et gloriosum confiteri quod saluberrime credere se intelligit. Credendo autem salvus efficitur, non ut vivat

interim, sicut vivit in justitia sua vel operum suorum A operarius ille legis, sed vivat hic in justitia Dei, in æternum cum eo victurus; vivat hic vita Dei operando per dilectionem, in futuro autem accepturus perpetuam glorificationem. Habet enim fidei vera justitia duplex beatitudinis præmium; dum et hic degustat certissimo experientiæ argumento sperandarum substantiam rerum, et ibi accipit quod credit, æternæ felicitatis manifestissimam veritatem. Propter hoc gloriatur hic in tribulationibus, in quibus conscientia sanctæ patientiæ jam arrha quædam et pignus est beatitudinis futuræ. Comparanda est ergo causa causæ, justitia justitiæ, vita vitæ, servi, qui quasi reclusus in pistrino duræ necessitatis, tandiu vivit, quandiu serviliter operatur, et Filii gratiæ, cui servire vivere est, et grate servire magna gratia, et gratis servire magna gloria, merces vero vita æterna.

VERS. 10. — « Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. » Cum constet de justitia fidei, qua corde creditur ad justitiam, non incassum additum est, « ore autem confessio fit in salutem. » Nonne pene omnes qui coram persecutoribus Christum negaverunt, quod de illo credebant, corde tenuerunt, et tamen ore ad salutem non confitendo perierunt, nisi qui pœnitentia revixerunt? Quis ita evanescat, ut existimet apostolum Petrum sic habuisse in corde, cum Dominum negavit ore? Cur loquens in corde suo veritatem, tam amaro B fletu punivit mendacium, quod ore deprompsit, nisi quia magnam vidit esse perniciem, quod corde quidem credit ad justitiam, ore autem non est confessus ad salutem? Sicut enim non proficit veritas in ore, si non sit etiam in corde, sic nec in corde proficit, si tempore necessariæ confessionis in ore deficit.

VERS. 11. — « Dicit enim Scriptura: Omnis qui credit in eum, non confundetur. » Sunt qui Christum verbum Dei, virtutem Dei, sapientiam Dei, non erubescunt confiteri; natum vero, mortuumque et sepultum confiteri erubescunt. Et quomodo curabitur ægrotus qui de medicamento erubescit? Sed eligat tempus, quia nunc est eligendi tempus. Cum enim admirandus ille venerit qui pro nobis est contemptus, judicabit qui pro nobis est judicatus, exci- C tabit occisus, honorabit exhonorus, tunc sive Judæus, sive Græcus (non enim est distinctio), omnis qui credit in illum non confundetur.

VERS. 12. — « Nam idem Dominus omnium, » quia non Judæorum Deus tantum, imo et gentium, » dives ad implenda desideria omnium qui invocant eum. »

VERS. 13. — « Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. » Nomen Domini invocat, qui servus Domini esse desiderat; desiderat esse servus ejus, quicumque intelligit nomen ejus. Nomen ejus intelligunt, qui in semetipsis experiuntur dominatum ejus. Ipsi sunt qui cognoscunt in semetipsis gratiam Dei, et ingrati non sunt, et ideo invocantes nomen Domini salvi sunt. Sic ergo fides Jesu Chri-

sti Domini impetrat nobis salutem, et quanta nobis hic inchoatur in spe, et quanta dabitur in re. Quod autem dicit, salvus erit, utique sicut a febre, sicut a peste, quia non est sanis opus medicus, sed male habentibus. Si ergo omni invocanti salus promittitur, nec est distinctio Judæi et Græci, omnibus invocandum est.

VERS. 14, 15. — « Sed quomodo invocabunt in quem non crediderunt? » De gentibus hic dicere videtur Doctor gentium: repellens eos qui putabant genti tantum Judæorum, non etiam gentibus Evangelium prædicandum. Quod volens ostendere, non ad Judæos tantum, sed et ad gentes pertinere, proposuit quod de propheta præmissum: « Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (Joel. 11): » ac deinde: « Quomodo, inquit, invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? » Sed missi sunt et prædicaverunt, « sicut scriptum est (Isa. LII): Quam speciosi pedes evangelizantium bona! » Neque enim, quia Deus dat incrementum, ideo non est plantandum atque rigandum; hoc autem tramite redditur ad gratiam. Nisi enim gratia provideat, prædicatores vero faciant credentes, non erunt qui salvi fiant invocantes. Ideo speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona; pacem quia percepta remissione peccatorum Deo reconciliamur; bona, quæ filiis gratiæ promittuntur vel speciosi pedes, speciosa nobis vestigia relinquentes, de cultu animi, de amore Dei, de contemptu sæculi. Sed missi sunt evangelizantes, pauci vero inventi sunt obedientes. Unde sub verbis prophetæ (Isa. LIII) vox sequitur conquerentium dicens:

VERS. 16. — « Domine, quis credidit auditui nostro? » Quæ enim audivimus a te, annuntiavimus eis; sed pauci sunt qui obediant nobis. In hoc procedit omnis verborum horum prolixitas, quia prosequitur Apostolus tristitiam suam magnam et dolorem continuum cordis sui de gentis suæ obcæcatione, quam dissimulare non potest, agens pro illis, in quantum veritas et justitia Dei conatibus ejus invenitur non obsistere; cui et ipse resistere non potest, resistente sibi obduratione pertinaciæ malitiæ. Unde et Deo conjunctus condemnat quidem cæcamentis illis multitudinem obduratorum, sed in remedium doloris, sanctam ex eis electionis amplectitur raritatem.

VERS. 17. — « Ergo, » inquit, in eis, id est paucis eorum, « fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. » Gloriatur autem vel in paucis eorum profecisse studium prædicatorum. Deinde cæteris omnem tollens excusationem:

VERS. 18. « Nunquid, » inquit, « non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. LVIII). » Si ergo omnes, et ipsi. Si gentes fines terræ inha-

bitantes audierunt, Judæi habitantes in medio terræ, ubi salus facta est, quomodo se excusare possunt?

VERS. 19. — « Sed dico : Nunquid Israel non cognovit? » Ac si dicat : Sed dicam : cur Israel non cognovit? Non autem ego, sed « primus » ante me « Moyses, » et in ipso Deus, « dicit (*Deut. xxxii*) : Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem : in gentem insipientem in iram vos mittam. » Ac si dicat : Subtrahendo vobis, quam et vos abjicitis, gratiam meam, adduci vos permittam in æmulationem et invidiam, quam habituri estis in gentem, quam nec gentis nomine hactenus dignabimini ; jam autem vere non gentem, id est gentem esse desistentem, et quasi naturalem genituram erroris sui in novam fidei genituram transmutantem. Mitamque vos in iram, qua nunquam caret invidia, in gentem hactenus insipientem, nilque de Deo sapientem, nunc autem in cognitione Dei vos præcedentem. Invidia ergo causa est maxima cur Israel non cognovit. Epulante enim et gaudente cum patre juniore filio, senior intrare noluit (*Luc. xv*). Isaias, etiam licet pro confessione Dei et verbi Dei veritate moriturum se sciret, audent tamen in reprobationem Judæorum vocationem gentium prædicare dicens :

VERS. 20. — « Inventus sum a non quærentibus me ; palam apparui his qui me non interrogabant (*Isa. lxxv*). » Ecce manifestissima gratia Dominum autem Deum præscium fuisse futurorum ; et prædixisse credimus infidelitatem Judæorum non fecisse ; quod sonare videtur verbum adductionis in æmulationem. Sed non Deus propterea ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata jam novit. Ipsorum enim præscivit peccata, non sua ; non cuiusquam alterius, sed ipsorum. Quapropter, si ea quæ ille præscivit ipsorum non sunt ipsorum, non vera ille præscivit. Sed quia falli ejus præscientia non potest, sine dubio non alius, sed ipsi peccant quos Deus peccaturos esse præscivit. Fecerunt ergo peccatum Judæi, quod eos facere non compulsi, cui peccatum non placet ; sed facturos esse prædixit quem nihil latet. Et ideo si non malum, sed bonum facere voluissent, non prohiberentur : et hoc facturi præviderentur ab eo qui novit quid quisque sit factururus, et quid ei sit pro ejus opere redditurus. Hoc interim de reprobatione Judæorum. Porro de eis a quibus inventus est non quæsitus, quid dicemus? Quid, nisi quod dicit qui spiritum Dei habuit, « Misericordia ejus præveniet me? (*Psal. lxxviii*). » Si tu o quisquis ille es, qui de illis es, aliquid tuum primum attulisti, et ex tuo aliquo bono primo misericordiam Dei promeruisti ; non te prævenit. Sed ut esses, quid fecisti? Ut esses qui Deum invocares, quid egisti? Si enim egisti aliquid ut esses, eras ergo priusquam esses. Porro si nihil omnino eras, priusquam esses, non promeruisti ut esses. Fecit autem Deus ut esses ; et tu fecisti ut bonus esses? Si Deus dedit ut esses, et *ajjys* dedit ut bonus esses, melior utique qui dedit ut bonus esses

quam qui dedit ut tantum esses. Sed ipse a non quærentibus est inventus, quia gratia ejus præveniens sensum aperuit, et non quærentibus palam apparuit. Quid ergo? Datur hominibus potestas filios Dei fieri : gratias agant, quia data est potestas ; orent, ne succumbat infirmitas. Nullum extollat nimia suæ voluntatis fiducia in superbiam, ut dicat : Ut quid rogabo Deum, ne vincar a tentatione, cum hoc in mea positum sit potestate : Nullum nimia sui diffidentia dejiciat in negligentiam, ut dicat : Ut quid conamur bene vivere, quod in Dei positum est potestate ; sed subditus fiat omnis mundus Deo. Qui trahitur, sequatur ; qui non trahitur, oret ut trahatur. Sequitur.

VERS. 21. — « Ad Israel autem dicit : Illud ad gentes ; hoc autem ad Israel. Illud quidem ad assumptionem gentium ; hoc autem ad reprobationem Judæorum : « Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi. » Sine, inquit Dominus, saturari filios. « Non » enim « missus sum, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (*Matth. xv*). » Tota ergo die, id est toto cum hominibus conversationis suæ tempore expandit Dominus manus suas, quasi ad amplectendum populum Judæorum ; illis præcipue deputans et miraculorum suorum opera, quæ per manus designantur ; et doctrinæ studium, qua non credentes, sed contradicentes quasi utraque sibi manu attrahere conatur. Et tanquam responderetur : Ubi ergo sunt promissiones factæ ad Israel? continuo subjunxit :

CAPUT XI.

VERS. 1, 2. — « Dico ergo : Nunquid repulit Deus populum suum? Absit! Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. » Atque ut ostenderet gratia Dei relictas esse reliquias, non meritis operum eorum, secutus adjunxit :

VERS. 5-7. — « An nescitis in Elia, quid dicat Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt et ego relictus sum solus, et quærent animam meam. Sed quid illi dicit responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal. Sic et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus ; alioqui gratia jam non est gratia. Quid ergo? Quod quærebat Israel non est consecutus, electio autem consecuta est ; cæteri vero excæcati sunt. » Plebs Dei gens fuit Judæorum, quorum adoptio, et gloria, et testamentum, et legislatio : plebs, inquam, in qua præcesserunt omnia sacramenta Salvatore promittentia. Quid ergo? Totum illud damnatum est? Absit! Sed area ventilata massa interposita est ; palea foris jacet. Quidquid vides Judæorum reproborum, palea est. Qui præsciti et prædestinati sunt, repulsi non sunt. « Reliqui, » inquit, « mihi. » Quid est, reliqui mihi? Ego eos elegi, quia vidi mentes eorum non præsu-

mentes de se, non de Baal. Non sunt mutati; sic sunt, ut a me facti sunt. Sic et nunc reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Cave, Christiane, superviam; licet enim sanctorum imitator sis, totum semper gratiæ deputa, quia ut aliquid reliquum esset in te, gratia fecit, non meritum tuum. De ipsis enim reliquiis loquitur propheta. Si de tuis meritis præsumis, vel operibus, non jam tibi gratia redditur, sed merces debetur. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioqui gratia jam non est gratia. Quid autem est, secundum electionem gratiæ? Mali eramus, et electi sumus, ut boni per gratiam eligentis simus. Gratia enim non invenit, sed efficit meritum. « Quid ergo? Quod quærebat Israel, non est consecutus. » Quid est quod quærebat Israel, quod non est consecutus? Jam superius dixerat, quia sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? « Quia non ex fide, sed ex operibus. » Sectabatur enim legem operum, et in ea quærendo justitiam, non eam est consecutus; electio autem tam ex Judæis quam ex gentibus in lege gratiæ, in lege fidei, in lege spiritus vitæ consecuta est. « Cæteri, » autem quia credere noluerunt, cum possent, « excaecati sunt: » id est facti qui non possent. Quia enim voluntate peccaverunt, etiam in voluntate puniti sunt; ut quia scienter verum dixerunt falsum, postea nec veritatem ipsam possent intelligere. Hoc enim non simplicitatis ignorantia, sed pravæ voluntatis meretur invidia.

VERS. 8. — Ideo « dedit illis Deus spiritum compunctionis. » Ista compunctio, damnata est conscientia pœnalis afflictio, de qua supra dixit: « His autem qui sunt ex contentione, ira et indignatio, » etc. Damnati enim ad infernum gehennæ, primum hic cruciantur in inferno conscientia, non habentes justitiam quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operantem, sed desperationem diabolicam mortem æternam operantem. Hoc autem testimonium unde assumptum sit, non satis apparet; nisi forte de Isaia, ubi dicit: « Vade, et dic populo huic: Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis. Incrassatum est enim cor eorum (Isa. vi) » usque ad conclusionem oculorum interiorum et obturationem aurium, ut jam nec videre possint, nec audire, quia cum potuerunt, noluerunt.

VERS. 9. — « Et David dicit (Psal. LXXIII): Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem eorum ipsis. » Mensa Judæorum scriptura est Veteris Testamenti; in qua de Moyse et prophetis diversa fercula apponuntur. Quæ illis sit in laqueum, cum spiritualia nulla curantes, carnalia sibi tantum in Scripturis repromitti arbitratur. Quare vero coram ipsis? Iniquitatem enim suam noverunt; et tamen in ea pertinacissime perseverant, tantumque valet animi præsumptio, ut coram ipsis sit laqueus, et tamen incidant in eum. Unde et sequitur.

VERS. 10. — « Obscurentur oculi eorum ne videant; » ut quoniam siue causa viderunt, fiat in eis, ut nec videant. Quod autem dicit, prophetantis est, non optantis; non ut fiat, sed quia fiet. « Fiat eis in scandalum, » quia videntes Dominum passibilem, scandalizati sunt. « Et dorsum eorum incurva, » ut qui noluerunt cœlestia cognoscere, jam non nisi terrena sciant cogitare. Unde et a loco, quem ne perderent, Christum occiderunt, infeliciter exturbati et dispersi per terras, ulique quaqua Ecclesia dilatata est, non desunt, et de Scripturis suis testimonio nobis sunt, quia quæ de Christo prædicantur, nos non continximus, sed in eorum libris inveniuntur. Cum ergo obcaecati nostris Scripturis non credunt, complentur in eis suæ, quas cæci legunt.

VERS. 11. — « Dico ergo: Nunquid sic offenderunt, ut caderent? Absit. » Est casus, quo justus septies cadit, et resurgit (Prov. xxiv), et est casus, de quo qui cadit, non adjicit ut resurgat (Isa. xxiv), sicut cecidit Lucifer de cœlo casu æternæ desperationis. Hoc casu absit, inquit, ut ceciderit Israel, cum adhuc apud eos meditatio legis permaneat, et zelus Dei, licet non secundum scientiam. Casus enim Judæorum habet resurrectionem, et aversio conversionem. Quomodo? Sequitur et dicit: « Sed illorum delicto salus gentibus facta est, ut illos æmulentur. » Non enim casus eorum usquequaque inutilis inventus est, quia unde ipsi ceciderunt, inde alii surrexerunt. Unde et casum eorum delicti nomine quasi clementius voluit appellare. Delictum ergo eorum salus est gentibus, ut illos æmulentur, id est ut sicut nunc gentes apud Judæos invenerunt, in quo salventur, sic et Judæi aliquando agnita veritate, in salutem suam gentes æmulentur.

VERS. 12. — « Quod si delictum eorum divitiæ sunt mundi; et diminutio eorum divitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorum? » Delictum Judæorum divitiæ mundi sunt, quia in eorum delicto pars Domini factus totus mundus, cum primum in constitutione terminorum mundi solus Jacob constitutus fuerit funiculus hæreditatis ejus (Deut. xxxii): « Quod si diminutio eorum divitiæ sunt gentium, quanto magis plenitudo eorum? » Quod enim Judæis diminutum est et ablatum, hoc gentibus additum est et collatum. Et bene ad diminutionem plenitudo reddita est, quia quandiu Israel in incredulitate permanet, nondum plenitudo portionis Dei potest dici completa; quam conversione sua ipse complebit.

VERS. 13, 14. — « Vobis enim dico gentibus: Quandiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis. » Cum enim pervigilem curam et jugem sollicitudinem erga doctrinam gentium Apostolus gerebat, et conversationem earum probabiliter exhibebat, videntes hoc Israelitas ad æmulationem proficientium provocabat. Et hæc erat magna ruina-

sterii ejus glorificatio: alterum per profectum alterius suscitare ad profectum.

VERS. 15. — « Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi; quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? » Si abstractio gentis illius reconciliationem mundo præstitit, si tanta in eis fuit gratia, quæ ablata ab eis, et data gentibus, totum mundum implevit, æstimari non potest quid sit illud quod ex reconciliatione ejus mundus accepturus sit. « Quæ erit assumptio eorum, nisi vita ex mortuis? » Nunc enim interim ad vitam ex mortuis proficientibus, varii annuntiantur profectus; tunc autem ipsa perfectio. Tunc enim, in fine scilicet mundi, generalis eorum futura est assumptio, cum in omnibus fidelibus celebris illa resurrectio fiet, qua mortale indnet immortalitatem, et corruptio incorruptionem.

VERS. 16. — « Quod si delibatio sancta, et massa. Et si radix sancta, et rami. » Olivam creavit Deus patriarchas sanctos, unde et floruit populus Dei; hæc arbor putata est. Nam inde superbi rami fracti sunt, blasphemus populus Judæorum. Manserunt tamen ibi rami boni et utiles, sancti apostoli. Ipsa est delibatio, parva de quavis re assumptio ad experimentum totius massæ. Inde est quod dicit: Si delibatio sancta inventa est, et massa potest sanctificari. Sicut radix; sic et rami. Ramorum enim natura, sicut solet in omni arbore, radicis respondet sanctitatem, et fructuum aliqua delibatio totius massæ qualitatem. In delibatione ergo et ramis, naturalis est sanctitas radicis. Tu autem contra naturam aliunde insertus, quidquid habes sanctitatis, ex beneficio habes inserentis, et pinguedine radicis. Unde et sequitur:

VERS. 17. — « Quod si aliqui ex ramis fracti sunt; tu autem cum esses oleaster insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. » De radice patriarcharum dicit fractos quosdam ramos propter incredulitatem, et insertum oleastrum, ut esset particeps pinguedinis olivæ, id est Ecclesiam ex gentibus venientem. Et quis inserit in olivam oleastrum? Olivam potius inseri solet in oleastro, oleastrum in oliva nunquam vidimus. Nam quisquis fecerit, non inveniet baccas olivæ, sed oleastri. Quod enim inseris, hoc crescit, et ejus fructus est. Non enim crescit radicis fructus, sed surculi. Hoc ostendens Apostolus, omnipotentia sua Deum fecisse, ut oleaster in radice olivæ insereretur, ut non baccas silvestres, sed olivam redderet, ad omnipotentiam Dei revocans ait: « Quod si aliqui ex ramis fracti sunt; tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. » Noli gloriari quia insertus es, sed time, ne per infidelitatem frangaris, sicut illi fracti sunt. Oliva superba digna frangi fuit, quæ dixit: « Nos de servitute non sumus nati; unum patrem habemus Abraham (Joan. viii). » Audi et oleastrum dignum inseri: « Non sum dignus, » ait, « ut intres sub tectum meum

(*Matth. viii*). » Centurio alienigena fuit, qui hoc dixit, de quo et Dominus dixit: « Non inveni tantam fidem in Israel (*ibid.*) » In oliva non inveni quod inveni in oleastro. Ergo oliva superba succidatur, et oleastrum humile inseratur. Deinde vide præcedentem et inserentem: « Multi venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob, in regno cælorum (*ibid.*). » Non ergo superbe gloriemur adversus fractos ramos; sed potius cogitemus, cujus gratia et quanta misericordia, et in qua radice inserti sumus, ut non alta sapiamus, sed humilibus consentientes simus.

VERS. 18. — « Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. » Nihil enim habes, quod non accepisti. Et si insultas fractioni ramorum, non tu radicem portas, sed radix te, cui insultas. Talibus enim insultantibus dicit:

VERS. 19, 20. — « Dicis ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide sta. » Amputatis propter infidelitatis superbiam naturalibus ramis, tu fide sta, ut deputetur tibi fides ad justitiam, et impleatur in te, non quod postulat meritum tuum, sed quod a Domino promissum est beneficium. « Noli altum sapere, sed time. » Inest enim gratiæ timor suus. Timor iste præcipitur, etiam iis qui ex fide viventes hæredes sunt Novi Testamenti, atque in libertatem vocati. Altum enim sapere superbire est. Timorem hunc non delectat iniquitas, etiamsi proponatur impunitas. Hoc enim tantum timet, ne amitiat ipsam gratiam, per quam in ea factum est, ut eam non delectet peccare. Qui enim altum sapit, et ideo non timet: utique perniciose non timet. Quid enim homini amat, qui forte hoc ipsum propter hoc ipsum amat non timere? Potest enim hoc persuadere sibi aliquis non sanitate, sed immanitate. Nam propter hoc ipsum quia amat non timere, ut quod amat exerceat, ingentia facinora molitur. Non ergo hoc pro magno bono habendum est quod in homine pessimo inveniri possibile est. Quapropter timeat Christianus, antequam perfecta charitas foras mittat timorem (*I Joan. iv*). Deinde proficiendo tanto minor efficiatur timor, quanto patriæ quo tenditur, propinquior. Major enim timor debet esse peregrinantium, minor propinquantium, nullus pervenientium. Sed et timor nerducit ad charitatem; perfecta vero charitas foras mittit timorem.

VERS. 20, 21. — « Noli ergo altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. » Superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jac. iv*).

VERS. 22, 24. — « Vide ergo bonitatem et severitatem Dei; in eos quidem qui ceciderunt severitatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate. » Salubriter Scriptura non solum bonitatem Dei, sed et severitatem commendat, quoniam et anatur Deus utiliter, et timetur. Itaque sanctis patriarchis in radice sua viventibus, infidelis superbia naturalium ramorum justa Dei severitate cou-

fringitur, et fidelis humilitas oleastri gratia divinæ bonitatis inseritur. Quicunque ergo insereris vide, ut dictum est, bonitatem et severitatem Dei. Sic enim omnis materia corporalis, cum sine dubio unius naturæ sit, per accidentes sibi qualitates diversas species profert corporum, sive in hominibus, sive in animalibus, sive in arboribus, sive in herbis, ita et cum omnium rationalium una natura sit, arbitrii proprii libertate æqualiter donata, uniuscujusque motus proprii ex arbitrii libertate probati, vel ad virtutem, vel ad libidinem subjectam sibi animam perducentes, vel præeunte gratia Dei in bonæ eam arboris speciem formant, vel proprio vitio in malam arborem deformant. Unde et Dominus, ut ostenderet arborem bonam fieri, non nasci: « Aut facite, » inquit, « arborem bonam, et fructus ejus bonos; aut facite arborem malam, et fructus ejus malos (*Matth. xii*). Alioquin et tu excideris, sed et illi si non permanserint in incredulitate inserentur. Potens est enim Deus inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii qui secundum naturam inserentur suæ olivæ? » Sicut enim, ut dictum est, corporalem naturam causæ exterioris accidentes in diversas formant effigies, sic rationalem animam vel gratia Dei quasi originaliter formant in olivam, vel oleastrum facit in eam transire, vel econtrario agit liberi arbitrii abusio. Æque enim potens est Deus operari et in Judæorum oliva, et in gentium oleastro.

Vers. 25. — « Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes. Quia cæcitas ex parte contigit in Israel donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. » De ruina alterius gaudere periculosum est; insultare vero, imminenti ruinæ suæ iudicium est. Propter quod timens Apostolus infirmioribus discipulis ex gentibus, occultum hoc mysterium de salute Judæorum eis revelat, ne scilicet omnino eos alienatos esse a Deo arbitrarentur, tum quia in eis non nisi ex parte cæcitas contigerat, tum quia ipsa gentium plenitudo sine generali eorum conversione compleri non poterat. Porro in semetipsis sapientes sunt: quibus, cum alios judicant, occultorum iudiciorum Dei neglecta formidine, in quamdam quasi certitudinem salutis suæ sapiunt rationes peritorum suorum. Cæcitas enim facta est in Israel, facientibus peccatis eorum, ut plenitudo gentium intraret; qua ingressa cæcitatem in eis cessare necesse est. Quod quomodo fiat, subdit dicens:

Vers. 26. — « Veniet ex Sion qui eripiat et avertat impietatem ab Jacob, et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum. » Veniet ex Sion de quo scriptum est: « Ex Sion species decoria ejus (*Psal. xlix*); » qui eripiat a possessione inimici plenitudinem gentium, et avertat impietatem ab Jacob; ut jam non invident gentibus, sed æmulentur eas in bonum.

Vers. 27. « Et hoc illis a me testamentum. » Addi-

A que Apostolus de suo quod in propheta non habetur, « cum abstulero peccata eorum: » quia sicut dicitur de gentibus illis, nondum completa erat iniquitas Amorrhæorum et Gomorrhæorum (*Gen. xv*): sic usque ad tempus illud non complebuntur vel auferentur iniquitates Judæorum. Quæ autem sit, plenitudinis gentium quantitas, antequam non auferatur Judæorum iniquitas: quis etiam sit iste omnis Israel qui salvus fiet, occulta sunt mysterii, quod Apostolus ex parte vult sciri, et ex parte permittit nesciri. Nam ex primo adventu Domini humili cæcitas facta est in Israel. Ex serundo omnis Israel salvus fiet. Per Eliam namque magnum mirabilemque prophetam, exposita sibi lege ante iudicium in ultimo tempore Judæos in Dominum Jesum esse credituros, celeberrimum est in sermonibus cordibusque fidelium. Ipse quippe ante adventum iudicis speratur esse venturus, usque ad tempus illud vivens in carne reservatur. Exponet autem legem spiritualiter quam nunc Judæi observant carnaliter. « Et convertet corda patrum ad filios (*Malac. iv*): » id est ut filii sic intelligant legem, sicut eam intellexerunt patres eorum prophetæ, in quibus et Moyses fuit. Sic enim cor patrum convertitur ad filios, cum intelligentia patrum perducitur ad intelligentiam filiorum, et cor filiorum ad patres eorum, dum quod senserunt illi, sentiunt et isti.

Vers. 28. « Secundum Evangelium quidem inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi, propter patres. » Quid est, secundum Evangelium inimici propter vos, nisi quod eorum ininicitia, qua occiderunt Christum, in Evangelio, sicut videmus, profecit? Et hoc ostendit ex Dei dispositione venire, qui bene novit uti etiam malis, non quod illi prosint vasa iræ, sed ipso eis bene utente prosint vasis misericordiæ. Est enim in malorum potestate peccare, ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei dividit tenebras et ordinantis eas, ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei non impleatur nisi voluntas Dei. Legimus in Actibus apostolorum eos in persecutione orantes et dicentes post aliquanta: « Convenerunt enim in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti, Herodes et Pilatus et populus Israel, facere quanta manus tua et consilium prædestinavit fieri (*Act. iv*). » Ecce quod dictum est, « secundum Evangelium quidem inimici propter eos. » Tanta quippe ab inimicis Judæis manus Dei et consilium prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerunt Evangelio propter nos. Sed quid est quod sequitur: « Secundum electionem vero, charissimi, propter patres? » Nunquid iidem inimici, iidemque charissimi? Absit! Sed utrumque licet inter se contrarium, id est et inimici et charissimi; quamvis non in eosdem homines, tamen in eandem convenit gentem Judæorum, et ad idem carnale semen Israel: aliis eorum ad claudicationem Jacob, aliis ad benedictionem Israel pertinentibus. Hunc sensum apertius superius (*vers. 7*)

explicavit, ubi ait : « Quod quærebat Israel non est consecutus, electio autem consecuta est : cæteri vero excæcati sunt. » Ubi audimus, « electio consecuta est, » ibi intelligendi sunt charissimi propter patres, quibus ista promissa sunt. Ii enim non illa vocatione vocati sunt, qua dictum est : « multi vocati, pauci vero electi (*Matth. xx*) ; » sed illa, qua vocantur electi. Unde et hic subditur : « sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei, » id est sine mutatione stabiliter fixa sunt. Quicunque ad hanc vocationem pertinent omnes sunt docibiles Dei ; nec potest quisquam eorum dicere : Credidi, ut sic vocarer ; sed prævenit omnes gratia Dei ; quia sic sunt vocati, ut crederent. Omnes enim docibiles Dei veniunt ad Filium, quoniam audierunt et didicerunt a Patre per Filium, qui evidentissime dicit : « Omnis qui audivit a Patre et didicit, venit ad me (*Joan. vi*). » Istorum nemo perit, quia omne quod dedit ei Pater, non perdit ex eo quidquam : « Sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei. » Ii sunt, quibus dicitur, « ut eatis et fructum afferatis et fructus vester maneat (*Joan. xv*). » Quibus verbis non solum justitiam, sed etiam in ea perseverantiam se iis dedisse ostendit.

VERS. 30, 31. — « Sicut enim aliquando et vos non credidistis, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem ; ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur. » Profundiores jam hic causas exponit incredulitatis non credentium. Scilicet quia sicut gentes olim non credentes, non tamen penitus derelictæ sunt, sed occasione accepta ex naturalium fractione ramorum, ipsi olivæ ex oleastro contra naturam inserti sunt, sic postquam plenitudine gentium impleta fuerit dispensatio, et ipsi misericordiam consequentur. In quo volens Apostolus bonitatem Dei ostendere, qua ex incredulitate aliquorum, aliorum salutem facit.

VERS. 32. — « Conclusit, » inquit, « Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. » Unde sibi quidam male intelligentes blandiuntur ; sed quos « omnes » dicat, circumstantia lectionis demonstrat. De Judæis enim agit et gentibus, ex quibus quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, in infidelitate conclusit, ut de amaritudine infidelitatis suæ pœnitendo confusi et ad dulcedinem misericordiæ Dei credendo conversi clamarent illud de psalmo : « Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te (*Psal. xxx*) » non in se. Omnium itaque misereatur vasorum misericordiæ, quorum omnium ? et eorum scilicet quos ex gentibus, et eorum quos ex Judæis prædestinavit, vocavit, justificavit, glorificavit. Non omnium hominum, sed istorum omnium neminem reliquit.

VERS. 33, 36. — « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus

fuit ? Aut quis prior dedit illi et retribuetur ei ? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia : ipsi gloria in sæcula sæculorum Amen. » Præmissa profundissima sententia de gratuita gratia Dei nullis præcedentibus meritis non iniqua, quæ non tam movet cum præstatur indignis, quam cum æque aliis indignis denegatur, cur hunc, cur non illum electio vocet, quasi Altissimi cujusdam secreti aditum pulsans, quia per cognitionem ad interiora admitti non valuit, per humilem confessionem ante januam humilis stetit ; et quod intus intelligendo comprehendere non valuit, foris timendo laudavit. Et nos ergo, in quantum judicia sua nobis manifestare dignatus est, gratias agamus ; in quantum abscondere, non adversus ejus consilium murmuremus, sed hoc quoque saluberrimum nobis esse credamus. Neque enim frustra dictum est : « Judicia tua abyssus multa (*Psal. xxxv*). » Cujus abyssi altitudinem expavescens iste Apostolus sic exclamavit : Inde sunt divitiæ gloriæ ejus in vasa misericordiæ, quæ vocat in adoptionem : quas notas vult facere etiam per vasa iræ, quæ apta sunt in interitum. Viæ vero investigabiles, ipsæ sunt de quibus in psalmo canitur : « Universæ viæ Domini misericordia et veritas (*Psal. xxiv*) : » misericordia, quoniam cujus vult misereatur, non in justitia, sed in misericordiæ gratia : et quem vult indurat, non in iniquitate, sed in veritate vindictæ. Quæ tamen misericordia et veritas sic sibi occurrunt, ut nec misericordia impediatur veritatem, qua plectitur dignus, nec veritas misericordiam, qua liberatur indignus. Nulla ergo sunt merita justorum ? Sunt plane, quia justii sunt, sed ut justii fierent, merita non fuerunt. Justi enim facti sunt, cum justificati sunt. Valde ergo parvum sensum habemus ad discutienda judicia Dei, et justitiam eorum, apud quem sicut non est impossibilitas, sic nec iniquitas esse credenda est, cum superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (*Jac. iv*). « O altitudo ! » Altitudo hæc non est quantum distat cælum a terra ; quia et cælum et terra temporalia et localia sunt, sed quantum distat Deus ab omni temporali et locali creatura ; quod omnes creaturæ sunt. Nullius igitur creaturæ attingitur sensu, comprehenditur intellectu, altitudo sapientiæ Dei, in qua facta sunt omnia, in qua cum omnia fiunt, non tamen eam inquinant peccantia : in quam nihil incurrit inquinatum, cum ipsa attingat omnia propter suam munditiam, cum autem ipse sit sapiens, et generans de se sapientiam ; quæritur utrum per se ipse sibi sit sapiens, an per eam quam de se gignit sapientiam : an ita sit sapiens, quemadmodum dicens : Verbo enim quod genuit dicens est. Sed si Pater qui genuit sapientiam, ex ea est sapiens, neque hoc illi est esse, quod sapere, qualitas ejus est, non proles Filius. Etiam non ibi est summa simplicitas. Sed absit ut ita sit, quia ibi vere est summe simplex essentia ! Hoc ergo ibi est esse, quod sapere. Quod si hoc est ibi esse, quod sapere ; non per illam sapientiam quam genuit, sapiens est Pater, alioqui non ipse illam, sed illa eum genuit.

Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illis est esse quod sapere, nisi eo est sapiens, quo est? Quapropter quæ causa illi est, ut sapiens sit, ipsa illi causa est, ut sit. Ergo et Pater ipsa sapientia est, et ita dicitur Filius sapientia Patris, quomodo dicitur lumen Patris, id est ut quemadmodum lumen de lumine, et utrumque unum lumen, sic intelligatur sapientia de sapientia, et utraque una sapientia. Ergo et una essentia, quia hoc est ibi esse quod sapere. Quod enim sapientia sapere, et potentia posse et æternitati æternam esse, hoc est essentia ipsum esse. Et quia in illa simplicitate non est aliud sapere quam esse, eadem sapientia est quæ essentia. Pater igitur et Filius simul una essentia, et una magnitudo, et una veritas, et una sapientia. Hoc autem, et hujusmodi quæ Dei sunt, nemo cognovit nisi Spiritus Dei; qui sic in Deo est per unitatem naturæ, ut non sit aliquid in Deo, quod non possit spiritus ejus naturali unitate cognoscere. Istam quippe plenitudinem cognitionis sola possidet unitas naturalis, per quam sic est in Deo spiritus ejus, ut unus cum eo sit naturaliter Deus. Qui tamen sic in Deo est, et unus cum illo Deus est, ut non cum eo unam personam habeat, sicut habet cum homine spiritus hominis, qui in ipso est, et una sit in Trinitate persona. Trinitas enim Deus unius ejusdemque naturæ atque substantiæ, non minor in singulis, quam in omnibus. Nec major in omnibus, quam in singulis; sed tanta in solo Patre, vel in solo Filio, quanta in Patre simul et Filio, et tanta in solo Spiritu sancto, quanta simul in Patre et Filio et Spiritu sancto. Neque enim Pater, ut habeat Filium de seipso, minuit seipsum; sed ita genuit de se alterum se, ut totus maneret in se, et esset in Filio tantus, quantus in se. Similiter Spiritus sanctus, integer de integro, non præcidit unde procedit; sed tantus cum illo, quantus ex illo; nec minuit eum procedendo, nec auget hærendo. Et hæc omnia nec confuse unum sunt, nec distincte tria sunt: sed cum sint tria, unum sunt; cum sint unum, tria sunt. Eæ sunt divitiæ sapientia Dei, quia scire Deum Patrem et quem misit Jesum Christum, ipsa vita æterna est (*Joan. xvii*). Nemo autem novit Patrem nisi Filius; et nemo novit Filium, nisi Pater, et cui voluerit ipse revelare (*Matth. ii*). Voluerit utique per Spiritum sanctum. Voluntas Patris et Filii, Spiritus sanctus est. Sapientia hujus providentia vel scientia vel judicia sic sunt super unam animam, sicut super unam urbem; sic super unam gentem sicut super universam humani generis multitudinem, quia sic intendit Dominus singulis, ac si vacet a cunctis et sic simul intendit omnibus ac si vacet a singulis. Ille est sensus, de quo dicit: « Quis enim cognovit sensum Domini? » Qui enim omnia administrando implet, regit implendo; nec cum unum disponit, deest universis; nec deest uni, cum disponit universos. Cuncta scilicet naturæ suæ potentia quietus operatur. Est enim Filius de Patre ut sit, atque ut illi coæternus sit. Imago quippe si perfecte impleat

illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei non illud imagini suæ. Ubi jam est tanta congruentia, et prima æqualitas, prima similitudo, nulla in re dissidens, et nullo modo inæqualis et nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est. Ubi est prima et summa vita, cuius non est aliud intelligere, et aliud vivere; sed id quod est intelligere, hoc est et vivere, hoc et esse est. Unum omnia tanquam verbum perfectum, cui non desit aliquid, et ars quædam omnipotentis ac sapientis Dei plena omnium rationum viventium incommutabilitatem, et omnes unum in ea, sicut ipsa unum de uno, cum quo unum. Ubi novit Deus omnia quæ fecit per ipsam, ideo cum decedant et succedant tempora, non decedit aut succedit aliquid scientia Dei. Non enim hæc quæ creata sunt, ideo sciuntur a Deo, quia facta sunt; ac non potius ideo facta sunt mutabilia, quia immutabiliter a Deo sciuntur. Hæc est inestimabilis illa altitudo divitiarum sapientia et scientia Dei, ille vero ineffabilis complexus quidam Patris et imaginis non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo, si tamen aliqua humana voce digne dicitur, est in Trinitate Spiritus sanctus, non genitus, sed genitoris, genitique suavitas, ingenti largitate atque ubertate perfundens omnes creaturas pro captu earum, ut ordinem suum teneant, locis suis acquiescant. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum et in ænigmatibus, gaudeat, in quantum videt hoc, in tantum cognoscens sensum Domini, et gratias agat; qui autem non videt, tendat per pietatem ad videndum, ad amandum; non per cæcitatem ad calumniandum, pravus consiliarius summæ æquitatis ordinem corrigere volens ad arbitrium suæ voluntatis; quem omnes creaturæ vel tenent, vel non effugiunt, si locis a Deo positus non acquiescunt. Sequitur: « Quis prior dedit illi, et retribuatur ei? » Aliter dicitur homini, debes mihi quia promisisti mihi: aliter debes mihi, quia dedi tibi. Quando dicis, debes mihi quia dedi tibi, a te processit beneficium, sed mutuatum, non donatum; quando autem dicis, debes mihi, quia promisisti mihi, tu nihil dedisti, et tamen exiges. Bonitas enim ejus qui promisit dabit, ne in malitiam fides convertatur. Qui autem fallit, malus est. Deo autem nunquid dicimus, redde mihi, quia dedi tibi? Quid dedimus Deo, quando totum quod sumus, et quod habemus boni, ab ipso habemus? nihil ergo ei dedimus. Hoc ergo modo possumus exigere Dominum Deum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti, et hoc tu fecisti, qui laborantes juvisti. Vide enim quæ tibi prior dederit Deus, quid tibi fecit, cum prædestinavit te, qui nondum eras. Nempe quod dicit Apostolus: « qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt (*Rom. iv*). » Si jam esses, non prædestinaberis: nisi aversus esses, non vocaberis; nisi impius esses, non justificaberis; nisi terrenus esses et abjectus, non glorificaberis. Quid ergo reddimus? « Ipsa gloria, » quia non eramus,

quando sumus prædestinati; quia aversi eramus, quando sumus vocati; quia peccatores eramus, quando sumus justificati. Pro iis omnibus agamus Deo gratias, ne simus ingrati. « Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen. » Religet nos religio uni omnipotenti Deo. Quia inter mentem nostram, qua illum intelligimus Patrem, et veritatem, id est lucem interiorum, per quam eum intelligimus, nulla interposita creatura est. Quare ipsam quoque veritatem nulla ex parte dissimilem in ipso et cum ipso veneremur, quæ forma est omnium quæ ab uno facta sunt, et ad unum nituntur. Unde apparet spiritualibus animis, per hanc formam facta esse omnia, quæ sola implet, quod appetunt omnia. Quæ tamen omnia neque fierent a Patre per Filium, neque suis finibus salva essent, nisi Deus summe esset, qui et nulli naturæ, quæ ab ipso bona esse possent, invidit; et in bono ipso alia quantum vellent, alia quantum possent, ut manerent, dedit. Quare ipsum donum Dei cum Patre et Filio æque incommutabile colere et tenere nos convenit, uniusque substantiæ Trinitatem unum Deum a quo sumus, per quem sumus, in quo sumus; a quo discessimus, cui dissimiles facti sumus, a quo perire non permissi sumus: princi-

A pium ad quod recurrimus, formam quam sequimur, gratiam qua reconciliamur, unum quo auctore conditi sumus, et similitudinem ejus, per quam ad unitatem reformamur, et pacem qua unitati adhæremus. Hæc est res, qua sola frui debemus, Trinitas sancta, si tamen res, et non rerum omnium causa, si tamen et causa. Non enim facile nomen, quod tantæ excellentiæ conveniat, inveniri potest, nisi quod melius ita dicitur Trinitas hæc unus Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Ita Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et singulus quisque horum Deus, et simul omnes unus Deus; et singulus quisque horum plena substantia et simul omnes una substantia. Pater tamen nec Filius est, nec Spiritus sanctus; Filius, nec Pater est, nec Spiritus sanctus; Spiritus sanctus nec Pater est, nec Filius. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, majestas, potestas. In Patre unitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto unitatis æqualitatisque connexio. Et tria hæc unum omnia propter Patrem, æqualia propter Filium, connexa per Spiritum sanctum. Non ergo confuse accipiendum est, « ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: » nec diis multis, sed « ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen. »

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT XII.

VERS. 1, 2.—« Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. » Verum sacrificium est omne opus bonum quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni quo veraciter beati esse possimus. Unde et ipsa misericordia, si non propter Deum sit, non est sacrificium. Sacrificium enim res divina est. Unde ipse homo Dei nomine consecratus et Deo votus, in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est. Corpus etiam nostrum, cum illud temperantia castigamus, quemadmodum debemus, et propter Deum id facimus, sacrificium est, ad quod hic nos Apostolus hortatur. Si ergo corpus quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur anima, cum ejus rectus et bonus usus refertur ad Deum, sacrificium est, quanto magis ipsa anima, cum se refert ad Deum, ut amoris ejus igne succensa formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex pulchritudine ejus acceperit, sit sacrificium? Quod ipse Apostolus consequenter adjungens, « et nolite, » inquit, « conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. » Cum

C igitur vera sacrificia opera sint misericordiæ, sive in nos ipsos, nam, « Miserere, » inquit, « animæ tuæ placens Deo (Eccli. xxx); » sive in proximos, quæ referuntur ad Deum: opera vero misericordiæ non ob aliud fiunt, nisi ut a miseria liberemur, ac per hoc ut beati simus; quod non fit nisi bono illo, de quo dictum est: « Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. LXXII); » profecto efficitur, ut tota congregatio societasque sanctorum, universale sacrificium offeratur Deo per sacerdotem magnum, qui etiam semetipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus, secundum formam servi; hanc enim obtulit, in hac oblatum est, quia in hac mediator est, in hac sacerdos, in hac sacrificium. « Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta. » Tribus modis voluntatem Dei meremur cognoscere, vacando scilicet, et vivendo quoniam ipse est Deus, et firmissime credendo quia omne verbum Dei verum est (nisi enim credideritis non intelligetis), et ipsum verbum Deique voluntatem pro viribus implendo. Est autem voluntas Dei alia bona, alia beneplacens, alia perfecta. Voluntas Dei bona est, cum impletur quod dicitur: « Misericordiam volo et non sacrificium (Ose. vi), » scilicet cum in operibus misericordiæ hilares nos exhibemus et promptos in corporalibus exercitiis, iis, quæ ad Deum sunt; beneplacens, cordis munditia; perfecta, cum et actu et affectu

deformamur sæculo, et conformamur Deo. Porro in corporalibus exercitiis rationale exigitur obsequium: in puritate cordis novitas spiritualis sensus, in nullo serviens vetustati carnis vel litteræ. Rationabile vero obsequium est, sicut exhibuimus membra nostra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibere membra nostra servire justitiæ in sanctificationem (*Rom. vi*). Per hoc enim meremur sensus novitatem, et spiritus intelligentiæ gratiam percipimus; per quod ad similitudinem Dei proficimus, et ejus recuperamus imaginem, quam contraria agendo ex parte amisimus; non enim totam; quia si totam amissemus, nihil maneret, undediceretur: « Quamquam in imagine pertransit homo, verumtamen vane conturbatur (*Psal. xxxviii*). » Si autem nihil omnino de ea amissemus, non esset unde diceretur, « reformamini in novitate sensus vestri. » Non autem reformare seipsam potest anima, sicut potuit deformare. Nemo enim potest esse continens, nisi Deus det (*Sap. viii*). Reformatio autem hæc in duobus constat, in prohibitione et jussione. Generalis prohibitio est: « Non concupisces; » generalis jussio est: « Diliges. » Hoc ipsum est non conformari sæculo, et conformari Deo. Illud enim pertinet ad non concupiscendum, hoc ad diligendum. Illud ad continentiam; hoc ad justitiam. Illud ad declinandum a malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo vetustate exspoliatur, diligendo novitate induimur. Quod implebit in nos charitas Dei, quæ diffundetur in cordibus nostris, non per nos, sed per Spiritum sanctum qui datur nobis. Cum ergo cohibiti fuerint affectiones ab amore sæculi, completumque fuerit in nobis, non conformari sæculo, statim sequetur innovatio in novitate sensus nostri; nec jam erimus secundum genus tanquam imitantes proximum, et ex hominis melioris auctoritate viventes, neque enim dixit Deus de homine: Fiat homo secundum genus, sed « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. i*): » sed ut nos ipsi incipiamus aliquando probare, « quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. » Mente quippe renovatus et conspiciens intellectam voluntatem Dei, homine demonstrante non indiget, ut suum genus imitetur; sed ipso Deo demonstrante probat ipse quæ sit voluntas Dei, bonum beneplacitum ejus. « Dico enim per gratiam quæ data est mihi. » Quod, inquit, vobis dico, non per humanam dico sapientiam, sed per gratiam quæ data est mihi. Alii enim datur sermo sapientiæ; alii sermo scientiæ (*I Cor. xii*). Sermo scientiæ, ut quod dicitur pateat, ut placeat; sermo sapientiæ, ut sapiat, ut moveat; etsi, inquit, imperitus sermone, sed non scientia. Constat ergo Apostolum sermonis sapientiæ et scientiæ accepisse gratiam, in ornatu vero verborum imperitum se confiteatur. Predicatio enim veritatis, ubi in veritate et gratia agit, habitum omnem loquentis, vultum, vocem, verba, in propria et manifesta quædam format instrumenta, ut palam fiat quod Dominus dicit: « Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris ve-

stri qui loquitur in vobis (*Luc. xii*). » Magna enim distantia est loquentis per sapientiam verbi, et loquentis per gratiam, et longe impar efficacia. Unde et hic auditores a vanitate sapientiæ sæcularis cohibens:

VERS. 3.— « Non, » inquit, « plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. » Loquitur enim superbis ramis oleastri, quibus supra dixerat: « Noli altum sapere, sed time (*Rom. xi*). » De verbo quippe doctrinæ, de profundiori scientiæ ratione, qui non accepit gratiam et quærit jactantiam, cum minus sapiat, plus vult sapere, quam oportet. « Sed sapere ad sobrietatem. » Virtus peccata contraria est, et quidquid virtus non est, peccatum est. Sed et si quid virtuti vel additur vel minuitur, jam et illud secundum antiquorum philosophorum sententiam, peccatum est. Græcus non « sobrietatem » hic habet, sed « temperantiam: [σωφροσύνη], » ut in omnibus quæ agimus, vel dicimus, vel sentimus, temperantiam teneamus. « Et unicuique, sicut Deus divisit mensuram fidei. » Ecce apertam confessionem illius gratiæ, quam vehementer commendat Apostolus: qui etiam mensuram fidei, sine qua impossibile est Deo placere; ex qua justus; vivit; quæ per dilectionem operatur, ante quam et sine qua nulla omnino cujusquam opera bona sunt existimanda (quoniam omne quod non est ex fide peccatum est) Deum dicit unicuique partitum. Nam « divisiones gratiarum sunt: idem autem spiritus (*I Cor. xii*). » Constat enim sine Spiritu sancto Christum nos diligere, et ejus mandata servare non posse; et id nos posse vel agere tanto minus, quanto illum percepimus minus; tanto autem amplius, quanto eum accepimus amplius; proinde non solum non habenti, sed et habenti promittitur. Solum Unigenitus non eum accepit ad mensuram, in quo inhabitat omnis plenitudo divinitatis. Quod unigenitus Filius est æqualis Patri, non est gratiæ sed naturæ; quod autem in unitatem personæ unigenitum assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, unicuique sicut partitur Deus mensuram fidei. Neque enim ipse dividitur Spiritus, sed dona per Spiritum. Unde et subditur:

VERS. 4, 5. — « Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. » Mensuras sibi positas egredi nititur, qui posse plusquam accepit conatur. Sed in præcipiti pedem porrigit qui mensurarum suarum limitem non attendit. In ipsa enim corporis positione instruimur, et nimis turpe est non imitari quod sumus. Pes quippe videt per oculus, et oculi per pedem gradiuntur, sicque omnia membra sibi mutuo suffragantur, et eo quo sibi invicem congruunt, unum sunt. Unde et sequitur: « Singuli autem alter alterius membra. » Quod ut fiat, habentur ad hoc dona differentia.

VERS. 6. — « Habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes. » Donationes istæ doni sunt, id est sancti Spiritus, a quo dantur, et datæ

adduntur, donec unicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Differentes autem sunt differentibus, ut ex diversitate membrorum unitas corporis ædificetur. « Sive prophetiam secundum rationem fidei. » Prophetia hæc ipsa est quam docet Paulus apostolus; non illa quæ dicit: « Hæc dicit Dominus. » Nam « lex et prophetæ usque ad Joannem (*Luc. xvi.*) » Non quod prophetæ et post non fuerint, futura prænuntiantes, secreta propalantes, absentia denuntiantes, ubi et quando placuit ei cuius sunt ipsæ donationes, sed tempore gratiæ, postquam totum quod a prophetis prophetatum est, effulsit, jam prophetia illa in ordine miraculorum est, cum justa causa non exigit, non appetenda; donanda tamen a donatore donationum, quando et ubi iudicaverit ipse necessariam. Hæc autem prophetia est, de qua idem Apostolus dicit: « Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem (*I Cor. xiv.*) » ad exhortationem et consolationem. Et certe nunquid non prophetia est, ubi prædicatur contemptus præsentium, appetitus futurorum? Unde et apud Eliam et Eliseum filii prophetarum propheticam vitam ducere dicebantur (*III, IV Reg.*), quam nunc eremiticam appellamus. Hæc sive in Ecclesia, sive in eremo, si recte agatur, seu in docendo, seu in modo vivendi, in capite donationum est, si vere secundum analogiam fidei, hoc enim Græca habet interpretatio, exerceatur. Sed sæpe inventæ sunt et pestilentiæ in cathedris Ecclesiarum, et in eremo cavernæ aspidum, dum appetunt sapere aliquid, plusquam oportet sapere; nec incedunt secundum analogiam, id est rectam fidei regulam, et piam Ecclesiæ sobrietatem. Est etiam prophetia discretio spirituum, et in Scripturis sensuum cognitio occultorum, et ut habeat unde proferat de bono thesauro cordis in tempore nova et vetera. In doctrina vero, quæ sequitur, simplex ædificatio intelligenda est; in exhortatione autem, moralis et benigna institutio.

VERS. 7 et seqq. — Post prophetiam ponitur ministerium, quia sicut illa in spiritualibus, sic et illud necessarium in temporalibus est. « Qui tribuit, in simplicitate, » id est in simplici tribuat charitate, nihil extra requirens. « Qui præest, » præsit « in sollicitudine, » non sæculari, sed de qua item dicit Apostolus: « Mea quotidiana sollicitudo omnium Ecclesiarum (*II Cor. xi.*) » Et exponens quæ illa sit: « Quis, » inquit, « infirmatur et ego non infirmor? quis scandalizatur et ego non uror? » (*ibid.*) « Qui misereatur, » opus misericordiæ suæ venustet hilaritatis gratia. Docere et exhortari ad prophetiam videtur pertinere; ad ministerium vero, tribuere in simplicitate, præesse in sollicitudine, misereri in hilaritate. Quæ sequuntur communia sunt. « Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhærentes bono. » Notanda tamen est in his sanctæ puritas institutionis. In dilectione simplex requiritur affectus; nec sufficit divertere a malo et facere bonum, nisi et odium sit mali et amor boni. In eo vero quod sequitur,

A « charitatem fraternitatis invicem diligentes, » attende sensum Apostoli de suo sensu cæteros instituentis. Quid enim est charitas fraternitatis, nisi charitas caritatis? Quid est diligere charitatem fraternitatis, nisi diligere dilectionem dilectionis? Sic omnino est. Si fratres vere diligimus, et fratres et ipsam fraternam dilectionem in nobis diligimus. Duo quæ sequuntur, ad ejus dilectionis spectant disciplinam, ut honor alterutrum præveniens provocet mutuam charitatem, et solliciti sint in corde, nec pigri in opere. In obsequiis ejusdem charitatis, « spiritu ferventes, Domino servientes, » id est cum fervore spiritus Domino servientes. « Spe gaudentes, » et ideo, « in tribulatione patientes, » et propter hoc ipsum « orationi instantes. » Instandum enim est orationi, ut eam vel inimicus præripiat, vel negligentia amittat. « Necessitatibus » omnium subvenientes, sed « sanctorum, » etiam « communicantes, » ut si necesse fuerit, necessitatem etiam cum ipsis patiamini. « Hospitalitatem » non solum exhibentes, sed et « sectantes, » quia etiam cogendi et trahendi sunt hospites. « Benedicite persequentibus vos: benedicite » ore, « et nolite maledicere » corde. « Gaudere cum gaudentibus, » de bono profectu bene gaudentium: « flere cum flentibus, » ex compassione charitatis fraternæ in poenitentiam peccatorum. « Idipsum invicem sentientes, » et propter hoc ipsum « humilibus consentientes. » Non colloquentes, sed consentientes, quia sensus ipse humilitatis induendus est: hoc autem fieri non potest, si fueritis « alta sapientes. » Notandum quia in iis quæ communia sunt, dixit sentientes, in eis vero quæ alta et super cæteros sunt, sapientes, quia suaviter sapere solet in corde superbientis, quidquid advenire potest ad ostensionem singularis altitudinis, Quod eis accidere solet, qui magni sunt in oculis suis, de quibus et subditur:

VERS. 16. — « Nolite prudentes esse apud vosmetipsos. » In iis omnibus, vel pro iis, si quis mali aliquid vobis intulerit, nulli sitis « malum pro malo reddentes. Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. » Conscientiam quippe debemus Deo, famam proximo. Quod autem dicit « omnibus, » significat quia et eis qui foris sunt exemplum bonum debemus.

VERS. 18. — « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. » Difficile enim erat ut, si corrigerent omnia quæ corrigenda essent, cum omnibus hominibus pacem haberent. Sed aliquando dissimulando quædam, sic quærenda est pax exterius ut a pace Dei non recedat interius.

VERS. 19. — « Non vosmetipsos defendentes, charissimi. » Charissimos quasi blandiendo appellat, ubi ad humilitatem et patientiam propensius eos invitat. Deo enim reservare vindictam suam dulce habet sancta animæ simplicitas, ne si defendere semetipsam molliatur et exercitium patientiæ amittat, et contra flagellum Dei aliquando agere inveniat.

« Sed date locum iræ. » Iræ locum dare est irato non resistere; sed se suaque omnia furenti exponere. « Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. » Persecutores nostros optare debemus corrigi potius quam puniri, in quos si in hoc sæculo judicatur, non debemus delectari pœna inimici quem non odimus, sed justitia Dei quem amamus.

VERS. 20. — « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: et si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. » De inimicis dicunt aliqui quia sufficit non odisse, sed debitores sumus et diligere, quia præstant, dicente Domino: « Beati qui persecutionem patiuntur (Math. v). » Qui vero ideo bene facit inimico, ut carbones ignis congerat super caput ejus, id est ut confundat tantum, et ipse inimicus est. Sed simpliciter et bono animo faciamus quod nostrum est, et sequetur, ut erubescant, forsitan et convertantur. Quod etsi non fit in corde ejus cui fit, debet tamen esse in intentione ejus qui facit. Quod faciendo si perseveraverit, non vincetur a malo ut ipse mala intentione fiat malus, et duo sint mali; sed vincet in bono malum, et erunt duo boni.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — « Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. » Qui in potestatibus sunt, si boni sunt, nutritores nostri sunt; si mali, tentatores nostri sunt. Sed et nutriti anemus, et tentari non refugiamus. Utrique enim a Deo sunt. Sicut ergo Deo subditi simus, non sicut hominibus. Subjectio ista dilectione est, sed sicut dilectionem debent de potestate terrentibus qui timent, sic et timentibus debitores se esse sciant dilectionis qui torrent. « Quæcunque ergo potestates sunt a Deo ordinatæ sunt. » Malitia hominum propriam cupiditatem nocendi habere potest; potestatem autem nocendi, nisi desuper data fuerit, habere non potest. Datur autem nonnunquam potestas iniquis, sed Deo ordinante, ut et justorum patientia probetur, et malorum iniquitas puniatur.

VERS. 2. — « Qui ergo resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. » Si tamen potestas jubet quod Deus prohibet, ibi, Christiane, sperne potestatem. Ista enim minatur pœnam, illa gehennam.!

VERS. 3. — « Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. » Si bonum feceris, et bona fuerit potestas, habebis laudem ex illa, ipsa judicante; si mala fuerit, etiam afflictus, etiam peremptus, habebis laudem ex illa sævientem.

VERS. 4. — « Si autem male enim, time. Non autem sine causa gladium portat. » Aliquando enim timendum est, scilicet cum pœnam meretur mala conscientia. Malum enim est peccare, sed pessimum est in peccato nec pœnam timere. Judex enim mundi

maximam partem implet legis Dei, minister in hoc existens, ut crimina, quæ vindicari non vult per antistites et principes Ecclesiæ, per illius ministerium vindicentur. Unde et dicit:

VERS. 5. — « Dei enim minister est. Ideo necessitate subditi estote, » quia sic vult, qui sic ordinat. « Non solum propter iram, sed et propter conscientiam. » Non tantum, ut offensionem hominum devitemus; sed ut etiam ad Deum qui sic ordinavit, bonam conscientiam habeamus. Sicut enim irasci non sine peccato est, sic nec iram provocare.

VERS. 6. — « Ideo » auctore ipso Domino, cum sitis filii et liberi, etiam « tributa » solvitis, sed « præstatis, » recepturi ab eo cujus præceptum et exemplum in hoc tenetis. « Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes, » et servantibus sua stipendia debentur. Unde et ministros Evangelii præcepit Dominus de Evangelio vivere.

VERS. 7. — « Reddite ergo omnibus debita. » Quibus hoc dicit Apostolus? Utique eis, qui quasi fiducia Christianæ sanctitatis et libertatis evasisse se putabant servitutem publicæ vanitatis, cui servit creatura et volens et non volens. Non volens, quia aspirans ad gloriam filiorum Dei, ad expectationem beatæ libertatis suæ; volens autem, propter eum, qui subjecit eam in spe; unde etiam secundum consilium Apostoli, et si potest liber fieri, magis utitur. « Reddite ergo, » inquit, « debita, » sicut debita præstatis, si fideliter redditis quia ipsum debitorem facitis vobis, pro cujus obedientia debitores esse non renuitis. « Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal. » Quicumque filius regni est, quandiu in mundo est, incola est super terram, incolens terram alienam. Hospitalis vero terræ leges velle violare, hoc est hospitii jura velle temerare. « Cui timorem timorem, cui honorem honorem. » Stupidæ dementiæ est, quasi pro sanctitatis arrogantia nullum velle timere: vanissimæ vero superbix est nullum velle honorare. Sublimitati potestatis debetur timor, utilitati honor, humilitati [f. humanitati] benevolentix amor.

VERS. 8. — « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. » A sublimioribus potestatibus ad socialis vitæ gratiam transiens, sicut in lege mundi quodcunque debetur, jubet reddi, sic in lege charitatis legis peritus Dei decernit nihil deberi, præter solum debitum charitatis, quod quanto plus redditur tanto plus debetur, et reddendo plus habetur. Nam qui diligit, debitorem eum facit quem diligit. Ipsa etiam dilectio exigit debitum ut, fraternæ charitati servientes, eum qui se adjuvari recte velit, in quo possumus adjuvemus, semper existentes debitores charitatis. Debetur enim, etiamsi reddita fuerit; quia nullum tempus est, quando impendenda non sit. Ipsaque efficit fideliter reddita, ut, præter eam nihil debeamus. Vide quomodo per charitatem omnia redigit in unitatem. In fide quippe Christi non est distantia Judæi, non Græci, non servi, non liberi, non principis vel subjecti, in

quantum omnes fideles, omnes unum sunt in Christo Jesu. Et si hoc facit fide, per quam in hac vita juste ambulatur, quanto perfectius atque cumulativius id species ipsa factura est, cum videbimus facie ad faciem? Num nunc quamvis primitias habentes spiritus, qui vita est propter justitiam fidei, tamen quia adhuc corpus mortuum est propter peccatum, differentia ista vel gentium, vel conditionis, vel sexus, jam quidem ablata ab unitate fidei, sed manens in conversatione mortali, ejusque ordinem in hujus vitæ itinere servandum esse, et apostoli præcipiunt. Qui etiam regulas saluberrimas tradunt, quemadmodum secum vivant, pro differentia, vel gentium, vel conditionum, et ipse Dominus prior præcepit: « Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari (Math. xxii). » Deinde vero ad socialis vitæ communem et mutuam venit dilectionem, quam intantum laudat et approbat, ut in sola dilectione proximi totam legem dicat impleri, sic enim dicit:

VERS. 8, 9. — « Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem implevit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur; Diliges proximum tuum sicut teipsum. » Quæri autem potest cur Apostolus solam commemoraverit dilectionem proximi, qua legem dixit impleri. Cur, nisi quia dilectionem Dei possunt homines mentiri, quia rariores tentationes eam probant; in dilectione autem proximi facilius eam convincuntur non habere, cum inique cum hominibus agunt? Consequens autem est ut qui ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente Deum diligit, diligit et proximum tanquam seipsum, quia hoc jubet ille quem sic diligit. Si autem se propter se diligit, non se refert ad Deum; ad seipsum conversus, ne ad incommutabile aliquid convertatur; et propterea jam cum defectu aliquo se fruitur, quia melior est, cum totus hæret atque constringitur incommutabili bono, quam cum inde vel ad seipsum relaxatur. Si ergo te ipsum non propter te debes diligere, sed propter illum, ubi dilectionis tuæ rectissimæ finis est, non succenseat alius homo, si etiam ipsum propter Deum diligis; hæc enim regula dilectionis divinitus constituta est. « Diliges, inquit, proximum tuum, tanquam te ipsum (Levit. xix). » Deum vero ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota mente diligere debemus, ut omnes cogitationes nostras, et omnem vitam, et omnem intellectum, in illum conferamus a quo habemus ea ipsa quæ conferimus. Cum autem ait, toto corde, tota anima, tota mente, nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, et quasi locum dare, ut re alia velit frui. Sed quidquid aliud diligendum occurrerit, toto illuc animo rapiatur; quo totus dilectionis impetus currit. Quisquis ergo recte diligit proximum, hoc cum eo debet agere, ut etiam ipse hoc modo diligit Deum. Sic enim cum diligens, tanquam seipsum, totam dilectionem sui et illius refert in illam dilectionem Dei, quæ nullum

A a se rivulum extraduci patitur, cujus derivatione minuatur.

VERS. 10. — « Dillectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. » Proximum omnem hominem oportet intelligi, quia nemo est cum quo operandum sit malum. Quis autem malum facit ei quem diligit? Dilige, nec potest fieri, quin bene facias ei quem diligis. Forte corripis, amor hoc facit, non sævitia. Forte cædis, ad disciplinam hoc facis, quia amor ipsius dilectionis non te permittit negligere indisciplinatum, et sit quodam modo diversus fructus, et contrarius ut aliquando odium blandiatur et amor sæviat. Nullum ergo charitas operatur malum; operatur autem omne bonum, « quia plenitudo legis est charitas, » qua Deus proximusque diligitur. In quibus duobus præceptis tota lex pendet et prophetæ (Math. xxii). Meritoque sit omnium reus, qui contra illam facit, in qua pendent omnia; nemo autem peccat, nisi contra illam faciendo.

« Plenitudo ergo legis est dilectio » non illa qua se diligunt homines, sed illa quam Dominus ab aliis dilectionibus discrevit dicens: « Sicut dilexi vos (Joan. xv). » Ut quid enim Christus Dominus nos dilexit, nisi ut possumus cum ipso regnare? Ad hoc ergo ut legem impleamus, dilectionem nostram discernamus a cæteris, qui non ad hoc se diligunt, quia nec diligunt. Qui autem se propter habendum Deum diligunt, ipsi se diligunt. Ergo ut se diligant, Deum diligant. Non est hæc dilectio omnium: pauci sunt qui ideo se diligant, ut sit Deus omnia in omnibus (I Cor. xv). « Et hoc scientes, quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus. » Hactenus in morali institutione versatus, nunc jam rem accelerat urgetque negotium, arguens desides, et quasi dormitantes excitans, et ingerens temporis rationem, quod in rebus omnibus summum est. Nemo enim somnolentus ac piger est, quem advenientis diel claritas non excitet, et cujus desidiam orientis solis splendor non arguat, si dormitantem invenit. Intelligentia et amor sensus animæ rationalis sunt. Vigilant, in quorum cordibus sensus isti Domino Deo suo vacant. Dormiunt vel dormitant, cum in appetitum vel delectationem temporalium pigrescunt et languent. Quia ergo qui dormiunt, nocte dormiunt, die jam apparente dormitantes pulsant, ut evigilent, et dicit:

VERS. 11. — « Hora est jam nos de somno surgere. » Quæ hora? Mane scilicet gratiæ, quando nox et tenebræ infidelitatis transierunt et expectatur illa clarificatio, ubi manifestabuntur cogitationes cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo. In ista ergo peregrinatione positi, in hac luce fidei, quæ in comparatione tenebrarum infidelium dies est, sed in comparatione lucis, in qua videbimus facie ad faciem, nox est, a somno nobis surgendum est, futuræ vitæ vita nostra adaptanda, quæ nunc propior est, quam cum credidimus, sicut et Dominus dicit: « Cum hæc videritis fieri, scitote quia prope est re-

gnum Dei. » Quia ergo amatores æternitatis et unitatis esse debemus, qui uni Domino Deo nostro cupimus inhzrere, a multitudine rerum nascentium et morientium debemus animum convertere.

VERS. 12. — « Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, ut ambulemus honeste sicut in die ambulandum est. » Honestè enim ambulantes, in comparatione infidelium in die sumus. Quæ sint autem opera tenebrarum, quæ abjicienda sunt, quæ in luce fidei fieri non convenit, quæ manifestata lux veritatis redarguit, consequenter exponit dicens :

VERS. 13. — « Non in commessionibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis. » Luxuriosa enim convivia comitari solet turpissima temulentia. Quæ quid consequenter aliud requirunt quam impudica et sœda cubilia? Quid nisi contentiones et æmulationes? Qui autem honeste sicut in die ambulant, faciunt quæ sequuntur. Cavent curam carnis facere in desideriis nihilque gerentes per contentionem et æmulationem, inducere festinant Dominum Jesum Christum, sapientiam scilicet et justitiam et sanctificationem, cæterasque virtutes, quas qui duxerit in affectum, Dominum Jesum creditur induisse. Hoc enim sequitur :

VERS. 14. — « Et carnis curam ne feceritis in desideriis. » Agenda autem est cura carnis, sed non in desideriis : fames et sitis morbi quidam sunt, et sicut febres necant, nisi alimenterum medicina succurrat. Quæ cum præsto est, ex consolatione munerum Dei, infirmitati nostræ cœlum et aqua et terra serviunt : calamitas deliciæ vocantur. Docet autem temperantia, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturi accedamus. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transimus, in ipso transitu insidiatur nobis laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus voluptas est; et non est alius; qua transeat quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi, adjungit se tanquam pedissequa periculosa jucunditas, et plerumque præire conatur ut ejus causa fiat quod salutis causa fieri putabatur. Nec idem modus utrique est. Nam quod saluti sat est; voluptati parum est. Et sæpe incertum fit utrum necessaria adhuc cura corporis subsidium petat an voluntaria cupiditas fallaciæ ministerium suppetat. Et ad hoc incertum hilarescit infelix anima, et in eo parat excusationis patrocinium, gaudens non apparere quod satis sit moderationi valetudinis; et obtentu salutis obumbrat negotium voluptatis. Non enim prohibemur carnis curam gerere; exceptis ejus desideriis, quibus qui succumbunt misere vivunt. Qui autem contra ea bellum susceperunt, non habituri sunt pacem, quando caro concupiscit adversus spiritum.

CAPUT XIV.

VERS. 1. — Sequitur : « Infirmum autem in fide assumite. » Postquam in curam carnis desideriorum petulantiam compecuit, etiam continentia necessarium præscribit modum eis qui ex Judæis et gentibus in unam congregati Ecclesiam, divisionem fa-

cere videbantur, propter ciborum diversitatem Propter quod etiam orientia inter eos scandala, et temeraria in alterutrum cohibens judicia, in pacis eos reformat unitatem. Judæi enim, quia jam coruscante Evangelio cibus in lege prohibitis abstinebant, nec a prisca legis consuetudine tam cito poterant avelli, judaizare credebantur a gentibus : Gentes vero liberiore fidei fiducia omnia cum gratiarum actione percipientes, nec etiam idolothytis pro conscientia fidei temperantes, in conscientia idoli edere ea ab infirmioribus, et maxime Judæis, æstimabantur; et hoc modo scissuras facientes et invicem judicantes, unitatem dividere videbantur. Docet pro pacis studio unumquemque adhuc suo sensui relinquendum, quia tolerandum nonnunquam est, in quo conscientia aut nihil aut parum læditur, ne incidatur in illud in quo salus periclitetur. Ideo infirmum in fide, et circa discretionem ciborum languentem, assumendum esse mandat, non abjiciendum, id est verbo et exemplo et patientia ad meliora provocandum. Vetat etiam disceptari de alienis cogitationibus, quandiu quod fit, quo animo fiat, pro mortalitatis hujus vitæ cæcitate manet occultum.

VERS. 2. — « Alius enim, » id est firmior in fide, « licitum sibi esse credit comedere omnia; » alius mensuram hanc fidei necdum attingens, non hoc sibi licitum arbitratur. Relinquatur ergo sibi interim, « manducet olus, » communes cibos percipiat, donec usu et profectu fidei ad meliora convalescat.

VERS. 3. — « Et qui manducat, non manducantem, » quasi judaizantem, « non spernat; et qui non manducat, manducantem non judicet, » quasi qui in conscientia idoli manducet idolothyta, vel ex vitio incontinentiæ lege prohibita. Sive enim manducantem sive non manducantem, « Deus illum assumpsit, » cui ipse, sive manducandi sive non manducandi in causa est. Sciendum autem de usu ciborum nec in abstinendo, nec in manducando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, et temperantia per abundantiam non se corrumperendi, atque opportune sumendi vel non sumendi ea quorum non usus, sed concupiscentia refrnanda est. Non enim interest omnino quid alimenterum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo congruas in generibus alimenterum his cum quibus tibi vivendum est. Neque quantum sumas interest, cum videamus aliorum stomachum citius satiari, et eos tamen ipsi parvo quo satiantur, ardent, et intolerabiliter et omnino turpiter inhiare. Alios autem plusculo quidem satiari, sed tolerabilius inopiam perpeti et vel ante ora positas epulas, si in tempore aut opus sit, aut necesse, cum tranquillitate aspicere, nec tangere. Magis ergo interest, non quid, vel quantum alimenterum pro congruentia personæ suæ et pro suæ valetudinis necessitate quis capiat, sed quanta facilitate et serenitate animi careat his, cum oportet, vel etiam necesse est carere, ut illud in animo Christiano compleatur quod dicit Apostolus : « Scio abundare,

scio et penuriam pati (*Philipp. iv.*) » Non sic illi qui concupierant carnibus vesci, quibus pluebat manna de caelo (*Num. xi.*) Fastidiebant quippe quod habebant, et quod non habebant impudenter petebant, quasi non melius peterent, non, ut cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed ille qui aderat sanato fastidio sanaretur. Quando enim nos delectant mala, et non delectant bona, rogare potius debemus Deum, ut delectent bona quam ut concedantur mala. Non quia malum est carne vesci, cum omnis creatura Dei sit bona. Sed quia non parva erat offensio repudiare quod dabat sapientia, et petere in quod inhiabat concupiscentia, quamvis illi nec peterent, sed, quia deerat, murmurarent. Sed ut sciremus non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem et inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo invenit (*Gen. iii.*) Nec propter gallinam, sed propter lenticulam Esau priuogenita sua perdidit (*Gen. xv.*) Cavendum ergo in huiusmodi temerarium iudicium. Unde et subditur :

VERS. 4. — « Tu, quis es, qui iudicas alienum servum? » Iudicare enim ponitur hic pro damnare, vel male æstiniare. Non quod omnia iudicia fidelibus Apostolus interdicit, cum per illos alibi dicat mundum et etiam angelos iudicandos, sed de occultis iudicare periculosum esse denuntiat. Duo enim debet cavere omnis qui in huiusmodi iudicat, cum vel causa latet, vel nescitur qualis futurus sit qui iudicatur, et in præsentem forsitan iuste videtur iudicandus. Hoc autem non attendunt qui fratrem suum non corrigere amant, sed carpere. « Suo, inquit, domino stat, aut cadit. Stabit autem; potens enim Deus est statuere illum. » Ne sibi arrogaret perseverantiam qui stat, ideo additum est, « potens est Deus statuere illum. » Qui ergo dat perseverantiam, potens est statuere eos qui stant, ut perseverantissime stent, vel etiam restituere eos qui ceciderunt.

VERS. 5. — « Nam alius iudicat diem inter diem; alius iudicat omnem diem. » Tu, inquit, quis es, qui iudicas alienum servum? Homo an Deus? Alius enim est, id est homo, qui iudicat diem positum inter diem præteritum et diem futurum; hoc est de præsentem tantum iudicare habet facultatem. Alius est, Deus scilicet, qui iudicat omnem diem, qui sedit de eo qui peccat, ante peccati casum qualis fuerit studii et voluntatis, in peccato cuius intentionis, post peccatum cuius futurus sit conversionis. Cui autem de peccato peccantis hæc est scientia, ipsi de peccante iudicandi relinquenda est sententia. Sciendum tamen quia de eis, quæ uniuscujusque subdita debent esse arbitrio, et de eis quæ nesciuntur, timendum est præcipitare iudicium: in illis vero actibus, in quibus manifestè Deus offénditur, periculosum est iudicium differre; nisi forte quis eadem faciens, fiduciam amiserit arguendi et dica-

tur ei: « Ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc valebis ejicere festucam de oculo fratris (*Luc. xvi.*) » Neuter ergo iudicetur ab altero, sed qui Deum sentit in opere suo, in sensu suo abundet, id est in Deo.

VERS. 6. — « Qui enim sapit diem, » id est qui sapit opus diurnæ conscientiæ, « Domino sapit, » id est dulce quid ei sapit in Domino sua continentia, « et qui manducat, Domino manducat, » dum manducans ex fide auctorem fidei suæ Deum glorificat. « Ergo et qui manducat, et qui non manducat, uterque Domino vel manducat vel non manducat, » quia uterque gratias agit Deo. Uterque Domino agit quod agit, quia in laudem ejus agit. Tunc enim pie, tunc recte, tunc iuste sit opus bonum, cum in ejus laudem sit, a quo donatur ut fiat, in quo affectu quisque proficiens quidquid facit, Domino facit: hoc est in laudem ejus facit a quo accepit ut faceret. Unde est gratiarum actio, quæ intimo fidelium ministerio celebratur.

VERS. 7-9. — « Nemo enim sibi vivit, et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, sive morimur, Domini sumus. » Sive enim vivimus, sive morimur, nemo sibi vivere debet vel mori; sed ad ejus gloriam, cujus sumus; cui et viventes servimus et morientes non erimus. Si enim nunquam ipsius non eris, qui nunquam a laude ejus cessabis, timere poteris ne, dum hic vivis, ipsius eris: cum vero fueris mortuus, ipsius non eris. Sed Apostolus dicit quia « sive vivimus, sive morimur, Domini sumus, » quia pretio sanguinis sui nos redemit. Et mortuus, quomodo perdit servum mortuum, cujus mors est pretium tuum? Ideo cum dixisset, sive vivimus, sive morimur, Domini sumus, ut ostenderet ipsum pretium; « ad hoc enim, inquit, Christus mortuus est et resurrexit, ut et vivorum et mortuorum dominetur. » Non ergo tenere eum poterit regnum mortis, pro quo mortuus est in mortuis liber.

VERS. 10. — « Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut quare spernis fratrem tuum? » Ac si dicat: Qui iudicantem nos Dominum habemus, cur invicem iudicamus? Ea enim facta, quæ dubium est, quo animo fiant in meliorem partem interpretari debemus (133). Quod enim scriptum est, « Ex fructibus eorum cognoscetis eos (*Matth. vii.*) », de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, sicut sunt stupra, blasphemix, furta, ebrietates, et his similia, de quibus iudicare nobis permittitur, dicente Apostolo: « Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare? Nam de iis qui intus sunt nos iudicamus (*I Cor. v.*) ». De genere autem ciborum, quia possunt bono animo et simplici corde sine vitio concupiscentiæ quicumque humani cibi indifferenter sumi, prohibet idem Apostolus iudicare eos qui carnibus vesciebantur, et vinum bibebant, ab eis qui se ab huiusmodi alimentis temperabant. De talibus enim rebus quæ possunt et bono animo et simplici fieri,

(133) Boda in c. vi Lucæ.

quamvis possint etiam non bono, volebant illi, cum homines essent, in occulta cordis ferre sententiam, de quibus solus Deus iudicat. De eis ergo factis, quæ ignoramus quo animo fiant, quia et possunt et bono et malo animo fieri, temerarium est iudicare, maxime ut condemnemus. Horum autem tempus veniet ut iudicentur, cum Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordium (I Cor. iv). Unde et sequitur: « Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. »

VERS. 1. — « Scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quia mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Domino. » Tribunal Christi ipsa sapientiæ ejus divina potentia est qua in seipso sedens disponit omnia et iudicat. Cui assistere est subtili examini ejus iudicio nihil posse latere. « Vivo ego, dicit Dominus. » Non est hæc juratio, sed veritatis testificatio, ac si dicat: Sicut vere vivo, cui hoc vivere quod esse est et a quo omnis vita est; sic vere dico, cui vere dicere vere esse est et a quo omnis veritas est. Hæc autem testificatio vitæ vel veritatis nulli convenit, nisi ei qui sic ex seipso vivit, ut omnis etiam vita ex ipso sit, et qui sic est, ut quidquid vere est ex ipso sit. In eo enim quod dicit, « ego, » intelligitur proprietas divinæ essentia; in eo quod dicit, « vivo, » veritas essentialis vitæ. Flectitur autem ei omne genu, quia omnibus adoranda apparebit virtus potentia ejus, cum non erit qui se abscondat a calore ejus (Psal. xviii), cum omnibus erit manifestum manifestos se esse, nec posse latere quemquam ad penetrantis omnia veritatis conspectum. Nam coram eo qui solus vere est, hoc erit confiteri apparere quia non est, qui in tantum esse desiit, in quantum delinquendo gravius ab eo defecit a quo est quidquid est. Qui ergo, ait, tam tremendo iudici presentandi sumus non temere ulterius invicem iudicemus.

VERS. 13. — « Sed hoc potius iudicate, » id est iudiciali ratione discernite et observate, « ne fratri, » sive ille Judæus sit, sive gentilis, pravi exempli « offendiculum, » vel tristitia « ponatis » scandalum. *Σκάνδαλον* Græce, vel scandalum Latine pedis impactio est. Via nostra evangelica doctrina est, cujus finis Christus est, pes in hac via nos ferens affectio mentis est qui naturaliter in anteriora tendit, sed cum vitio prævaricatur, cito offendit. Sunt autem in hac via viatores, cæca superbia, videns invidia, non videns humilitas, videns charitas. Malos enim et bonos via habet, sed finis discernit. Cæca superbia non videt quo eat, et duci dedignatur; invidia sibi se videre existimans, omnes quos ipsa non duxerit, cum nullum velit ducere, errare arbitratur. Ii in invicem sæpe scandalizant et scandalizantur. Et sæpe sic offendunt, ut cadant; et cum ceciderint, raro et difficile adjiciant, ut resurgant. Non videns humilitas manum porrigi ut ducatur; de qua et dicitur: « Maledictus qui coram cæco scandalum posuerit (Deut. xxvii). » Videns charitas in proficiendo quasi minus ire eligit, ut illa

non deseratur. Tales Apostolus esse volebat: quibus iustitiam, pacem et gaudium in Spiritu sancto prædicabat. Ii enim omnimodis scandalizare cavent, nec facile scandalizantur.

VERS. 14. — « Scio et confido in Domino Jesu quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. » Nihil commune per ipsum, id est per fidem ejus, nisi ei, qui fidem non habens, existimat quid commune esse, illi commune est: non quantum in natura, quam utique Deus bonam creavit; sed in quantum commune, id est immundum efficitur, non cum fide manducanti. Sicut enim idolothyta, quæ immunda erant, munda efficiebat fideliter sumentium conscientia, sic quæ munda erant infideliter sumentium æstimatio faciebat immunda. Hoc propter Judæos, qui cibos per legem velitos tangere recusantes, peccabant in non comedendo. Sequitur de gentibus, quæ nihil interrogantes, et omnia etiam cum scandalo etiam infirmorum percipientes, peccabant in comedendo. Debebant enim Judæi peccata vel vitia vitare, quæ per legem significative in generibus ciborum vitare juebantur; cibos autem gratia et fide dicente percipere, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione; gentes autem temperare a cibis per fidem quidem licitis, sed scandalum facientibus fratribus infirmioribus in fide. In spe enim correctionis tolerandum interim in Judæis erat quod longa legis consuetudine concretum non facile tam cito ab eis poterat avelli. A gentibus vero intermittendum erat interim quod quidem ex fidei libertate licebat, nulla, vel non magna utilitate; non autem expediebat pro periculo perditionis fraternæ. Unde et sequitur:

VERS. 15. — « Si enim propter cibum tuum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est. » Debemus siquidem pro necessitate congrua nonnunquam licita intermittere; illicita vero nulla necessitate præcipimur committere.

VERS. 16. — « Non ergo blasphemetur bonum nostrum. » Quod hoc est, bonum nostrum? Donum, quod proprium est discipulorum Christi, de quo ipse dicit: « In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii). » Sicut enim mutæ charitatis signo discipuli Christi dignoscuntur, sic in neglectu charitatis, prima facie tota Christianæ religionis claritas obfuscat. Deinde doctor mirabilis presentis temporis culpas futuri sacramenti auctoritate compeccens, et ut Ecclesiæ formam statuat, regni cælorum mysterium prodens, ait:

VERS. 17. — « Non est regnum Dei esca et potus. » Ac si dicat: Quid tantopere de cibis agimus, qui ad regnum cælorum festinamus? Ubi sicut non nubunt, nec traduntur ad nuptias, sic nec manducant nec bibunt, sed sunt similes angelis Dei. Igitur absolutissimo dogmate et evidenti ab Apostolo sententia terminata est in regno cælorum neque escarum,

neque potius ullam esse necessitatem, sed justitiam et pacem. Et quia escas et potum gaudium comitari solet carnis; addit hic, « gaudium, » sed « in Spiritu sancto. » Hæc in nobis hic regnum celorum operatur; in futuro vero eo nos perducunt, ubi hæc eadem certius et firmiter possidentur. Est autem justitia in opere; pax in corde vel conscientia; gaudium in Domino. Hæc quicumque habet, jam regnum Dei intra ipsum est.

Vers. 18, 19. — « Qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, probatus hominibus » in justitia, in pace vero bene habitans secum. Ex affectu ergo pacis, qua intus fruimur, foris « quæ pacis sunt sectemur; » et ex affectu justitiæ, « quæ ædificationis sunt custodiamus. » Quid autem evidentius exigit justitia, quam ut propter escam non destruamus in fratribus opus redemptionis Christi?

Vers. 20. — « Omnia quippe munda sunt, sed malum est homini, qui per offendiculum manducat, » quia interioris justitiæ conscientiam sauciat, dum uade ipse reficitur, anima fratris periclitatur.

Vers. 21. — « Bonum ergo est homini non manducare carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, scandalizatur aut infirmatur. » Carnem et vinum, alterum Deus concupiscentiæ humane permisit, alterum concupiscentiæ ipsius curiositas adinvenit. Neutrum quippe naturale est. Unde cum Dominus homines illos satiaret in deserto, de potu nec sermo habitus est, cum prasto esset quod naturale est, juxta mare Tiberiadis (*Joan. vi*). Bonum ergo est temperare, maxime ab his quæ non tam vitæ necessitas quam carnalis requirit concupiscentia, et in quibus frater offenditur, perturbatus quasi a fide volens recedere, nesciens quid teneat, aut scandalizatus contristatur, aut infirmatus in fide, non quidem recedit, sed dubitare incipit.

Vers. 22. — « Tu fidem habeas, habe penes temetipsum, » ubi a nemine tibi tollatur; habe etiam Deo qui eam approbat, non coram infirmo qui scandalizatur. Hoc enim modo quæ pacis sunt sectamur. Filii enim sæculi, dum singuli quæ sua sunt quærant, pacem insectantur; filii vero regni celorum etiam fugientem cum periculo, cum labore, cum damno rerum, et nonnunquam etiam famæ, sectantur. Fide quippe vera et certa ubi omnes gentes per agitationem fidei a contaminatione mundantur, ibi et omnis cibus verbo et oratione purgatur; sed quia quod bonum est, malum fit per offendiculum manducanti, ab eo quod licet, sed non expedit, temperetur. Sequitur:

Vers. 23. — « Beatus qui non judicat semetipsum in eo quod probat. » Quod unum est ac si dicat: Beatus qui sic agit bonum suum, ut ex eo alii non fiat scandalum. Semetipsum enim in eo quod probat judicat, et judicabilem et damnabilem constituit, qui cum quod approbat amplectitur, infirmi fratris salutem negligit. Quod hic evitari non potest. Si enim firmus in fide credit manducare omnia, infirmus autem exemplo firmi manducat omnia, nec tamen

A fidem ejus capit, cujus actum imitatur; qui comedit non ex fide, damnatus est; qui suo ad hoc exemplo eum compulit, in facto suo judicatus est.

Vers. 24. — « Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. » Non enim omnis actus tantum, sed omnis infidelium vita peccatum est. Ubi enim deest agnitio incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Nam, sicut jam dictum est, et sæpe dicendum est et firmiter credendum est, optima opera sunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua nulla bona opera sunt ab illo homine, quia peccatum est quidquid ex fide non est. Peccat ergo, qui non cum fide manducat, semetipsum vero ille judicat, cujus exemplo infirmus peccat. In suo enim genere curandum est quod ad melius intorrim perducere non potest.

CAPUT XV.

Vers. 1. — « Debemus enim nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, » non ut semper sint, sed ut suo ordine curentur. Melius enim est ulcus perniciosum prius ungendo et palpando lenire, quam temerario impetu exulcerare, donec sapientis patientia medici ad hoc perducatur, ut sine periculo exulceretur. « Et non nobis placere. » Merces placentium sibi, ait quidam homo Dei, est ipsum placere sibi, cum neglecta fratrum charitate, non eis placere appetunt in bonum, sed sibi ad propriæ voluntatis arbitrium. Unde sequitur:

Vers. 2, 3. — « Unusquisque nostrum placeat proximo suo in bonum, ad ædificationem. Etenim Christus, » cum tempus vidit universalis salutis ædificandæ, propter bonum publicum privato « sibi » amore « placere noluit, » dicens: « Pater, si possibile est, transseat a me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis (*Matth. xxvi*). » Deinde etiam « impropria impropertantium » Deo Patri de passione ejus, cum dicerent, « liberet eum nunc, si vult, dixit enim: Quia Filius Dei sum (*Matth. xxvii*), » ceciderunt super eum, cum fecerunt in eum quæcunque voluerunt.

Vers. 4. — « Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus, » Ideo enim ad commemorationem fidei nostræ, ad consolationem spei, ad exhortationem charitatis, libros propheticos et apostolicos legimus, alterutris sensibus sibi concinentes, et hæc concinentia tanquam cœlesti tuba a torpore mortalis vitæ nos excitantes, et ad palmas supernæ vocationis provocantes. Denique attendens omnia bona quæ habere possumus, sive in natura, sive in institutis, sive in moribus vel virtutibus, ex dono Dei esse, et non ex nobis, sic conclusit orans:

Vers. 5. — « Deus autem patientiæ et solatii Met vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. » Sicut enim ipse salus nostra est, quia dat salutem; refugium, quia ad eum refugimus: sic et Deus patientiæ est et

solatii, quia ex ipso patientes sumus, et non nisi ab ipso consolationem expectamus. Non enim ex Scripturis patientia vel consolatio, licet aliquando per Scripturas. Non enim ex ipso tantum patientia, sed sicut dicit Propheta, ipse est patientia nostra (*Psal. lxx*), ipse consolatio, qui amantem se consolatur, non nisi de semetipso. Quando enim consolatur ipsum, nisi quando dat ei sapere ad ipsum? Cum autem in invicem sapimus idipsum, quid tam bonum, quid tam jucundum? Nonne hoc est habitare fratres in unum? Hoc autem secundum Jesum Christum, qui dixit: « Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem (*Joan. xv*). » Qui etiam bonæ radices succum ramis insertis infundens, « sicut, » inquit, « dilexi vos. » Absit enim a discipulis Christi carnalis affectio, et amor omnis qui non tendit in idipsum. Hæc autem omnia, « ut unanimes » corde credentes ad justitiam, « uno ore » confitentes ad salutem, « honoretis Deum » omnia creantem, et inveterata per Filium innovantem et restaurantem. « Luceant, inquit, opera vestra bona eorum hominibus, ut videant et honorificent Patrem vestrum qui in cælis est (*Matth. v*). » Hic est honor, quo honorandus est a nobis Deus. Ipse vero honor noster est, cui dicit Propheta: « Nimis honorati sunt amici tui, Deus (*Psal. cxxxviii*). »

Vers. 7. — « Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. » Non enim diligemus invicem, nisi suscipiamus invicem. Suscipimus invicem, cum videmus fratrem nostrum necessitatem pati, et non claudimus viscera nostra ab eo, sed suscipimus eum in sinum charitatis. Suscipimus invicem, cum non judicat Judæus gentilem, vel gentilis Judæum, sed unum corpus et unus spiritus efficitur in honorem Dei, sicut et Christus suscepit nos, neutrum repellens, neutrum reprobans ob notam generis sui. Utrumque Christum suscepisse ostendit dicens:

Vers. 8, 9. — « Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum; gentes autem super misericordia honorare Deum. » Venit enim unus paries ex circumcisione, applicans se ad lapidem angularem; sed ille lapis angulum non faceret, nisi alium parietem ex gentibus susciperet. Paries ex Judæis proprie pertinet ad veritatem: unde et dicit, propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones Patrum; iste autem ex gentibus pertinet ad misericordiam, de quo item dicit, « gentes super misericordia honorare Deum. » Sic ergo in Christo misericordia et veritas obviaverunt sibi. Non autem debitum erat panem filiorum tollere et mittere canibus, nisi canes humiliati ad colligendas micæ quæ de mensa Domini caderent, per ipsam humilitatem exaltati, atque homines facti, ad ipsam mensam mererentur accedere (*Matth. xv*). Porro genti Judæorum tantum prærogavit honorem: ut inhabitaret in terra eorum præsentis ejus gloria. Ibi natus, ibi conversatus est; et inde cepit prædicare, quia ex Sion species decoris ejus. Inde et apostoli ad

A illos primum missi. Ibi patriarchæ, inde prophætæ. Ibi veniens de semine Abrahæ manifestatus est, illis missus, illorum apostolus, sicut ipse dixit: « Non sum missus, nisi ad oves domus Israel (*Matth. xix*). » Propter quod et Apostolus dicit eum « ministrum circumcisionis, » id est Judæorum. « Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propter hoc confitebor tibi in gentibus, et nomini tuo cantabo. » Per me, inquit Filius ad Patrem, confitebuntur tibi gentes, et bonis eorum moribus latius innotesces: confessio hæc laudis est. Quod autem ait, « cantabo, » canticum novum est, quod ipse cantat in nobis, cujus gratia nos cantamus. Unde et alibi, « cantantes, ait, in cordibus vestris Domino (*Coloss. iii*). » Intus enim est hoc gaudium, ubi vox amoris et cantat et auditur ab eo qui ab ipsa voce laudatur. Canticum enim hoc est, gratis amare, toto corde, tota anima, tota virtute. Et iterum dicit Spiritus sanctus in cantico Deuteronomii:

Vers. 10-12. — « Lætamini, gentes, cum plebe ejus. Et iterum: Laudate omnes gentes Dominum, et magnificate eum, omnes populi. Et rursus Isaias ait: Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Jesse interpretatur est mihi. In adventu enim Christi dicit qui credit: Est mihi, quia qui dicit ad Moysen: « Ego sum qui sum (*Exod. iii*), » credenti adest in Deum. Exsurget autem, ut et homo sit et supra hominem, non habens peccatum, nec veniens per peccatum communi lege nascendi et tollens peccatum mundi. Unde quia merito gentes in eum sperabunt, subjungit orando:

Vers. 13. — « Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus sancti. » Fidei, spei et charitatis virtutem continere videtur hæc oratio, jam credenti imprecatur gaudium bene pacatæ conscientie, gaudium plenum, et abundantiam in spe et in charitate, quæ propria est virtus Spiritus sancti. Deus autem noster proprie Deus spei est, in quem credentes spes sua non confundit: omnes vero dii gentium dæmonia et opera sunt manuum eorum.

Vers. 14. — « Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. » Hic jam quasi in porta silentii vela laxantur; post tantum profundorum sensuum pelagus, et peregrinæ mercis convectio commendatur, primumque suam eis commendat benevolentiam, qua apud eos inferebat, quibus eos abundare sciebat: deinde etiam prædicat scientiæ apud eos et dilectionis plenitudinem, quæ admonere potius sufficit quam indigeat admoneri.

Vers. 15-17. — « Audacius autem, inquit, scripsi vobis, fratres, ex parte tanquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ut sim minister Christi Jesu in gentibus, sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu sancto. » Audacius omnino. Nisi enim ex inhabitantis in eo Spiritus sancti fidu-

cia procederet, magna hominis erat audacia, tenebris caliginosæ hujus ignorantie commanentis, tam altos et profundos sapientie Dei sinus, quasi discutendo voluisse attentare, de lege et gratia, de reprobatione Judæorum et vocatione gentium, aliisque quæ pluribus, quæ scripsisse se dicit ex parte, quia quando sic sumus, ubi ex parte scimus, et ex parte prophetamus, talium sensuum nulli plenus conceditur intellectus. Sed sic sanctificabat, vel potius, sicut melius Græcus habet, « sacrificabat » Evangelium Dei, in quo etiam pontificale quoddam ministerium ostenditur, ut fieret « oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu sancto. » Plurimum enim confert auditoribus intellecta doctoris benevolentia et doctrina, tempore et modo suo dispensata. Unde et adhuc addit, quasi ad commendandas merces, quas convehit, « habet, » inquit, « gloriam ad Deum. » Et temperans quod dixit, « in Christo, » ait, « Domino nostro. » Nam licet bonum omne nostrum illius sit gloria, cujus est gratia, gloriatur tamen, qui in Domino gloriatur. Unde autem gloriatur?

Vers. 18. — « Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus. » Iterum gratiæ commendatio. Non quæ ego non facio, sed quæ per me efficit Christus. Christus enim facit, sed per me facit. Christus in me facit, sed per me exterius apparere facit, hoc enim sonare videtur verbum « efficit. » Simul etiam intelligendum est, quia ad prædicandum plus conscientia sancti amoris ædificat quam exercitium sermonis, cum, qui docet intus legit quod dicit.

Vers. 18, 19. — « In obedientiam gentium verbo et factis; in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus sancti. » Dicturus facta et virtutes signorum et prodigiorum, omnibus etiam verbo prædicationis suæ, præposuit obedientiam gentium; plus ejus merito, quam suo labori ascribens omnia quæ sequuntur, in fine vero ipsam gentium obedientiam, et quidquid ejus merito suoque labore confectum est, virtuti sancti Spiritus religiosa pietate assignans. Ad locum unde exeunt cuncta facit reverti circumspectus gratiæ prædicator. Deinde etiam strenuitatem suam in Evangelio commendans, subdit:

Vers. 19-21. — « Ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricam repleverim quidquid interjacet Evangelio Dei. Sic autem prædicavi illud, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem, sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum, de eo videbunt; et qui non audierunt, intelligent. » Non enim alienos labores invadere volebam: quin potius jacto ubique verbi semine securitibus messoribus terras præparabam. « Propter quod longus me circuitus impediēbat plurimum venire ad vos, » cum non deesset voluntas.

Vers. 23, 24. — « Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis cum in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens via team vos ut a vobis deducar illuc si vobis primum ex

A parte fruius fuero. » Mirandā doctoris gentium providentia, qui cum in Romanis laborare desideraret et promptum haberet, non promittebat, non ingerebat; offerebat tamen eis præsentiam suam, dicens se Romam venturum non propter Romam, sed propter Hispaniam, ne scilicet verbum Evangelii in ore ejus esset minus pretiosum; si quasi improbus et importunus nolentibus superveniret. Ex parte tamen, et quasi in transitu primum eis se fruiturum denuntians, suum eis affectam commendat; deinde vero ab eis deducendum se dicens, ipsorum etiam sibi amorem conciliat. Doctori enim Ecclesiæ, sicut omnimodis cavendum est ne qua superbiæ similitudine auditores a se deterreat, sic etiam ne nimia humilitatis remissione verbum Dei in ore ejus vilescat.

B Unde de Samuele dicitur, cum ab omnibus requireretur quia « erat sermo Domini pretiosus. (1 Reg. 11). »

Vers. 25-28. — « Nunc igitur proficiscar Jerusalem ministrare sanctis. Probaverunt enim Macedonia et Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt Jerusalem. Placuit enim eis et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent et in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur cum consummavero, et assignavero eis fructum hunc, proficiscar per vos in Hispaniam. » Fideles quippe ex Judæis agnita veritate, et conversi ad eum quem crucifixerant partim per invidiam, partim per errorem; et veteris hominis desideria mortificantes, et spiritualis vitæ novitate flagrantes, sicut præceperat in Evangelio Dominus, vendebant omnia quæ habebant, et pretia rerum suarum ante pedes apostolorum ponebant; ut ipsi distribuerent unicuique, prout opus erat, viventesque in Christiana dilectione concorditer, non dicebant aliquid suum, sed erant illis omnia communia, et anima una, et cor unum in Domino (Act. 4). Deinde etiam ipsi a Judæis carnalibus civibus suis persecutionem passi sunt; ut latius Christus eorum dispersione prædicaretur. Apostolus ergo Ecclesias constituens per omnes gentes, qua Evangelium seminabat, impense præcipiebat, ut quoniam ipsi ex idolorum cultura venientes, et ad unum Deum colendum rudes, non facile poterant perfectionis hujus culmen attingere, oblationes facerent in pauperes sanctorum qui erant in Judæa, illos constituens tanquam milites, istos vero tanquam stipendiarios provinciales. Sequitur:

Vers. 29. — « Scio autem, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Christi veniam. » Abundantiæ benedictionis Christi, quam veniens Apostolus Romanis intulit, totus mundus particeps est.

Vers. 30-32. — « Obsecro igitur vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, et per charitatem Spiritus sancti, ut adjuvetis me in orationibus vestris ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæa: et obsequii mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis, ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer vobiscum. » Quod dicit in

orationibus, Græcus magis agonem orationis habere videtur, ut et ego vitiorum nostrorum et spiritualium etiam nequillarum impugnationes orationibus nostris nunquam deesse sciamus. Quis autem de se securus esse poterit, Apostolo à discipulis orationum potente suffragia? Simul etiam adverte quanta ei de sanctis sit cura, quanta reverentia qui securus sui, et salutis suæ, de obsequii sui oblatione tantummodo est sollicitus ut eo perferatur ut accepta sit sanctis. Sic enim et factum est. Consummato quippe in Jerusalem oblationis suæ obsequio, comprehensus a Judæis vinculusque gentibus traditus est. Unde et necessitate appellandi Cæsaris facta Romam perductus est.

VERS. 33. — « Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen. » In pace consummat, qui a pace incœpit, dicens: « Gratia vobis et pax. »

CAPUT XVI.

VERS. 4-5. — « Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ quæ est Cenchris, ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis, et assistatis ei, in quocunque negotio vestri iudigerit. Etenim et ipsa quoque assistit multis, et mihi ipsi. Salutate Priscam et Aquilam, adiutores meos in Christo Jesu, qui pro anima mea cervices suas supposuerunt, quibus non solum ego gratias ago, sed et cunctæ Ecclesiæ gentium: et domesticam eorum Ecclesiam. Salutate Ephænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo Jesu. Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis. Salutate Andronicum et Juniam cognatos et conceptivos meos, qui sunt nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt in Christo Jesu. » Forsitan ætiori vinculo spiritualis amoris conjuncti erant Apostolo isti; propter quod appellat eos cognatos; et altioris meriti, propter quod eos appellat conceptivos; quos hujus vitæ exsilium et ærumnas moleste ferre sciebat amore cœlestis patriæ; ideoque ad consolationem eorum, se eorum dicit conceptivum.

VERS. 8-16. — « Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. Salutate Urbanum adiutorem nostrum, et Stachyn dilectum meum. Salutate Apellen probum in Christo. Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. Salutate Tryphænam et Tryphosam, quæ laboraverunt in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laboravit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, et matrem ejus in carne, meam autem in spiritu. Salutate Asyncritum, Phlegontian, Hermam, Patroclam, Hermen, et qui sunt cum eis. Salutate Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus et Olympiadem et omnes qui cum eis sunt sanctos. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi. » Ac si dicat: Quid sigillatim divido salutantes et salutandos? Omnem qui est in Ecclesia Christi salutant omnes Ecclesiæ Christi

VERS. 17. — « Rogo autem vos, fratres, ut observe-

atis eos qui dissensiones et offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; et declinate ab eis. » Manifestum est ex offendiculis fieri dissensiones, ex dissensionibus divisiones, ex quibus hæreses fiunt et schismata. Si autem præcipit Apostolus declinandum ab eis qui offendicula faciunt, quanto magis qui dissensionibus Ecclesiam dividunt!

VERS. 18. — « Hujusmodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri, non curantes cujus cor possint exinanire, dum suum ventrem possint implere. Videtur hic tangere aliquas hæresum pestes jam in Ecclesia pullulantes, per dulces, sicut ipse dicit, sermones et benedictiones innocentium corda seducentes, ponentes secundum prophetam, tenebras lucem et lucem tenebras; amarum dulce, et dulce amarum (Isa. v); ad dulce placitum loquentes, vitii adulantes; et in his omnibus, non nisi quæ ventris sunt, querentes.

VERS. 19. — « Vestra enim obedientia in omni loco divulgata est. » Hoc est quod doctoribus Ecclesiæ vehementissime formidandum est et cavendum ne simplicium bonis malorum astutia abutatur in malum. Ecce enim Romanorum laudabilis obedientia, si in hujusmodi incideret prædicatores, occultos ad decipiendum, astutos ad suadendum, blandos ad suggerenda quæ carnis sunt, quid periculosius? Propter quod subdit: « Gaudeo igitur in vobis. » Gaudeo in vobis, pro vestra obedientia: sed timeo vobis, pro astutia inimici. « Sed volo vos sapientes esse in bono, et simplices in malo. » Sapiens est in bono qui bonum propositum statim quasi naturaliter sapit, simplex in malo, quem ipsam boni formam animo tenentem malorum duplicitas non decipit, quia forma mali quomodocunque aptata, formæ quam animo gerit, non potest coaptari.

VERS. 20. — « Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. » Dictum est mulieri, vel potius serpenti, cum puniret Deus peccatum primi hominis: « Ipsa tuum observabit caput; tu autem observabis ejus calcaneum (Gen. iii). » Observat ergo coluber tortuosus et Satanam calcaneum tuum, quando laberis a via Domini, ut cadas et cadentem possideat, observa tu primam ejus suggestionem, id est caput ejus. Si contempsisti promissum lucrum, propter animæ detrimentum, calcasti caput serpentis. Si sic sæpe egeris, aderit tibi pacem faciens Deus pacis; et incipiet serpens noxius sæpe calcatum caput non posse erigere; tu vero totum Satanam conteres sub pedibus tuis, cum plenam de concupiscentia victoriam obtinebis, ut mandatum legis ad plenum impleas. Quod dicit: « Non concupisces, » felix, sed rara conscientia, quæ ad plenum hoc in præsentii vita meretur accipere. Hoc autem unde fiat, subjungens dicit: « Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. »

VERS. 20-27. — « Salutat vos Timotheus adiutor meus, et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam in Domino. Salutat vos Caius hospes meus, et universa

Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis et Quartus frater. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen. Ei autem qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum et prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum est per Scripturas prophetarum, secundum præceptum æterni Dei ad obediendum fidei in cunctis gentibus cogniti, soli sapienti Deo per Jesum Christum, cui honor et gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen. » Hoc est: Ei qui potens est vos confirmare, soli sapienti Deo, gloria in sæcula sæculorum. Quod autem interpositum est, per Jesum Christum, utrum soli sapienti Deo per Jesum Christum accipi debeat, ut scilicet solus Deus Pater sapiens per Jesum Christum sapiens esse intelligatur, non participando, sed gignendo sapientiam, quod est Christus Jesus; an vero non per Jesum Christum sapienti, sed per Jesum Christum gloria soli Deo sapienti, videtur ambiguum. Sed quis audeat dicere per Jesum Christum fieri, ut sit sapiens Deus Pater, cum secundum substantiam suam non dubitandum sit esse sapientem, potiusque sit substantia Filii per gignentem Patrem quam substantia Patris per genitum Filium? Restat ergo ut soli sapienti gloria sit per Jesum Christum, hoc est clara cum laude notitia, qua innotuit gentibus Trinitas Deus. Ideo autem per Jesum Christum, quia ut alia taceam, ipse præcepit baptizari omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, ubi præcipue commendata est hujus gloria individuae Trinitatis. Deus itaque quod est ipsa Trinitas, propterea solus sapiens recte dicitur, quia solus secundum substantiam suam sapiens est, non secundum accidentem vel accedentem participationem sapientiæ, sicut sapiens est quæcunque rationalis creatura. Quod vero additum est, « cui, » ut diceretur, cui gloria, cum sufficeret, si sic dictum esset, « ei autem gloria, » inusitatam nostræ linguæ designat locutionem; non sensum quem requiramus, vel de quo ambigamus, insinuat. Quid enim sensui deerit, si dicatur, ei gloria, cui per Jesum Christum gloria? Hoc est namque, ei per Jesum Christum, cui gloria, quod, cui per Jesum Christum gloria. Sed horum alter inusitatus, alter usitatus est ordo verborum. « Qui potens est, » inquit, « vos confirmare

A juxta Evangelium meum et prædicationem Jesu Christi. » Evangelium Pauli et prædicatione Christi nibi dissonum, nihil habent diversum, cum alterum ex altero procedat. « Secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti. » Quod hoc est mysterium, nisi quod Verbum caro factum est et habitavit in nobis? Si quidem ejus humiliatio nostra exaltatio facta est, illius infirmitate nos fortes facti sumus. Sed quæ sic tempora dixerit æterna, perquirendum est. Si enim æternitatem intelligi voluit, æternitatem utique mysterium Christi non latuit; cujus ratio et modus in æternitate quæ Deus est, semper fuit, etiam priusquam tempus aliquid fuit. Tempus enim ante creaturam non fuit; quia nec unquam essent tempora, nisi creatura esset, quam aliquid aliqua mutatione mutaret; cujus motionis aut mutationis, cum aliud atque aliud, quæ simul esse non possunt, cedit atque succedit, in brevioribus vel in productioribus morarum intervallis tempus sequeretur. Aliis vero tacitum, sed soli sapienti Deo dicit cognitum mysterium temporibus illis æternis, nunc autem patefactum per Scripturas prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Sed et ad nomen hic « Dei » quid sibi vult « æterni » appositio? Forte præcepit æternus Deus, id est ab æterno præcepit Deus ut quod cæteris sæculorum generationibus fuerat occultum tantum, nunc, id est tempore gratiæ, esset patefactum per prophetarum scripturas, cum Dominus aperuit sensum discipulis ut eas intelligerent (*Luc. xxiv*). Tempora autem æterna, quibus tacitum hominibus mysterium Christi fuerit, non erit absurdum, si tota illa temporis dicatur prolixitas ante Christi adventum; in quo etsi aliquibus patriarchis et prophetis manifestatum est ex parte, et quasi in ænigmatibus et figuris, nulli tamen, sicut nunc patefactum est; maxime cum in agnitione veritatis dicat alibi Apostolus et angelos per Evangelium profecisse; et principibus et potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformem Dei sapientiam innotuisse (*Ephes. iii*). Quod autem soli sapienti Deo erat cognitum, tempore gratiæ per prædicationem apostolorum est patefactum, ut prædicantibus illis in cunctis gentibus fidei obediatur.